

Diak
Tutkimus

3

ESKO KÄHKÖNEN

Islamtaustaista ääriajattelua kohtaamassa

Dialogi ja uskonnollinen motivaatio

Diak

Esko Kähkönen

ISLAMTAUSTAISTA ÄÄRIAJATTELUA KOHTAAMASSA

DIALOGI JA USKONNOLLINEN MOTIVAATIO

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Helsinki 2019

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons
Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0
Kansainvälinen –lisenssillä.

DIAK **TUTKIMUS 3**

Julkaisija: Diakonia-ammattikorkeakoulu

Kannen kuva: Shutterstock

Taitto: PunaMusta Oy

ISBN 978-952-493-342-1 (painettu)

ISSN 2343-2160 (painettu)

ISBN 978-952-493-343-8 (verkkojulkaisu)

ISSN 2343-2179 (verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-343-8>

PunaMusta Oy

Tampere 2019

TIIVISTELMÄ

Esko Kähkönen

**ISLAMTAUSTAISTA ÄÄRIAJATTELUA
KOHTAAMASSA**

Dialogi ja uskonnollinen motivaatio

Helsinki:

Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2019

194 s.

Diak Tutkimus 3

Tutkimuksessa käsitellään ja analysoidaan eri tasoilla islamtaustaisen ääriajattelun yhteiskunnalle ja uskontojen kohtaamiselle aiheuttamia haasteita. Käsittely tarkentuu uskonnollisen motivaation ja dialogin suhteeseen. Uskonnollisen motivaation merkitys on usein sivuutettu ja radikalisoitumista on selitetty syrjäytymisellä ja koetulla rasismilla. Avainasemassa on uskonnollisten yhteisöjen uskontulkinta ja dialogivalmius. Huomion kohteena on se, mitä käsityksiä, tulkintoja ja kohtaamisen malleja yhteiskunnassa sekä erityisesti islamilaisissa yhteisöissä ja evankelis-luterilaisen kirkon piirissä esiintyy ääriajattelun kohtaamiseksi.

Islamofobia ja toisaalta islamisaation pelko ovat ääriajattelun kohtaamiseen liittyvän yhteiskunnallisen keskustelun taustavaikuttajia. Hallitusten nimissä ja tuella toimivat islamilaiset kansainväliset etujärjestöt kohdistavat propagandansa myös suomalaiseen julkisuuteen. Suomi ja suomalaiset joutuvat syytetyksi islamofobiasta ja rasismista. Samalla vaatimuksena on yhteiskunnan muovaaminen sharia-lain mukaiseksi.

Suomalaisessa julkisuudessa vahvistetaan kuvaa Suomesta erityisen islamofobisena ja rasistisena maana. Keskeiset mediat, kuten Helsingin sanomat ja Yle, tulkitsevat yhdenvertaisuusvaltuutetun tuella useita muslimien asemaa koskevia laajoja EU:n ja PEW-tutkimuslaitoksen vertailevia tutkimuksia yksipuolisesti suomalaisten vahingoksi. Tosiasiallisesti näiden EU:n ja PEW-tutkimuslaitoksen tutkimusten mukaan suomalaiset edustavat asennoitumisessaan keskimääräisesti samoja kantoja kuin EU-maiden kansalaiset yleensä. Islamilaisten arvojen hyväksyntään suomalaiset ottavat kuitenkin etäisyyttä. Huomiota herättävää on, että eräissä sisäministeriön raporteissa islamilaiset ääriliikkeet, kuten salafismi, esitellään hyvässä valossa hartaina uskonuuntina, vaikka juuri ne tunnetaan terrorismin kehräämöinä kansainvälisesti. Suomalaisessa tutkimuksessa esiintyy syytöksiä suomalaisen yhteiskunnan aiheuttamasta muslimien radikalisoitumisesta. Samoin tutkijat pitävät kyselytutkimuksia tulkitessaan kriittistä mielikuvaa islamista islamvastaisuutena.

Suomen poliisin julkaisemista uskontoaiheisten viharikosilmoitusten tilastoista vuosilta 2015-2016 paljastui tämän tutkimuksen analyysissa, että valtaosa sanallisista solvauksista ja jopa yli 80 % yksisuuntaisista pahoinpitelyistä on todennäköisesti ääriajattelua edustavien muslimien tekemiä. Väkivallan kohteena olivat yhtäältä vapaammin ajattelevat tai toisen uskonsuunnan muslimit ja toisaalta islamista kristityiksi kääntyneet ihmiset. Lisäksi on huomattava, että osaa viharikosilmoituksista leimaa tekijänsä uskonnollinen vakaumus eli uskollisuus sharialle. Rikosilmoituksen tehnyt henkilö on kokenut islamin arvostelun islamin vastaisena viharikoksena. Korkealla tasolla YK:n ihmisoikeuskomiteassa islamilaiset maat ovat onnistuneetkin ajamaan läpi muun muassa EU:n vastustuksesta huolimatta lauselman, jonka mukaan uskonnon halventaminen on ihmisoikeusrikos.

Poliisihallinnon tiedotuksessa ja mediassa uskontoaiheisten viharikosilmoitusten taustalla oleva todellisuus on kääntynyt päälaelleen ja tilastoja on tulkittu siten, että nimenomaan muslimit ovat vihamielisten hyökkäysten kohteena. Syynä tähän näyttää olevan se, että poliisihallinnon tulkinnassa uhreja ja tekijöitä ei erotella toisistaan. Rikosten teonkuvausten islamlähtöistä uskonnollista sanastoa ei ole myöskään osattu tulkita.

Useat Suomen keskeiset islamilaiset yhdyskunnat osoittavat yhteistyöhalua yhteiskunnalliseen dialogiin radikalisoitumisen ehkäisemiseksi. Evankelis-luterilaisen kirkon piirissä uskontodialogia on edistetty jo pitkään. Käytännössä teologinen dialogi ei ole ottanut tuulta alleen kiistojen pelosta. Keskeinen muslimivaikuttaja kritisoi haastattelussa joitakin evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntia muslimien käännättämisestä kristinuskoon. Kolmen keskeisen islamilaisen yhdyskunnan johtajan keskinäinen tahdonilmaus islamin sisäisen vastakkainasettelun hillitsemiseksi tuomitsemalla islamin historiassa ja nykyäänkin verenvuodatusta aiheuttava takfirismi on islamin sisäisen dialogin kannalta tärkeä askel.

Radikalisoitumista ehkäisevä ohjaustoiminta on Suomessa lapsenkengissään. Uskonnollinen motivaatio on tunnistettu, mutta sen lähestyminen ohjauksessa on haasteellista ja heijastelee ohjaajan katsomuksia. Imaamit tekevät radikalisaatiota ehkäisevää ohjaustyötä uskonnollisista lähtökohdistaan käsin. Yksi katsoo onnistuvansa radikalisoituneiden nuorten ohjauksessa vetoamalla Koraaniin ja islamin opetukseen, toinen näkee radikalisoituneen nuoren ajatteluun vaikuttamisen äärimmäisen vaikeana. Jälkimmäistä näkemystä tukevat myös esitellyt kansainväliset asiantuntijanäkemykset. Kansainväliset esimerkit osoittavat myös monialaisen ammatillisen osaamisen tärkeyden. EU-raportissa varoitetaan asiantuntemattomista yrityksistä radikalisoituneiden henkilöiden kohtaamisessa.

Kokonaisuudessaan dialogin ja uskonnollisen motivaation kohtaamispiinat näyttävät jännitteisinä. Tutkimuksen johtopäätöksiä ja toimenpide-ehdotuksia dialogin vahvistamiseksi on esitelty useita näkökulmia. Tärkeätä on, että islamofobian propagandistista käyttöä padotaan avoimella ja kriittisellä julkisuudella. Islamiin liittyvien kielteisten mielikuvien leimaaminen itsestään selvästi islamvastaisuudeksi ei ole asianmukaista. Ohjaustyössä on nähtävä, että konservatiivinen islamilainen uskontulkinta ei sellaisenaan välttämättä edusta väkivaltaa ihannoivaa ekstremismia. Erityisesti viharikosilmoitusten analyysi osoitti, että uskontolähtöisellä sanastolla on yhteys ääriajatteluun liittyvään väkivaltaan ja loukkauksiin. Tällainen on aina otettava vakavasti. Viranomaisvastuu on merkittävä ekstremististen ilmiöiden tunnistajana ja tiedon välittäjänä. Uskonnollisten yhteisöjen teologisen ajattelun näkökulmasta on nähtävissä, että toisen uskonnon piiriin kutsuminen kuuluu uskonnolliseen itseymmärrykseen ja että se voi olla jopa hyödyllistä ekstremismin patoajana ja dialogin motivoijana. Myönteinen yhteisen suomalaisuuden rakentaminen voi myös antaa aineksia jännitteiden purkamiseen.

Ensisijaisaineistona tutkimuksessa olivat valikoidut medialähteet, niin printtimediana kuin videoaineistoina, 15 muslimivaikuttajien ja kirkollisten vaikuttajien haastattelua, poliisin viharikostilastot sekä eri islamilaisten järjestöjen ja kirkollisten toimijoiden dokumentaatiot.

Metodi: Aineistolähtöinen laadullinen teksti- ja keskusteluanalyysi

Asiasanat: uskontodialogi, islamismi, radikalisoituminen, sharia, ääriajattelu, ekstremismi, dawa

Teemat: Kirkko ja seurakunta

ABSTRACT

Esko Kähkönen

ENCOUNTERING ISLAM-RELATED EXTREMISM
Dialogue and religious motivation

Helsinki:

Diaconia University of Applied Sciences, 2019

194 p.

Diak Tutkimus 3
[Diak Research 3]

This study discusses and analyses, on different levels, the challenges presented by Islam-related extremism to society and to encounters between religions. The discussion focuses on the relation between religious motivation and dialogue. The significance of religious motivation is often bypassed and radicalisation is explained through marginalisation and experienced racism. Religious interpretations offered by religious communities and the readiness for dialogue of these communities occupy key positions. This study focuses on the conceptions, interpretations and models which we find in society and, in particular, in Muslim communities and in the Evangelical Lutheran Church of Finland for encounters with extremism.

Islamophobia and the fear of Islamisation are background factors that influence social debate on encountering extremism. International Islamic representative associations, who work on behalf of governments and are supported by governments, target the Finnish public as well with their propaganda. Finland and the Finns get accused of Islamophobia and racism. At the same time, there is the demand for society to be shaped by Sharia law.

Media publicity in Finland perceives Finland as a particularly Islamophobic and racist country. The key media, such as the newspaper Helsingin Sanomat and the National Broadcasting Company YLE, supported by the Non-Discrimination Ombudsman, all interpret extensive comparative studies on the position of Muslims, conducted by the EU and the Pew Research Center, in a biased way to the detriment of the Finns. In actual fact, according to these studies by the EU and Pew, the Finns hold, on the average, the same attitudes as the citizens of other EU countries. However, the Finns tend to distance themselves from the acceptance of Islamic values. It is noteworthy that certain reports by the Ministry of the Interior of Finland present Islamic extremist movements, such as the Salafists, in a positive light as devout religious groups even though these precise movements are internationally known as the breeding grounds of terrorism. There are accusations in Finnish research papers about Finnish society causing Muslims' radicalisation.

Similarly, when interpreting survey results, these researchers consider critical view of Islam to be the same as Islamophobia.

An analysis conducted for the present study on the 2015–2016 statistics published by the Police of Finland concerning religion-related hate crime revealed that the majority of the verbal affronts and over 80% of the assaults were, with high probability, committed by Muslims who support extremist views. The objects of their violence included, on the one hand, liberal Muslims of their own group or another Muslim group, and on the other hand, Muslims who had converted to Christianity. In addition, it must be noted that some hate crime reports to the police are strongly indicative of the submitter's religious conviction, particularly the submitter's loyalty to Sharia law. The submitters of these offence reports had felt the criticism of Islam to constitute anti-Islam hate crimes. At a high level in the United Nations Human Rights Committee, Muslim countries have indeed succeeded in passing, despite opposition from e.g. the EU, a resolution according to which religious defamation is a crime against human rights.

In the communications from the police administration and the media, the reality behind religion-related hate crime reports has been turned upside down, and the statistics have been interpreted to show that it would be Muslims, in particular, who are the objects of hostile attacks. The reason for this seems to be that the police present statistics in a way that does not distinguish victims from perpetrators. Neither have the Islam-based religious wordings of the crime descriptions been understood properly.

Many key Muslim communities in Finland show a desire to participate in societal debate in order to prevent radicalisation. The Evangelical Lutheran Church has been promoting religious dialogue for a long time. In practice, theological dialogue has not become very active for fear of controversy. An important Muslim personage criticised certain parishes of the Evangelical Lutheran Church for working to convert Muslims to Christianity. It was an important step for Islam-internal dialogue when the leaders of three key Muslim communities expressed their mutual will to curb intra-Islam confrontations through their denouncing of takfirism, which has caused much bloodshed in earlier times and continues to do so today.

In Finland, guidance work to prevent radicalisation is barely taking its first steps. Religious motivation has been identified, but approaching the matter during guidance is challenging and reflects the counsellor's views. Imams' work to prevent radicalisation stems from their own religious premises. One believes to succeed in the guiding of radicalised young people by referring to the Quran and the

teachings of Islam while another believes that influencing the thoughts of a radicalised young person is extremely difficult. The latter idea is supported by the international expert views presented in this study. International examples also show the importance of multidisciplinary competences. An EU report warns against inexpert attempts in encounters with radicalised persons.

All in all, the interfaces on which dialogue and religious motivation meet seem rather strained. Several viewpoints are presented as conclusions of this study and as recommendations for actions for the strengthening of dialogue. It is important that the uses of Islamophobia for purposes of propaganda are restrained through open, critical publicity. It is not appropriate to stamp, as a matter of course, negative impressions relating to Islam as being against Islam. In guidance work, it must be understood that a conservative interpretation of the Islamic faith does not necessarily as such represent extremism that glamorises violence. In particular, the analysis of the reports of the hate crimes showed that religion-based vocabulary is related to the violence and affronts associated with extremism. This is a matter of serious concern. The public authorities play an important role in the identification of extremist phenomena and in the dissemination of information. For a religious community, coming into the sphere of another religion may bring religious self-understanding, and such may be beneficial for the restraining of extremism and act as a motivator to dialogue. The building of a positive, shared Finnish identity may also provide material for the unwinding of tensions.

The primary research data for this study was obtained from selected media sources, both printed and on video, and from 15 interviews of Muslim and Church personages, the hate crime statistics of the police, and documentation from different Islamic and Church organisations and parties.

Method: Qualitative data-driven text and discourse content analysis

Key words: religious dialogue, Islamism, radicalisation, sharia, extremism, dawa

Theme: Church and Parish

Sisällys

ALUKSI	10
1. JOHDANTO	12
1.1. Tutkimuksen tausta, tavoitteet ja tutkimustehtävä	12
1.2. Tutkimusaineisto ja menetelmä	22
2. USKONNOLLISEN RADIKALISOITUMISEN TAUSTOJA JA TULKINTOJA	31
2.1. Tutkimuskeskustelun kohdistuminen islamtaustaiseen ääriajatteluun	31
2.2. Dialoginäkökulma suomalaisten islamkuvan raportointiin	45
3. KRIITTISEN KOHTAAMISEN ISKUSANAT: ISLAMOFOBIA JA ISLAMISAATIO	54
3.1. Islamofobia vaikuttamistyön välineenä	54
3.2. Rinnakkais yhteiskunta – pelätty islamisaation oire	65
4. ÄÄRIAJATTELUN JA VÄKIVALLAN VASTUSTAMINEN	75
4.1. Uskonnollisesti motivoituneen väkivallan ja vihapuheen kasvot	75
4.2. Väkivallan vastustamisen islamilaisia puheenvuoroja	92
5. VASTAKERTOMUSTA ETSIMÄSSÄ ÄÄRIAJATTELULLE	100
5.1. Uskonnollinen ulottuvuus radikalisoitumisen ehkäisemisessä	100
5.2. Toimintaa ja tekoja väkivaltaista ääriajattelua vastaan	112
5.3. Uskontodialogi ja keskinäinen vaikuttaminen	119
6. YHTEENVETO, PÄÄTELMÄT JA KESKUSTELU	133
Lopuksi	154
Lähdeviitteet	155
Lähteet ja kirjallisuus	164
Liitteet	178

ALUKSI

Uskontokeskusteluihin muslimien kanssa vuosia sitten Nürnbergissä sijaitsevassa muslimien ja kristittyjen ”Brücke-Köprü” dialogikeskuksesta liittyi välillä hämmäntäviä kokemuksia. Yksi sellainen oli usean vilkkaasti keskustelevan nuoren muslimimiehen avoimessa keskusteluillalla esittämä näkemys: Islamin puolustamisen nimissä on oikein surmata rynnäkkökiväärillä bussilastillinen turisteja. Tapauksia oli tuohon aikaan ainakin Egyptissä.

Toivoa antavaa oli kuitenkin, että väkivaltaan oikeuttavista lausunnoista oli mahdollisuus keskustella, jos kohta ne muita keskustelijoita järkyttivätkin. Ilma-piiri oli vahvistunut siinä määrin luottamukselliseksi, ettei väkivaltainen puhe kaatanut keskusteluita.

Yksi järkytyksen aihe ja arvoitus oli se, että lausuntoja esittivät mukavat ja ystävälliset toisen polven siirtolaisnuoret. He olivat menestyneet hyvin; he olivat opiskelijoita, työntekijöitä ja yrittäjiä. Kaiken järjen mukaan he olivat integroitumisen paraatiesimerkkejä.

Omaa kokemustani ja asennoitumistani uskonnolliseen ääriajatteluun ovat viitoittaneet kohtaamiset uskontonsa vakavasti ottavien nuorten muslimimiesten kanssa. Nämä tapahtuivat jo vuosia ennen Eurooppaa ravistelleita jihadistisia terroritekoja. Yhteistoimintavuosista on jäänyt elävänä mieleen muutamia rohkaisevia asioita. Yksi on muslimien ja kristittyjen keskusteluillat, joissa edellä kuvatut keskustelut käytiin.

Välillä tilanteet lämpenivät vastakkainasettelusta. Vaikuttava oli kuitenkin nuoren muslimimiehen vetoamus kiivastuvassa keskustelussa: ”Emme ole tulleet tänne riitelemään. Vain Jumalalla on tuomiovalta ja jätämme sen viimeiseen päivään hänen valtaansa.” Tähän yhteistoiminnan perusteluun oli monien mahdollista yhtyä.

Käsillä olevassa tutkimuksessa korostuu islamiin liitetyn ääriajattelun tarkastelu. Uskonnollisesti motivoitu väkivalta on ilmiönä tuttu eri uskontojen piiristä, joten kirjan aiheita on kyllä muuallakin.

Tämän hetken kansainvälispoliittisessa, yhteiskunnallisessa ja uskonnollisten jännitteiden tilanteessa islamiin liittyvien ilmiöiden selvittely on perusteltua ja asiaankuuluvaa. Tämän julkaisun otsikossa olen käyttänyt tarkoituksella teon sanaa ”kohtaamassa”. Siihen liittyy yhteisöllisen toiminnan ja vuorovaikutuksen

ketju yksilötasolta laajoille kansainvälisille foorumeille. Kohtaaminen sanana viestii tekemisestä ja toiminnasta, mutta toisaalta asioista ja ilmiöistä, jotka ikään kuin vain osuvat tielle. Pelkän satunnaisen ja arvaamattoman kohtaamisen sijaan haluan painottaa kohtaamisen aktiivisuutta ja vuorovaikutusta.

Esko Kähkönen

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tausta, tavoitteet ja tutkimustehtävä

Tutkimuksessa on tarkoituksena

1) taustoittaa ja tunnistaa islamtaustaista ääriajattelua koskevaa yhteiskunnallista ja uskontojen kohtaamiseen liittyvää keskustelua ja ilmiöitä sekä havainnoida ja analysoida keskustelun luonnetta ja tavoitteita dialogin näkökulmasta.

2) keskustella toimista ja lähestymistavoista, joiden pohjalta islamiin liitettyä ääriajattelua kohdataan yhteiskunnassa ja erityisesti uskonnollisissa yhteisöissä; erityisesti selvitetään, mitä käsityksiä, tulkintoja ja toimintatapoja esiintyy uskonnollisesti motivoituneen, väkivaltaan valmiin ääriajattelun kohtaamiseksi Suomen islamilaisten yhdyskuntien ja evankelis-luterilaisen kirkon piirissä.

3) selvittää, onko toimivia malleja löydettävissä islamtaustaisen ääriajattelun käsittelyyn ja kohtaamiseen; mille lähtökohdille ja lähestymistavoille uskonnollisen motiivin käsittely radikalisaation ehkäisemisessä ja uskontodialogissa voi rakentua?

Näiden kolmen tutkimustehtävän käsittelyn kärkenä on kysymys ääriajattelun uskonnollisesta motivaatiosta ja sen kohtaamisesta dialogissa. Dialogimotiivi ja ääriajattelun uskonnollinen motiivi asettuvat samaan kehykseen ja tutkimusaineiston jäsentämisen keskiöön. Tutkimuksessa selvitetään esimerkiksi islamilaisen vaikuttamistyön toimijoiden näkökulmia, jotka jäsentävät kysymystä islamtaustaisen ääriajattelun olemuksesta ja vaikutuksesta.

Tutkimus liikkuu usealla islamtaustaisen ääriajattelun kohtaamista käsittelevällä tasolla. Ne muodostavat dialogi ja uskonnollinen motivaatio -teemojen kautta diskursiivisen kokonaisuuden. Tasoja ovat 1) julkisuus, mukaan lukien islamilaisten intressitahojen viestintä ja pyrkimykset, 2) dialogi ja sitä edistävä toi-

minta Suomen islamilaisten yhdyskuntien kesken ja evankelis-luterilaisen kirkon kanssa, 3) viranomaistoiminta erityisesti uskonnollisesti motivoituneen viharikollisuuden kohtaamisessa ja 4) ohjaus sekä radikalisoitumista ehkäisevä toiminta.

Dialogin ja uskonnollisen motivaation sanapariin kiinnittyvät niitä avaavina ja keskustelutilannetta selventävinä kuvauksina islamofobian ja islamisaation alaluvut. Yhdessä nämä alleviivaavat tilanteen moniulotteisuutta ja uskonnon liittymistä yhteiskunnalliseen keskusteluun sekä uskontoryhmien dokumentoituun itseymmärrykseen kuten lähetys- ja dawa-motiiveihin.

Kiinnostavaa on, millaista ajattelua, julkisuutta ja toimintatapoja islamitautainen ääriajattelu herättää ja synnyttää suomalaisessa uskontojen kohtaamisessa. Tämän työskentelyn osana on kysymys siitä, missä roolissa käytännön uskontodialogi on tai voisi olla ja voidaanko dialogissa ratkoa äärimmäisen uskontulkinnan ongelmia.

Tutkimuksen suomalaiseen ympäristöön käytännöllisellä tasolla kohdistuva käsittely painottuu uskontotoimijoihin ja kansalaisjärjestöihin. Viranomais-toimintaa käsitellään yleisellä tulkinta- ja toimenpidemalleja luovalla tasolla. Käytännössä tämä tarkoittaa uskontoon liitetyn ekstremismin ja viharikosraportoinnin tarkastelua. Lisäksi eräin kohdin kokonaiskuvaa hahmotetaan ja jäsennetään julkisen keskustelun ja mediaraportoinnin kautta. Tarkoituksena on kiinnittää huomiota julkisessa keskustelussa esitettyihin puheenvuoroihin erityisesti siitä näkökulmasta, miten nämä vaikuttavat uskontoryhmien väliseen asenneilmastoon ja dialogiin.

Uskontodialogin käsitettä käytetään tässä tutkimuksessa kuvaamaan uskonnollisten yhteisöjen yhteistoimintaa. Sanalla kuvaan käytännön toimenpiteitä ja pyrkimyksiä uskontokuntien välisen vuorovaikutuksen parantamiseksi tai toisaalta uskonnollisten yhdyskuntien ja yhteiskunnan eri instituutioiden vuorovaikutuksen vahvistamiseksi. Uskontodialogia harjoitetaan eri tasoilla joko epämuodollisena ihmisten välisenä, teologisena, yhteiskunnallisena tai hengellisyyttä vahvistavana toimintana. Jaottelu on lähinnä informatiivinen ja suuntaa-antava; kysymys on muodossa tai toisessa ihmisten tai ryhmien välisestä, erityisesti uskontoon liittyvästä vuorovaikutuksesta. Kristillisen teologian sisäistä ja kirkollista uskontodialogia koskevaa käytännön keskustelua saati akateemista tutkimuskeskustelua en seuraa enkä analysoi tämän tutkimustehtävän puitteissa.¹

Toisaalta käytän pelkkää sanaa ”dialogi”, jolloin kysymys on sekä yksittäisten ihmisten että yhteisöjen välillä ilman erityistä agenda tapahtuvasta vuorovaikutuksesta. Kun kommentoin yksittäisiä näkemyksiä viittaamalla dialoginäkökulmaan, yritän tutkijana liittyä myönteisen ja tasapuolisen vuorovaikutuksen ideaaliin.

Myös ohjaukseen ja radikalisaation vastaiseen toimintaan liittyvät kuvaukset luen dialogiksi. Nekin ovat osa vuorovaikutusta ja jopa katsomuksellista keskustelua; kaikki ohjaustoiminta perustuu arvoille. Samalla tavalla käyttäessäni ilmausta ”uskonnollinen motivaatio”, liitän sen katsomukselliseen kannanmuodotukseen ja ohjelmallisuuteen. Ääriajattelun uskonnollinen motivaatio tulee ilmaisuna niin ollen sisällöllisesti lähelle ”perustelua” ja ”vaikuttimia”. Psykologisia ulottuvuuksia tai motivaation määritelmiä en etsi käsitteen käytölle.

Tämä tutkimus on laajasti otettuna uskontotutkimusta, joka sulauttaa yhteen niin islamtutkimuksellisia, uskontososiologisia kuin mediakriittisiä tekijöitä. Toiveena on löytää lähestymistapoja ja esimerkkejä ääriajattelua liennyttämään pyrkivästä aineistosta ja hahmottaa malleja erityisesti uskonnollisesti motivoituneen, väkivaltaa ihannoivan ekstremismin kohtaamiseksi.

Tutkimuskäsitteiden käytössä on pyritty yhdenmukaisuuteen ja selkeään terminologiaan. Käytettävien keskeisten käsitteiden valinta ei kuitenkaan ole helppoa. Otsikkotasollakin esiintyvä käsite ”islamtaustainen ääriajattelu” on harkinnan jälkeen tehty perusvalinta. Käsitteen käytössä lähtökohtana on tunnistettavissa se, että äärimmäisten tekojen ja vihapuheen taustalla voi olla uskonnollinen motivaatio.

Ilmaus ”islamtaustainen” viittaa siihen, että ääriajattelua ja -toimintaa edustavan henkilön tai ryhmän toiminnassa ja ajattelussa on tekijöitä, jotka ovat liitettävissä islamin tulkintaan ja maailmankuvaan. Käsitettä ei suomalaisessa julkisessa keskustelussa ole ilmeisesti käytetty aikaisemmin. Sillä pyritään irti painolastia kantavista ja leimaavista käsitteistä. Ilmauksella ei tavoitella islamitieteellistä tarkkuutta islamiin liittyvien tulkintaperinteiden jäsentämiseksi ja analysoimiseksi. Lähempänä on uskontososiologinen paikantaminen samaan tapaan kuin vaikka sanalla ”maahanmuuttajataustainen”. Sana ”islamtaustainen” voisi mahdollisesti muotoutua rasitteettomalla tavalla yleiskäyttöiseksi, tasapainottavaksi termiksi niin uskontodialogiin, koulutukseen kuin median käyttöön.

Ääriajattelu rinnastuu tässä kirjoituksessa varsin pitkälle ekstremismin käsitteeseen; ei kuitenkaan synonyymisesti. Ekstremismiin voi kuulua ääriajattelun toteutumana myös väkivaltaista toimintaa. Myös vihapuheen luen ekstremismiksi, kuten myöhemmin on todettavissa. Kysymys siitä, onko vihapuheen esittäjä ekstremisti, on jätettävä kuitenkin avoimeksi ekstremisti-sanana monitahoisuuden vuoksi. Tätä problematiikkaa esittelen tuonnempana tapausesimerkin kautta. Ääriajattelun ja ekstremismin käsitteitä voidaan näkemykseni mukaan sinänsä käyttää riittävän neutraalisti ilman kannan ottamista islamin eri suuntauksiin tai ryhmittymiin. Toki taustasuuntaus on tuotava esille silloin, kun se on tunnistettavissa. Asian toinen puoli on kuitenkin herkkyys, joka syntyy, kun ryhdytään

analysoimaan ekstremistisiä suuntauksia tai henkilöitä. Tarkkoina käsitteiden käytöstä ekstremismiin liittyen ovat erityisesti islamofobian tutkijat. He ovat etulinjassa torjumassa asiattomana pitämäänsä islamiin kohdistettua kritiikkiä.

Islamofobian tutkimuksessa ”islamilainen ekstremismi” on torjuttu ilmaisu. Sitä kritisoi esimerkiksi tunnettu yhdysvaltalainen professori ja Lähi-idän tuntija Juan Cole. Perusteluna hänellä on se, että käsite liittyy leimaavasti ekstremismin islamin uskontoon. ”Muslimiekstremismi” olisi hänestä sanana kylläkin hyväksyttävissä.² Tämä on ymmärrettävä ratkaisu, jos tarkoituksena on osoittaa, ettei islamilla uskontona ole tekemistä ekstremistisen ajattelun kanssa. Vain yksilötaison tulkinta uskonnosta olisi tällöin määrittämässä toimintaa ja tekoja.

Toisin kuin islamofobian tutkijan näkökulmasta on suotavaa, ilmaisu ”islamilainen ekstremismi” on todettu käypäiseksi ilmaisuksi Britanniassa korkeassa oikeusasteessa. Kysymyksessä oli merkittävän muslimijohtajan Shakeel Beggin nostama kunnianloukkauskanne BBC:tä vastaan. Kantaja katsoi tullessa televisio-ohjelmassa leimatuksi ekstremistiksi. Beggin käynnistämän oikeusprosessin asiakirjoja tutkimalla selviää, että tuomioistuimen tekemään laajaan selvittelytyöhön kuului niin juridinen, islamilais-teologinen kuin pedagoginen työstäminen. Lopputuloksena tuomioistuin totesi Shakeel Beggin islamilaiseksi ekstremistiksi lähinnä hänen monien puheidensa jihadistis-salafistisen sisällön ja maailmankuvan perusteella. Tuomioistuimen päätöksessä on myös kymmenkohtainen listaus tekijöistä, joiden perusteella tapauksessa oli perusteltua puhua islamilaisesta ekstremismistä.³ Kuvattu brittiläinen oikeusprosessi käy myös esimerkkinä siitä, miten hankalaa ekstremismin käsitteen määrittely on. Tässä kohdin joudun tyytymään ilman juridisen määrittelyn yrityksiä eräiden ääriajattelun piirteiden arviointiin.

Ekstremismiin liittyvien ulottuvuuksien kuvaamiseen on syytä palata tuonempana. Samoin tulevat myöhemmin selvittelyyn keskeiset islamilaiseen teologiaan liittyvät käsitteet, kuten salafismi. Azim Nanjin Islam-sanakirjassa islamtaustaisista ekstremisteistä todetaan, että

Viime aikoina ekstremismi on tullut liitettyksi muslimiryhmiin, joiden ideologinen asemoituminen, erityisesti poliittisissa asioissa, on johtanut heidät väkivaltaiseen toimintaan niitä vastaan, jotka ovat eri kannalla. Heidä ovat hallitsijat, joita pidetään oikeudettomina hallitsijoina, sekä lännen maat, joiden politiikan ja toiminnan katsotaan olevan islamin vastaisia.⁴

Määritelmä on käytännöllinen ja korostaa erityisesti laajaa yhteiskunnallista kontekstia sekä islamin sisäistä vastakkainasettelua.

Tämän tutkimuksen yhteydessä ääriajattelun tai ekstremismin käsite kattaa sekä uskonnollisesti motivoitunut äärimmäiset ajattelumallit että väkivaltaisen toiminnan ja vihapuheen. Käsitettä ei siis käytetä lähtökohtaisesti viittaamaan nimenomaisesti mihinkään islamilaiseen lakikoulukuntaan tai muuhun tulkintaperinteeseen. Joissakin kohdin ikään kuin tarkennuksena sanaa jihadismi on käytetty kuvaamaan väkivallan hyväksyvää ja sitä käyttämään valmista ääriajattelua. Se on luonteeltaan sekä hengellistä kilvoittelua että islamin aseellista puolustamista. Riippuen muslimiteologiien tulkinnasta jihadissa korostuu joko rauhanomainen tai väkivaltainen toiminta.⁵

Edellä viittasin rasitettuihin käsitteisiin. Sellaisina voidaan pitää useita julkisessa keskustelussa ja islamtutkimuksessakin käytettyjä ilmaisuja. ”Poliittinen islam” oli paljon käytetty ja näkyvä ilmaisu vuosia sitten, mutta sen heikkoutena on läntinen käsitteellistäminen. Islamissa ei politiikan ja uskonnon erottelua ole totuttu tekemään. Käsitteen ”poliittinen islam” käyttö onkin havaintojeni mukaan vähentynyt.

Tunnetuista Euroopassa vaikuttavista akateemisista muslimeista Bassam Tibi käyttää vuonna 2002 teoksensa otsikossa *The challenge of fundamentalism. Political Islam and the new world disorder* sekä sanoja islamilainen fundamentalismi että poliittinen islam.⁶ Ilmeisesti kyseisten ilmaisujen käyttö on luontevaa itsensä lähinnä kulttuurisesti muslimiksi esittelevälle Tibille. Hänen täytyy olla hyvin tietoinen käsitevalinnastaan raportoidessaan, että koko islamilaisessa maailmassa laajalti tunnettu ja arvostettu klassinen teologi Al-Ghazali (k. 1111) julisti luopioiksi kaikki muslimit, jotka pyrkivät erottamaan uskonnon ja politiikan toisistaan. Uskonnon ja politiikan erottaminen merkitsee suuren oppineen mukaan sharian, islamilaisen lainkäytön ja siihen liittyvän ajattelun kumoamista. Niinpä Al-Ghazali kehotti Tibin mukaan tappamaan kaikki uskonnon ja politiikan erottamista ajavat muslimit. Tibi näkee, että modernina aikana tapahtuvat älymystöön kohdistuvat murhat Egyptissä, Algeriassa ja jopa Turkissa ovat suoraa seurausta kuvatusista liki tuhat vuotta vanhasta Al-Ghazalin uskonnollisesta määräyksestä, *fatwasta*.⁷

Islamofobian tutkijan näkökulmasta Tibiä puolestaan arvioi Jocelyne Cesari. Hänen mielestään Tibin ajama liberaalin ”euroislamin” ajatus ja sen mukainen näkemys konservatiivisen islamin yhteensopimattomuudesta Eurooppaan luo kielteistä kuvaa islamista ”vieraana ja vaarallisena”.⁸ Liberaali muslimiajattelija Tibi päättyy näin islamofobian tutkijan arvostelun kohteeksi – aivan kuin islam olisi säilytettävä muuttumattomana ja jopa islamin sisäinen liikehdintä tulisi torjua.

Islamin ääritulkintaan liittyvien termien joukossa fundamentalismi on monesti käytetty, mutta sisällöllisesti kuitenkin epämääräinen ilmaisu. Se vaatii vastinparikseen liberalismiin tai muun vastaavan, uskonopillisia sisältöjä toisesta näkökulmasta kuvaavan nimityksen. Sana ei tee myöskään oikeutta muuttumattomissa perusteissa, fundamenteissa, pitäytyvälle islamin uskontulkinnalle. Fundamentalismiin liittyminen jihadistiseen islamin tulkintaan tulee kyllä selväksi esimerkiksi Azim Nanjin Islam-hakusanakirjassa. Eri uskontojen fundamentalismiin rinnastaminen on nähdäkseni kuitenkin ongelmallista. Nanji myöntääkin käsitteen alkuperän olevan 1800-luvun amerikkalaisissa kristillisissä protestanttisissa liikkeissä.⁹

Uskontoa ja erityisesti uskonnollisia liikkeitä ja instituutioita sosiologian menetelmin tutkivalla uskontososiologialla on erityinen roolinsa uskontojen vuorovaikutuksen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta. Alan ensyklopedia kuvaa uskontososiologian roolia dialektiseksi, sillä kysymyksessä on uskonnon vaikutus yhteiskunnassa ja toisaalta yhteiskunnan vaikutus uskontoon.¹⁰

Mielenkiintoista onkin, miten eturivin uskontososiologi Grace Davie näkee uskontoihin liittyvien käsitteiden vertailtavuuden. Hän pitää fundamentalismiin käsitteen määrittelyä erityisen hankalana. Kysymys on siitä, voidaanko kristillisestä kontekstista noussutta sanaa käyttää myös muiden uskontojen kuvaamiseen. Davien mukaan tämä jakaa tutkijoiden näkemyksiä. Erityisesti uskontojen fundamentalismiin vertailu on hänestä kriittisen herkkä ja suurta tutkijan taitoa vaativa alue.¹¹

Uskontojen välisen keskustelun kannalta taas on merkitystä sillä, että kristillisen teologian yhteydessä fundamentalismilla ja liberalismilla on eriävät merkitykset ja konteksti varsinkin valistuksen jälkeistä aikaa kuvattaessa. Uskontodialogissa saatetaan kokemuksen mukaan todeta, että islam ei ole vielä käynyt läpi valistustansa. Tähän näyttää liittyvän odotusarvo, että kristinuskoa vastaava kehitys toteutuisi myös islamissa; mukaan lukien Koraanin ja islamilaisen perinteen tieteellis-kriittinen tutkimus ja tulkinta. Konservatiivisilla tai ”fundamentalistisilla” muslimeilla ei ole tähän suinkaan kiinnostusta ja valistuksen odotus jää turhaksi.

Jatkaaksemme äärimmäiseen islamtulkintaan liittyvien käsitteiden selvittelyä on todettava, että paljon käytetty ja kiistelty ilmaisu on islamismi. Islamismi tai henkilöä tarkoittava määre islamisti¹² on käypäinen, ainakin ammattipiireissä ymmärretty ilmaisu. Sen käyttöä rajoittaa nähdäkseni ideologisoimisen vivahde, jossa islam muuttuu ismiksi. Yleensä islamismilla viitataan islamin radikaaliin tulkintaan. Jyrkimmillään terroristiset liikkeet ovat muodostuneet radikaalisti muut poissulkevan islamin tulkinnan perustalle. Tässä yhteydessä ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista käydä nimeämään ja esittelemään islamistisia radikaaleja liikkeitä tai ajattelijoita.

Viranomaistoiminnalle islamin ääritulkintaan liittyvien liikkeiden ja ajatusten nimeäminen tuottanee omat haasteensa. Mikään islamilainen yhdyskunta tai yksikään islamilainen oppinut tuskin haluaa tulla nimetyksi itselleen kielteisellä sanalla. Edellä mainittu esimerkki brittiläisestä kiistasta siitä, kuka on islamilainen ekstremisti, valaisee asian vaikeutta. Ilmeisesti eri maiden viranomaiset päätyvät omanlaisiin ratkaisuihinsa käsitteiden käytössä.

Suomalaisissa hieman vanhemmissa viranomaisdokumenteissa on käytetty käsitettä ”väkivaltainen ääri-islam”.¹³ Tuoreissa raporteissa Suomen sisäministeriö ja turvallisuusviranomaiset käyttävät kattokäsitteenä sanaa ”uskonnollisesti motivoitu väkivalta”, ja siltä osin kuin tausta tarkentuu, tyypillisesti käytetään ilmaisua ”väkivaltainen jihadismi”.¹⁴ Suomalaisessa viranomaistoiminnassa suunta näyttää siis olevan pois islam-liitännäisten sanojen käytöstä ekstremistisen väkivallan raporteissa – herääkin kysymys, onko tämä tietoinen pyrkimys ulkoistaa jihadismi käsitetasolla islamin piiristä ylipäätään. Islamistisen ekstremismin käsitettä käyttää sen sijaan muun muassa Ruotsin Säkerhetspolis.¹⁵ Saksan perustuslakituomioistuimen raporteissa islamismi on samoin käypäinen termi.¹⁶

Tuonnempana tekstissä käytän muun muassa käsitteitä islamofobia ja islamisaatio, mutta niiden merkitystä ja niiden käyttöön liittyviä kantoja selvitän kyseisessä yhteydessä. Molemmat sanat ovat myös ideologisesti rasitettuja ja yhteiskuntapoliittisen keskustelun ilmeisen käteviä iskusanoja. Niiden liittämisen tämän tutkimuksen kokonaisuuteen olen nähnyt hyödylliseksi ekstremismin tulkinnan liittämiseksi laajempaan yhteiskunnalliseen todellisuuteen ja kansainväliseen islamiin liittyvään raportointiin. Ekstremismin ja islamofobian määrittely sekä tulkinta heijastavat islamiin liittyvää arvokeskustelua ja median sekä tutkimuksen asemoitumista. Sen vuoksi ne ovat kiinnostavia peilejä islamtaustaisen ääriajattelun kohtaamisen teemalle.

Suomalaiseen todellisuuteen työntyvien radikaalien ja väkivaltaisten ilmiöiden kuvaamisessa syntyy myös uusia käsitteitä. Yksi sellainen on sekä viranomaiskäytössä että laajasti mediassa käytetty ilmaisu ”vierastaistelija”. Englanninkielinen sana ”foreign” on käännetty kaksoismerkityksellisesti ”vieras”. Tässä tutkimuksessa pyrin tietoisesti pois todellisuutta hämärtävästä ilmaisusta. Euroopan unionin radikalisaation vastaisen verkoston vuonna 2017 julkaisema laaja raportti keskittyy erityisesti Syyrian ja Irakin konfliktialueilta palaavien henkilöiden yhteiskuntaan sopeutumiseen. Julkaisun nimi välittää suomalaista käännoästä todemman kuvan kuvatessaan konfliktialueilta palaavia taistelijoita otsikolla *Foreign terrorist fighters returnees*¹⁷ – ”ulkomaiset palaavat terroritaistelijat”.

Tutkimuksessani tuon kyseisen EU-dokumentin hengessä suomalaisen käyttöön uuden ilmaisun ”terroristaistelija”. Se kuvaa ”vierastaistelijoiden” toiminnan todellista luonnetta. Olisi perusteltua toivoa, että tämä sana korvaisi ilmeisesti ilman suurta harkintaa lanseeratun ilmaisun ”vierastaistelija”. Terroristaistelija-sanalla en kuitenkaan ota kantaa siihen, millä asioilla kukin on liikkunut konfliktialueilla. Voi olla, että osa ”liikkuvuuteen” liittyvistä henkilöistä on ollut siellä myös avustustyö mielessään.

Edellä totesin uskontodialogin liittyvän vahvasti uskontokuntien väliseen vuorovaikutukseen. Laajemmassa kontekstissa uskontodialogin voi katsoa liittyvän uskontolukutaitoon. Uskontolukutaidon käsitettä ja sisältöä on kehitetty USA:ssa, erityisesti Harvardin yliopistossa. Siellä on erityinen uskontolukutaito-ohjelma, jonka puitteissa toimitaan niin koulujen uskontotietouden, maanläheisten, ymmärtämystä lisäävien projektien kuin eri ammattien ammatillisuuteen liittyvän uskonto-osaamisen parissa.¹⁸

Samoin aihetta on työstyetty Britanniassa muun muassa Cambridgen yliopistossa. Lontoon yliopistossa (University of London) professori Adam Dinham kollegoineen määrittää uskontolukutaitoa ennemmin kansalaistaidoksi kuin korkeaksi akateemiseksi toiminnaksi.¹⁹ Kansalaistaitoihin kuuluu asiallinen annos myös uskonnon ymmärtämistä ja uskontotietoutta. Voidaan ajatella, että laajasti ottaen dialogi kuuluu uskontolukutaitoon sen aktiivisena ilmentymänä. Uskontodialogi ei ehkä ole jokamiehen taito, mutta se avaa myös ovea arkiseen uskontokeskusteluun. Korkean tason käsitteenä uskontodialogi on omiaan oppineille ja organisaatioille, mutta vahvan uskontolukutaidon katson pystyvän edistämään myös dialogisempaa kanssakäymistä.²⁰

Lähtökohtana tutkimuksessani on, että islam on kansainvälisesti verkottunut, ja globaalin tiedonvälityksen aikana uutisointi sekä verkostojen toiminta tuottaa nopeatahtisia kuvauksia ja kannanottoja kuhunkin ajankohtaiseen tilanteeseen ja tapahtumaan. Esimerkiksi islamilaiset opetus- ja propagandasivustot saavat lukijoita ja kannattajia globaalisti.

Aini Linjakumpu kuvaa teoksessaan *Islamin globaalit verkostot*, miten paikallisesta, lokaalista, tulee maailmanlaajuinen, globaali. Hän katsoo, että islamin uskonnollis-sosiaalinen järjestelmä antaa mahdollisuuden yleismaailmallisen tietoisuuden hyödyntämiselle. Yksittäisistä tapahtumista tulee globalisoinnin myötä kaikkia muslimeja yhdistäviä ilmiöitä. Erityisesti avainasemassa kriisien syntymissä ovat olleet Linjakummun sanoin ”diasporamuslimit”, erityisesti Euroopassa asuvat muslimit. Keskeisenä käsitteenä ja suorastaan haasteena hänen teksteissään nousee esille muslimien uhriutuminen. Linjakumpu viittaa muun muassa Walid

Pharesiin, joka väittää, että etenkin jihadistit ovat osanneet käyttää hyväkseen vaatimusta uskonnonvapauudesta ja suvaitsevaisuudesta.²¹ Pharesin teesit ovat saaneet ristiriitaisen vastaanoton. USA:ssa muslimijärjestöt ovat kritisoineet voimakkaasti kristillisenä ekstremistinä pitämäänsä Pharesia, jonka vastustajat ovat leimanneet Lähi-idän konfliktin ja islamilaisen maailman yksipuoliseksi tulkitsijaksi.²²

Linjakummun raportti on tämän tutkimustehtävän kannalta kiintoisa, vaikka se ei osukaan tutkimustehtävän alueelle. Erityisesti verkottuneen islamin tiedostamisen ja havaitsemisen kannalta näkökulma on hyödyllinen. Nykyään nettiaikana ei tarvitse kovin paljon mielikuvitusta ja havainnointikykyä kansainvälisten yhteyksien toteamiseksi. Aikaisemmin saatettiin seurata tarkasti esimerkiksi julkaistun kirjallisuuden alkuperää tai ulkomaisten vierailijoiden määrää ja suuntaa. Epärelevantteja ne eivät ole nytkään.

Islamin kehityksen suunta on merkittävä tulevaisuuden kysymys. Tuonnempaan esitän myös eräitä viitteitä erityisesti nuorten ryhmäytymisestä uudella tavalla, vanhoja lakikoulukuntarajoja purkaen. Tämä ei merkitse kuitenkaan islamin uskon sisältöjen liberalisointia tai ”eurooppalaistamista”.

Jonkun toiveissa on ehkä ajatus suomalaisesta islamista ja Suomessa vaikuttavan islamin mahdollisesta omaperäisyydestä. Ajatus heikkenee kuitenkin, kun tiedostaa lukuisien islamilaiden yhdyskuntien ja moskeijayhteisöjen jakautumisen etnisiin ja uskonopillisesti eri korostuksiin. Uskonto.fi -sivustolle on kirjattu liki 80 islamilaista yhteisöä.²³ Puhe suomalaisesta islamista sisältöjen ja uskontulkinnan näkökulmasta on varsin kaukaa haettua. Lisäksi pitkälle opiskelleiden ja kokeneiden islamilaiden opettaja-auktori-teettien saatavuus vaikuttaa islamin teologiseen kehittymiseen Suomessa, kuten on todettavissa tämän tutkimuksen muuttamista puheenvuoroista.

Tataarivähemmistöä on pidetty suorastaan suomalaisen islamin näyteikkunana ja osoituksena suuresta integraatioasteesta.²⁴ Väestöllinen tilanne on nyttemmin muuttunut, ja tataarit ovat enää vähemmistö muslimien kokonaismäärä huomioiden. Myös islamiteologisesti muslimien valtaosa edustaa konservatiivisempia arvoja ja islamin tulkintaa kuin tataarimuslimien yhteisö.²⁵ Pidän tutkimuksellisenä näkökulmana näin ollen kansainvälistä islamia, johon kuuluvat suomalaiset islamilaiset yhteisöt etnisine ja kansallisine ominaispiirteineen. Suomessa vaikuttavan islamin tutkimus liittyy vahvasti maahanmuuttokontekstiin.

Tuomas Martikaisen mukaan uskontotieteessä alettiin kiinnostua maahanmuutosta ja islamista 1990-luvulla. Tutkimus on kiinnostunut eri maahanmuuttajaryhmistä; tataareista somaleihin. Martikainen myöntää, että ”uskonto ei ole laajalti huomioitu. Pikemminkin etnisyyteen, kieleen ja kansallisuuteen liittyvät

luokitteluperusteet ovat olleet hallitsevina”. Islam-uutisointia on käsitelty jossain määrin suomalaisessa mediatutkimuksessa.²⁶ Teemu Taira on tutkinut Helsingin Sanomien islamiin liittyvän kuvauksen diskursiivista kehitystä kymmenien vuosien ajalta. Kuva islamista on määrittynyt aluksi kansainvälispoliittisen tilanteen mukaan, mutta muuntunut jossain määrin erillisenä kehityksenä nykyiseen muotoonsa. Sille on tunnusomaista uskonnollinen moninaisuus osana suomalaista nykyistä identiteettiä.²⁷

Suomessa vaikuttavan islamin teologiset painotukset eivät ole juurikaan tunnettuja, ja kysymys ”suomalaisen” islamin muotoutumisesta ei vaikuta mittakaavallisesti merkittävältä. Saksassakaan, jossa on miljoonien muslimien väestö, ei ole nähtävissä erityistä saksalaisen islamin muodostumista. Eräät oppineet ovat puhuneet euroislamista, joka rakentuisi omaperäiselle tulkinnalle. Edellä jo mainittiin Bassam Tibi, jonka euroislam-ajatuksen merkittävä islamofobian tutkija tyrmäsi epäislamilaisten. Yhden näkyvimmistä jäljistä saksalaiseen dialogimaisemaan jättänyt islamin edustaja, Kölnin yliopiston professori Abdoldjavad Falaturi, katsoi islamin olevan itsenäinen ja muuttumaton suure. Mikään ulkopuolinen taho ei voi hänen mukaansa tulkita islamia, ja tulkinta on uusissa olosuhteissa tehtävä tiukasti islamilaisen oppineisuuden perusteella.²⁸ Falaturi tähdensi, että islam on pystynyt historian kuluessa selvittämään suhteen ei-islamilaisiin kulttuureihin ja muuntamaan ne islamilaisiksi. Samoin islamin tulee nykyään toimia kohdattaessaan ”läntisen hengen”.²⁹

Ajatukset omaperäisen eurooppalaisen islamin luomisesta eivät ole levinneet harvojen oppineiden työhuoneita ja korkean tason dialogikonferensseja laajemmalle. Samaan aikaan voimakkaan konservatiiviset islamitulkinnat ovat jatkaneet vahvistumistaan erityisesti Saudi-Arabian rahoituksella. Näin ollen on syytä varautua keskustelemaan siitä, millaiset ilmiöt ja pyrkimykset muodostavat ekstremismin kehräämöjä. Myös ekstremismia vastustavat toimet ovat luonteeltaan kansainvälisiä. Turvallisuusviranomaisten yhteistyö on oma lukunsa, eikä sitä käsitellä tässä tutkimuksessa. Tilanne on kuitenkin kompleksinen.

Esimerkiksi keskustelua islamin levittämisestä valtiollisella tasolla on Saksassa siivittänyt vuonna 2016 vuotanut tiedusteluraportti, jonka mukaan Saudi Arabia, Kuwait ja Qatar tukevat ekstremististä islamilaista toimintaa Saksassa. Toimintaan on kuulunut moskeijoiden ja ääriinjan saarnaajien rahoittamista sekä dawa-ryhmien valjastamista radikaalin salafistisen ideologian levittämiseen.³⁰ Salafismia käsitellään laajasti tuonnempana, lähinnä luvussa 2.1.

Kansainvälisten islamilaisten kattojärjestöjen toiminta on tiivistä. Islamilaiset järjestöt joko saavat merkittävän tuen islamilaisten maiden hallituksilta, kuten Islamic World League, tai ovat itsessään islamilaisten maiden hallitustenvälisiä organisaatioita, kuten Organisation of Islamic Co-operation (OIC). Ne haluavat levittää islamin sanomaa tukemalla dawa-työtä ja rakentaa globaalia islamilaista yhteisöä, ummaa.³¹ Niiden rooliin islamin edistäjinä palataan tuonnempana.

Tutkijanarvostuksissani dialogi on keskeinen tavoite. Tämä voi näkyä tekstissä ja aineistovalinnoissa. Tämän ei pitäisi kuitenkaan estää ottamasta kriittistä kantaa suuntaan tai toiseen, mikäli aineiston tai puheenvuoron käyttäjien johdonmukaisuutta tai asiallisia lähtökohtia sekä tulkintojen uskottavuutta on syytä arvioida. Alun perin tarkoitukseni oli tarkastella uskonnollisesti motivoitua ekstremismii Suomessa laajemmin kuin sen islamtaustaisen ilmenemisen kannalta. Käsittely kohdistuu nyt vain islamtaustaiseen ääriajatteluun seuraavista selvitysprosessin aikana esille tulleista syistä:

1. Poliisin viharikosraporteissa uskontokategoriaan luokitetut rikostapahtumat liittyvät vahvasti islamiin.
2. Haastateltavat eivät pystyneet mainitsemaan viharikoksia, joihin liittyisi epäily ei-muslimi-tekijän uskonnollisesta motivaatiosta.
3. Eurooppalaisessa kontekstissa tutkimuskirjallisuus ilmaisee uskonnollisesti perustellun väkivallan taustalla olevan islamtaustaisen ääriajattelun.

Aiheen käsittelyn edetessä näihin kolmeen seikkaan tullaan kiinnittämään huomiota, joten tässä vaiheessa ne palvelevat myös myöhemmin todentamista vaativina tutkimusoletuksina.

1.2. Tutkimusaineisto ja menetelmä

Dialogin arvostaminen ohjaa valikoimaan aineistoa dialoginäkökulmaa käsittelevistä lähteistä. Kielteisiä ja vihapuheen täyttämiä, ääriajattelun leimaamia sivustoja ja julkaisuja on löydettävissä mittaamattomat määrät. Niitä on niin antikristillisiä, anti-islamilaista kuin antisemitistisiä. Tässä kohdin raja on selkeä; tekstissä saa puheenvuoron vain sellainen aineisto, joka taustoittaa asian käsittelyä tutkijan tarpeelliseksi katsomalla tavalla. Dialoginäkökulman viitoittamana muslimivaikuttajille tehdyissä haastatteluissa tiedusteltiin sekä islamin radikalismia ehkäiseviä opetuksia että ääriajattelua hillitseviä islamin opettajia, eikä siis sovinnollisuutta vastustavia ajatuksia tai henkilöitä. Tarkoitus oli tehdä löytöretki rakentaviin ajatuksiin ja esimerkkeihin.

Tutkimuksen sisältöjen ja palkitsevuuden kannalta valinta koituu toivottavasti lukijan eduksi. Ääritulkintoja edustavat näkemykset eivät näytä yleensä tuottavan keskustelumahdollisuuksia. Olisi siis tehtävänasettelun kannalta varsin hyödytöntä kuvata islamilaisten tai islaminvastaisten äärijärjestöjen propagandapuhetta laajemmin. Tiettyyn määrään saakka on silti tarpeen välittää autenttisesti äänenpainoja, joilla toisillensa vastakkaiset ajatussuunnat ovat tulleet julkisuuteen. Yhteiskunnallinen keskustelutilanne on silti liian pelkistetty ja yksinkertaistettu, jos yksi ajatussuunta näkee kaikkialla islamofobiaa ja toinen islamisaatiota.

Tutkimuksen ensisijainen aineisto muodostuu kolmesta aineistoryhmästä: 1) Tutkimusteemoja taustoittavat ja sen kysymyksenasetteluja avaavat eri uskonnollisten ja viranomaistoimijoiden kannanotot ja raportit sekä yhteiskunnallista keskustelutilannetta hahmottavat media-aineistot valituista keskeisistä suomalaisista ja saksalaisista medioista. Tämän osa-alueen aineisto rakentuu ja sijoittuu tekstin kokonaisuuteen ilman tarkempaa rajausta, mutta luvuissa 2.2., 3.1. ja 3.2. tämän ryhmän aineistot ovat keskeisessä asemassa. 2) Muslimivaikuttajien ja kristittyjen vaikuttajien haastatteluaineisto, johon viitataan ja jota analysoidaan eri vaiheissa ja eri teemaluvuissa. Pääpaino tällä aineistolla on kuitenkin luvussa 4.2. ja viidennessä pääluvussa. 3) Uskontoon liittyvien viharikosten poliisihallinnolta peräisin olevat aineistot vuosilta 2015 ja 2016. Aineisto esitellään, käsitellään ja analysoidaan luvussa *Uskonnollisesti motivoitun vihapuheen kasvot* (4.1.).

Tutkimuksen ensisijainen aineisto on muodoltaan printtijulkaisuja, nettisivustoja, haastattelumuiistiinpanoja ja -tallenteita sekä videotallenteita lähinnä Youtube-palvelusta. Media-aineiston osalta aineiston löytäminen on vaatinut haarukointia ajankohtaisesta usean median uutismassasta. Haut ja aiheenmukainen seuranta keskittyivät kotimaisista medioista ensisijaisesti Helsingin Sanomiin ja Yleen. Tärkein saksalainen media on laajalti tunnettu ja siteerattu Welt-lehti. Media-aineiston osalta tarkoituksena on muodostaa tehtävänasettelun antamassa kehyksessä riittävä kuva siitä, mitkä islamiin liittyvät asiat ovat olleet näkyvästi keskustelussa ja miten kyseisissä medioissa tapahtumia ja ilmiöitä on selostettu ja mahdollisesti arvioitu. Systemaattisesta mediatutkimuksesta ei siis ole median seurannassa kysymys, vaan kysymys on ennen muuta tapahtumakehyksen ja tematiikan hahmottamisesta sekä siihen liittyvästä kommentoinnista tehtävänasettelun puitteissa. Käytetyt videotallenteet puolestaan välittävät muslimijohtajien näkemyksiä sekä esittelevät tunnettujen kansainvälisten islamilaisten opettajien julistusta.

Ensisijaiseen aineistoon kuuluvat myös eri islamilaisten tai kristillisten toimijoiden ja organisaatioiden kannanotot, raportit ja julkilausumat. Pyrkimyksenä

on ollut käyttäjä laajaa kantavuutta ja arvovaltaa edustavia lähteitä. Suomalaisten viranomaisten maahanmuuttoa ja ekstremismii koskevat raportit ovat samoin ensisijaista aineistoa ja rakentavat kuvaa korkean tason valtionhallinnon suhtautumisesta islamilaiseen ääriajatteluun.

Ensisijaisena tutkimusaineistona on keskeisesti, kuten jo edellä todettiin, kristittyjen ja islamilaisten vaikuttajien haastatteluita. Joukkoon kuuluu myös väkivaltaista ekstremismii työssään kohtaavia asiantuntijoita. Tiedonsaannin kannalta ei ole erityistä merkitystä sillä, onko haastateltava kristitty vai muslimi. Syvemmälle menevässä katsomuksellisessa keskustelussa tilanne voi olla toinen.

Lähtökohtana haastateltavien ajatusten ja kokemusten tulkinnassa on, että hekin ovat aktiivisia toimijoita uskonnollista motivaatiota kartoittavassa kokonaisdiskursissa eikä neutraalia asiantuntijuutta ole. Tarkoituksena on haastateltavien kanssa ja heidän kauttaan paitsi kerätä tietoa ja jäsentää tilannetta, myös etsiä ratkaisumalleja ääriajattelun kohtaamiseen. Haastattelutilanteista muotoutui käytännössä erilaisia. Ymmärrettävästi joissakin tilanteissa aistittavissa oli enemmän varauksellisuutta, toisissa enemmän avoimuutta. Kristitty haastattelija oli muslimien kanssa enemmän ”vieras” kuin mitä hän oli kotoisammin asemoituneena kristittyjen kesken. On ymmärrettävää, jos muslimille vähemmistöasemasta käsin ja mahdollisen ekstremismin kuorman kantamisen pelosta haastattelutilanteeseen latautui odotuksia ja ehkä pelkojakin. Jännitteitä haastattelijana en kuitenkaan kokenut.

Perusteellisiin 1-1,5 tuntia kestäneisiin haastatteluihin osallistui 13 vaikuttajaa. Heistä kristittyjä oli seitsemän ja muslimia kuusi. Lisäksi haastateltavana oli kaksi saksalaista islamiasiantuntijaa. Haastattelut olivat toteutukseltaan lähinnä temaattisia ja puolistrukturoituja, kuitenkin henkilön ja tilanteen mukaan soveltaen. Erilaiset haastattelutilanteet ja myös haastateltavien toiveet antoivat aiheen haastattelutekniikoiden moninaisuuteen. Äänitteitä oli mahdollista tehdä vain kahdessa tapauksessa. Niissä molemmissa oli kaksi haastateltavaa. Haastateltavat saivat itseänsä koskevan tekstin tarkastettavakseen sen oikeellisuuden nimissä. Joku haastateltava halusi vielä tarkentaa tai lieventää haastattelussa antamaansa lausuntoa. Toiveet otettiin huomioon.

Osa haastateltavista koki olevansa islamilaisen yhdyskuntansa tai kirkon edustaja. Tämä kävi ilmi valmistavasta keskustelusta, jossa myös selvitettiin haastateltavan halukkuus esiintyä omalla nimellään. Heidänkään näkemyksiään ja ajatuksiaan ei ole kuitenkaan asiallista tulkita yhteisölliseksi uskontokuntaakohtaiseksi ajatteluksi. Myöskään eri uskonnollisten yhdyskuntien näkemysten vertailua ei ole mahdollista tehdä haastattelujen perusteella. Tunnistettavuudenkin kannalta tämä olisi epäonnistunut ratkaisu.

Sen sijaan eräiden muslimijohtajien esiintyminen mediassa islamin edustajina kertoo toki sen, millaista kuvaa kyseiset tahot haluavat vaalia julkisuudessa. Julkisuudessa esitetyillä mielipiteillä on yksityistä, varsinkin nimetöntä haastattelua, suurempi strateginen arvo. Nimetön haastattelu voi tuoda toisaalta julki ennen julkistamattomia näkemyksiä ja toiveita.

Haastateltavista käytetään ilmausta ”haastateltava”, ”muslimivaikuttaja” tai ”kirkollinen vaikuttaja”, ilman että heidän mahdollista virka-asemaansa tai vaikutusvaltansa määrää pyrittäisiin arvottamaan tai määrittämään. Kysymys ei ole muodollisesta virka-asemasta, vaikka painotusta valikoituneissa henkilöissä onkin siinä, että edustettuina ovat toiminnalliset uskonnolliset johtajat kuten imaami tai kirkkoherra. Poliitikkoja ei haastateltavien joukossa ollut. Haastateltavien kuulumista eri islamilaisiin suuntauksiin ei pienen ryhmän vuoksi ole mahdollista esitellä tutkimuseettisistä syistä. Sen verran on todettavissa, että esitin haastattelupyynnöksiä kirjallisesti ja suullisesti eri etnistä taustaa oleville islamilaisille toimijoille ja yhdyskunnille eri teologisilla painotuksilla.

Haastatteluissa kartoitettiin tietoja ja kokemuksia uskontokuntien välisestä yhteistyöstä ja dialogista; sekä sen ongelmakohdista että myönteisistä asioista. Erityisesti muslimivastaajilta toivottiin näkemyksiä siitä, miten ääriajattelua on kohdattu ja millaista uskonnollista opetusta ja ohjausta islamilaiset yhteisöt antavat asiassa. Kysyttiin myös, onko vastaajan tuntemaan piiriin kohdistunut tai vastaajan tietoon tullut sanallisia loukkauksia tai väkivallantekoja joko oman tai toisen uskonnon ihmisiä vastaan. Kysymyksenä esitettiin myös, mitä toinen uskontokunta sekä oma yhdyskunta voisivat tehdä paremmin suhteessa toisiin. Haastattelurunko on liitteenä. Käytännön haastattelutilanteessa sitä sovellettiin tilanteen vaatimalla tavalla.³²

Tutkimusteema osoittautui sensitiiviseksi. Useat haastateltaviksi pyydetty henkilöt, lähinnä muslimit, mutta myös yksittäinen uskontodialogissa aktiivinen kirkollinen henkilö jättivät vastaamatta yhteydenottopyyntöihin heti aluksi tai yhteydenpidon seuraavassa vaiheessa. Kieltäytyneitä muslimeja oli liki yhtä monta kuin haastatteluun suostuneita. Enemmistö haastatelluista halusi esiintyä nimettömänä, mitä mahdollisuutta heille tarjottiinkin. Joidenkin haastattelupyynnösten kanssa edettiin niin pitkälle, että muslimiyhteisön edustajana toiminut henkilö pyysi kysymyksiä etukäteen. Ilmeisesti yhteisön käsittelyn jälkeen haastateltavaksi pyydetty henkilö ei enää palannut asiaan toistuvista pyynnöistä huolimatta. Kielteistä asennoitumista on vaikea selvittää, kun vastauksia ei anneta. Kysymyksissä ei ollut tutkijan ymmärryksellä mitään sellaista, mikä olisi asettanut vastaajan tai hänen yhteisönsä seinää vasten. Myöskään haastattelun sisältöön ei kuulunut mahdolliseen ääritoimintaan liittyvien henkilöiden selvittelyä. Päinvastoin toiveena oli saada esille rakentavia dialogin ajatuksia ja malleja.

Yksi haastattelupyynnön torjunut islamilaisen yhdyskunnan edustaja totesi kieltäytymisensä syyksi, että hänellä on tavoitteista eri näkemys. Tämä on tulkittavissa kriittiseksi suhtautumiseksi dialogiin. Jonkun yksittäisen haastateltavan kommentista taas on pääteltävissä, että tarpeena oli pysyä tunnistamattomana kaikissa tilanteissa. Taustalla oli selvästi ekstremistien pelko. Tutkimuseettisesti on tässä tilanteessa tehtävä kaikki varotoimet, jotta luottamuksellisuus säilyy. Muun muassa lähdeviittausten kirjaamisessa tämä on jouduttu ottamaan huomioon informaatioarvon kustannuksella.

Sensitiivisen tutkimusteeman tuomista rajoitteista raportoivat myös eräät tutkimuskirjallisuuteen tutustumisen eri vaiheissa esiin nousseet tutkijat sekä kotimaassa että muualla. Haastateltavia on vaikea saada, he haluavat esiintyä nimettöminä, ja luotettavan tiedon saaminen on epävarmaa.³³ ”Liikkuvuutta” Syyriaan ja Irakiin tutkineet Creutz, Juntunen ja Saarinen korostavat ekstremismin tutkimukseen liittyvää vaikeutta. Identiteetin paljastuminen on suuri huolenaihe. Suomalaisessa tilanteessa tutkimuksen tekeminen on erityisen hankalaa heidän mukaansa myös siksi, että viranomaisaineistoihin ei ole mahdollista tutustua toisin kuin monissa muissa maissa.³⁴ Tämän tutkimuksen osalta välttämätöntä tarvetta viranomaisyhteyksiin tai luottamuksellisiin viranomaisaineistoihin ei ollut. Haastateltavat on valittu kansalaisyhteiskunnan näkökulmaa silmällä pitäen.

Kolmesta edellä mainitusta ensisijaisen aineiston kokonaisuudesta poliisihallinnon tuottama uskontoon liittyvien viharikosten aineisto vuosilta 2015 ja 2016 on koko tutkimuksen analyysin kannalta olennainen mutta samalla myös erityisen vaativa. Kysymyksessä on aineisto, jossa analyysin haasteena on poliisiviranomaisen tapa kuvata uskontoon liittyvää viharikosta yksittäisen lauseen tai muutaman sanan ilmaisulla. Viharikostilastot julkaistaan vuosittain. Niiden taustalla on poliisihallinnon tekemä luokitus ja määrällinen seuranta. Vuodesta toiseen viharikostilastojen julkistus on uutisarvoltaan merkittävä asia. Käyttämäni viharikosilmoitusten aineisto kattaa turvapaikanhakijoiden vilkkaan maahan-tulon vuodet 2015 ja 2016. Pitkäaikaisanalyysiin ei tämän tutkimuksen näkökulmasta ole tarvetta. Ensisijaisesti tarkoituksena on selvittää uskontoaiheisten viharikosten luonnetta, tekijämotivaatiota ja rikosten kohderyhmiä.

Vuosien 2015 ja 2016 valintaa tukee myös se, että toisaalla aineistossa samat vuodet ovat tarkastelussa kansainvälisten islamin intressitahojen laatimissa islamofobia-raporteissa. Ne välittävät kuvaa siitä, miten islamiin ja muslimeihin Suomessa kohdistuva viharikollisuus on islamilaisella toimijataholla nähty ja tulkittu.

Ajankohtainen tutkimuskirjallisuus keskittyy lähinnä Saksaan. Tälle on syynsä. Aiheen kannalta merkittävää suomalaista tutkimuskirjallisuutta ei juuri ole. Islamiin kohdistuva tutkimus on toki Suomessa viime vuosina vahvistunut. Tämän tutkimuksen tarpeisiin suomalaisesta tutkimuksesta on vain rajallista hyötyä; sen osoittaa paitsi havainnointini aiheen parissa myös uskontotieteen piirissä julkaistu Sakaranahon ja Pauhan katsaus suomalaiseen islamtutkimukseen *Finnish studies on Islam: Themes and approaches*³⁵ (2016) ja Tuomas Martikaisen *Uskonto suomalaisessa maahanmuuttotutkimuksessa* (2015). Metodin ja erityisesti mediatutkimuksen näkökulmasta kiinnostavana avauksena diskurssimaisesta lähestymistavasta on mainittava Tairan artikkeli *Making space for discursive study in religious studies*³⁶ (2016).

Saksa on merkittävä maahanmuuttomaa ja sellaisena sillä on Suomeen verrattuna pitkä historia. Muslimiväestö käsittää miljoonia henkilöitä, jotka ovat perinteisesti turkkilaisvaltaista väestöä, mutta nyttemmin myös vahvasti arabeja. Maassa oli entuudestaan useita henkilömäärältään merkittäviä maahanmuuttajasukupolvia. Vuonna 2015 alkanut suuri pakolaisaalto kosketti Saksaa suhteessa eniten Euroopassa. Saksassa on myös samantyyppinen vahvasti valtakirkollinen asetelma kuin Suomessa. Evankelisen kirkon rinnalla on tasavahva katolinen kirkko. Poliittisesti Saksan maahanmuuttopoliittiset päätökset kantavat kauas, aina eurooppalaiseen yhteistyöhön saakka.

Käytetty tutkimuskirjallisuus avaa nähdäkseni erityisen hyvin islamtaustaista ekstremismiiä koskevia käsitteitä ja selventää kysymyksenasetteluja. Tutkimuskirjallisuus on lähtökohtaisesti toissijaista lähteistöä. Mielenkiintoa lisää se, että se heijastelee myös ajankohtaista yhteiskuntapoliittista keskustelutilannetta ja siihen asemoitumista. Käytettyjä saksalaisia tutkimuksia voisi luonnehtia yhteiskunnallisesti orientoituneeksi islamtutkimukseksi. Mukana on myös psykososiaalista ekstremismin ehkäisyä käsittelevää tutkimuskirjallisuutta. Suomalaisesta tutkimuskirjallisuudesta huomionarvoinen tämän tutkimuksen näkökulmasta on Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan rahoituksella toteutettu Creutzin, Juntusen ja Saarisen kaksiosainen tutkimus *Syrjintä, polarisaatio ja väkivaltainen radikalisoituminen ja Suomesta Syyrian ja Irakin konfliktikentälle suuntautuva liikkuvuus*.³⁷ Näitä tutkimuksia käsitellään pääasiallisesti radikalismien taustaa käsittelevässä luvussa 2.

Kansainvälisesti islamtaustaista ääriajattelua koskevaa tutkimusaineistoa on olemassa mittavat määrät. Pelkästään jihadismitutkimusta julkaiseva *Perspectives on terrorism* -journalin esittelemä jihadismitutkimuksen julkaisuluettelo kattaa sadoittain monografioita, artikkeleita ja linkkejä runsaasiin maailmanlaajoihin aineistoihin ja konteksteihin.³⁸ Tässä tutkimuksessa tutkijan itseymmärryksenä ei kuitenkaan ole jihadismi- tai terrorismitutkimus.

Vaikka tämä tutkimus ei olekaan jihadismitutkimusta tai varsinkaan terrorismitutkimusta, eräät siltä alueelta tutut ilmiöt ovat kuitenkin tarpeellisia ymmärtämisen kehykselle. Herkkään yhteiskunnalliseen aiheeseen liittyvien tutkimustulosten politisoituminen on myös vaarana. Toisaalta tutkimusteemaan liittyvä yhteiskunnallinen keskustelu on laajalti toivottua. Tutkimuskirjallisuuteen olen valikoinut nimenomaisesti ääriajattelun uskonnollista motiivia käsitteleviä kirjoittajia. He edustavat nähdäkseni saksalaisen tutkimuksen valtavirtaa ja arvovaltaisia tutkimusyksiköitä. Kuten edellä jo totesin, soveltuvaa suomalaista tutkimusta aiheesta ei juuri ole, eikä suomalaisuus ole tavoiteasetelmastani katsoen keskeinen kriteeri. Toisaalta laajempaa kansainvälistä tutkimusta en tähän kokonaisuuteen pysty tutkimusekonomian nimissä sisällyttämään. Tutkimuskirjallisuuden painopisteenä on nyt Saksa ja sikäläinen kokemus. Englanninkieliseltä alueelta nostan silti esiin muutamia ekstremismin olemusta analysoivia tutkimuksia.

Haastattelujen ja viharikosaineiston rinnalla ensisijaisena aineistona oleva muu materiaali on varsin hajanaista. Tutkimusteeman aineistollinen jäsentäminen on sen vuoksi ollut työlästä. Islamilaiseen ääriajatteluun liittyvien keskeisten ilmiöiden hahmottamista pidän kuitenkin tarpeellisena islamin ymmärtämisen ja katsomusten kohtaamisen kannalta. Tutkimuksen jäsenitys ja teema-alueet näyttävät monitasoisesti, minkä katson edistävän tutkimusproblematiikkaan liittyvän kokonaisuuden hahmottamista. Tutkimuksen luvut liikkuvat yleisestä erityiseen ja laajasta kansainvälisestä kehyksestä kotoiseen ympäristöön; ajatukseksi on, että lukija havaitsee eri vaikuttajatahojen ja niiden organisaatioiden samoin kuin uskonnollisten lausumien – niin islamilaisten kuin kristillisten – merkityksen käytännön kohtaamiselle ja dialogin mahdollisuuksille. Eri tasoilla liikkuvien ensisijaisten aineistojen tarkastelussa huomioni kiinnittyy juuri näihin tekijöihin. Käsiteparina uskonnollinen motivaatio ja dialogimotivaatio ovat aineiston käsittelyn ja priorisoinnin kannalta keskeisessä roolissa. Kohtaamisen ja dialogin kannalta voi olla merkittävää esimerkiksi se, millaista julkisuutta islamilainen maailmanjärjestö tai muslimitoimijoiden islamofobiaan liittyvä maaraportti vaalii ja edistää. Samoin julkisuuteen tuotu tulkinta uskontoryhmien välisiä suhteita koskevasta kyselytutkimuksesta on dialogin kannalta niin merkittävä asia, että on syytä tarkastella vaikkapa median tulkintoja suurennuslasilla. Käsittelyn kohdistaminen dialogia estäviin tai edistäviin tekijöihin samoin kuin niihin liittyvään uskonnolliseen motivaatioon auttaa liittämään yhteen erityyppiset aineistot tutkimustehtävän kannalta merkityksellisinä tekijöinä.

Aineistosta ei tietoisesti ole pyritty muodostamaan diskursseja, mutta tietty diskursiivinen työote on ollut silti tarpeen. Kirjan eri luvut on mahdollista ymmärtää diskursiivisina. Kirjan alaotsikossa esiintyvä sanapari dialogi ja uskonnollinen motivaatio liittävät erityyppiset ja eri tasoilla vaikuttavat sisällöt ja teemat yhteen. Diskursiivisuus näkyy erityisesti niissä tekstin osioissa, joissa tehtävänä on muodostaa ajankohtaista tilannekuvaa.

Viittasin edellä siihen, että media-aineiston osalta ei ole kysymyksessä systemaattinen analyysi. Toisaalta en pidä media-aineiston valikointia myöskään sattumanvaraisena vaan diskursiivisena. Joskus yksittäinen lehtijuttu on myös painoarvoltaan merkittävä – tutkijan on luonnollisesti tehtävä asiaankuuluva arviointi ja välitettävä aineksia lukijalle päätelmien luotettavuuden arviointiin. Kokonaisanalyysi muodostuu ensisijaisten aineistojen, kuten haastattelulausuntojen, painettujen tekstien ja videoiden yhteissummasta, tutkimuskirjallisuuden valossa reflektoituna. Teen myös ilmiöiden ja tapahtumien taustoihin ja syntyyn liittyviä huomioita erityisesti dialogin ja uskonnollisen motiivin näkökulmasta yksittäisen tiedon palasen liittämiseksi laajempaan kokonaisuuteen.

Tutkimusmenetelmänä on aineistolähtöinen laadullinen teksti- ja keskusteluanalyysi. Erityisesti luvussa 4.1. uskontoon liittyvien viharikosilmoitusten tulkintaa teen tekstianalyysin keinoin.

Tämän tutkimuksen kärki on siis uskonnollisesti motivoidun ekstremismin tulkinnassa ja siihen liittyvän uskonnollisen motiivin huomioimisessa dialogin näkökulmasta. Syitä ja seurauksia tämä tutkimus ei pysty selvittämään, mutta analyysin taustalle tarvitaan tukea niin islamtutkimuksesta kuin uskontosiologiasta tai uskontotieteestä yleisemmin. Klassinen uskontotieteen pyrkimys ymmärtämiseen ei ole kadonnut, vaikka yhteiskunnan dynamiikka ja sen mekanismit laajentavat tutkimuskenttää. Yhtäältä kiivas mediamaailma ja eri intressitahojen vaikuttamistoiminta kuvaavat tilannetta. Toisaalta samalla on nähtävä, että uskonnollisten dogmien traditioilla voi olla valtava voima sukupolvesta toiseen. Edellä mainittiin Al-Ghazali, joka liki tuhannen vuoden takaa vaatii kuolemanvakavasti politiikan ja uskonnon yhteen köyttämistä muslimien ajattelussa.

Islam on kansainvälinen järjestelmätason toimija ja sellaisena sekä ideologinen että materiaallinen voima. Tässä kohdin käytän politiikan kieltä erityisesti siitä lähtökohdasta, miten uskonnollinen tausta ja järjestelmä määrittävät kymmenien islamin nimeen toimivien maiden strategioita ja tavoitteita. Pienten islamilaisten yhdyskuntien elämä ja järjestäytyminen ovat kuitenkin eri tason kysymys, ja niiden kanssa toimiminen yhteiskunnassa uskonnollisten yhteisöjen ja niiden seura-

jien kesken on paitsi yhteiskuntapoliittinen samalla myös uskonnonpedagoginen kokonaisuus. Siihen voi sisältyä ymmärtämistä ja empaattista uskonnon käsittelyä, kuten esimerkiksi uskontotieteilijä Ninian Smart³⁹ on akateemisella työllään osoittanut. Ymmärtäminen ja pedagogisuus eivät kuitenkaan merkitse sitä, että islamia ja sen ilmiöitä käsiteltäisiin ilman tarvittavaa kriittistä analyysia. Samalla on selvää, että erilaiset islamkuvat kohtaavat ja törmäävätkin yhteisöjen elämässä; erityisesti kasvatuksessa ja koulutuksessa.

Väitöskirjassani *Dialogisuuden ongelma islamin esittämisessä* (2000) muodostin islamin dialogisen esittämisen ja kohtaamisen käsitteitä ja kriteerejä. Ne muodostavat tietyn kehyksen ymmärrykselleni dialogisuudesta ja vaatimukselle kohtaamisen asianmukaisuudesta, mikä näkyy kirjoitukseni otteessa. Tämän työn kannalta keskeisiltä ulottuvuuksilta näyttävät:⁴⁰

Totuudellisuus eli toisen totuuskokemuksen arvostaminen johtaa keskinäiseen kunnioittamiseen.

Toleranssin toteutuminen ei edellytä katsomuksellista samanmielisyyttä.

Pelkästään toisen uskonnon itseymmärrykseen sitoutunut pedagoginen asenne ei pysty tarvittavaan kritiikkiin.

Kieltä ja ilmaisua koskeviin sovelluksiin ei tule edetä ilman käsitteellis-kulttuurista analyysia.

2. USKONNOLLISEN RADIKALISOITUMISEN TAUSTOJA JA TULKINTOJA

2.1. Tutkimuskeskustelun kohdistuminen islamtaustaiseen ääriajatteluun

Ekstremismin tutkimisen vaikeutta kuvaa se, että islamiin liitettyyn ekstremismiin ja radikalisoitumiseen liittyvät tutkimustulokset saattavat olla jopa vastakkaisia ja herkästi politisoituvia. Saksassa, johon mielenkiinto ekstremismin havainnoinnissa tässä erityisesti kohdistuu, esiteltiin ensimmäiset suurta julkisuutta saaneet tutkimustulokset musliminuorten uskonnollisesta orientaatiosta jo 1997. Bielefeldin yliopiston tutkimuksen *Verlockende fundamentalismus* – ”houkuttava fundamentalismi” tuloksena oli, että turkkilais-taustaiset musliminuoret ovat vahvasti islamilaisen ylemmyydentunteen vallassa. Lisäksi he olisivat laajalti valmiita uskonnollisesti motivoituun väkivaltaan. Tutkimuksen tuloksia nousi vastustamaan Berliinin ulkomaalaisvaltuutetun aloitteesta tehty toinen tutkimus, joka päättyi päinvastaisiin tuloksiin. Sen tutkimustuloksissa musliminuoret näyttäytyivät hiljaisina ja ääriliikkeistä tietämättöminä. Samassa yhteydessä esitettiin syytteitä, että musliminuuria haluttiin Bielefeldin tutkimuksen perusteella leimata ja stigmatisoida. Yhteiskunnallisesti samoihin aikoihin suurta julkisuutta oli saanut Kaplan-niminen turkkilaislähtöinen saarnaaja. Hän perusti Kölniin islamilaisen kalifaatin⁴¹ ja muun muassa hankki aseita väkivaltaiseen toimintaan. Hän sai lopulta 17 vuoden vankeusrangaistuksen.⁴²

Syrjäytymisproblematiikka radikalisoitumisen aiheena on tutkimusalue, johon tässä tutkimuksessa ei ole mahdollista paneutua. Radikalisoituminen näyttäytyy tässä yhteydessä lähinnä dialogin ja korjaavien toimenpiteiden, kuten ohjauksen sekä julkisuuden, näkökulmasta. Julkisuuden kannalta keskustelutilannetta kuvaavat hyödyllisellä tavalla esimerkiksi terrorismitutkija Leena Malkin arviot. Hänen mukaansa väkivaltaista ekstremismia on selostettu paljolti sosiaalisen syrjäytymisen ja eriarvoistumisen kautta. Syy-yhteys on Malkista kuitenkin tutkimustenkin valossa ”heikompi ja monimutkaisempi” kuin yleinen käsitys on. Hänestä on olennaista se, että kaikki terroritoimintaan lähteneet eivät ole syrjäy-

tyneitä ja toisaalta se, että syrjäytymisen ”ei voi uskottavasti väittää johtavan radikalisoitumiseen”.⁴³ Malkin toteamusta näyttävät tukevan myös Juntunen, Creutz ja Saarinen (2016), jotka laajassa Syyrian ja Irakin konfliktialueille lähteneiden henkilöiden liikkuvuutta selvittäneessä tutkimuksessa toteavat, että syrjäytyminen ja marginalisoituminen ei ollut keskeinen selittävä tekijä lähtöpäätökselle, toisin kuin yleensä on todettu alan tutkimuksessa. He toteavat, että ”haastateltavien taustoille on tunnusomaista pikemminkin aktiivisuus työelämässä, opinnoissa ja kansalaisyhteiskunnassa (etenkin islamilaisissa järjestöissä)”.⁴⁴ Tietoa voi luonnehtia merkittäväksi, kun ottaa huomioon miten tavallista on julkinen puhe syrjäytyneistä nuorista radikalisoitumisen selityksenä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole siis selvittää radikalisoitumisen syitä eikä siihen liittyvää teorianmuodostusta, mutta uskonnollisen tekijän huomioiminen tutkimuksen kokonaisuudessa näyttää entistäkin tarpeellisemmalta.

Aikaisemmin on jo viitattu ekstremismiin liittyvien ilmiöiden ja niiden tutkimisen herkkyyteen. Kysymys on paitsi sensitiivinen, myös tutkimuksellisesti monitahoinen ja monitasoinen. Radikalisoituminen on noussut useiden terroritekojen myötä avainasemaan; siihen liittyviä prosesseja selvitellään intensiivisesti. Nimenomaisesti muslimien ääriliikehdintään ja radikalisaatioon varsinkin nuorten osalta on kiinnitetty kasvavaa huomiota. Saksassa on viime vuosina julkaistu muun muassa useita tutkimuksia, jotka käsittelevät salafistista ajattelua, erityisesti sen jihadistista muotoa. Tutkimusaktiivisuutta osoittaa esimerkiksi nimekkäiden tutkijoiden laatima kuusiosainen Hessenin rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksen (Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung) julkaisema raporttisarja. Raportit käsittelevät pääasiassa salafistista väkivaltaista ekstremismia.⁴⁵

Tutkimustilannetta kuvaa myös saksalaisten tutkijoiden Ceylanin ja Kieferin (2013) toteamus, että vielä vuosien keskustelujenkin jälkeen asiantuntijat ovat erimielisiä siitä, mitä radikalisoituminen on. Kysymyskokonaisuus muodostuu siitä, mitkä ovat radikalismien syyt ja mistä yhteiskunnallisista prosesseista se on riippuvainen. Yksimielisyys vallitsee siitä, että kysymyksessä on monimutkainen ja suuressa määrin yksilöllinen kehitys. Ceylanin ja Kieferin mielestä ei ole olemassa yhtään eurooppalaista mallia, jonka mukaan pystyttäisiin toimimaan radikalisoitumisen ehkäisemisessä ylijarjaisesti ilman kontekstisidonnaisuutta. Käytännön toiminnan tasolle mentäessä he pitävät ongelmana lisäksi sitä, että radikalisoitumisen ehkäisyohjelmissa epäilyksenalaiseksi joutuu myös väkivallasta irtisanoutuva islamtulkinta. Kirjoittajat esittävät, että Saksassa useimmat radikalisoitumistapaukset ovat moskeijoiden ulkopuolelta.⁴⁶ Samaa näkemystä edustavat

myös Suomen sisäministeriön raportti⁴⁷ ja suomalaisessa julkisuudessa esiintyvät muslimivaikuttajat.⁴⁸ Turun puukottaja vuoden 2017 elokuussa katsoi kuitenkin olevansa Isisin soturi. Hän kävi moskeijassa ja oli mukana moskeijan perjantairukouksessa vielä juuri ennen tekoaan.⁴⁹ Oikeudenkäynnissä tuli lehtitietojen mukaan myös esille, että hän tapasi moskeijassa miehen, joka opasti Isisin propagandan vaikutukseen.⁵⁰

Terrori-iskujen raportoinnissa on usein kuultu selostuksia tekijän radikalisoitumisesta. Tällöin ryhdytään selvittelemään henkilön tekemisiä ja edesottamuksia sekä uskonnollista aktiivisuutta. Joskus todetaan, että radikalisoituminen on ollut nopeaa. Uskontonsa näkökulmasta paheellisesta elämästään tunnettu henkilö onkin yllättäen muuttunut uskonsoturiksi.

Ainakin suomalaisessa tiedonvälityksessä vähän näkynyt tekijä on terroristien itsensä tai heidän taustajärjestöjensä ilmaisema uskonnollinen motivaatio ja viestintä. Esimerkiksi Pariisin terroriteoista vuonna 2015 kansainvälinen lehdistö nosi esille myös tekijöiden uskonnollisen viestin. Yli sata kuolonuhria vaatineiden iskujen taustalla oli terroristien näkemys Pariisista jumalattomuuden ja paheellisuuden pesänä. Terroristijärjestön viesti luonnehti Pariisia myös ristiretkeläisten keskuksiksi. Uhkaava teksti lupaa kärsimystä ”profeetan pilkkaajille” myös jatkossa: ”Tietäkööt he, että kuoleman haju ei lähde heidän nenästään niin kauan kuin he johtavat ristiretkeläiskampanjaa ja pilkkaavat profeettaa”.⁵¹ Suomalaisessa mediassa viestiä ei nähtävästi raportoitu ja syitä voi vain arvailla.

Luonnollisesti herää kysymys, missä määrin Euroopassa asuva muslimiväestö on radikaalin konservatiivisen islamin tulkinnan kannalla. Berliiniläinen sosiologian ja maahanmuuttotutkimuksen professori Ruud Koopmans⁵² pyrki kartoittamaan muslimien ja kristittyjen uskonnollista suuntautumista muutamalla peruskysymyksellä useassa Euroopan maassa toteuttamassaan laajassa haastattelututkimuksessa. Hän määrittä kolme ulottuvuutta, joilla mitattiin vastaajien ”fundamentalistisuutta”.⁵³ Tutkimuksen luotettavuuden kannalta näyttää tärkeältä, että hän esitti samat kysymykset verrokkiryhmänä myös kristityille.

Koopmansin tutkimustulokset kertovat, että suurin osa eurooppalaisista muslimeista kannattaa ”fundamentalistisia” peruskatsomuksia. Nämä ovat: halu palata islamin juurille (60 %), kaikkia muslimeja sitova ”oikea” Koraanin tulkinta (75 %) ja uskonnollisten lakien sitovuus ohi asuinmaan lakien (65 %). Merkittävää on havainto, että uskonnollinen fundamentalismi ei vähene eurooppalaisessa kontekstissa. Koopmansin kysymyksiä herättävä tulos on se, että tiukkaa integraatiopolitiikkaa harjoittavissa Saksassa ja Ranskassa muslimit ovat vähemmän fundamentalistisia. Avointa ja sallivaa politiikkaa harjoittavassa Belgiassa sen sijaan

muslimit ovat vahvimmin fundamentalistisia. Vertailussa kristittyjen vastauksiin muslimit ovat moninkertaisesti jyrkempiä kannoissaan, vaikka verrokkiryhmänä olivat tutkijan yhdenmukaisen määritelmän mukaiset ”jyrkkien fundamentalistikristittyjen” kannat. Muslimifundamentalistiset ja kristillisfundamentalistiset viholliskuvat sen sijaan osoittivat toisilleen vastakkaisena molempien jyrkän kannan; muslimit pelkäävät, että kristityt tuhoavat islamin, ja kristityt pitävät uhkavanaan sitä, että muslimit tuhoavat kristinuskon.⁵⁴

On tarpeen selventää, etten lähtökohtaisesti aseta yhtäläisyysmerkkejä Koopmansin käyttämän islamilaisen tai kristillisen fundamentalismin käsitteen ja tässä tutkimuksessa usein käytetyn ekstremismin tai ääriajattelun käsitteen välille. Kuten alussa kävi jo ilmi, vältän fundamentalismin käsitettä tässä tutkimuksessa. Opillisesti fundamentalismissa voi olla kysymys vain teologisessa mielessä uskonnon sitoviksi koettujen opetuksien totena pitämisestä ja noudattamisesta, siis fundamenteista. Aktivismi, saati väkivallan ihannoiti tai sen toteuttaminen ovat oma lukunsa. Se, millaista aktivismia Koopmansin kolmeen fundamenttiin pitäytymisen mahdollisesti tuottaa, ei ole hänen kyselytutkimuksena aihe. Hän ei näytä pyrkineen vastaamaan näin monitahoisiin kysymyksiin, vaan on ilmeisesti pyrkinyt tuottamaan muslimien ja kristittyjen uskonnollisuuden arviointiin ja vertailuun liittyvää aineistoa. Lukijan ajatuksia toki voi herättää sharia-lain asettaminen maan lain ohitse sitovaan asemaan. Samoin voi herätä kysymys, mitä Koraanin tulkinnan johdonmukaisuus voi yksityiskohdissaan merkitä demokraattisessa yhteiskunnassa.

Uskonnollisesti sanoitetut terroriteot herättävät myös kysymyksen, onko uskonnollisesti motivoitulla terrorismilla siinä määrin omat erityispiirteensä, ettei se sovi valmiisiin tulkintamalleihin. Tähän keskusteluun ei ole tehtävän kannalta tarkoituksenmukaista paneutua syvällisesti. Ajatus on kuitenkin kiinnostanut tutkijoita ja se koskettaa terrorismin määrittelyä. Uskonnollisesti motivoitua terrorismia koskevassa keskustelussa ei ole saavutettu yksimielisyyttä. Tässä ei voida lähteä systemaattisesti kartoittamaan alan tutkimustilannetta, mutta uskonnollisen motiivin selkeyttämisen kannalta muutamat nostot voivat auttaa ymmärtämään syy-yhteyksiä ja taustaa.

Esimerkiksi väkivallan uskonnolliseen motivaatioon perehtynyt tutkija, Harvardin ja MIT:n kasvatti Heather S. Gregg⁵⁵ katsoo, että on tehtävä selkeämpi ero sekulaarin ja uskonnollisesti motivoitun terrorismin välillä. Hänen mukaansa terrorismin määrittely ylipäätään on ristiriitaista ja monitulkintaista. Terrorismi on hänen mukaansa a) väkivallalla uhkaamista, b) väkivallan kohdistamista hallintoon, siviileihin tai omaisuuteen, c) pelon luomista vallitsevan tilanteen muuttamiseksi, d) ryhmämuotoista toimintaa.⁵⁶

Gregg katsoo järkeenkäyvästi, että koska uskonnollisesti motivoituneen terroristisen toiminnan päämäärä on uskonnollinen, uskonnollisen päämäärän pitää näkyä myös määrittelyssä. Pelkästään viittaaminen uskonnollisiin kirjoituksiin tai uskonnollisten symbolien käyttö ei kuitenkaan riitä määrittämään toimintaa uskontoon pohjautuvaksi terrorismiksi. Esimerkiksi Irlannin vapautusarmeijan IRA:n harjoittamaa väkivaltaa ei voida sen vuoksi pitää uskonnollisena. Se kuuluu Greggin mukaan etnis-separatistiseen luokitukseseen. Samoin hän katsoo, että perinteisiin terrorismin luokituksiin mahtuvat niin rasismilähtöinen äärioikeistolainen Ku Klux Klan, vasemmistolainen Punainen prikaati tai palestiinalainen PFLP. Keskustelua uskonnollisesti motivoituneen terrorismin määrittelemiseksi on Greggin mielestä käytävä kolmella osa-alueella: apokalyptisen lopun jouduttaminen, uskonnollisen, teokraattisen hallituksen perustaminen ja uskontoon perustuva alueen tai valtion puhdistus.⁵⁷

Näin luokitettuna uskonnollisesti motivoitu terrorismi on omassa kategoriassaan. Keskiöön nousevat uskontulkinnasta nousevat tavoitteet. Rinnastuskohdaksi Euroopassakin hirmutekoja tehneiden, kuorma-autoa tai veitsiä aseina käyttäneiden henkilöiden toimintaan ei kävisi ainakaan motiivin osalta esimerkiksi Irlannin uskonnolla leimattu vihanpito.

Radikalisoituminen on suuri yhteiskunnallinen huolenaihe ja sitä on myös selvitelty paljon. Teorioita ovat esittäneet niin psykologit, sosiologit kuin uskontotutkijatkin. Tämän kirjoituksen tarkoituksena ei ole pohtia radikalisoitumisprosessia sinänsä. Radikalisoitumisen syinä on usein esitetty syrjäytymistä, rasismia, islamofobiaa ja sosio-ekonomisia tekijöitä. Nämä nousevat yhteiskuntatieteiden viitekehystä. Voidaan kysyä, onko uskonnollisia tekijöitä huomioitu riittävästi yhteiskuntatieteissä. Arvattavasti yhteiskuntatieteillä ei ole työkaluja uskonnon tutkimiseen samaan tapaan kuin uskontotutkimuksella, mutta yhteiskuntatieteissä myös asennoituminen uskontoon on ollut lähtökohtaisesti kriittinen. Uskontososiologia on kuitenkin ala, joka yhdistää yhteiskuntatieteet ja uskontotutkimuksen. Seuraavassa kiinnitän huomiota eräiden alan tutkijoiden tuloksiin uskonnollisen motiivin roolista ekstremismin taustalla.

Brittiläinen tunnettu uskontososiologi Grace Davie katsoo, että yhteiskuntatieteissä on laiminlyöty uskontoon liittyviä tekijöitä. Taustalla on oppiaineen synny ja kehitys teollistumisen vanavedessä. Uskonnon merkityksen on katsottu myös vähentyneen ja jääneen siksi huomiotta. Huomio on ollut jopa vihamielistä. Viime vuosina on kuitenkin virinnyt kiinnostusta uskontolähtöisiin kysymyksiin hänen mukaansa lähinnä ”radikaalimuslimien” näyttävien terroritekojen vuoksi. Davie haastaa tässä asiassa yhteiskuntatieteitä astumaan 2000-luvulle.⁵⁸ Kehotuksessa

on yhtäläisyyttä ajan muutosilmiönä uskonnon uuteen tulemiseen. Yhtenä tien­näyttäjänä uskonnolle julkisessa keskustelussa on itse asiassa ollut journalistinen aloitteellisuus. Jo vuonna 2009 ilmestyi englanninkielisessä maailmassa paljon huomiota herättänyt kirja *God is back*. Teos on merkittävä opponentti väitteille, joiden mukaan uskonto ja nykyaika eivät sovi yhteen. Päinvastoin uskonto vahvistaa kirjoittajien mukaan moniarvoista yhteiskuntaa ja saa sen kukoistamaan.⁵⁹

Uskonnolliseen radikalismiin liittyviä taustatekijöitä on syytä tarkastella myös lähemmin. Edellä jo todettiin suomalaisesta näkökulmasta tutkija Malkin eri tutkimustuloksia koskeva arvio siitä, että syrjäytyminen on paljon vähemmän syynä radikalisoitumiseen kuin yleensä uskotaan. Seuraavassa kiinnitetään huomiota erityisesti muslimien radikalisoitumisen taustatekijöihin.

Lontoon Kings Collegen tutkija Michele Groppi katsoo ensiksikin, että yritykset profiloida väkivallantekijöiden motiiveja ja taustaa ovat enimmäkseen epäon­nistuneet. On ollut suosittua pyrkiä henkilökohtaistamaan radikalisoituminen, mutta on päädytty väriin johtopäätöksiin. On todettu, että tekijät, jotka radika­lisoivat yhden, eivät välttämättä radikalisoi toisia. Yritykset luoda profiileja ja mal­leja ovat Groppin mukaan saattaneet koko tutkimushaaran epäilyksenalaiseksi.⁶⁰

Groppi näyttää haastavan erityisesti yhteiskuntatieteiden tulkintamalleja mus­limien keskuudessa tekemällään laajalla Italiassa toteutetulla kyselytutkimuksella. Tulokset kertovat, että yhteiskuntatieteiden esittämät tavanomaiset radikalisoitumissyynä kuten rasismi, syrjäytyminen ja sosio-ekonomiset tekijät eivät päde ääriajattelun ja terrorismin selitysmalleina. Selittävinä tekijöinä eivät tule näkyville myöskään sukupuoli, kääntymisen islamiin, traumat tai verkostot. Sosiaaliset vaikeudet tai kiinnittyminen italialaiseen kulttuuriin olivat nekin vain margi­naalisesti vaikuttavia tekijöitä. Huomio kiinnittyy uskonnollisiin taustasyihin. Groppin tuloksissa merkittävin tekijä uskonnollisesti perustellun väkivallan hy­väksynnälle on nimittäin islamin puolustaminen. Toinen merkitsevä tekijä on halu synnyttää teokraattinen uskonnollinen islamistinen hallinto.⁶¹ Nämä ovat hätkähdyttävällä tavalla edellä kuvatun uskonnollisen terrorismin pääpiirteitä.

Neljännes vastaajista hyväksyi Groppin haastattelututkimuksessa (vahvasti tai jossain määrin) väkivallan islamin puolustamiseksi. Kolmannes vastaajista katsoi, että jos joku loukkaa islamia, häntä tulee rangaista. 15 prosenttia vastaajista oli Isisin tukijoita ja 12 prosenttia Al-Qaidan.⁶²

Groppin tuloksissa huomiota herättää erityisesti se, että yhteiskuntatiedelähtöiset käsitykset syrjäytymisestä, islamofobiasta tai muistakaan tekijöistä eivät ole mer­kitseviä tekijöitä radikalisoitumisessa. Tutkimusmetodisesti tulos herättää samaa hämmennystä, johon jo aikaisemmin viitattiin berliiniläisiä varhaisempia nuo-

risotutkimuksia selostettaessa. Metodiset valinnat ja kysymyksenasettelut näyttävät johtavan eriytyviin, suorastaan vastakkaisiin tuloksiin. Edelleen vahvistuu ajatus, että uskonnollisten sisältöjen ja motiivien ymmärtäminen ovat olennaisia, eivätkä selitysmalleina riitä pelkästään syrjäytymisnäkökulma tai rasismi.

Groppin tutkimuksesta on todettavissa, että laajan haastattelututkimuksen toteuttaminen aroista asioista vaatii suurta taitoa. Vastauksien painottumisesta on nähtävissä, että äärimmäisiä kantoja ei ainakaan näytä piilotellun. Italian muslimien keskuudessa liki 30 prosentin kannatus äärimmäistä väkivaltaa ja terroria käyttäville terroristijärjestöille on huolestuttava tulos.

Edelleen on huomautettava, että islamtaustainen ekstremismi ei merkitse välttämättä väkivaltaa. Groppi, kuten muutamat muutkin tässä yhteydessä esitellyt tutkijat, jakaa suuntaukset kolmeen: puhdasoppiset, väkivallattomat ekstremistit ja väkivaltaiset ekstremistit. Puhdasoppiset eivät hyväksy väkivaltaa, vaikka heidän islamtulkintaansa saatetaan pitää äärimmäisenä. Väkivallattomat eivät itse ryhdy väkivaltaisuuteen, vaikka sen periaatteessa hyväksyvätkin. Väkivaltaiset ekstremistit myös toimivat väkivaltaisesti.⁶³ Samanlainen jako, mutta hieman eri ilmaisuilla on esimerkiksi Dirk Baehrin analyysissä salafisteista: jihadistinen, poliittinen ja puhdasoppinen.⁶⁴

Groppin kyselytutkimuksen tuloksia väkivaltaisen ekstremistisen toiminnan puoltamiseksi vahvistaa myös Juntusen, Creutzin ja Saarisen haastattelututkimuksen jo alkuluvussa esiteltyjä havaintoja siitä, että syrjäytyminen ei ollut tutkimushenkilöillä määrittävä tekijä. Suomesta taistelulentille lähteneiden potentiaalisten terroritaistelijoiden omaiset ja ystäväpiiri piirtyvät kyseisen tutkimuksen haastattelujen kertomana⁶⁵ kylläkin islamofobian ja viranomaismielivallan uhreina.

Ääriyhmiä on hyvä katsoa myös toiselta suunnalta. Saksa on otollinen maa asiaan liittyvän tilanteen ja problematiikan kartoittamiseen sekä ratkaisumallien kehittämiseen. Saksaan alkoi tulla merkittäviä määriä ulkomaalaisväestöä 1960- ja 1970-luvuilla. Tulijoiden asema oli toki pakolaisuuteen verrattuna selkeä ja toivottu, koska maa tarvitsi työvoimaa. Turkkilaiset ovat suurin maahanmuuttajaryhmä, ja siirtotyöläisiä otettiin parhaimmillaan vastaan saksalaisin juhlamenoin. Miljoonas siirtotyöläinen sai vuonna 1964 tuliaislahjaksi mopedin ja kukkakimpun.⁶⁶

Islamin organisoituminen Saksassa tapahtui pitkälti Turkin valtiollisen islamin toimesta. Toisin kuin yleensä ehkä ajatellaan, Turkissa islamilla on suuri yhteiskunnallinen merkitys, ja valtion uskontovirasto Diyanet rahoittaa ja ylläpitää moskeijoita niin Turkissa kuin lähes kaikissa Euroopan maissa. Saksassa turkkilaisia valtionmoskeijoita on tuhatkunta. Saksassa nimellä DITIB tunnettu Turkin valtionmoskeijoiden kattojärjestö väittää edustavansa 70 prosenttia maan muslimeista.⁶⁷

Uskonnollinen ekstremismi ei ole Saksassakaan tullut tapahtumien ja keskustelun keskiöön kuin vasta viime vuosina. Huomattava on, että viime vuosien lukuisten terroritekojen tekijöinä ei ole turkkilaisia. Lähinnä tekijät ovat Pohjois-Afrikasta ja Syyriasta.⁶⁸

Kuten edellä on todettu, Saksassa tuore tutkimus on kohdistunut islamin salafistiseen suuntaukseen, mikä on saanut islamtaustaisesta ekstremismistä raportoitaessa suorastaan pelottavan kaiun. Havaintojeni mukaan salafismi islamilaisen ekstremismin moottorina on noussut keskusteluun vasta viime vuosina. Aikaisemmin on ollut tyyppillistä puhua fundamentalistisista muslimeista. Tämän käsitteen ongelmallisuutta käsiteltiin alussa. Ei ole selvää, missä määrin muutos on aktivoituneen tutkimuspanoksen vaikuttamaa. Asiasta kysyttäessä saksalaiset haastatellut asian tuntijat, professori Josef Freise ja CIBEDO-dokumentaatiokeskuksen johtaja Timo Güzelmansur, viittaavat tutkimuksen tarpeeseen eritellä ja kategorisoida eri ajatussuuntia – nyt puhutaan hienojakoisemmin ja kategorisoiden eri ryhmittymistä.⁶⁹

Kokoavasti voidaan todeta, että salafismi on väkivallasta ratkaisua etsivien muslimien merkittävä innoittaja. Taustana sillä on islamilainen jyrkkä oikeaoppisuus, joka on syntynyt saudi-arabialaisessa islamin tulkinnassa, sen wahhabilaisessa muodossa. Wahhabilaisuuden voi katsoa edustavan sunnalaisen islamin jyrkkää muotoa. Äärimmäisen takfir-tulkinnan nimissä uskottomaksi todetulla muslimilla tai ei-muslimilla on usein ollut ankara kohtalo. Salafismin keskeisiä tulkintoja ja katsomuksia on aiheellista tarkastella lähemmin.

Merkillepantavaa on salafismin politisoituminen, kuten Andreas Armborst ja Ashraf Attia otsikoivat kirjassaan *Salafismus in Deutschland* kartoittaessaan ja analysoidessaan salafistista ajattelua. Heidän tarkentava näkemyksenä salafistien luokittamiseen eri suuntauksiin on se, että suoraviivainen jako kolmeen ei toimi saksalaisessa tilanteessa. Ryhmittymät yhdistelevät vaikutteita eri tulkintasuunnista, joita ovat puhdasoppinen, poliittinen mutta väkivallaton ja jihadistinen lähestymistapa. Ajatussuuntien rajat ovat liikkuvia. Teologiset ja poliittiset näkökulmat ovat myös sisäkkäisiä ja näkökantojen yhdistelyn kautta hyvinkin eriäviä. Armborstin ja Attian mukaan esimerkiksi osa salafisteista näkee itsensä maallisen lainsäädännön sitomina. He valitsevat sekä poliittisen että väkivaltaisen toiminnan tilalle islamin levittämistyön, dawan. Dawa-henkiset salafistiset muslimit eivät siis näe itseään poliittis-yhteiskunnallisina toimijoina, eivätkä siten myöskään valtarakenteiden ja jumalattomana pitämänsä oikeudenkäytön kriitikkoina.⁷⁰ Dirk Baehr taas korostaa, että jihadisteilla ainoa päämäärä on väkivaltainen taistelu. Islamia puhdistaa se, että uskottomat, niin väärällä tavalla uskovat muslimit kuin kristitytkin, tapetaan.⁷¹

Frankfurtin yliopiston islamtutkimuksen keskuksen johtaja Susanne Schröter huomauttaa, että salafistit eivät ole välttämättä jihadisteja. On myös tunnettuja salafistisaarnaajia, jotka vastustavat jihadismia ja siihen liittyvää väkivaltaa. Schröter kuitenkin tiivistää analyysinsä toteamukseen, että ”kaikki jihadistit ovat salafisteja”. Heidän vakaumuksensa on, että kaikki uskottomat (kuffar) on tapettava, koska näihin kohdistuu jumalan viha. Maailmanselityksenä on se, että maailma on jaettu Islamin taloon ja Sodan taloon.⁷² Schröter huomauttaa vielä, että vaikka ”ekstremistikuvaston” jihadistina esiintyy mustapartainen mieshenkilö, naiset ovat näkyvästi mukana jihadistiryhmissä. Heitä on Schröterin arvion mukaan 30 prosenttia jihadisteista.⁷³

Hessenin rauhan- ja konfliktintutkimussäätiön raportti toteaa, että salafistit ovat enimmäkseen demokratian ja ihmisoikeuksien vastustajia, mutta väkivaltaisia terroristeja heidän joukossaan on vain vähän. Jihadistiset toimintatavat omaksuneet salafistit perustelevat raportin mukaan väkivaltaa ratkaisuna ajavaa ajatteluaan teologisesti legitimiinä ja vaikutusvoimaisena. Mukana on islamin puhtauden vaalimista väkivallan keinoin, mutta tavoitteena on myös islamin alueiden vapauttaminen läntisestä hegemoniasta. Jihadistit selittävät väkivaltaista ajatteluaan islamin puolustamisena maailmassa, jossa profeettaa pilkataan, islamia kritisoidaan ja jossa maalliset lait ovat tulleet jumalallisen sharia-lain tilalle. Lisäksi tavoitteena on islamilaisten yhteisöjen puhdistaminen harhaopeista.⁷⁴ Tämä on siten selvä ja uhkaava hyökkäys maltillisia muslimeja vastaan.

Saksan sisäministeriön tiedusteluraportissa erityiseksi ongelmaksi nostetaan, että salafisteilla raja rauhanomaisen poliittisen toiminnan ja väkivallan käytön välillä on häilyvä. Raportin mukaan salafismiin on sisäänrakennettuna väkivallan käytön mahdollisuus. Käytännössä Saksassa on päädytty usean järjestön kieltämiseen väkivaltaan yllyttävän ja perustuslain vastaisen toiminnan perusteella.⁷⁵

Toisin kuin suomalaisen poliittisen kentän mielipiteenmuodostuksen perusteella ehkä voisi ajatella, Saksassa jyrkkiä kannanottoja islamtaustaiseen ekstremismiin tekevät poliitikot laidasta laitaan. Poliitikoista muun muassa varakanslerina ja sosiaalidemokraattien puheenjohtajana toiminut Sigmar Gabriel on jyrkästi vaatinut salafismin kontrollointia, sen vihasaarnaajien maastakarkoitusta ja moskeijoiden sulkemista. Hän on uutistietojen mukaan kehottanut kulttuuritaisteluun salafismia vastaan.⁷⁶ Saudi-Arabian tarjoaman taloudellisen tuen moskeijoiden rakentamiseen on ehdottomasti torjunut muun muassa Saksan vihreiden puheenjohtajana kymmenen vuotta toiminut Cem Özdemir vastauksena Saudi-Arabian tarjoukseen rakentaa jopa 200 moskeijaa Saksaan.⁷⁷

Dirk Baehr toteaa saksalaista salafismia käsittelevässä tutkimuksessaan, että Saksassa islamilaiset ääriliikkeet verhoutuvat maltillisten tahojen taakse. Syynä on se, että kansalaissocialismin jäljiltä lainsäädäntö ja lainkäyttö ovat tiukkoja anti-demokraattisia liikkeitä kohtaan. Äärimmäiset kannanotot voivat johtaa herkästi vankilatuomioihin, ja turvallisuusviranomaiset seuraavat tarkkaan moskeijoiden toimintaa. Sen sijaan esimerkiksi Britanniassa vastaavat ilmaisut tai teot, kuten väkivaltaista ekstremismia ihannoivan sisällön lataaminen nettiin, eivät johda vankilatuomioon, kuten Saksassa on tapahtunut. Tämä saattaa tutkijan mukaan Saksan turvallisuusviranomaiset hankalaa tilanteeseen, koska selkeitä näyttöjä lainvastaisesta toiminnasta on vaikea saada.⁷⁸ Britannian tilanne on ilmeisesti kuitenkin muuttunut tiukemman kontrollin suuntaan viime vuosina Baehrin jo vuonna 2011 kirjoittaman arvion jälkeen.

Jo edellä oli maininta Britannian korkean oikeusasteen oikeusprosessista, jonka aiheena oli näkyvän muslimijohtajan vireille saattama kunnianloukkausjuttu BBC-yleisradioyhtiötä vastaan. Tuomioistuin antoi BBC:lle vapauttavan päätöksen. Sen sijaan kantajan oikeus totesi ”islamilaiseksi ekstremistiksi”. Siinä rangaistusta ei suinkaan kohdistettu ”islamilaiseen ekstremistiin”, mutta päätöksellä BBC vapautettiin kunnianloukkaussyytteistä. On merkillepantavaa, miten vahvasti islamilaisteologisia tekijöitä ja katsomuksia tuomioistuimissa joudutaan näin ollen selvittämään ja päättämään. BBC:tä vastaan nostetun jutun yhteydessä tuomarikin kertoi raportissaan lukeneensa koko Koraanin, jopa kantajan suositamana käännöksenä.⁷⁹

Jutussa ekstremismin määrittelyssä käytetyt asianomistajan ja vastaajan islamiasiantuntijat antoivat jossain määrin toisistaan poikkeavia lausuntoja. Islamitieteellisen keskustelun selvittely tässä kohdin olisi kiinnostavaa, mutta tuomioistuimen tuomiolla voi katsoa olevan erityistä merkitystä kysymyksenasettelun yhteiskunnallisen soveltamisen ja uskontoryhmien välisen vuoropuhelun näkökulmasta. Oikeuden liki satasivuisen päätöksen kymmenen kohtaa, joilla tunnistettiin ”islamilaisten ekstremismi”, ovat keskeiseltä sisällöltään seuraavat:⁸⁰

1. Manikealainen maailmankuva, jossa muslimit jaetaan hyviin ja vääriin; vääriä muslimeja ovat shiitit, maltilliset sunnat ja muut apureineen, jotka tulee tappaa. Maailma on jaettu kolmeen osaan; islamin alue, uskottomien alue ja sodan alue.
2. Jihad tulkitaan vain aseelliseksi toiminnaksi ja siten sivuutetaan sen rauhanomaiset merkitykset.

3. Aseellisen jihadin aloittamiseen liittyvien uskonopillisten säädösten sivuuttaminen tai uhmaaminen muun muassa terroristisella kumouksella, siviileihin tai kansoihin kohdistuvilla hyökkäyksillä ja sodankäynnillä. Myös rohkaisu tällaiseen toimintaan edustaa islamilaista ekstremismia.
4. Aseellisen jihadin toteuttamista koskevien tiukkojen islamin säädösten sivuuttaminen tai uhmaaminen muun muassa terroristisella kumouksella, siviileihin tai kansoihin kohdistuvilla hyökkäyksillä ja sodankäynnillä. Myös rohkaisu tällaiseen toimintaan edustaa islamilaista ekstremismia.
5. Sellaisen näkemyksen edustaminen, että islam vaatii kaikkia yksilöllisesti islamin puolustamisen nimissä aseelliseen taisteluun.
6. Mikä tahansa tulkinta, joka vaatii rikkomaan maan lakia. Valtavirtaisessa islamin tulkinnassa muslimeja (sen sijaan) vaaditaan noudattamaan lakia, ellei se sitten riko shariaa vastaan.
7. Kaikkien ei-muslimien luokittaminen uskottomiksi. Islamin valtavirtaisessa tulkinnassa sen sijaan ”Kirjan kansoja” eli kristittyjä ja juutalaisia ei lueta uskottomiksi.
8. Äärimmäinen salafistinen näkemys, jonka mukaan islam vaatii romuttamaan ja syrjäyttämään luonnolliset perhesiteet, sukulaisuuden ja kansan.
9. Sellaisten ekstremismin kannalla olevien (esimerkiksi salafisti-wahhabilainen Sheikh Abdul Aziz bin Baz) fatwojen hyväksyvää asennetta osoittava lainaaminen tai hyväksyvä viittaaminen väkivaltaisiin ja äärimmäisiin islamilaisiin ideologioihin (esimerkiksi Sayyid Qutb and Abdullah Azzam).
10. Kaikenlainen opetus, joka rohkaisee muslimeja suorasti tai epäsuorasti osallistumaan tai tukemaan terrorismia ja väkivaltaa Allahin nimessä.⁸¹

Alkuperäistekstissä oikeuden päätöksessä viitataan seikkaperäisesti arabiankielisiin islamteologisiin käsitteisiin ja uskonnollisiin merkityksiin. Kaikesta päätelleen oikeusistuon on halunnut puhutella nimenomaisesti muslimiväestöä maltillisen islamtulkinnan nimissä, aina islamteologisiin yksityiskohtiin saakka. Myös ”islamilaisten ekstremistien” nimeäminen kiinnittää huomiota. Islamteologisella taustalla näkyy Saudi-Arabian wahhabismi ja siinä kasvanut salafismi.

Siltikin dialogin näkökulmasta huomion arvoista on, että valtavirtaiseen islamiin ikään kuin hyväksyttävänä tekijöinä päätöksessä luetaan muiden kuin ”Kirjan kansojen” pitäminen ”uskottomina” ja sharian noudattaminen ohi maan lakien. Tämä tuskin tarkoittaa, että Britannian oikeuslaitos olisi asiasta samaa mieltä, mutta ekstremismin ja valtavirtaisen islamin määrittämisessä eri kohtien tulkinnasta muodostuu varsinainen ajatussuuntien välinen ero. Edellä esitelty Koopmansin tutkimus selvitti, että valtaosa eurooppalaisista muslimeista aset-

taa islamin uskonnollisen lain asuinmaansa lakien yläpuolelle. Dialogin kannalta kuvattu uskonnollinen motivaatio on seikka, joka asettuu dialogin yhdeksi lähtökohdaksi ja sen muuttaminen on keskustelussa epärealistista.

Saudi-Arabian toiminta wahhabilaisen äärikonservatiivisen islamin levittäjänä on silmiinpistävä. Sen hallitus ylläpitää ja rahoittaa tuhansia moskeijoita, kouluja ja muita islamia edistäviä instituutioita ympäri maailmaa ei-islamilaississa valtioissa. Tutkija Lennart Biskup kuvaa eri lähteisiin viitaten Saudi-Arabian islamin levittämistyöhön käyttämiä summia valtaviksi. Saksassa on herkistytty tähän toimintaan. Syntyneen julkisen keskustelun ja tiedustelulähteiden esille tuomien tietojen luoman paineen vuoksi saudihallitus päätti vuonna 2017 sulkea Bonnissa pitkään toimineen, saudikuningas Fahdin mukaan nimetyn ”akatemiansa”. ”Akatemiaan” kuului 500 oppilaan koulu ja 700 henkilön moskeija. Instituutio joutui 2000-luvun alkupuolelta lähtien perustuslakien toteutumista valvovien viranomaisten tarkkailuun. Kouluviranomaiset puolestaan totesivat, että koulun käyttämät kirjat yllyttivät länttä vastaan ja olivat antisemitistisiä. Moskeijan saarnatoiminnassa kehoitettiin jihadiin uskottomia vastaan. Huolestuttavana ylipäätään on tutkija Biskupin mukaan eurooppalaisissa valtioissa pidetty sitä, että saudiarabialainen uskonnollinen opetus radikalisoi muslimivähemmistöjä. Hänestä näyttää kuitenkin siltä, että läntisestä painostuksesta Saudi-Arabia on vähentänyt nimenomaan Saksassa julkista wahhabismin levittämistyötään.⁸²

Sota uskottomia vastaan viittaa islamilaisessa maailmassa paljon esillä olleeseen takfirin käsitteeseen. Koska takfir on niinkin laajalti islamtaustaisen ekstreemismien aatteellisenä tekijänä, on tarpeen luoda katsaus tähän käsitteeseen ja sen käyttöön. Siitä on kirjoitettu paljon islamilaisen teologian piirissä. Takfirin historiaa, tulkintaa ja käyttöä selostaa ja analysoi Hussan S. Timani tutkimuksessaan *Takfir in Islamic thought* (2017). Keskeistä on huomata, että käsite on ollut teologisen keskustelun sekä poliittisen ja yhteiskunnallisen vastakkainasettelun ja väkivallan aiheuttaja jo islamin varhaisajoista lähtien.

Timanin mukaan takfirissa on lähtökohtaisesti ollut kysymys oikeudesta kääntyä sellaista hallitsijaa vastaan, jota ei pidetä tarpeeksi hyvänä muslimina. Kiista on kuitenkin laajentunut. Paljon keskustelua on käyty siitä, riittääkö että henkilö noudattaa islamin uskonnollisia riiitejä, kuten rukoilemista. Mielipiteet ovat jakautuneet itse asiassa siitä, kuka on kunnan muslimi. Kysymykseen on liitetty myös uskon ja tekojen suhde.⁸³

Timanin mukaan tunnetuista klassisista islamilaisista teologeista Al-Ghazali katsoi, että suullinen tunnustautuminen muslimiksi riittää, eikä ihmisen sisintä voida tutkia. Esimerkkejä käsitteen käytöstä on näin ollen haettava itse pro-

feetta Muhammadin toiminnasta. Timani toteaa, että profeetta ei julista islamin sääntöjä, kuten alkoholin käyttökieltoa, rikkonutta henkilöä uskottomaksi, mikäli henkilössä muutoin on todettavissa hurskautta. Toisaalta profeetta Muhammad joutui tuomitsemaan uskottomaksi enonsa Abi Talibin, koska tämä ei kuolinvuoteellakaan ehdottomasti sitoutunut profeetan julistamaan yksijumalaisuuteen. Islamilaisessa maailmassa laajalti kunnioitettu auktoriteetti Ibn Taymiyyah (k. 1328) julisti uskottomiksi henkilöt, joissa ei ollut näkyvissä todellisuutta pidettävää uskoa ja jotka eivät todellisuudessa kulkeneet islamin polkua. Takfirin käyttöön ja sen käytön oikeutukseen on Timanin mukaan kehitetty lukuisia sääntöjä.⁸⁴

Voimakkaasti takfiria kuvaa ”muslimien leimaamisena luopioiksi” Uppsalan yliopiston islamilaisen teologian professori Mohammad Fazlhashemi Ruotsin valtion virallisessa, lainvalmistelun tueksi julkaistavassa sarjassa *Statens offentliga utredningar*. Hän toteaa takfirismien juurien olevan salafistisessa ja wahhabilaisessa islamintulkinnassa. Takfirismien kohteena ovat shiitit, alaviitit, islamin mystiset liikkeet ja suufilaisuus, mutta myös islamilainen rationalistinen ja filosofinen uskonopillinen ajattelu.⁸⁵ On siis todettava, että takfir on vakavasti islamilaista teologista tulkintaa jakava käsite ja islamin sisäisen dialogin tuhoaja. Sellaisena se on islamilaisen maailman riitaisuuksien keskiössä ja jyrkkä käsitteen käyttö toimii väkivaltaisen ekstremismin motivoijana. Aika ei ole kuluttanut takfirin väkivaltaista voimaa. Netin kautta takfirin ideologia saa lisää seuraajia.

Yhtenä väkivaltaisen jihadismin pääteoreetikkona pidetty Abu Muhammad al-Maqdis (s. 1959) on tuonut läntiseen kontekstiin näkemyksensä takfirista väkivaltaisen jihadin tulkintansa kautta. Hänen teoksiaan on käännetty niin saksaksi kuin englanniksi ja ne ovat ekstremistien nettikeskustelujen suosittuja aineistoja. Al-Maqdis katsoo, että jumalan ykseyden rikkojien suhteen ei riitä heistä irtisanoutuminen, vaan heitä vastaan on taisteltava väkivalloin.⁸⁶

Esimerkki takfir-käsitteen käytöstä kertoo myös siitä, miten islamin opillinen keskustelu ja kiistat koskettavat laajalti koko ummaa eli islamilaista yhteisöä. Nykytilanteessa väkivaltaan yllyttävät ekstremistit hakevat perustelunsa islamin klassisista lähteistä ja tuovat sen nykytilanteeseen ja aina nettivihan aiheeksi saakka. Takfir-käsitteellä on suuri merkitys tämän päivän muslimiyhteisöjen välisille suhteille. Kysymys liittyy myös niiden keskinäiseen vuorovaikutukseen. Suomalaiset muslimiyhteisöt eivät ole myöskään suojassa ”takfirismien” vaikutukselta. Takfiriin suomalaisten muslimiyhteisöjen välisenä kysymyksenä palataan dialogia käsittelevässä luvussa 5.3.

Ääriajattelun selvittelytehtävä vaatii myös tiedostamaan ja kiinnittämään huomiota siihen, mitkä ovat rajalinjat oikeaoppisuuden ja väkivaltaisen radikalismien välillä. Islamia koskevassa ajoittain kiivaassakin keskustelussa saattaa käydä niin, että eroa ei osata tai haluta tehdä. Senkin vuoksi on syytä selvittää islamilaisten oikeuskäytäntöjen erillisyyttä mielivaltaisista terroriteoista.

Sharian säädökset määräävät rikkomuksista ankariakin fyysisiä rangaistuksia. Osan rikkomuksista katsotaan kohdistuvan suoraan jumalallista kaikkivaltiutta vastaan. Niistä langetetut rangaistukset ovat ankarimmat ja niistä ei ole valitus-oikeutta. Valtavirran islamissa opetetaan esimerkiksi, että ihmisen tappamiseen täytyy olla erityinen syytä. Toimintaa ohjaavat islamilaisen lain säädökset ja vahva alan oppineisuus. Käytännössä useimmat muslimivaltaiset maat eivät noudata kuolemanrangaistusta sharian määräämällä tavalla.

Rauhan oloissa rikokset, joiden seurauksena on lupa riistää toisen henki sharian mukaisessa järjestelmässä, ovat esimerkiksi kivittämällä rangaistava vahvasti todennettu aviorikos. Samoin seksuaalialueella kuolema kuuluu rangaistuksena todennetusta homoseksuaalisesta kanssakäymisestä. Lisäksi profeetan pilkka ja jonkin toisen olennon jumalan rinnalle asettaminen eli shirk vaativat kuolemanrangaistusta. Kaikkien edellä kuvattujen rikosten katsotaan kuuluvan jumalan itsensä säätämiseen (hudud), eikä niitä voi sen vuoksi muuttaa. Lievempiä sharian rangaistuksia ovat esimerkiksi käden katkaiseminen varkaalta. Sen osalta armollisuuden osoittaminen on rangaistuksen määräämisessä sallittua. Nälkäänsä varastaneen kättä ei katkaista. Lähtökohtaisesti varkaus ei ole jumalan valtapiiriin kuuluva rikos, joten sen osalta tuomarin on sallittua osoittaa harkintaa.⁸⁷

Kristittyjen usko Jeesukseen jumalan poikana on vakava jumalan ykseyttä vastaan suuntautuva rikos eli shirk. Se voi johtaa kuolemaan lähinnä islamista kääntymisen yhteydessä. Islamin historiassa muslimihallitsijan valtaan päätyneet kristittyjen ryhmät ovat kuitenkin monessa tapauksessa saaneet säilyttää uskontonsa maksamalla ylimääräisen veron ja alistamalla islamin järjestelmään rajoitetuilla kansalaisoikeuksilla.⁸⁸ Islamin näkökulmasta monijumalaiset uskonnot ovat ankaramman käytännön kohteina. Niiden seuraajille ei ole islamilaisesti hallitulla alueella usein annettu muuta mahdollisuutta kuin kääntyminen islamiin tai kuolema.⁸⁹

Nykyaikana suurta vaikutusvaltaa käyttävä Saudi-Arabia on sharia-järjestelmän vankka kannattaja ja toteuttaja. Middle East Eye -uutispalvelun mukaan Saudi-Arabian noudattama islamilaisen lain tulkinta ei eroa keskeisissä asioissa ääriyhmien tavasta tulkita islamilaista lakia. Raportin mukaan sekä Saudi-Arabia että Isis-terrorijärjestö käyttävät muun muassa kuolemanrangaistusta profeetan ja

islamin pilkkasta sekä toteuttavat sharia-lakia esimerkiksi hakkaamalla varkaalta käden poikki.⁹⁰ Käytännössä Saudi-Arabiassa islamista luopumisesta seuraa kuolemanrangaistus. Islamilaisista lakikoulukunnista hanbalilainen suuntaus tosin on katsonut, että tuomio on harkinnanvarainen. Silti sekin on ollut johdonmukaisesti sillä kannalla, että kuolemanrangaistus on islamista luopumisesta asiaan kuuluva rangaistus.⁹¹ Uskonnonvapauden tulkinta Saudi-Arabiassa lähtee siitä, että vain islam on sallittu. Vähemmistöuskonnoilla ei ole lupaa toimia, eikä rakentaa uskonnollisia rakennuksia.⁹² Selvää on, että saudiarabialaisen vaikutuksen kasvaessa dialogi on erityisen vaikeassa tilanteessa.

2.2. Dialoginäkökulma suomalaisten islamkuvan raportointiin

Muslimien tilannetta Suomessa raportoidaan usein korostamalla heidän kokeemaansa syrjintää. Julkisuudessa on laajalti huomioitu EU:n perusoikeusviraston Euroopan maiden muslimiväestön syrjintää koskevaa raporttia vuodelta 2017. Se perustuu 25 000 muslimin haastatteluihin 28 maassa.⁹³ Tutkimustuloksia kommentoi yhdenvertaisuusvaltuutettu Kirsi Pimiä Helsingin Sanomissa otsikolla *Suomi on Euroopan syrjivimpiä maita*. ”Tulos on selvä vahvistus siitä, että Suomessa on paljon rasismia.” Hänen mukaansa perusoikeusviraston tutkijatkin olivat järkyttyneitä hyvinvointivaltio Suomessa tapahtuvasta syrjinnästä.⁹⁴

Tämän luvun tarkoituksena ei ole ratkaista, miten islamvastainen tai rasistinen Suomi on. Asiaan liittyvää akateemista keskustelua on mahdollista käydä muissa yhteyksissä. Kuten otsikkokin kirjaa, tarkoituksena on julkisuuteen välittyvän tilannekuvan ja painotusten selvittäminen. Siihen on mahdollista päästä juuri kansainvälisten vertailevien tutkimusten ja niiden vastaanoton tarkastelulla. Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja tutkimustuloksia raportoineen valtamedian tulkinnat on tarpeen ottaa suurennuslasin alle.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta kiinnostavia ovat erityisesti muslimien kokemukset uskontoonsa kohdistuvasta ja sen perusteella tapahtuvasta syrjinnästä. Sopiisan yhteiselämän ja radikalismien ehkäisemisen kannalta uskontoon kohdistuva vihamielisyys on kriittinen tekijä. Kansainväliset vertailevat tutkimukset tuovat kaivattua suhteellisuutta pienen maahanmuuttoon totuttelevan maan keskusteluun. Seuraavassa tarkastelen kolmen laajan kansainvälisen tutkimuksen tuloksia erityisesti islamiin ja muslimeihin kohdistuvien asenteiden näkökulmasta. EU:n perusoikeusviraston vuosina 2009 ja 2017 tekemien tutkimusten lisäk-

si merkittävä kansainvälinen hanke on Pew-tutkimuslaitoksen toukokuussa 2018 julkistettu, 15 maassa toteutettu haastattelututkimus *Being Christian in Western Europe*.⁹⁵ Välittömästi sen julkaisun jälkeen Helsingin Sanomat otsikoi: *Asenne islamiin jyrkkä Suomessa. Suomalaisten kanta islaminuskoon on kielteisempi kuin monien muiden länsieurooppalaisten*. Pääkohdaksi lehti nosti sen, että suomalaiset katsoivat haastatelluista kansalaisuuksista eniten (66 %) islamin arvojen olevan yhteen sopimattomia oman maansa kulttuurin ja arvojen kanssa.⁹⁶ Myös Yle nosti suomalaisten kielteisyysden islamin arvoja kohtaan otsikkotasolle väittämällä, että suomalaisten asenteet islamiin ovat eurooppalaisittain jyrkät.⁹⁷

Kahden merkittävän ja arvostetun toteuttajatahon suomalaisia koskevat osuudet täydentävät toisiansa sikäli, että EU-tutkimukset rakentuvat muslimien kokemuksille ja Pew-tutkimus kantasuomalaisten näkemyksille. Näitä yhdistelemällä voi ajatella olevan muodostettavissa kattava, eri maiden vertailuun pohjautuva Suomen tilannekuva. Käytännössä islamiin ja muslimeihin liittyvät tulokset linkittyvät myös koettuun rasismiin laajuuteen ja vakavuuteen, vaikkakaan tässä päähuomio ei kohdistu rasismiin ilmiöihin. Molemmissa esitellyissä tutkimuksissa on kysymyksessä muslimien ja kristittyjen yhteiselämä ja yhteiskunnallinen tilanne. Toisaalta on myös esitettävissä vastaväitteitä maavertailun järjestyksestä ja on syytä kysyä, huomioiko mittava haastattelututkimus konteksteja riittävässä määrin. Lisäksi tutkimukset kattavat vain rajatun määrän Euroopan maita.

EU:n perusoikeusviraston tuloksista huomio kohdistuu siihen, miten vahvasti muslimit kokevat syrjinnällä olevan uskonnollinen tausta. EU-tutkimuksen (2017) mukaan Suomessa muslimien uskontoon perustuva syrjintäkokemus on alhaisimpia kaikista tutkimuksen piirissä olleista EU-maista: 38 prosenttia. Suomalaisten suhtautuminen muslimeihin tarkentuu myös sillä, että kantaväestön suhtautuminen kysymykseen muslimista naapurina oli hyväksynnältään EU:n keskitasoa.⁹⁸

Yksi tekijä, joka usein nostetaan esille muslimien syrjintäkokemuksista, on musliminaisten pukeutuminen. Myös tähän otettiin kantaa EU-tutkimuksessa. Huomiota kiinnittävät kuitenkin pukeutumiskysymykseen liittyvät eriävät painotukset EU-perusoikeusviraston kahtena eri vuotena tekemissä tutkimuksissa. Vuoden 2017 tutkimuksessa todetaan musliminaisten pitävän pukeutumiseen liittyviä rajoittavia seikkoja merkittävässä määrin syrjintäkokemuksena. Vuoden 2009 vastaavassa tutkimuksessa⁹⁹ keskeisenä tutkimustuloksena EU-perusoikeusviraston tutkijat esittivät, että musliminaisten pukeutumiskysymyksellä ei ole merkitystä syrjintäkokemuksen kannalta.

Herää kysymys, onko musliminaisten suhtautuminen islamilaisen pukeutumisen merkitykseen muuttunut esimerkiksi vahvistuneen konservatiivisen islamin tulkinnan myötä vai onko EU-perusoikeusviraston tulkinta musliminaisten pukeutumisen merkityksestä kääntynyt toiseksi alle kymmenessä vuodessa. Joka tapauksessa muutos merkitsee sitä, että pukeutumiskysymys vaikuttaa nyt muslimien kokemaan syrjintään entistä vahvemmin. Selvää on, että useat EU-maat ovat viime vuosina kiristäneet julkisessa tilassa pukeutumista koskevia säädöksiä.

Vallitsevan eurooppalaisen juridisen tulkinnan mukaan musliminaisten pukeutumisen rajoittaminen työelämässä ei välttämättä ole syrjintätekijä. EU-tuomioistuimen päätöksen mukaan kyse ei ole syrjinnästä, jos työnantaja kieltää kasvot kokonaan peittävän burkan tai suureksi osaksi kasvot peittävän niqabin käytön. Päätöksen mukaan tämä ei ole syrjivää silloin, kun myös muiden uskontojen tunnukset on kielletty.¹⁰⁰

Musliminaisten pukeutumiseen liittyvien kokemusten käyttäminen syrjinnän mittapuuna on perusoikeusviraston tutkimuksen kriittinen tekijä. Peittävän pukeutumisen käyttäminen on konservatiiviselle islamin tulkinnalle tyypillistä. Tämän vuoksi kyseenalaistuu esimerkiksi vuosikymmeniä jossakin EU-maassa asuneiden turkkilaisnaisten ja lyhyen aikaa Suomessa asuneiden, paljon sitovammasta uskonnollisesta ympäristöstä tulleiden somalinaisten vertailu. Liberaalisti uskontoansa tulkitseva musliminainen ei näe syrjintää pukeutumisasiassa. Konservatiiviselle uskontulkinnalle syrjintäkokemus voi olla merkittävä samasta syystä. Maavertailun kannalta tämä on ongelmallista.

Uutisoinnissa herkästi rasistin leiman saavat suomalaiset olivat Pew-tutkimuksen mukaan kaikista tutkituista maista sallivimpia musliminaisten uskonnollisen pukeutumisen suhteen. Helsingin Sanomat puolestaan jätti kyseistä Pew-tutkimusta selostaessaan huomiotta kuusi muuta islamiin ja muslimeihin liittynyttä kysymystä. Niissä kaikissa suomalaisten kannat olivat joko vertailumaiden keskitasoa tai jopa myönteisempiä kuin useimmissa muissa maissa. Suomalaisten kotoisuus omassa maassaan suhteessa muslimien läsnäoloon oli korkein kaikista tutkituista maista eli muslimien läsnäolo ei suomalaisia häirinnyt. Islamin opetuksia piti väkivaltaan yllyttävinä 14 prosenttia suomalaisista vastaajista, mikä on täsmälleen keskimääräinen sijoitus. Usean maan kansalaiset olivat varauksellisempia kuin suomalaiset hyväksymään muslimin perheenjäseneksi. Suomalaisia kriittisempiä olivat britit, irlantilaiset, italialaiset, saksalaiset, itävaltalaiset ja sveitsiläiset. Ranskalaiset olivat hyväksynnässä täysin samassa 66 prosentin lukemassa suomalaisten kanssa.¹⁰¹ Selvyyden vuoksi sanottakoon, että kysymys on tilastollisesti mediaanista eli kun siinä joku on keskellä, molemmilla puolilla on muita vastaajia saman verran.

EU:n perusoikeusviraston muslimien syrjintäkokemuksia koskevia tutkimustuloksia on aiheellista kommentoida vielä muutaman peruslähtökohdan osalta. Mikäli joku kansanryhmä kokee erityisesti syrjintää ja rasismia, se on ilman selitelyjä otettava selvittelyyn ja pyrittävä parempaan. Tämän tyyppinen tutkimus ei kuitenkaan pyri huomioimaan integraatioprosesseja millään tavoin. Maiden vertailussa tavallaan jaetaan sijoitusmitaleja. Ongelmallista on ”sijoittumisen” kannalta, että verrattavat kansanryhmät poikkeavat integraatioasteeltaan toisistansa. Useassa maassa pääasiallinen haastateltu joukko edusti vakiintuneita maahanmuuttajaryhmiä. Esimerkiksi Keski-Euroopan suurissa maahanmuuttomaissa (Saksa, Itävalta, Belgia, Hollanti, Ruotsi) haastateltavat olivat valtaosin turkkilaisia.¹⁰² EU-raportin suomalainen otanta perustui lähinnä somalien haastatteluihin. Suomessa ja Saksassa Saharan eteläpuolelta tulleilla henkilöillä olivat korkeimmat lukemat syrjinnästä; liki puolella vastaajista.¹⁰³ Saksassa taas otannan pääjoukko oli turkkilaisia.

EU:n perusoikeusviraston aikaisemman (2009) muslimieja koskeva tutkimuksen keskeinen tulos oli, että pitkäaikainen oleskelu EU-maassa vähentää huomattavasti syrjinnän kokemusta.¹⁰⁴ Näin ollen vakiintuneet, työn vuoksi maahan tulleet siirtolaisryhmät, ovat paremmin integroituneita kuin vähän aikaa maassa oleskelleet pakolaisryhmät. Maavertailuun tämä on epäonnistunut lähtötilanne.

Lisäksi merkityksetöntä ei ole, että Suomessa asuvat vastaajat luottivat kaikista maista eniten poliisiin ja muihin viranomaisiin ja olivat lujimmin kiinnittyneet asuinmaahansa. Suomessa asuvat muslimit olivat myös tietoisimpia tilanteestaan ja raportoivat syrjiväksi kokemastaan kohtelusta ahkerimmin kaikista vertailumaista.¹⁰⁵ Syrjinnän kokemusta tutkimuksessa ei myöskään mitoitettu millään kriteerillä.

Kokonaisuudessaan ei ole syytä väheksyä EU:n perusoikeusviraston kyselytutkimusten tuloksia. On kuitenkin julkisuudessaakin tehtävä paremmin selkoa siitä, mitä on tutkittu ja miten tulokset on tulkittavissa. Suomen profilointi erityisen islam- ja muslimivastaisena maana kyseenalaistuu samojen raporttien monipuolisten kysymysten kautta. Kantaväestön suhtautuminen maahan muuttaneiden muslimien uskontoon Suomessa on muslimien kokemana vähintään keskimääräisellä tasolla EU-vertailussa. Naapurissa asuva muslimikaan ei ole suomalaiselle sen vaikeampi asia kuin tutkituissa EU-maissa yleensä. Selvää on, että islamia uskonnollisena järjestelmänä kansalaiset arvioivat kriittisemmin.

Kiinnostava kysymys onkin, millainen paino on asetettava sille, että Pew-tutkimuksessa kaksi kolmesta suomalaisesta vastaajasta katsoo islamin olevan ristiriidassa Suomen kulttuurin ja arvojen kanssa. Sitä voidaan nimittää haluttaessa

valtalehden tai Ylen tapaan jyrkkyydeksi islamia kohtaan. Toisaalta kysymys herättää suurta dialogin tarvetta siitä, mitkä ovat keskeisiä arvoja Suomessa. Suomalaisia on pidetty varsin tiedostavina ja valistuneina esimerkiksi demokraattisten ja liberaalien arvojen puolustamisen näkökulmasta. Oikeaoppisen konservatiivisen islamin opit ovat niihin nähden syvässä ristiriidassa. Luvussa 3.2. kiinnitetään huomiota myös arvopohjan kysymyksiin.

Syystä tai toisesta suomalaisten kansainvälisissä tutkimuksissa islamia kohtaan osoittamat, eurooppalaisittain varsin maltilliset arviot, on suuressa julkisuudessa tulkittu puutteellisesti ja yksipuolistaen. Mediaraportoinnin osalta helppo mutta huono selitys on, että toimittajilla ei ole aikaa perehtyä tutkimusraportteihin. Alkuvuonna viittasin Teemu Tairan analyysiin Helsingin Sanomien islam-uutisoinnista eri ajanjaksoilla. Nykyistä tilannetta kuvaa hänen mukaansa trendi nähdä suomalainen identiteetti moniuskontoisena ja katsomuksellisesti tasa-arvoisena. Tairan havaintojen pohjalta olisi laajemman selvittelyn aihe seurata tässä tapauksessa sekä Helsingin Sanomien että Ylen ideologista asemoitumista suomalaisten islamiin liittyvän asennoitumisen muokkaajana. Radikalisoitumisen ymmärtämisen kannalta tärkeää on joka tapauksessa se, että sekä media että tutkimus välittävät monipuolisen ja monisyisen kuvan asiaan liittyvistä ilmiöistä ja sisällöistä. Edellä esitellyt kansainväliset vertailevat tutkimukset ovat arvokkaita myös oikaistessaan mahdollista suomalaisen tutkimuksen huonoa vertailtavuutta tai jopa kapea-alaisia lähtökohtia. Yksi kysymys on, miten pitkälle meneviä päätelmiä voidaan tehdä mielikuvatason kyselytuloksista.

Pauha ja Ketola selvittivät (2015) liki 5 000 henkilön sähköisessä kyselyssä antamia vastauksia. Tutkimusartikkeli on otsikoitu *Mikä selittää suomalaisten islam-vastaisuutta?*

Vastausjakautuman mukaan vastaajista puolella mielikuva islamista on melko tai erittäin kielteinen. Kolmanneksella on neutraali suhtautuminen islamiin. Melko myönteinen tai erittäin myönteinen mielikuva islamista on viidellä henkilöllä sadasta. Islamkriittisyyttä selittäviä keskeisiä tekijöitä ovat nationalismi ja konservatiivisuus sekä jossain määrin uskonnollisuuskin, mutta Pauhan ja Ketolan tuloksissa yleinen uskontokriittisyys on voimakkaammin islamvastaisuuden kanssa korreloiva tekijä kuin henkilön uskonnollisuus.¹⁰⁶

Nähdäkseni ”mielikuva” on tutkimuskysymykseksi liian kapea selittämään suhtautumista islamiin ja samoin esimerkiksi määre ”melko kielteinen” jättää paljon avoimeksi. Pauha ja Ketola selvittävät kyllä islamvastaisuuden taustatekijöitä, mutta islamvastaisuuden määrittäminen on jäänyt varsinaisesti tekemättä. Islamvastaisuus käsitteenä on julkisessa väittelyssä sen verran suuressa roolissa,

että sanaa ei tulisi dialoginkaan kannalta käyttää huolettomasti. Pauhan ja Ketolan tutkimusartikkelin tuloksista ja niiden tulkinnasta on kuitenkin nähtävissä, että he ovat tehneet ”kielteinen mielikuva” -määreestä islam-vastaisuuden mittarin. Kielteisen mielikuvan ja islamvastaisuuden rinnastaminen sellaisenaan on pitkälle vietyä ja perustelematonta tulkintaa; olkoonkin, että myönteisiä mielikuvia islamista heidän aineistossaan ei paljonkaan esiintynyt. Yksinkertaistaen voidaan kysyä, että jos ihmiselle on muodostanut monista eri syistä ja mahdollisesti julkisuuden kautta kielteinen mielikuva islamista, onko hän sen vuoksi islamvastainen? Uskontodialogin näkökulmasta Pauhan ja Ketolan tutkimuksen dialogin kannalta merkittävänä tuloksena on kuitenkin nähtävä sen selvittäminen, että kristityt eivät edusta kriittisintä katsomusryhmää suhteessa islamiin. Kriittisimpiä ovat he, jotka ovat kriittisiä myös kristinuskoa ja muita uskontoja kohtaan.

Edellä esiteltyjen kansainvälisten tutkimusten ansiona on pidettävä konkreettisia kysymyksiä, jotka liittyvät ihmisten ja uskontoryhmien välisiin suhteisiin, asenteisiin ja käytännön yhteiselämään. Niiden huolellisesta avaamisesta seuraa myös tarve suomalaisten kansallisten kyselyjen tai tutkimustulosten kriittiseen tarkasteluun. Tällä on suurta merkitystä julkisuuden, mielikuvien muokkauksen ja dialogin kannalta. Islamin ilmiöihin liittyvän tietoisuuden kannalta merkittäviä ovat myös julkisen vallan teettämät ajankohtaiseen päätöksentekoon tuottamat tutkimukset.

Valtiovalta on halunnut selvittää islamtaustaista radikalisoitumista Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan mittavalla rahoituksella Marko Juntusen, Karin Creutzin ja Juha Saarisen kaksiosainen tutkimusraportti pyrki vastaamaan akuuttiin tehtävään. Raportti on kaksiosainen: väliraportti *Syrjintä, polarisaatio ja väkivaltainen radikalisoituminen* ja loppuraportti *Suomesta Syyrian ja Irakin konfliktikentälle suuntautuva liikkuvuus*. Tässä yhteydessä niitä käsitellään yhtenä raporttina, vaikka osioilla on sisäinen jakonsa ja vastuuhenkilönsä. Tekijöidensä mukaan tutkimus ”perustuu konfliktialueelle suuntautuvaan liikkuvuuteen kytköksissä olevien henkilöiden haastatteluihin sekä heidän viestintäänsä sosiaalisessa mediassa”.¹⁰⁷

Tutkimustansa ohjaaviksi kysymyksiksi kirjoittajat ovat asettaneet: 1. Mitkä mekanismit suomalaisessa yhteiskunnassa tuottavat väkivaltaista radikalisoitumista ja miten niitä voidaan torjua? 2. Mitä voidaan sanoa syrjäytymisen, islaminvastaisuuden ja vihanlietsonnan kokemuksien sekä väkivaltaisen radikalisoitumisen välisistä vuorovaikutussuhteista? 3. Mitkä ovat tehokkaimmat poliittiset toimet väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisemiseksi?¹⁰⁸

Tutkijat Juntunen, Creutz ja Saarinen asettivat siis tutkimuksensa perusole-tukseksi väitteen, että suomalainen yhteiskunta tuottaa väkivaltaista radikalisoitumista.¹⁰⁹ Tälle näkemykselle ei esitetä varsinaisia tutkimuksellisia perusteluita. Tutkimuskysymyksenä asianmukainen lähtökohta olisi ollut: Onko suomalaisessa yhteiskunnassa väkivaltaista radikalisoitumista tuottavia mekanismeja? Tutkijat ilmaisevat huolenaan, että terrorismista ja väkivallasta kirjoitettaessa tietyt ihmisryhmät leimautuvat, tarkoittaen selvästi muslimiyhteisöjä. Tutkimuskontekstinsa he määrittivät seuraavasti: ”Vaikka aiheen tiimoilta toimitaankin uskonnollisen diskurssin sisällä, kyse on eri tekijöiden yhdistelmästä”.¹¹⁰ Uskonnon on siis merkittävä sijansa heidän tutkimuskontekstissaan, joskaan suhde islamiin tai islamin tulkinta ei sinänsä ole merkittävä tekijä valitussa tutkimusasetelmassa.

Tutkijat Juntunen, Creutz ja Saarinen raportoivat loppupäätelmäänsä seuraavaa:

Turvallisuuspoliittinen huomio on tuottanut muslimiyhteisöjen sisäisiä jännitteitä ja niiden välistä kilpailua, koska terrorismin torjunnan varjolla voidaan suunnata rahoitusta, marginalisoida tiettyjä tahoja ja voimistaa toisia. Asetelma synnyttää yksilöiden välistä epäluuloisuutta. Järjestöaktiivit asetetaan jatkuvasti velvollisiksi osoittamaan lojaalisuutensa ja yhteistyöhalukkuutensa viranomaisten suuntaan ja monet kokevat, että tilanne on tuottanut vakavan luottamuspulan ja vaikenemisen kulttuurin, joka heijastuu niin järjestäytyneisiin yhteisöihin kuin ystäväpiireihin. Koskaan ei voi saavuttaa lopullista varmuutta millaisissa suhteissa viranomaisiin kukin jäsenkunnasta on. Etenkin moskeijayhteisöjen imaamit joutuvat haastateltavien mukaan toimimaan nyt vakavassa ristipaineessa. Haastateltavien mukaan monet nuoret eivät koe pystyvänsä keskustelemaan itseään askarruttavista asioista imaamien kanssa, vaikka imaamin tulisi olla ennen kaikkea yhteisönsä jäsenten tuki ja ohjaaja uskonnollisissa asioissa.¹¹¹

Juntusen, Creutzin ja Saarisen tulokset viittaavat siis vahvasti siihen, että viranomaistoiminta on synnä muslimiyhteisöjen sisäisiin jännitteisiin ja marginalisoitumiseen. Varsinaisesti ei synny kuvaa siitä, mitkä mekanismit suomalaisessa yhteiskunnassa väitetysti aiheuttavat väkivaltaista radikalisoitumista. Selitykseksi jäävät syytökset viranomaistoimintaa kohtaan ja erittelemätön islamofobia-puhe. Tulokset perustuvat Syyriaan ja Irakiin menneiden, terroritaistelijoiden tai muuten sinne ilman tarkemmin selvitettyä syytä ajautuneiden henkilöiden, heidän omaistensa ja ystäväpiiriin haastatteluihin. Tutkijat ovat kyllä tietoisia siitä, miten heikosti haastatellut henkilöt edustavat muslimeja. Silti tutkimuskysymykses-

tä loppupäätelmiin saakka syntyy päätelmäketju väkivaltaista radikalisoitumista aiheuttavasta suomalaisesta yhteiskunnasta. Tuonnempana käy ilmi, että tutkijoiden päätelmillä on merkityksensä myös islamin kansainvälisten intressiorganisaatioiden Suomea koskevassa viestinnässä.

Vielä eräs näkyvä esimerkki suomalaisesta julkisen tahon toimeksiannosta toteutetusta tutkimuksesta on Magdalena Jaakkolan Helsingin kaupungille tekemä julkaisu *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007* (2009). Aineistona olivat Suomen Gallupin määrävuosina tekemät, kullakin kerralla yli tuhannen henkilön haastattelut. Islamin osalta asennoitumista selviteltiin viimeisen kerran vuonna 2003 väitteellä ”Suomen ei tulisi sallia islamin harjoittamista, koska se uhkaa kulttuuriamme”. Tutkija Jaakkola tiivistää tulokset:

Vuonna 2003 joka neljäs (24 %) suomalainen oli täysin (10 %) tai osittain (14 %) sitä mieltä, että Suomessa ei tulisi sallia islamin uskonnon harjoittamista, koska se uhkaa kulttuuriamme. Vain vajaa puolet vastaajista (43 %) oli täysin eri mieltä väittämän kanssa.¹¹²

Jaakkolan tapa tiivistää tuloksensa on sinänsä asianmukainen, mutta se herättää jälleen dialogilähtöisen viestinnän kysymyksiä. Tutkija vahvistaa tuloksiaan rajaavalla ilmaisulla, kuten toteamalla, että ”vain” tietty määrä vastanneista oli ilmeisesti tutkijan näkökulmasta suotuisalla kannalla. Edellä olevan Jaakkolan tutkimuksen oleelliset islamiin liittyvät tulokset olisi mahdollista ilmaista dialogiselta vaikutukseltaan tyystin toisessa sävyssä; 73 prosenttia vastaajista oli kuitenkin osittain tai täysin eri mieltä väitteestä, että Suomen ei tulisi sallia islamin harjoittamista, koska se uhkaa suomalaista kulttuuria. Vain 10 prosenttia vastaajista oli väitteen kanssa täysin samaa mieltä.

Edellä tekemäni harjoitus kertoo, miten samojen tuloksien raportointi julkisuudessa luo erilaisia mielikuvia raportointitavasta riippuen. Jaakkolan tutkimuksesta ei käy myöskään selville, millaisia perusteita tai mihin liittyy osan vastaajista halu rajoittaa tai estää islamin harjoittamista. 14 prosenttia heistä haluaa ”osittain” kieltää islamin harjoittamisen, mikä johtaa kysymään, miten uskontoa voi harjoittaa osittain. Toisaalta sellaiset tekijät kuten islamin yhteiskunnallinen asema, näyttävien moskeijoiden rakentaminen ulkopuolisella rahoituksella tai uskonnolla perustellut erityisvaatimukset koululaitoksessa saattavat olla osa kokonaisuutta, johon ajatus uskonnonharjoituksen osittaisesta rajoittamisesta voi liittyä. Pelkona vastaajilla on myös ”islamin uhka” suomalaiselle kulttuurille, mitä myöskään ei mitenkään selitetä. Kymmenen prosenttia vastaajista ilmaisi gallup-kyselyssä

tahtonsa estää islamin harjoittamisen Suomessa, mikä on toki selvä ja kiistaton kannanotto. Johdonmukaisesti se on ymmärrettävissä niinkin rajuksi kuin uskonnonharjoituksen totaalikieltämiseksi, vaikka mikään kohta tutkimustuloksissa ei anna viitteitä senkään taustasta. Ylipäätään kriittinen kysymys on myös viisiportaisten mielipidetiedustelujen soveltuminen monitahoisiin ja vaativiin kysymyksenasetteluihin.

Nykytilannetta ajatellen on huomattava, että Jaakkolan tutkimuksen tuorein islamia koskeva kysely tehtiin vuonna 2003, vaikka tutkimus julkaistiin vasta 2009. Laajan gallupkyselyn ongelmana islam-aseennoitumisen kuvaamiseksi voidaan myös pitää sitä, että yksi kysymys on jäänyt ainoaksi islamia määrittäväksi tekijäksi. Myös kysymysvaihtoehdot, jotka esiintyvät tämän tyyppisissä kyselyissä määreillä ”osittain” ja ”täysin”, jättää asennoitumisesta paljon avoimeksi. Tähän viittasin jo Pauhan ja Ketolan tutkimuksen kohdalla. Viisiportaisesta kysymysasetelmasta ei pitäisi tehdä liian kattavia päätelmiä ja sen rajat tutkimusmenetelmänä olisi tunnistettava paremmin.

Edellä olevilla media-aineiston ja suomalaisten tutkimustulosten kuvauksella ja erittelyllä olen saanut selviä viitteitä siitä, että suomalaisella medialla ja osin tutkimuksellakin on taipumusta tulkita suomalaisten islamkuvaa ja uskontoryhmien välisiä suhteita kielteisin etumerkein ja nimenomaisesti valtaväestön kannalta kielteisellä tavalla. Suomalaisten ja yhteiskunnan islamvastaisuutta korostetaan, vaikka valtaosa vastaajista olisi myönteisempien vastausten kannalla. Tilanne herättää kysymyksiä siitä, mitä kielteinen julkisuus palvelee ja nostattaa samalla kysymyksen, mikä on dialogin näkökulmasta tasapainoista tulosten esittelyä. Edellä kuvatuilla valinnoilla vahvistetaan joka tapauksessa mielikuvia suomalaisten islamvastaisuudesta ja islamofobiasta, mitä erityisesti islamilaiset intressitahot hyödyntävät ideologisessa kamppailussaan. Väitettäni tulen perustelemaan luvussa 3.1.

On syytä pohtia myös sitä, onko tähän mennessä nähty liian vähän vaivaa sen määrittämiseksi, mikä on jonkin ideologian tai katsomuksen vastaisuutta, ennen kuin on ryhdytty ohjelmallisiin julistuksiin tai tehty tutkimusasetelmia. Tämä koskettaa paitsi tutkimusta, mutta erityisesti mediaa, jossa kielteiset otsikot ovat tuttuakin tutumpia.

3. KRIITTISEN KOHTAAMISEN ISKUSANAT: ISLAMOFOBIA JA ISLAMISAATIO

3.1. Islamofobia vaikuttamistyön välineenä

Sanaalla islamofobia on lyhyt historia. Ensimmäinen tunnettu julkaisu, jossa sanaa on käytetty, on vuodelta 1991. Asiyhteys koski silloin Neuvostoliiton käymää Afganistanin sotaa.¹¹³ Mielenkiintoinen lähtökohta on, että käsite syntyi lännessä, ja kuten seuraavassa kuvataan, siitä tuli islamilaisten maailmanjärjestöjen ideologisen vaikuttamistoiminnan työväline lännen suuntaan.

Islamilaisia ja muslimienemmistöisiä maita korkeimmalla poliittisella tasolla yhdistävä Organisation of Islamic Co-operation (OIC) on asettanut islamofobian vastustamisen toimintansa keskiöön. Järjestön työ on ollut ilmeisen menestyksekkästä. Keskustelu islamofobiasta esiintyy taajaan sekä Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) että Euroopan Unionin (EU) tiedotuksessa ja kansainvälisen politiikanteon eri yhteyksissä. YK on antanut julkilausumia islamofobiaa vastaan.¹¹⁴

Erityistä huolta monissa läntisissä kommentaattoreissa herätti vuonna 2009 Pakistanin tekemä ja OIC:n tukema esitys, jonka YK:n ihmisoikeusneuvosto hyväksyi. Julkilausumassa erityisesti islamilaisten maiden kannattamana uskonnon halventaminen (defamation of religion) määritettiin ihmisoikeusrikkomukseksi. Hankkeen vastustajat pelkäsivät ihmisoikeusneuvoston päätöksen heikentävän ei-muslimivähemmistöjen asemaa islamilaisissa maissa. Muun muassa EU vastusti aloitetta Saksan johdolla. Sen vastustava lausunto korosti uskonnollista syrjimättömyyttä, mutta totesi, että on ongelmallista yhdistää uskonnon halventaminen syrjinnän kanssa. Lisäksi kritiikin aiheena oli tosiasiallinen ihmisoikeuksien laajentaminen yksilötasolta koskemaan kollektiivista uskonnollista yhteisöä. EU ei lausunnossa pitänyt kysymystä uskonnon halventamisesta ihmisoikeuskeskustelun asiaankuuluvana osana.¹¹⁵

YK:n ihmisoikeusneuvoston julkilausuma oli voitto islamilaiselle järjestelmälle ja niin sanotun lännen tappio. Se merkitsee pyrkimystä islaminvastaiseksi katsotun mielipiteenilmaisun rajoittamiseen sharia-lain hengessä. Tuloksena voi olla, että islamin kritisointi on tulkittavissa jopa ihmisoikeuksien rikkomiseksi. Sau-

di-Arabian ja koko islamilaisen blokin vahva edustus YK:n ihmisoikeusneuvostossa osoittaa asiassa tietä. Viharikosten määrittelyn ja selvittelyn kannalta asia herättää myös mielenkiintoa. Mikäli YK:n näin hyväksymästä päätöksestä johdetaan viharikosten määrittelyä, päädytään vakavaan ristiriitaan mielipiteen vapauden kanssa. Tuonnempana käsitelen suomalaista viharikosten määrittelyä ja sen suhdetta islamin vaatimuksiin.

Islamofobiaan liittyvät intressit näkyvät paitsi edellä kuvattuun tapaan YK:n toiminnassa, myös EU:ssa esimerkiksi EU:n oikeuspäaosaston toiminnan otsikoissa. Tuoreissa EU-dokumenteissa näyttää kylläkin vahvistuvan ilmaisu ”muslimien vastainen viha”¹¹⁶ islamofobiaa korvaamassa. Mikäli näin on käymässä laajemmassa mitassa, voivat syynä olla sanaan liittyvät poliittiset intressit ja käsitteen kiistanalaisuus. Muslimien vastainen viha käsitteenä määrittyy selvästi yksilöihin kollektiivisen islamin järjestelmän sijaan. Muutos on merkittävä verrattuna islamofobian määrittelemättömään käyttöön mahdollisesti kaikkea islam-kritiikkiä vastaan.

Islamofobia on siltikin esillä julkisuudessa maahanmuuttoon liittyvässä puheessa. Sanaa käytetään ilman laajempaa pohdintaa sen luonteesta. Sanan merkitys vielä korostuu, jos se liitetään entistä vahvemmin rasismiin. Edellä jo mainitsin yhdenvertaisvaltuutetun väitteen Suomen rasistisuudesta, kun hän viittasi EU:n perusoikeusviraston tutkimukseen muslimien syrjintäkokemuksista. Pieni katsaus keskeisten islamilaisten organisaatioiden toimintatapaan ja diskurssiin selvittää lisää islamofobian käyttöä ja merkityksiä.

On selvää, että OIC:n tehtävä on sen peruskirjan ja dokumenttien perusteella harjoittaa globaalia islamin vaikuttamistoimintaa ja islamin puolustamista. Sen kannalta islamofobian tyyppiset iskusanat voivat olla vaikuttamistyön tehokkaita välineitä.

Suomen ulkoministeriön mukaan OIC työskentelee aktiivisesti EU:n suuntaan islamilaisia maita kiinnostavissa kysymyksissä. Se on muun muassa perustanut toimiston Brysseliin. Järjestön pääsihteeri vieraili Suomessa ulkoministerin kutsusta vuonna 2013.¹¹⁷ Samassa yhteydessä pääsihteeri oli myös Suomessa eri uskonnokuntia yhteiskunnalliseen dialogiin kokoavan Uskot-foorumin vieraana.¹¹⁸

OIC:n ulkoministerikokous käsittelee vuosittain islamofobiaa ja antaa siihen liittyen julkilausumia.¹¹⁹ Esimerkiksi vuoden 2016 ulkoministerikokoukselle annetussa raportissa Suomen islamofobinen kehitys rinnastetaan Puolan vastaavaan. Havainnekuvana suomalaisesta islamofobiasta raportissa on kaksi Satakuntaan, metsän reunaan tien varteen ripustettua lakanaa, joissa protestoidaan islamia ja maahanmuuttoa vastaan. Yhden teksti on *Islam tuhoaa Suomen* ja toisen *Turvaa lasten tulevaisuus, sano ei maahanmuutolle*.¹²⁰

Pitkäästä raportin tekstistä on pääteltävissä, että maahanmuuton vastustaminen on OIC:n mukaan islamofobiaa. Selvin sanoin raportti tähdentää, että islamofobia on rasismia. Vauraiden islamilaisten öljymaiden välinpitämättömyyttä pakolaisista ja käytännössä pakolaisten maahanmuuttokieltoa raportti ei mainitse eikä käsittele. Organisaatio kuitenkin esittelee ehyen kuvan islamilaisten maiden tilanteesta. Islamofobian kyllästävässä maailmassa raportti kuvaa islamilaisia maita ylevästi:

Islamofobiassa on myös kysymys tarkoituksellisista yrityksistä liata islamin imagoa uskontona, jolla on yli miljardi seuraajaa, jotka ovat rakentaneet loisteliaita sivilisaatioita ja olleet esimerkiksi suvaitsevaisuuden ja yhteiselon malleja. Islamofobia on todellisuudessa osa rasistisia liikkeitä, jotka anastavat ajattelun vapauden, uskon ja identiteetin. Se kohdistuu niiden valitsemiin uhreihin, ei näiden itsensä toimien takia, vaan ulkonäön ja uskonnollisen taustan takia. Islamofobia rikkoo ihmisoikeuksia aivan perustasolla. Sen vuoksi islamofobia ei edusta uhkaa ainoastaan muslimeille. Ennemmin se muodostaa uhan oikeuden, tasa-arvon ja vapauden periaatteille, aivan niin kuin se muodostaa uhan turvallisuudelle ja yhteiskunnalliselle sopuinnulle.¹²¹

OIC puuttuu myös jäsenmaidensa pyynnöstä epäislamilaisten pitämään kehitykseen. Kun Turkissa islamilainen niin sanottu gülenistinen (Fetullah) hengellinen liike joutui presidentti Erdoganin voimatoimien kohteeksi, OIC:n ulkoministerikokous teki julkilausuman terroristijärjestöksi Erdoganin tapaan määrittämänsä liikettä vastaan.¹²² Pohjalla oli ilmeisesti Turkin uskontoviranomaisen, Diyanetin, valmisteleva laaja syytösasiakirja. Sen päätelmien mukaan gülenistisen liikkeen katsottiin syyllistyneen lukuisissa kohdin islamin väärentämiseen. Liike määritetään dokumentissa myös moraalittomaksi. Sen katsotaan rikkovan islamin yhtenäisyyden ja väärinkäyttävän Koraania sekä jumalan nimeä. Syytetty Gülen on myös pettänyt islamin luopumalla islamin keskeisestä opista, jumalan ykseydestä (tauhid/tawhid), harjoittaessaan uskontojenvälistä dialogia. Laaja dokumentti on ilmestynyt saksankielisenä käännöksenä Saksassa CIBEDO-dokumentaatiojulkaisussa.¹²³

Asiakirjassa gülenistien saama tuomio on kenties ankarinta, mitä islamilaisen teologianharjoituksen piirissä voidaan ilmaista toista tahoa tai henkilöä uskottomaksi julistettaessa. Jumalan ykseydestä luopuminen ja Koraanin väärä tulkinta ovat teologisesti mitä raskauttavimpia syytöksiä. Uskontodialogin kannalta lausunto on myös äärimmäinen kannanotto ja hyökkäys uskontojen yhteistyötä vastaan.

Edellä on kuvattu kymmenien muslimivaltaisten maiden vaikuttajaorganisaatio OIC:n toimintatapoja. Vaikutusvaltaisten islamilaisten intressitahojen vaikutustyön kohteena ovat siis paitsi kansainväliset järjestöt ja kansainvälinen politiikka, myös yksittäiset maat, joiden islamofobisuutta nämä tahot arvioivat raporteissaan. Suomalaiset muslimit myös osallistuvat raporttien laadintaan.

Näkyvästi juuri Turkissa islamin ja eurooppalaisten muslimien tilanteen seuranta tekee säätiö *The Foundation for Political, Economic and Social Research*. Sen lyhenne turkin kielestä on SETA. Säätiö julkaisee kansainväliseen levitykseen englanninkielistä vuosiraporttia *SETA Islamophobia in Europe*.¹²⁴ SETA kuvaa itseensä monitieteiseksi ja dialogia edistäväksi säätiöksi. Säätiön edustajina sen verkkosivuilla esittäytyvät Enes Bayrakli ja Farid Havez, jotka ovat esittelyn mukaan toimineet tutkijoina lähinnä Itävallassa.¹²⁵

Raportin toimittajina he selventävät myös islamofobian käsitettä. Heidän mukaansa islamin ja muslimien kritisointi ei ole välttämättä islamofobiaa. He katsovat, että valta-asemasta käsin islamin asettaminen yhteiskunnallisesti syntyneeseen asemaan ja muslimien poissulkeminen yhteisöstä ovat islamofobian pääpiirteitä. He korostavat islamin sopeutuvuutta eri ympäristöihin.¹²⁶ Islamofobian käsitteen vastaanoton kiistanalaisuudesta kertoo raportin vastuuhenkilöiden arvostelu siitä, että Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (ETYJ) ei heidän mukaansa hyväksy islamofobian käsitettä, vaikka antisemitisminkin se tunnustaa. Raportin laatijoiden mukaan islamofobia on vakava rasismien muoto.¹²⁷ Vastuuhenkilöiden islamofobiaa selventävä esipuhe tarvitsee todentuaakseen silmäyksen maakohtaiseen raportointiin.

Raportti on ilmestynyt vuodesta 2015 alkaen. Se sisältää maakohtaiset osiot ja kattaa 25 maata. Suomen osalta tekstistä vastasivat vuoden 2015 raportissa Pia Jardi ja Linda Hyökki. Jardi on saanut laajalti mediahuomiota Helsingin niin sanotun suurmoskeijahankkeen yhtenä päävetäjänä¹²⁸. Hyökki on European Islamophobia vuoden 2015 raportissa esitelty turkkilaisessa yliopistossa toimivana tutkijana.¹²⁹

Jardin ja Hyökin kirjoittaman vuoden 2015 Suomi-raportin johtopäätöksenä on, että islamofobia kasvaa Suomessa ”hälyttävällä” tavalla julkisessa keskustelussa niin mediassa, politiikassa kuin netissä. Islamofobiaa kirjoittajat pitävät syynä muslimien radikalisoitumiseen ja myös Syyriaan lähtemiseen. Tätä he pyrkivät perustelemaan viittaamalla tieteellisiin tutkimuksiin ja käyttävät esimerkkinä Creutzin, Juntusen ja Saarisen (2015) edellä esiteltyä syrjintää ja rasismia käsittelevää raporttia.¹³⁰ Näin ollen heidän tutkimuksensa perusoletus suomalaisen yhteiskunnan väkivaltaista radikalisaatiota synnyttävästä vaikutuksesta siirtyy suoraan islamilaisen intressitahon maaraportin käyteaineeksi.

Suomea koskevassa islamofobiaraportissaan Jardi ja Hyökki nostavat Helsingin suurmoskeijahankkeen saaman vastaanoton raporttinsa keskeiseksi teemaksi ja islamofobian mittariksi. He liittävät hankkeen monikulttuurisuuden sateenvarjon alle. Suurmoskeijan vastustaminen viittaa raporttoijien mielestä islamofobiaan. Lisäksi lukuisilla esimerkeillä kirjoittajat haluavat osoittaa Suomen islamofobisuutta. Kirjoittajat eivät juurikaan erittele tai määritä sitä, mikä on islamofobista ja mikä ei. Raportissa on erikoinen väite, että Suomen islamilaisella neuvostolla (SINE) on samanlaiset yhteistyön ja raportoinnin velvoitteet valtiota kohtaan kuin evankelis-luterilaisella ja ortodoksisella kirkolla. He väittävät, että muslimitoimijoita syrjivästi valtio maksaa kirkkojen työntekijöiden palkat, mutta ei muslimiyhteisön toimijoiden palkkoja.¹³¹

Osa Jardin ja Hyökin esittelemistä tapauksista on ääriyhmien ja valeuutisivustojen ansaitsemaa kriittistä käsittelyä, mutta raportilla näyttää olevan ideologinen taustansa tai sitten pelkästään heikko argumentaatio. Erityisesti raportin loppusanat herättävät kysymyksiä. Kirjoittajat toteavat, että Suomessa yleistä on islamiin kääntyneiden suomalaisten leimaaminen pettureiksi, jotka tulisi teloitaa. Samassa raporttinsa tiivistelmässä Jardi ja Hyökki vaativat tiukempaa vihapuhelainsäädäntöä.¹³² Lausuntoja voi pitää uskonnollisesti motivoitun propagandan taidonnäytteenä.

Islamofobiaraportin Suomen osion vääristelevä viesti antaa aiheen kyseenalaistaa kirjoittajien pyrkimyksiä. Dialogisuutta ei toki voida edellyttää, mutta perusteltua ja kiihкотonta tietoa kylläkin. Vaatimus vihapuhelainsäädännön tiukentamisesta sopii hyvin yhteen edellä kuvatun keskustelun kanssa, jossa islamilaisien maiden onnistui ajaa YK:n ihmisoikeusneuvoston päätöksiin uskonnon halventamisen tuomitseva julkilausuma. Vihapuheen ja ylipäätään viharikosten suomalaisen tilanteeseen ja tulkintaan perehdytään luvussa 4.

Islamofobiaan liittyvien islamilaisten tahojen näkemysten selvittämiseksi on tarpeen vielä seurata SETA:n raportin painotuksia vuodelta 2016. Sen tekijänä on edelleen Linda Hyökki, mutta toisena kirjoittajana on jo edellä tutuksi tullut Karin Creutz.

Raportin sävy on tälläkin kertaa kriittinen, mutta johtopäätökset antautuvat paremmin arvioitaviksi vuoden 2015 raporttiin verrattuna. Kirjoittajilla on huolena islamiin kohdistuvien viharikosten nousu. Islamiin kohdistuneita poliisitalojen kertomia viharikoksia ei ole eritelty tarkemmin. Niiden määrää Hyökki ja Creutz pitävät osoituksena islamofobian kasvusta. Hyökki ja Creutz väittävät, että Suomessa suuri yleisö on tullut immuuniksi muslimeja vastaan kohdistuville viharikoksille ja ne jäävät julkisuudelta pimentoon.¹³³

Yleisesti ottaen kirjoittajat antavat medialle kuitenkin hyvän arvosanan islamia koskevasta uutisoinnista. Esimerkkeinä islamofobisesta uutisoinnista he käyttävät silti eräitä Iltalehden ja Ylen juttuja, joissa haastateltiin kristinuskoon kääntyneitä turvapaikanhakijoita ja uskonnottomiksi itseensä esitteleviä muslimitaustaisia nuoria. Yhdessä jutussa myös raportoidaan, että muslimiksi kääntyneitä kantasuomalaisia muut muslimit pitävät liian alttiina ääriajatuksille. Seuraavassa on esitelty Hyökin ja Creutzin lähteistöstä poimittuna otsikkotasolla ja lähdeviitteillä varustettuna heidän kritisoimansa jutut:

Panu Vatanen, “Fatima luopui islamista, mutta ei voi riisua huivia – islamista eroaminen on Suomessa tabu,” yle.fi, (May 28, 2016), retrieved November 27, 2016, from <http://yle.fi/uutiset/3-8903751>.

Juha Veli Jokinen, “Yli 1000 muslimia kääntynyt kristityiksi Suomessa - kokeneet uhkailua ja kiristystä: ”7-vuotias tytär kidnapattiin Irakissa”,” Iltalehti, (November 27, 2016), retrieved November 28, 2016, from http://www.iltalehti.fi/uutiset/201611252200032390_uu.shtml;

Kati Siponmaa, “Turvapaikanhakijoita kääntyy kristinuskoon – halveksunnasta ja vaarasta piittaamatta,” yle.fi, (January 7, 2016), retrieved November 28, 2016, from <http://yle.fi/uutiset/3-8576329>; Eero Mäntymaa, “Kolme muslimia, joiden usko loppui,” yle.fi, (November 19, 2016), retrieved November 28, 2016, from <http://yle.fi/uutiset/3-9285266>.

Mattinen Johanna, “Kantasuomalaiset käännynnäiset huolestuttavat muita muslimeja - ”Tekevät täsmälleen niin kuin heille sanotaan”,” Iltalehti, (October 14, 2016), retrieved November 27, 2016, from http://www.iltalehti.fi/uutiset/2016101322418828_uu.shtml

Raporttien Hyökki ja Creutz mielestä jutut ilmentävät ”islamofobista retoriikkaa”, ”islamofobista narratiivia” tai ”islamofobista diskurssia”. He katsovat, että juttuja luonnehtivat seuraavanlaiset tekijät:

”Islamista muodostuva vääristävä kuva väkivaltaisena uskontona”

”Armon ja rakkauden puuttuminen muslimien suhteesta muihin ihmisiin”

”Yleistetty kuva kuoleman uhasta luopioille; islamofoobinen diskurssi nimenomaisesta kuolemasta”

”Islamofoobinen retoriikka (käännynnäisistä) muslimiensa aivopestyinä, fanaattisina ja maanpettureina”

”Retoriikka islamista alistavana, fundamentalistisena ja uhkaavana uskontona – antimuslimiryhmien käyttämä narratiivi”

Hyökki ja Creutz pitävät juttuja yleistävinä ja islamia kokonaisuudessaan väkivaltaiseksi ja uhkaavaksi leimaavina. Raportit vaativat vastapainoksi islamia myönteisesti käsitteleviä elementtejä.¹³⁴ Ajatuksena on ilmeisesti, että kriittinen juttu vaatii rinnalleen myönteisen kuvauksen islamista.

Raportit Hyökki ja Creutz katsovat Iltalehden suomalaisiin islamiin kääntyneisiin henkilöihin liittyneen jutun¹³⁵ sisältävän maanpetturiksi nimeämistä ja uhkaa. Jutun koko teksti on oheistettuna viitteessä. Ajatus tai syytös maanpeturuudesta ja siihen liittyvä uhka ei tule tekstistä esille millään tavoin. Hyökin ja Creutzin väite on yhtä perusteeton kuin edellisen vuoden islamofobiaraportin väite suomalaisten halusta teloittaa islamiin kääntyneet maanmiehensä. Motiiveja syytöksiin on vaikeata arvailla. Esimerkiksi raportin julkaisumaassa Turkissa poliittista todellisuutta kylläkin manipuloidaan valheellisilla väitteillä ja salaliittoteorioilla.

Hyökin ja Creutzin mainitsemien juttujen huolellinen lukeminen avaa heidän tulkintaansa islamofobisuudesta, mutta herättää myös kysymyksiä. Islamia kokonaisvaltaisesti syyttäviä ilmauksia teksteissä ei ole. Mikäli yksittäisen jutun katsotaan herättävän kielteistä yleistämistä, ollaan journalistisesti vaikeammalla alueella, varsinkin kun kysymyksessä ovat kokemukselliset henkilöjutut.

Myös Hyökin ja Creutzin väite muslimiinkin kohdistuvien tekojen piilottamisesta julkisuudelta vaikuttaa perusteettomalta, varsinkin kun heillä ei ole siitä näyttöä. Väite on samanluonteinen kuin aikaisemmin esitelty muslimivaikuttajan moite siitä, että turvallisuusviranomaiset vähättelevät Suomessa äärioikeistolaista väkivaltaa samalla, kun muslimien tekoihin tartutaan. Median uutiskynnyksen ylittäminen voi olla oma kysymyksensä, mutta se tuskin on ohjailtavissa.

Ylipäättään muslimien asemaan ja mielialoihin liittyviä kokemuksia ja islamofobian syytöksiä on tarpeen arvioida laajemmasta perspektiivistä. Mielenkiintoista on katsoa Saksaan vaikka esimerkinomaisesti sen kuvaamiseksi, että monimuotoisen islamin sisällä on edellä kuvatuista propagandistisista väitteistä poikkeavaa ajattelua. Aiemmin olen jo todennut Saksan kiinnostavuuden, sillä siellä on syntynyt moni-ilmeistä tutkimusta ja muslimien tilanteen tulkintaa niin saksalaisten tutkijoiden kuin myös muslimioppineiden itsensä keskuudessa. Islamofobiaraporttien ohella voisi olla tarvetta raportointiin, joka tarkastelee länteen kohdistuvia islamilaisten tahojen kesto-syytöksiä.

Saksalainen muslimi, islamitieteiden professori Mouhanad Khorchide arvioi muslimien monesti kielteisiä reaktioita toteamalla, että hyvin tavallinen ilmiö keskustelussa on eräänlainen ”länsifobia” (westophobia). Tämä nousee salaliitto-teorioista, joissa kaikkien epäkohtien syyksi osoitetaan länsi. Hänen mielestään erityisesti nuoret muslimit uhriutuvat, tuntevat itsensä diskriminoiduiksi ja rakentavat kuvaa heihin vihamielisesti suhtautuvasta valtiosta.¹³⁶ Khorchide näkee itsensä islamilaisen ääriajattelun vastustajana ja vaatii Koraaenin avointa ja väkivaltatonta tulkintaa. Hänestä uskonnot ovat teitä Jumalan luokse ja Jumala yksin on totuus. Khorchiden ulostulot ja kritiikki ekstremistejä kohtaan ei ole näitä miellyttänyt. Professori joutuu elämään poliisisuojeluksessa.¹³⁷

Edellä esitellyissä islamilaisten toimijoiden maaraporteissa kohdistettiin Suomeen ankaraa moitetta islamofobisuudesta. Raporteilla on propagandistinen sävy ja osin vääristellyt tiedot. Näyttää siis hyvin tarpeelliselta käsitellä islamofobiaa monipuolisesti kirjavan julkisen keskustelun ja propagandapyrkimysten vuoksi. Myös dialogin kannalta on tarvetta sille, että uskontojen edustajat yhdessä työstävät kysymystä. Esimerkkinä perusteellisesta yhteistyöstä on laajan valmistelun tuloksena Britanniassa jo vuonna 1997 syntynyt julkaisu. Raportin näkökulmat voivat auttaa tunnistamaan islamofobiaan liittyviä tekijöitä ja käsitteen käyttöä julkisuudessa ja dialogiyhteyksissä.

Juutalaisten, kristittyjen ja muslimien yhteisraportti Runnymede -säätön julkaisemana (1997) näyttää edelleen ajankohtaiselta. Ensiksikin raportissa todetaan, että muslimien uskonkäsityksien, lakien tai käytäntöjen arvostelu on demokradiassa hyväksyttävää. Arvostelulle on aihetta, erityisesti jos sitoutuminen ihmis-oikeuksiin, vapauksiin ja demokratiaan puuttuu. Fobiaa taas on se, jos väitetään, että muslimikulttuurit poikkeavat täysin muista kulttuureista ja islam nähdään leppymättömänä uhkana. Lisäksi huolestuttavaa on, jos islamin pelko sekoittuu rasistiseen vihamielisyyteen maahanmuuttoa kohtaan. Raportin mukaan islamo-

foobinen on myös väite, että muslimit käyttävät uskoaan lähinnä poliittisten ja sotilaallisten päämäärien toteuttamiseksi.¹³⁸ Raportissa todetaan:

Ei ole lähtökohtaisesti foobista tai ennakkoluuloista olla hyväksymättä tai hyväksyä muslimien uskonkäsityksiä, lakeja tai käytäntöjä. Muiden maailmanuskontojen seuraajat ovat eri mieltä muslimien kanssa teologiasta ja uskonnollisista käytännöistä. Samoin agnostikot ja sekulaarit humanistit ovat peruskysymyksestä eri mieltä muslimien kanssa, kuten kaikkien uskonnollisten ihmisten kanssa. Liberaalissa demokratiassa on väistämätöntä, että ihmiset kritisoivat ja vastustavat, joskus rankastikin, mielipiteitä ja käytäntöjä, joista he ovat eri mieltä.¹³⁹

Islamofobia-raportti kuvaa islamofobiaan vaikuttavia tekijöitä kahdeksalla eri ulottuvuudella ja niihin liittyvillä vastinpareilla. Siihen liittyvän selostuksen mukaan ne vahvistavat ja ruokkivat toisiaan luomalla joko kielteisiä tai myönteisiä käsityksiä. Raportissa on muodostettu vertaileva taulukko kahdeksan ulottuvuuden ja niihin liitettyjen näkemysten koontina:¹⁴⁰

TAULUKKO 1. Suljetut ja avoimet näkemykset islamista

Määre	Suljetut näkemykset islamista	Avoimet näkemykset islamista
Monoliittisuus / moninaisuus	Islam nähdään yhtenä monoliittisena blokkina, staattisena ja vastaanottokyvottomänä uusia realiteetteja kohtaan.	Islam nähdään moninaisena ja progressiivisena, jolla on sisäistä erilaisuutta, väittelyjä ja kehittymistä.
Erillisuus / vuorovaikutteisuus	Islam nähdään erillisenä ja "toisena" – ilman että sillä olisi yhteisiä päämääriä ja arvoja toisten kulttuurien kanssa, ilman että muut vaikuttaisivat siihen, eikä vaikuttaen niihin.	Islam nähdään toisista kulttuureista ja usunnoista riippuvaisena (interdependent), jolla on tiettyjä yhteisiä arvoja ja päämääriä, toiset vaikuttavat islamiin ja islam vaikuttaa rikastuttavasti muihin.
Alempi / erilainen	Islam nähdään länttä alempiarvoisena – barbaarisena, irrationaalisena, alkukantaisena, seksistisenä.	Islam nähdään erityisellä tavalla erilaisena mutta ei puutteellisena, ja tasaveroisesti kunnioitettavana.
Vihollinen / kumppani	Islam nähdään väkivaltaisena, aggressiivisena, uhkana, terrorismin tukijana, sivilisaatioiden törmäämisen edistäjänä.	Islam nähdään aktuaalisena tai mahdollisena kumppanina yhteisissä pyrkimyksissä ja yhteisten ongelmien ratkaisussa.
Manipulatiivinen / rehti	Islam nähdään poliittisena ideologiana, jota käytetään poliittisesti ja sotilaallisesti hyödyksi.	Islam nähdään aitona uskonnollisena uskona, jota sen kannattajat harjoittavat rehdisti.
Lännen arvostelu torjutaan / otetaan huomioon	Islamian länttä kohtaan osoittama kritiikki torjutaan.	Lännen arvostelu otetaan huomioon ja siitä käydään debattia.
Diskriminaatiota puolustetaan / kritisoidaan	Islamia kohtaan osoitettua vihamielisyyttä käytetään oikeuttamaan diskriminoivat käytännöt muslimeja kohtaan ja sulkemaan muslimit valtavirtaisesta yhteiskunnasta.	Debatit ja erimielisyydet islamin kanssa eivät vähennä yrityksiä syrjinnän ja eksklusion vähentämiseksi.
Islamofobia nähdään luonnollisena / ongelmallisena	Muslimien vastainen vihamielisyys hyväksytään normaalina ja luonnollisena.	Islamian kriittinen tarkastelu on sekin kritiikin kohteena, etenkin, jos tarkastelu on epätarkkaa ja epäreilua.

Raportin typologisointi on havainnollistava ja se tarttuu konkreettisiin yhteiskunnallisen toiminnan ja yhteiselämän kysymyksiin. Minkä tahansa uskonnon kokonaisvaltaisen käsittelyn heikkous on se, että uskonto ei ole yhtäläisellä tavalla raportoitavissa – ei islamkaan. Pedagogisessa mielessä kategorisointi on kuitenkin ymmärrettävää. Kysymyksessä on lähtökohtaisesti se, miten islam nähdään ja miten siihen suhtaudutaan, olkoonkin, että uskonnon ilmenemismuodot ovat

monet. Myös uskonnon kielteiset poliittiset kytkökset ovat tiedossa, mutta niistä huolimatta aidoksi katsottu uskonnollisuus tunnustetaan. Erimielisyys ja kiistat kuuluvat myös dialogiseen kanssakäymiseen. Islamofobiaa raportti ei määritä rasismiksi, mutta rasistisiin ideologioihin yhdistyneenä islamofobia tuottaa yhteiskunnallista huolta.

Runnymaden raportti on nähdäkseen dialogin tuki ja apuväline. Sen käyttö ei saisi kuitenkaan johtaa vertailevaan vastakkainasetteluun ja mielipiteitä arvottavaan ”oikein” tai ”väärin” -asetelmaan. Islamofobian rasistisuudeksi määrittämisestä tulee myös herkästi politiikan pelinappula. Edellä totesin, että islamofobian tutkijoiden ja kansainvälisten islamilaisten järjestöjen piirissä islamofobian ymmärtäminen rasismina näyttää saaneen tilaa. Kun samaan puheeseen islamilaiset etujärjestöt ovat liittäneet islamilaisten maiden olojen ja ihmisoikeuksien ihailua, uskottavuus on koetuksella.

Islamilaisten maiden yhteistyöjärjestön ja islamilaisen järjestön raporteissa islamofobian tulkitseminen rasismiksi on merkittävässä roolissa. Tässä yhteydessä rasismikeskusteluun sinänsä ei ole mahdollista porautua. Islamofobian ja rasismien suhteen pikakatsauksesta käyvät kuitenkin esimerkiksi tunnetun alan tutkijan John L. Espositon johdolla kootun *Islamophobia*¹⁴¹ -teoksen artikkelit. Teoksen toisena toimittajana ollut Ibrahim Kalin edustaa näkemystä, jonka mukaan islamofobia on rasismia:

Islamofobiasta on tullut rasismien muoto, koska se kohdistaa kansanryhmään ja yllyttää vihaan heitä kohtaan heidän uskonnollisten uskomustensa (religious beliefs), kulttuuristen traditioidensa ja etnisen taustansa perusteella. Muslimeja vastaan kohdistuneen vihan ja diskriminaation nousun myötä rasismiin ei yhdisty pelkästään rotu vaan myös etnisuus, kieli, kulttuuri ja uskonto samanaikaisesti... Islamin ollessa kyseessä sellaisia sanoja kuin militantti, sivistymätön, alistava, barbaarinen, autoritääriäinen, siveetön ja väkivaltainen käytetään kuvaamaan muslimien uskonnollisia uskomuksia ja kulttuurisia käytäntöjä. Käsitteen ´rodullisesti alempiarvoinen´ on korvannut ilmaisu ´uskonnollisesti alempiarvoinen´.

Tutkija Kalin katsoo myös Euroopan neuvoston komitean vahvistaneen tulkinnan islamofobian rasistisuudesta edellä mainituilla perusteilla.¹⁴²

Islamofobiaan rasismina Kalin liittää siis pitkän listan arvottavia, alistavia ja halventavasti tulkittuja kulttuuris-uskonnollisia ja etnisiä tekijöitä. Tiedossa ei ole, mistä kontekstista ja keiden ilmaisusta Kalinin mainitsemat islamia halventavat ja selkeästi vihamieliset sanat ovat peräisin. Verrattuna Suomea koskevien

islamofobiaraporttien todisteluun syyt ovat samalla paljon ilmeisempiä. Kalinin selostuksen uskontoon liittyvä kärki osoittaa, miten suuren painoarvon islam uskonnollisena uskona saa. Uskonnollinen ulottuvuus on tämän tutkimuksen kannalta erityisen huomion arvoinen, kuten jo useasti olen todennut. Monesti tutkimuksessa korostetun etnisyyden ja rodullisuuden rinnalla olisi ilmeisesti syytä puhua nyt uskonnosta enemmän keskeisenä identiteettitekijänä.

Kalinin kirjaama ”uskonnollinen alempiarvoisuus” on käsitteenä epämääräinen ja vaatisi toisen keskustelun, jossa olisivat mukana myös uskontojen keskinäinen teologinen suhde ja arvostaminen. Sellaista keskustelua nimitetään uskontoteologiseksi. Siihen kuuluvat myös uskontojen eksklusiivisuusvaatimukset. Mikäli kysymyksessä ovat tutkija Kalinin mielessä vain katutason vihan ilmaukset, keskustelun tilalle nousee tarve ratkoa ja soveltaa viharikospykälää. Uskonnollinen alempiarvoisuus ei esiinny ainakaan modernin kristillisen uskontodialogin käsitteissä, joten ilman selkeitä dokumentaatiota asiasta ei voida nyt sanoa enempää.

3.2. Rinnakkaisyhteiskunta – pelätty islamisaation oire

Tunteita ja kiivasta keskustelua herättävä käsite islamofobian ohella on islamisaatio. Kautta Euroopan islamisaatiosta on tullut poliittisessa kielenkäytössä kiistaa. Sen käytössä on tarpeen pitää mielessä eri toimijoiden tavoitteet. Äärimmillään uskonnollisesti motivoidun ekstremismin osalta on kysymys siitä, miten EU:n terrorismin vastaisen verkoston raportti kuvaa terroristijärjestö Isisin tavoitteita:

Daesh (Isis) on tuottanut kahdentasoisen toimintamallin: Islamien salafilaistaminen ja yhteiskunnan muuntaminen isisläiseksi (isication). Tässä prosessissa Daesh (Isis) edistää ainoastaan sitä, minkä se tulkitsee islamin puhdasoppiseksi tulkinnaksi. Samalla se keskittyy seuraavan sukupolven valmentamiseen fokusoimalla ”kalifaattiin”, valtion rakentamiseen, väkivaltaan ja apokalypsiin.¹⁴³

Lausumasta piirtyy kuva islamin sisäisestä kamppailusta, ja tunnistettavat piirteet ovat juuri samat kuin mihin alussa esittelemäni Greggin uskonnollisen terrorismin määritelmä osoitti: apokalyptisen lopun jouduttaminen, uskonnollisen, teokraattisen hallituksen perustaminen ja uskontoon perustuva alueen tai valtion puhdistaminen.

Kysymys ei ole kuitenkaan pelkästään aseellisesta taistelusta, vaan yhteiskunnan muokkaamisesta, kasvatuksesta ja viime kädessä lopunaikaisista näyistä. Nämä eivät voi olla merkityksettömiä myöskään Euroopan tapahtumien ja kehityksen kannalta.

Sikäli kuin islamisaation käsite herättää intohimoja, on huomattava, että se on islamitutkimuksessa tavanomainen termi. Sillä on kuvattu erityisesti eri maiden ja yhteiskuntien historiallista, poliittista tai kulttuurista kehitystä. Lyhyesti todettuna islamisaatio on minkä tahansa tieteellisen kirjaston hakusana.

Toisaalta yhteiskunnallisessa keskustelussa islamisaatio voi olla monenkin katsoituksen kannalta huolen aihe. Maltilliset muslimit seuraavat huolestuneena yhteiskunnallista kehitystä maissa, joissa konservatiiviset islamilaiset ryhmät tavoittelevat uskonnollista teokraattista valtiota. Esimerkiksi Uppsalan yliopiston islamitieteiden professori Mohammad Fazlhashami yhdistää islamisaation salafistisiin liikkeisiin.¹⁴⁴ Käytännössä siis salafistit ajavat ja toteuttavat islamisaatiota siellä missä heillä on mahdollisuutensa. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan perehdytä laajemmin islamisaation käsitteeseen tai historiaan. Tehtävänasettelun kannalta keskiöön nousee shariaan pohjautuvan islamilaisen mielipiteenmuodostuksen ja muslimien integraation välinen jännite. Tämä antaa aihetta nostaa rinnakkais yhteiskunnan muodostumista koskeva keskustelu otsikkotason kysymykseksi.

Poliittisessa keskustelussa Suomessa erityisesti maahanmuuttajakriitikkojen suunnalta on kuultavissa varoittavia ääniä islamisaatiosta, joka leviää maahanmuuttajavaltaisissa kaupunginosissa. Asiasta käytyä poliittista keskustelua ei ole syytä lähteä tässä kuvaamaan tarkasti. Lähinnä on havaittavissa maahanmuutokriittisten poliitikkojen kannanottoja, joissa maalataan kuva Suomen ja koko Euroopan islamisoitumisesta. Poliittisella vastapuolella on kuultu varoittavia lausuntoja, joissa tällaiset puheet on leimattu vastuuttomiksi ja järkyttäviksi.¹⁴⁵

Vihreiden presidenttiehdokkaana kahteen otteeseen ollut Pekka Haavisto on ilmaissut tarpeelliseksi islamisaatiota koskevan keskustelun: ”Presidenttiehdokkaiden on hyvä keskustella myös islamisaation pelosta”.¹⁴⁶ Suomessa islamisaatiosta ei ole juuri poliittisia puheenvuoroja enemmän kuultua tai tutkittua tietoa. Aiheen avaamiseksi on löydettävissä sitä mielenkiintoisempaa saksalaista keskustelua. Toki muualta Euroopasta aineistoa on runsaasti, mutta tämän työn rajaukseksi on valittu Suomen ja Saksan keskustelun ja ilmiöiden esilletuominen. Mielenkiinto kohdistuu Saksan kokemuksissa poliittisen retoriikan sijasta konkreettiseen kysymykseen maahanmuuttajavaltaisten kaupunginosien islamisoitumisesta. Empiirisen tiedon saaminen mahdollisista islamisaatioon vaikuttavista tekijöistä Suomessa ei ollut tämän tutkimuksen haastatteluissa relevanttina ja realistisena tavoitteena.

Suomen osalta eräillä julkisuudessa esitetyillä muslimivaikuttajien puheenvuoroilla on kuitenkin suuntaa antavaa merkitystä. Huomio kiinnittyy kysymykseen sharia-lain merkityksestä niin Suomessa kuin muualla Euroopassa.

Keskustelu muslimien integroitumisesta on välttämätön, mutta se ei välttämättä avaa islamisaatiokeskustelua, mikäli muslimien integroitumisen nähdään olevan puhtaasti maahanmuuttopoliittinen tai sosiaalipoliittinen kysymys. Asia monimutkaistuu jo pelkästään sen vuoksi, että integraatio voidaan ymmärtää kovin eri tavoin eri toimijatahoilla. Ääripäinä voi olla uskontoperusteisen rinnakkaisyhteiskunnan syntymisen tavoite tai toisessa ääripäässä adaptoituminen, jopa assimiloituminen olemassa oleviin rakenteisiin ja toimintaympäristöön. Nämä ovat klassisia maahanmuuttopolitiikan keskustelunaiheita.

Mikäli rinnakkaisyhteiskunnan rakentamista halutaan tarkastella radikaalin konservatiivisen islamtulkinnan tavoitteista käsin, tällöin korostuisi muslimiyhteisöjen eläminen erillisinä, omalakisina yhteisöinä läntisessä yhteiskunnassa. Tähän liittyvään huoleen Saksassa on jouduttu kiinnittämään huomiota erityisesti oikeudenkäytön näkökulmasta.

Islamisaatioon liittyvän keskustelun yhtenä aiheena on ollut politisoitunut pelko – tai joidenkin muslimitahojen vaatimus – sharia-lain tuomisesta oikeudenkäyttöön rinnakkaisena järjestelmänä. Saksalaisessa julkisuudessa islamisaatiokysymys on ollut paljonkin esillä. Esimerkkinä tästä käy Saksan yleisradioyhtiö ZDF:n raporttoimana huoli rinnakkaisyhteiskunnan kehittymisestä. Tämä koskettaa niin koululaitosta kuin poliisin ja oikeuslaitoksen toimintaa. Oikeudenkäytön kannalta keskustelun polttopisteeseen on noussut muslimiyhteisöihin liitetty sovittelutoiminta.

Maahanmuuttajavaltaisissa kaupunginosissa yhteisön riita-asioita hoitamaan on noussut rauhantuomarin nimikkeellä kutsuttuja henkilöitä. He hoitavat riita-asioita, jotka osin näyttävät sovittelutehtäviltä. ZDF:n dokumentissa haastateltu tuomari Klaus-Dieter Schromek kertoo kuitenkin, että toiminnan seurauksena on rikoksien lisääntyminen ja lainkäytön mureneminen. Ne, joilla on varallisuutta, selviävät rikoksista maksamalla suuria summia. Edes vakava ampumavälikohdatus ei välttämättä tule poliisin tietoon ja oikeuslaitoksen selviteltäväksi.¹⁴⁷

Juristi-kirjailija Joachim Wagner on kirjoittanut huomiota herättäneen kirjan *Tuomarit ilman lakia. Islamilainen rinnakkaisoikeudenkäyttö vaarantaa oikeusvaltion*. Kirjan esittelyssä nostetaan esille lukuisia rauhantuomareiden sovittelutoiminnan epäkohtia. Rahalla ostetaan todistajia ja syyllisyys hämärtyy ja jopa väkivalta tai sillä uhkaaminen saattavat kuulua toimintaan.¹⁴⁸

Kirjan erityisesti haastatteluihin perustuvia tietoja on saksalaisessa julkisuudessa pidetty ilmeisen uskottavina ja luotettavina. Kirja-arviossaan esimerkiksi islamtutkija Dorothea Jung suosittaa kirjaa. Islamilaisten yhteisöjen roolia rauhantuomareiden toiminnassa hän pitää kuitenkin vähäisenä, vaikka osa toimijoista on imaameja. Perusteet omaehtoiselle oikeudenkäytölle nousevat Jungin näkemyksen mukaan osin shariasta ja osin heimoperinteistä.¹⁴⁹ Myös oikeustieteen professori Fabian Wittreck näkee kriittisiä tekijöitä omaehtoisten rauhantuomareiden toiminnassa. Lainvastaiseksi heidän toimintansa muuttuu, jos rikoksia peitellään.¹⁵⁰

Islamisaation ja oikeudenkäytön kysymys on kiinnostanut akateemista oikeustieteellistä tutkimusta laajemminkin. Mittava haastattelututkimus aiheesta toteutettiin professori Matthias Rohen (Universität Erlangen-Nürnberg) johdolla Berliinissä kaupunginhallinnon toimeksiannosta. Tutkimustulokset kertoivat, että institutionaalisia muotoja oikeudenkäytön siirtymisestä pois oikeuslaitoksen piiristä etnisille tai uskonnollisille ryhmille ei ollut havaittavissa. Sovittelutoiminta sinänsä on laillista ja tyyppillistä eri ryhmille taustaan katsomatta. Tutkimuksen tulokset osoittivat myös, että paljon keskustelua herättäneiden islamilaisten rauhantuomareiden roolia on liioiteltu. Saksalaisen oikeusjärjestelmän vastaista toimintaa oli havaittavissa kuitenkin ”islamistis-salafistisilla” tahoilla. Suurta kiinnostusta herättäneeseen kysymykseen sharia-tuomioistuinten olemassaolosta ei löydetty todisteita Berliinin haastattelututkimuksessa. Haastattelututkimuksen toteutusmahdollisuudet osoittautuivat kuitenkin kriittisiksi, koska moniin haastattelupyyntöihin tuli kielteinen vastaus. Haastatteluun suostuneistakin monet halusivat puhua vain ehdottoman anonyymisti.¹⁵¹

Salafistiset ryhmät osoittautuivat Berliinin tutkimuksen mukaan ongelmallisiksi siinä, että ne harjoittavat perheoikeuden alueella täysin saksalaisesta oikeusjärjestelmästä piittaamatonta toimintaa. Tämä koskee erityisesti avioliittoa ja avioeroa. Raportin mukaan monet imaamit toteuttavat myös moniavioisia avioliittosopimuksia. Tästä seuraa oikeudellisesti ja sosiaalisesti huomattavia ongelmia. Tilanne johtaa myös siihen, että lainsäädännöllistä oikeudenkäyttöä vaativat tilanteetkin hoidetaan islamilaisen yhteisön sisällä. Salafistit mainitaan erityisesti tahona, joka pitää saksalaista oikeusjärjestelmää ihmistekoisena. Islamilaisessa yhteisössä tulee salafistien mukaan vallita jumalallinen oikeus, jonka mukaan on toimittava.¹⁵²

Islamilaisen väestönosan vahvistuessa ajankohtaisista ilmiöistä toinen julkisuudessa huolta lisännyt kysymys on muslimien suhde juutalaisiin. Juutalaisvastaisen rasismien eli antisemitismin nousua raportoidaan eri puolilta Eurooppaa. Rans-

kasta ja Venäjältä erityisesti on noussut tietoisuuteen juutalaisväestön muuttoliike. Sekä äärioikeisto että islamtaustainen juutalaisviha ovat tällöin keskustelussa.

Saksan turvallisuusviranomaisten raportti toteaa, että antisemitismi on ”jihadistisen islamin” keskeinen teema. Nämä syyttävät juutalaisia maailmanlaajasta salaliitosta islamin tuhoamiseksi.¹⁵³ Saksan sisäministeriön raportin mukaan hyökkäyksiä juutalaisia vastaan oli esimerkiksi vuoden 2017 ensimmäisellä puoliskolla liki 700. Näistä yli 90 prosenttia oli tekijätaustaltaan kuitenkin äärioikeistolaisia.¹⁵⁴ Juutalaisväestön arkeen vihamielisyydellä on suuri merkitys.

Saksalaisen yleisradioyhtiö ZDF:n raportissa berliiniläinen rabbi Daniel Altes kertoo, että saksalaisessa suurkaupungissa juutalaisten elämä on häiriintynyt juutalaisvastaisuuden takia. Hänet itsensä oli nuorisojoukko pahoinpidellyt. Enää rabbi ei kulje kaupungilla juutalaispähine kipa päässään. Hän vetoaa puheenvuorossaan perustuslaillisuuden kunnioittamiseen.¹⁵⁵

Saksassa parlamentissa on käyty juutalaisvihaan liittyvää keskustelua. Asiassa keskeiseksi on katsottu, että Israelin valtion toimia tai muita syitä ei tule antaa käytettäväksi tekosyynä juutalaisvihaan. Raportin mukaan turvapaikanhakijoiden maahan tulon myötä on myös lisääntynyt ”islamistinen” juutalaisvastaisuus. Taustana tälle raportti näkee sen, että monien maahanmuuttajien kotimaissa antisemitismi on jopa osa valtiollista ohjelmallista politiikkaa.¹⁵⁶ Tanskassa kohua herätti kööpenhaminalaisen moskeijan imaamin perjantaisaarna, jossa hän Korraaniin vedoten kehotti tappamaan juutalaisia.¹⁵⁷

Suomalaisessa uutisvälityksessä on aika ajoin kerrottu Helsingin juutalaisyhteisön kokemasta vakavasta uhasta. Mittavat turvatoimet synagogan ja yhteisön jäsenten suojelemiseksi ovat olleet tarpeen. Uutisteksteissä viitataan ensisijaisesti uusnatsien uhkauksiin, mutta myös jihadistinen uhka on otettu vakavasti erityisesti Pariisissa vuonna 2015 tapahtuneiden juutalaisvastaisten hyökkäysten ja murhien jälkeen. Seurakunnan puhemiehen mukaan osa seurakuntalaisista on luopunut juutalaisen pähineen, kipan, käytöstä tai piilottaa sen hatun alle.¹⁵⁸ Suomen juutalaisyhteisön veteraanijohtaja Gideon Bolotowsky totesi television ajankohtaisohjelmassa juutalasiin kohdistuneen häirinnän lisääntyneen. Syynä hän pitää arabimaista tullutta väestöä.¹⁵⁹ Suomen poliisiraporteissa juutalasiin kohdistunut viharikollisuus on kuitenkin hyvin vähäistä. Asiaa käsitellään tarkemmin tuonnempana.

Tutkimukseni alkulehdillä totesin, että suomalaiset muslimiyhteisöt ovat vahvasti verkottuneet kansainvälisen islamin kanssa. Tämä herättää mielenkiintoisen kysymyksen vaikutteista ja ulkomaisista vaikuttajista, joiden kautta kansainvälisen islamin tavoitteet ja myös uskonnollinen opetus välittyy Suomeen. Muslimien

integroitumisen kannalta uskonnon tulkinnalla voi olla merkittävä rooli. Asiasta ei ole Suomessa merkittävää tutkimusta, mutta ajankohtaisista tapahtumista ja ilmiöistä voidaan tehdä arvioita.

Yksi mittari on luonnollisesti ulkomaisten saarnaajien ja uskonnollisten opettajien vierailut. Tämän tutkimuksen tehtävänä ei ole vierailijoiden kartoittaminen eikä muukaan moskeijakuntien erittelevä arviointi. Esimerkinomaisesti on todettava, että osa puhujista edustaa ekstremistisiä painotuksia. Tästä kertoo esimerkiksi se, että sisäministeriön raportti mainitsee nimeltä ”radikaali-islamistiksi” esitellyn Anjem Choudaryn.¹⁶⁰ Uutislähteiden mukaan islamilaista terroria kuten Isisin toimintaa tukeva Choudary julisti salaisessa paikassa Helsingissä pidetyssä puheilaisuudessaan, että islamin lippu vielä joskus liehuu eduskuntatalon yllä.¹⁶¹ Vuonna 2016 hän sai Britanniassa pitkän vankeustuomion terrorismin tukemisesta.¹⁶²

On arvioitavissa, että mitä voimakkaammin maailmanlaajan umman, islamilaisen yhteisön, uskonnollista ja poliittista yhteenkuuluvuutta julistetaan, sitä vähemmän integraatiolle on sijaa. Maltillista islamin sanomaa levittävät muslimit saavat kenties kuitenkin vähemmän julkisuutta kuin eduskuntataloon islamin lippua pystyttävät muslimisaarnaajat.

Suomalaisen moskeijan vieraana käynyt tunnettu brittimuslimi Ajmal Masroor otti vierailunsa yhteydessä helsinkiläisessä Rabita-moskeijassa voimakkaasti kantaa integroitumiskysymyksiin. Hän opasti suomalaisia muslimeja vaatimalla heitä vastaamaan kolmeen kysymykseen:

Onko Suomi sinun kotisi?

Ovatko suomalaiset sinun kansaasi?

Oletko valmis tekemään kaikkesi Suomen hyvinvoinnin hyväksi?

Masroor jatkaa internetissä nähtävissä olevalla videolla: Jos et voi vastata kaikkiin kysymyksiin myönteisesti, et kuulu Suomeen. Hän kehotti muslimeja myös uudelleenajatteluun, jos vastaukset esitettyihin kolmeen kysymykseen eivät olleet myöntäviä.¹⁶³

Mielenkiintoista on seurata maltillisia sanoja käyttäneen Masroorin näkemystä radikalisoitumisen syistä. Guardian-lehdessä Masroor on ottanut kantaa esittelemällä 12 syytä muslimien radikalisoitumiseen. Syynä on hänen listauksessaan erityisesti se, että muslimit leimataan terroristeiksi ja että länsi veljelee islamilaisten diktaattorien kanssa. Lisäksi hän syyttää brittihallitusta sekaantumisesta moskeijoiden asioihin. Tähän liittyisi muslimijärjestöjen kohtelu hajota ja hallitse -periaatteella ja moskeijoista tiedonantajien hankkiminen turvallisuuspalveluille. Hänen arvostelunsa kohdistuu myös poliisitoimintaan nuorten

muslimien kohtelussa. Palestiinalaisten asema ja lännen sotilaallinen läsnäolo Irakissa ovat maailmanpolitiikan osalta Masroorin kritiikin kohteena.¹⁶⁴ Masrooria ja hänen kanssaan samanmielisiä johtavia terroria vastaan puhuneita imaameja on uhattu terrorijärjestö Al-Shabaabin taholta¹⁶⁵ Britannian viranomaisia ja länttä arvostelevista puheista huolimatta.

Masroorilla on linkkinsä suomalaiseen muslimiyhteisöön myös sitä kautta, että kunnallispolitiikko ja mediahenkilö Abdirahim Husu Hussein esiintyy edellä esitellyllä moskeijassa kuvatulla videolla hänen kanssaan. Husu Husseinin viesti on integraatiomyönteinen. Hän kiittää suomalaista yhteiskuntaa monista sen tarjoamista mahdollisuuksista. Ikään kuin viitaten muslimien mahdollisesti kokemiin vaikeuksiin Husu Hussein muistuttaa profeetta Muhammadin suhtautuneen Medinassa kohtaamaansa pilkkaan tyynesti ja ilman kostohenkeä.¹⁶⁶ Myönteinen islamilainen uskonnollinen opetus ja muslimien sopuisa rinnakkain eläminen yhteiskunnassa kohtaavat näin Husu Husseinin puheessa.

Tämän tutkimuksen haastatelluista muslimivaikuttajista myös Atik Ali haluaa korostaa muslimien sitoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Hän kertoo haluavansa viedä viestiä erityisesti musliminuorille. Myönteisenä kiinnekohtana muslimien integroitumishalulle on ollut esimerkiksi sen kertominen, että maassa kauemmin asuneet muslimit ovat myös puolustaneet Suomea ase kädessä. Ongelmallista Alista on sen sijaan se, että ääriajattelua edustavat henkilöt tuovat Lähi-idän asetelmat Suomeen. Tämä haittaa paitsi muslimiyhteisöjen elämää, myös täkäläistä juutalaisyhteisöä, vaikka se ei ole edes esiintynyt Israelin toimien puolustajana.¹⁶⁷

Islamisaation pelkoihin liittyy keskeisesti kysymys islamilaisen sharia-lain roolista monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Saksan esimerkit kertoivat myös omapäisistä ja Saksan laeista piittaamattomista islamilaisista yhdyskunnista. Sharia-lain käyttöön ottaminen rinnakkaisena järjestelmänä Suomessa ei ole ollut tähän saakka merkittävän yhteiskunnallisen keskustelun aiheena. Tiedossa on kuitenkin eräitä asiaan liittyviä puheenvuoroja.

Vuonna 2010 pieni muslimiyhdyskunta teki esityksen sharian soveltamisesta Suomessa perhelainsäädännössä. Lehtitietojen mukaan oikeusministeriö tyrmäsi hankkeen vuorokaudessa. Asiakokonaisuuteen liittyvässä haastattelussa imaami Anas Hajar katsoi, että muslimit tarvitsevat sharia-lakia ”lähinnä täydentämään Suomen lakia”. Hän viittasi islamilaisissa yhdyskunnissa tehtävään riitojen sovittelu-työhön, josta ”Suomen laki ei sano mitään”. Kyseiset asiat liittyvät perheoikeuteen.¹⁶⁸ Arvoituksellinen lausunto asioista, joita ei Suomen laissa säädellä, viittaa luonnollisesti sharian erityissäädöksiin. Asiaan liittyvää selvittelytyötä on tehty Suomessakin.

Ihmisoikeusliiton jo vuonna 2007 julkaisema Kristiina Kouroksen selvitys Suomen lain ja sharian ristiriidoista perheoikeudellisissa asioissa nosti esille seuraavat tekijät: avioliittoikä, avioliitto muslimin ja ei-muslimin välillä, avioliiton vapaaehtoisuus / pakottaminen, elatusvelvollisuus, vaimon ”kurittaminen”, moniavioisuus, avioero-oikeus, lasten fyysinen kurittaminen, lasten perintöoikeus ja avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen oikeudet. Suhtautuminen näihin ristiriitoihin riippuu Kouroksen mukaan islamin tulkinnasta. Puolet selvityksen haastatelluista muslimeista katsoi joka tapauksessa islamin lain olevan Suomen lain yläpuolella ristiriitatilanteessa.¹⁶⁹ Selvitykseen haastateltujen valikoitumisesta tai prosenttilukujen edustavuudesta ei voitane tehdä päätelmiä, mutta kuten Kouros toteaa: uskonnolla on merkitystä.

Kirkollisen Kotimaa-lehden jutussa vuodelta 2012 heräteltiin myös islamisaation kysymystä sharia-lain käyttöön liittyen. Juttu on otsikoitu huomiota herättävästi *Sharia-laki on jo Suomessa*. Painotus ilmeisesti on kuitenkin tässäkin islamin puhemiehenä haastateltavana olleen Anas Hajjarin myönteisessä Suomen oloja koskevassa lausunnossa.

Hajjar antaa tunnustusta suomalaiselle lainsäädännölle, sillä hänestä se toteuttaa paljon sharian hyviä periaatteita. Eroavuuksia on lähinnä perinnönjaon ja avioeron osalta. Poliittisten päämäärien saavuttamiseksi väkivallan käyttö on hänen mukaansa kiellettyä. Hajjar sitoutuu shariaan, mutta katsoo, että sharian rangaistuksia ei voida ottaa käyttöön ennen kuin yhteiskunta on siihen kypsä. Hän näkee myös, että oikeudenmukaisuuden myötä ihmisillä ei ole tarvetta varastaa. Oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan kuuluu Hajjarin mielestä islamilaisen rikoslain käyttö. Esimerkiksi varkaan käden katkaiseminen on oikein, jos varas olisi saanut syödäkseen varastamattakin.¹⁷⁰ Hajjar liittyy kannoissaan islamilaiseen oikeaoppiseen sharian opetuksen perinteeseen ja konsensuseseen.

Sharia-lain käyttöön liittyvät yksittäiset kysymykset ovat herättäneet myös suurta julkista huomiota.¹⁷¹ Suomalaisista näkyvistä muslimeista Mellunmäen shiialaisen Rahat-yhteisön imaami Abbas Bahmanpour on julkisuudessa kertonut islamin suhteesta homoseksuaalisuuteen sharia-lain määräysten valossa. Hän kertoi Yleisradion Islam-illassa, että rangaistuksena homoseksuaalisesta aktista on kuolemantuomio. Tämä kuitenkin pannaan täytäntöön sharian mukaisesti vain silloin, kun aktilla on ollut neljä todistajaa, imaami korosti.¹⁷² Bahmanpourin julkituoma ja televisiolähetyksessä hämmennystä herättänyt puheenvuoro on sekin linjassa perinteisen islamilaisen konservatiivisen laintulkinnan kanssa.

Julkisuudessa näkyvästi esiintyvät muslimijohtajat yleiseurooppalaiseen muslimiyhteisöjen tapaan haluaisivat näin toteuttaa Suomessa sharia-lain säädöksiä ainakin perheoikeuden osalta. Hajjarin ajatuksia seuraten kysymyksessä on tavoite tuoda sharia asteittain suomalaisen lainsäädäntöön. Islamisoituminen olisi tällöin poliittinen prosessi. Hajjarin sanakäänteet ovat kohteliaita. Suomalaisen yhteiskunnan kypsyys sharia-lain käyttöönoton kriteerinä jättää kuitenkin paljon avoimeksi, vaikka väkivalta on Hajjarin mukaan poissuljettava.

Nytemmin sharia-lakia Suomeen ovat lähteneet ajamaan akateemiset muslimitahot. Uutena avauksena voidaan pitää kesäkuussa 2018 Suomessa vierailleen professori Asifa Quraishi-Landesin (USA) näkemyksiä Helsingin Sanomien näyttävässä jutussa. Hän sanoitti tarvetta sharian hyväksymiseen toteamalla, että ”Nyt länsimaiden pitää päättää, ottavatko ne välttämättömät muutokset vastaan pakolla vai ilolla. Jotkin uudet tavat voidaan toivottaa tervetulleeksi”. Sharian rangaistuskäytäntöjä hän ei kuitenkaan kannata: ”kaikki mihin liittyy väkivaltaa, kuuluu valtion ratkaistavaksi”.¹⁷³ Kaiken kaikkiaan Quraishi-Landes haluaa luonnehtia shariaa oikeudenmukaisuuden ja hyvän elämän kautta.

Sharia-lakia puoltavaa keskustelua jatkoi Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan islamilaisen teologian lehtori Mulki al-Sharmani, joka on muslimi itsekin. Hänen kirjoittajakumppaninaan Helsingin Sanomissa oli tutkija Sanna Mustasaari. He korostivat Shariaa ”polkuna lähteelle eli jumaluuden äärelle”. Kirjoittajien mukaan uskonnon normien seuraaminen ”edesauttaa koettua kuulumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja motivoi osallistumaan”. Al-Sharmani ja Mustasaari vetoavat sharian puolesta perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. ”Kielto tarjota tai etsiä uskonnollista ohjausta tai konfliktinsovittelua esimerkiksi avioerotilanteessa olisi yksinkertaisesti perus- ja ihmisoikeuksien vastainen.” Kirjoittajat haluavat kritisoida vastakkainasetteluna pitämiänsä ajatuksia, jotka korostavat sharian ja Suomen lain välistä ristiriitaa.¹⁷⁴

Uusi ja muslimien tavoitteiden kannalta nyt ilmeisesti toimivaksi ajateltu näkökulma on sharian hyväksynnän nostaminen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen mittariksi. Viittaukset shariaan elämäntapana, syvällisenä uskonnon harjoituksena, siirtävät katseet pois islamilaisen lainkäytön kielteiseksi koetuista puolista ja rankaisujärjestelmästä. On myös kysyttävä, mistä kirjoittajat ovat päättelleet, että sharia-lain vastustajat haluavat estää muslimeja kääntymästä avio-ongelmissa imaaminsa puoleen. Asialla ei ole sharia-lain lainsäädännöllisen hyväksyttävyyden kanssa mitään tekemistä. Quraish-Landesin kehotus sharian hyväksymiseen ”pakolla jos ei ilolla” antaa oudon kuvan islamin vuorovaikutuksesta ja pyrkimyksistä läntisissä demokratioissa.

Huomio kiinnittyy myös islamilaisen teologian yliopistollisen opetuksen suhteeseen islamilaiseen oikeaoppisuuteen ja tieteellisyyteen. Yliopistonlehtori Al-Sharmani kertoo Kirkko ja kaupunki -lehden haastattelussa islamilaisen teologian opetuksen lähtökohdistaan:

Tulevilla islamilaisen teologian kursseilla Koraania ei kuitenkaan opeteta soveltamalla samoja tutkimusmenetelmiä kuin akateemisessa raamatuntutkimuksessa... Sitä vastoin Koraania aidaan opiskella ensisijaisesti sen omista lähtökohdista käsin. Tällöin kysytään, kuinka Koraani koskettaa tämän ajan muslimien elämää.¹⁷⁵

Tunnustuksellinen islamilainen teologia, jossa Koraania selitetään Koraanilla, asettuu näin ollen Helsingin yliopiston islamilaisen teologian päävastuullisen opettajan toiminnan perustaksi ja mittapuuksi. Sharia-lain osaltakaan ei ole sen myötä odotettavissa kriittisiä tiedepohjaisia aloitteita. Mikäli tämä julkisuudessa esitelty lähtökohta toteutuu yliopiston opetuksessa, islamilaisen teologian opetuksen nostaminen akateemisen opetuksen areenoille näyttää hermeneuttiselta asetelmaltaan Suomessa merkitsevän nyt sitä, mitä alussa esitelty professori Falaturi kuvaa: islam on itsenäinen suure, eikä mikään ulkopuolinen taho saa tulkita sitä.

4. ÄÄRIAJATTELUN JA VÄKIVALLAN VASTUSTAMINEN

4.1. Uskonnollisesti motivoitun väkivallan ja vihapuheen kasvot

Uskonnollisesti motivoitu väkivalta esiintyy Suomen turvallisuusviranomaisten raporteissa omana osastonaan. Islam on ainoa uskonto, jonka ekstremistiset suunnat esiintyvät raporteissa. Raportin sisällä niitä käsitellään vastaavalla tavalla kuin miten viranomaisraportit kertovat äärioikeistolaisista ryhmistä ja ekoterroristeista.¹⁷⁶

Edellä luvussa 2 on tehty selkoa islamtaustaista ääriajattelua edustavista suuntauksista ja todettu niiden synnyttävän myös väkivaltaista ekstremismii. Siksi erityistä mielenkiintoa herättää se, miten Suomen vastuulliset viranomaiset kuvaavat tilannetta ja ääriajattelua edustavia ryhmiä.

Suomen sisäministeriön raportissa vuodelta 2013 esitetään, että uskonto ei ole väkivaltaisen ekstremismin taustalla, vaan yksilö- ja ryhmätason syyt. Salafismia, wahhabismia ja dawa-lähetystoimintaa arvioidaan raportissa ”hartaksi uskon-suunniksi”, joita ei pidä sekoittaa väkivaltaiseen ”ääri-islamiin”. Lisäksi raportin lähtökohtana on, että vahva uskonnollinen vakaumus ja yhteisö voivat suojata väkivaltaiselta radikalisoitumiselta.¹⁷⁷ Ministeriön muotoilut herättävät huomiota, sillä edellä on jo tutustuttu islamtaustaista ääriajattelua edustavien ryhmien ajatteluun ja taustaan.

Suomen sisäministeriön raportin edellä esitellyt muotoilut teologisesti äärikonservatiivisista islamin suuntauksista poikkeavat jyrkästi esimerkiksi saksalaisista vastaavista raporteista ja tutkimuksista. Vaikuttaa myös siltä, että ministeriön selostuksessa uskontoon pohjautuvat syyt rajautuvat pois islamin piirissä tapahtuvista radikalisoitumisprosesseista. Tällaiset kuvaukset ohittavat eurooppalaisen tietämyksen ja kokemuksen ja myös sen vakavuuden, joka tuoreissa EU-raporteissa osoitetaan islamtaustaiselle ekstremismille.¹⁷⁸

Väkivaltaisen ekstremismin seurannan näkökulmasta salafistinen ja wahhabilainen tulkinta nähdään ministeriön raportoinnissa ilmeisen harmittomana. Siinä missä ministeriö katsoo wahhabilaisuuden ja salafilaisuuden olevan hartaita us-

konsuuntia, joita ei saa sekoittaa väkivaltaiseen ekstremismiin, islamin tutkimus kertoo juuri näiden uskonsuuntien olevan avainasemassa suvaitsemattoman ja väkivaltaisen ekstremismin taustalla, kuten edellä on laajasti selvitetty.

Ministeriön raportin kirjoittamisen jälkeen suomalainen yhteiskunta on joutunut uskonnollisesti motivoituneen väkivallan kohteeksi niin ryhmä- kuin yksilötasolla. Turun terrorismirikostuomio annettiin kesäkuussa 2018.

Aikaisemmin luvussa 2.1. tehtiin selkoa takfirismista. Takfirismien eli islamilaisen käsitteen, joka oikeuttaa väkivallan niin vääräuskoisina pidettyjä muslimeita kuin ei-muslimeita kohtaan, sisäministeriön myöhempi raportti (2017) selittää seuraavasti:

Väkivaltaisella jihadismilla tarkoitetaan niitä kansainvälisiä väkivaltaisia poliittisia liikkeitä, jotka perustelevat väkivallan käyttöä omalla, valtavirrasta poikkeavalla tulkinnallaan islamin uskonnosta ja sen suhteesta yhteiskuntaan. Liikkeen ideologia rikkoo useita islamin sääntöjä, jotka kieltävät väkivallan käytön. Liikkeelle onkin tyypillistä, että se julistaa valtavirran islamin kannattajat vääräuskoisiksi oikeuttaakseen väkivallan heitä ja muita vastaan. Tämä käytäntö tunnetaan takfirismina.¹⁷⁹

Takfirismi on tässä vuoden 2017 raportissa asianmukaisesti sijoitettu ”uskonnolla perusteltu väkivaltainen ekstremismi” -otsikon alle. Salafismia ja wahhabilaisuutta ei nyt mainita lainkaan. Ministeriön raportti antaa kuitenkin kapean kuvan uskonnollis-poliittisesta kontekstista määrittäessään takfirismien poliittiseksi liikkeeksi. Taustalla olevaa historiallista juopaa islamin teologisten kiistojen keskiössä raportti ei tunnista. Voitaisiin väittää, että ministeriön ei tarvitse mennä näin pitkälle eri suuntauksien esittelyssä. Toisaalta raportissa on kuitenkin haluttu ottaa kantaa islamin eri tulkintoihin toteamalla, että jihadismi ”rikkoo islamin sääntöjä”. On nähtävissä, että ministeriön kaksi mainittua raporttia taiteilevat alkusyiden ja taustavaikuttajien nimeämisessä. Samalla ne ohjaavat islamiin liittyvää ymmärrystä tavalla, jonka tarkoituksesta ja tietolähteistä ei tehdä selkoa.

Myös yksi tämän tutkimuksen haastatelluista muslimivaikuttajista korostaa, että takfirismien taustalla on wahhabilainen ja salafistinen uskontulkinta. Hän on myös tavannut ihmisiä, jotka perustelevat väkivaltaa uskonnollisesti. Oikeutus väkivallan käyttöön selitetään islamin puolustamisena. Kyseisen tulkinnan kannalla olevat henkilöt kannattavat myös teologista tulkintaa, jossa maailma on jaettu islamilaisen rauhan (dar al islam) ja sodan (dar al harb) alueisiin. Myös kuka tahansa heidän tulkinnastaan poikkeava muslimi voi olla väkivallan kohteena.

Islamilaisen rauhan ja sodan käsitteet ovat syntyneet keskiajalla islamilaisen oppineiden keskuudessa. Ääriliikkeet ovat saaneet jakavasta ajattelusta sytykettä omille tavoitteilleen. Myös kolmas vaihtoehto on pyrkinyt pääsemään välittäväksi tulkinnaksi näiden sodan ja rauhan väliin; tila, jossa muslimit voivat elää rauhanomaisesti ei-muslimihallinnon alaisuudessa.¹⁸⁰

Edellä esiteltiin kansainvälisiä islamilaisten intressitahojen julkaisemia islamofobiaraportteja. Niissä Suomeen kohdistui syyttävä sormi islamofobisista rasisista ilmiöistä. Raporteissa korostettiin myös Suomen islamiin ja muslimeihin kohdistuvan viharikollisuuden voimakasta kasvua. Poliisiraportit ovat näin ollen suuren mielenkiinnon kohteena ja niiden antamat luvut ja selvitykset leviävät laajalle; myös polttoaineeksi propagandistiselle puheelle ja julkisuudelle. On välttämätöntä perehtyä uskonnollisesti motivoitujen tai uskontoon kohdistuvien viharikosten luonteeseen, tekijätaustaan, kohteisiin, määrään ja niiden raportointiin.

Viharikosten määrittelystä

Viharikokset ovat paljon keskustelua herättäneen vihapuheen ohella näkyvä osa julkista ekstremismiin liittyvää raportointia. Suomessa poliisi on kirjannut vertailukelpoista tietoa viharikoksista vuodesta 2008 lähtien. Viharikokset poliisi määrittelee seuraavasti:

Tässä raportissa viharikoksella tarkoitetaan henkilöä, ryhmää, jonkun omaisuutta, instituutiota tai näiden edustajaa kohtaan tehtyä rikosta, jonka motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämänkatsomusta, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai vammaisuutta kohtaan.¹⁸¹

Määritelmä on lähtöisin Poliisin työryhmän loppuraportista. Siinä nimenomaisesti todetaan, että viharikosta ei määritellä Suomen laissa.¹⁸²

Tämä onkin syytä pitää mielessä, sillä poliisihallinnon määritelmä asettaa tulkinnalle haasteita. Epämääräisyyttä osoittaa nähdäkseni pelkästään se, että niinkin yleinen inhimillinen tekijä kuin ”ennakkoluulo” asetetaan ”vihamielisyiden” ohella viharikoksen kriteeriksi. Viharikospuheen määrittelyyn ja oikeudelliseen säätelyyn liittyvää oikeustieteellistä keskustelua käydään esimerkiksi Riku Neuvosen toimittamassa kirjassa *Vihapuhe Suomessa* (2015).¹⁸³ Tähän palaan viharikosilmoitusten analyysin tuloksia kootessani.

Tarve viharikosten uskonnollisen motivaation tarkasteluun

Poliisiammattikorkeakoulu valmistelee raportteja, joissa poliisien vastaanottamista rikosilmoituksista kootaan ja kohdennetaan tiedot alaluokittain. Uskontoon liittyvät viharikosilmoitukset on luokitettu rikoslajien ja uskonnon mukaan. Tässä tutkimuksessa uskontoon liittyvässä viharikoluokituksessa kiinnitän huomiota kahteen viharikosten alalajiin. Ne ovat suurimmat uskontoon liittyvät viharikosryhmät ”yksisuuntainen pahoinpity” ja ”sanalliset loukkaukset”. Selvittelyn kannalta ne ovat selkeästi ymmärrettäviä. Molemmat ovat lähtökohtaisesti henkilöihin yksisuuntaisesti kohdistuvia rikostyyppisiä. Esimerkiksi ”tappelu, puolin ja toisin” jätetään sen epämääräisyyden vuoksi huomiotta, samoin kuin omaisuusrikokset. Ajatuksena on, että selvittely ja analyysi voi avata tekijöiden motivaatiota ja uhrien taustaa, mitä poliisihallinnon luokitus ei tee.

Uskontoon liittyvien viharikosten taustatekijöiden selvittelyyn liittyy haaste siis päästä pidemmälle uskonnolliseen motiiviin liittyvässä analyysissä kuin mitä virallisesti on raportoitu. Aineisto on sama kuin mitä poliisin raportoinnissa on käytetty: rikosilmoitusten yhteydessä kirjatut tapahtumakuvaukset. Mitään henkilö- tai taustatietoja ei ole kuitenkaan ollut käytettävissäni. Poliisihallinto on omissa raporteissaan pyrkinyt kohdentamaan tapahtumakuvauksia uskontoon liittyviksi. Tämä voi olla sinänsä asianmukainen tapa, mutta tämän tutkimuksen näkökulma on toinen.

Yritän siis selvittää sitä, mitä rikosten alkuuperäisistä tapauskuvauksista eli ”raakadatasta” on pääteltävissä tekojen tekijöiden motivaatiotaustasta ja toisaalta uhrien johonkin uskontoon tai katsomukseen kuulumisesta.

Tapahtumakuvauksissa kysymyksessä on viharikosilmoituksen vastaanottamisen yhteydessä syntynyt selittävä tekstikatkelma tapahtumatilanteesta ja mahdollisesta taustasta. Se voi olla hyvinkin niukka; pari sanaa tai korkeintaan yksittäinen lause. Analyysin kohteeksi otan teon mahdolliseen uskonnolliseen motivaatioon liittyvän kielellisen, uskonnollisävyisen ilmaisun.

Selvittelytehtäväni taustalla on samalla kysymys viharikosten tulkinnasta julkisuudessa ja siitä ymmärryksestä, mikä kansalaisille välittyy viharikosten uutisoinnissa. Mediaan viharikokset ja niiden tulkinta saattavat välittyä vain siinä muodossa, että kun asiasanana on ”islam” tai ”kristinusko” tai ”juutalaisuus”, uskontoluokituksen katsotaan osoittavan rikoksen uhriksi joutuneen uskontokuntaa. Poliisihallinto on asiassa ensisijainen tiedottaja. Sen tiedotuskäytäntö tulee tätä kysyttäessä myös tarkasteluun.

Poliisitilastoissa on yhdistetty tiettyyn uskontoon liitettävissä olevat tekijät saman nimikkeen alle ilman että tekijätahoon tai uhriin asianomistajana otetaan sinänsä kantaa. Tästä on seurannut kuitenkin se, että esimerkiksi vuoden 2015 viharikosraportin yhteydessä puhutaan otsikkotasolla nimenomaisesti uskonto-kohtaisesti kuhunkin yksittäiseen uskontoon kohdistuneista rikoksista. Tämän jälkeen selittävästi todetaan kylläkin, että uskontoryhmien sisäiset riidat sisältyvät lukuihin. Vuoden 2016 osalta poliisihallinto tiedotti, että uskontoon tai vakau-
mukseen kohdistuneita epäiltyjä viharikoksia oli 149. Niistä tiedotteen mukaan ”hieman alle puolet kohdistui islamin uskontoon”.¹⁸⁴ Nämä esimerkit osoittavat sen, että uskontoon liittyvistä rikosilmoituksista on tullut tiedotuksessa uskontoon kohdistuneita.

Seuraavassa havainnollistan poliisitilastojen ”uskontoluokitus”-asiakokonai-
suutta kahden tarkasteltavaksi nostamani rikoslajin, yksisuuntaisten pahoin-
pitelyrikosten ja sanallisten loukkausten, osalta vuonna 2016. Poliisitilastojen
yhteenvedoissa¹⁸⁵ nämä on esitetty seuraavasti:

TAULUKKO 2. Esimerkki poliisitilastot / uskontoluokituksen mukaiset viharikokset,
yksisuuntaiset pahoinpitelyrikokset ja sanalliset loukkaukset 2016

		Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	Sanalliset loukkaukset
Uskontoluokitus	Islam	12	39
	Kristinuskko	13	11
	Juutalaisuus	1	6
	Muut	8	5
	Ei tietoa mikä uskonto	11	5
Total		45	66

Kuten taulukosta on nähtävissä, viharikokset on poliisihallinnossa kohdennet-
tu uskonnon mukaan. Näin esimerkiksi ”islam”-osiossa oli 12 yksisuuntaista pa-
hoinpitelyrikosta ja ”kristinuskko”-osiossa 13 tapausta. Sanallisten loukkausten
osalta uskontoluokitettuina 39 tapausta liittyi islamiin, 11 kristinuskoon ja 6
juutalaisuuteen.

Rikoskuvausten osalta on siis kysyttävä, jos rikos on kirjattu islamin tai kris-
tinuskon tai muun uskonnon kategoriaan, mitä sen takana on. Samalla on syytä
tiedostaa, että kysymys on pelkistä rikosilmoituksista, joihin sisältyvien teonku-
vausten oikeellisuudesta tai tapahtuman todellisesta kulusta ei ole näyttöä ennen

esitutkintaa ja mahdollista juridista prosessia. Tässä tutkimuksessa ei ole mahdollista seurata uskontoaiheisten viharikosilmoitusten etenemistä tutkintavaiheeseen ja mahdolliseen oikeuskäsittelyyn. Myöskään viharikosten juridiseen määrittelyyn tämä käsittely ei pyri eikä pysty.

Uskontoaiheisten viharikosten uudelleen ryhmittelyyn ja analyysin kriteerit

Seuraavassa analysoin sellaisia yksisuuntaisia pahoinpitelyjä ja sanallisia loukkauksia, jotka poliisin tilastoissa on merkitty uskontoaiheisiksi, erityisesti turvapaikanhakijoiden runsaan maahantulon vuosina 2015 ja 2016 (liitteet 2 ja 3). Kyseiset vuodet olivat myös kirjoittamishetkellä tuoreimmat saatavilla olevat tiedot. Vuosien valinta on nähdäkseni johdonmukainen tehtäväni toteuttamiseksi. Tätä analyysia varten olen yhdistänyt kahden vuoden tapahtumatilastot tapahtumakuvausten tasolla ja ryhmitellyt poliisihallinnon toimittamasta aineistosta poikkeavasti oman kategorisointini mukaiseksi.

Tapahtumakuvausten luenta ja arviointi johti minut luomaan viisi kategoriasen mukaan kuin kuvaustekstien sanallisen analyysin perusteella on ollut uskottavasti tehtävissä motivaatiotaustan kartoittamiseksi. Kävin läpi jokaisen yksittäisen viharikosilmoituksen tapahtumakuvauksen ja määritin sen, mihin kategoriaan kukin tapaus kuuluu. Käsittelyyn liittyi tapahtumakuvauksien uskonnolliseen ilmaisuun liittyvä analyysi. Tarkoituksena oli selvittää, missä määrin kuvatuista rikosilmoituksista on taustalla tekijän uskonnollinen ekstremistinen motivaatio. Samalla tarkastelin tapahtumakuvauksia tavoitteenani yksilöidä uhrien kuulumista uskontokunnittain tai muun katsomuksen perusteella.

Merkittävä osa tapahtumakuvauksista oli johdonmukaisesti ja perustellusti tulkittavissa, mutta osasta ei ollut mahdollista todeta kohtuullisella varmuudella tekijän taustamotivaatiota. Lukuja ja tulkintaan liittyviä ongelmia selvitän tuonnempana. Tekijämotivaation kannalta tärkeät uskontoaiheiset viitteet ovat enimmäkseen selviä, mutta kategorisoinnissa on silti vältettävä ylitulkintaa. Sanallisten viharikosilmoitusten tulkintaan oman lisänsä tuo se, että tekijän uskontokriittiset ilmaisut rikosilmoituksen tekijä voi kokea pilkkana ja häpäisyinä vahvan uskonnollisen itseymmärryksensä vuoksi. Asiaa selitän tuonnempana.

Viisi muodostamaani kategoriaa ovat:

TAULUKKO 3.

Todennäköinen islamtaustainen ekstremistinen motivaatio	Oletettava islamtaustainen ekstremistinen motivaatio	Islamiin tai muslimiin kohdistuva kielteinen motivaatio	Uskontoon liittyvä motivaatio, mutta tekijätausta ei tunnistettavissa	Muu (lähinnä jehovan todistajiin tai lestadiolaisuuteen liittyvä)
---	--	---	---	---

”Todennäköiseksi islamtaustaiseksi ekstremistiseksi motivaatioksi” olen luokittanut tapahtumakuvaukset, joilla on riittävästi islamin uskontulkintaan liittyviä viitteitä viharikoksen motivaationa (esimerkiksi huivittomuus ja länsimainen puukeutuminen tai Koraanin halveksiminen) ja tapahtuman luonne on tunnistettavissa määrittelyn kannalta merkityksellisenä (esimerkiksi muslimista kristityksi kääntyminen). Eräin kohdin olisi tuntunut asialliselta luokitaa islamtaustaiseksi ekstremismiksi sharian uskonnollisiksi rikoksiksi määrittämiä asioita kuten ”Jeesuksen pilkkaaminen”. Harkinnan jälkeen liitin nämä tapaukset kuitenkin kategoriaan ”uskontoon liittyvä motivaatio, mutta tekijätausta ei tunnistettavissa”.

Esimerkiksi nostamani ja mahdollista hämmennystä herättävä tapahtumakuvaus ”Jeesuksen pilkkaaminen” pahoinpitelyn syynä vaatii muutaman lisäsanon. Jeesus on islamin profeetta, ja hänen pilkkaamisensa on yhtä lailla profetaan pilkkaa kuin vaikka profetta Muhammadin pilkkaaminen. Mahdollista on, että motivaatio reagoida Jeesukseen kohdistuvaan pilkkaan tekemällä pahoinpitely nousee näin ollen ekstremistisestä islamilaisesta taustasta. Se voi kuitenkin olla myös kristityn reagointi pilkkapuhetta kuullessaan. Koska asiasta ei ole riittävästi tekijätietoa, luokitan sen siis kategoriaan ”uskontoon liittyvä motivaatio, mutta tekijätausta ei tunnistettavissa”.

”Uskonnollinen toisinajattelu” ei myöskään ole rikosilmoituksen tapahtumakuvausena tarpeeksi kiistaton, jotta sen voisi yhdistää islamtaustaiseen ekstremismiin, ei edes ”oletettavasti”-luokassa. Se sijoittuu näin ollen myös osastoon ”uskontoon liittyvä motivaatio, mutta tekijätausta ei tunnistettavissa”. Samoin ”naisen asema islamin uskossa” ei avaudu luotettavasti tekijän osalta poliisitilaston tiedoin, vaikka se herättäisi arveluja ankaran islamtulkinnan käytännöistä. Yksittäinen tapaus on buddhalaiseen kohdistunut pahoinpitely, jonka tarkemman tiedon puuttuessa olen sijoittanut osastoon ”uskontoon liittyvä motivaatio, mutta tekijätausta ei tunnistettavissa”. Näiden esimerkkien kaltaisten tapahtumakuvauksen vuoksi käytännössä luovuin ”oletettava islamtaustainen motivaatio” -kategorista siihen liittyvän epävarmuuden vuoksi.

”Vääräuskoisuus” on niin vahvasti islamtaustaista ekstremististä retoriikkaa, että sen päädyin sijoittamaan ”todennäköisen” islamtaustaisen ekstremismin osastoon. Käsite on todennäköisesti takfirismia, jota olen selostanut aikaisemmin. Kohteena on johdonmukaisesti päätellen voinut olla mikä tahansa muu uskonto tai liberaalimpi islamin tulkinta, mikä ei kuitenkaan välttämättä käy tapahtumaselostuksista selville. Samoin tapahtumakuvaus, jossa pahoinpitelyn yhteydessä uhrille on sanottu ”pyydä omaa jumalaasi nyt auttamaan” tai ”viha kristittyjä kohtaan” viittaa vahvasti islamtaustaiseen ekstremismiin.

Rikosilmoitukset, joiden aiheena on tavalla tai toisella uskonto, ovat ilmeisen haasteellisia tulkittavia. Järkevää onkin, että poliisin kirjaamisessa teonkuvauksissa ei tehdä pitkälle meneviä päätelmiä. Vaatimus tarkemmasta kirjaamisesta liittyy kuitenkin erityisesti siihen, missä määrin ja millainen informaatio on tarpeen myöhemmässä vaiheessa tehtäviä luokituksia varten. Sikäli kuin kysymys on muslimeihin kohdistuvista rikoksista, jopa tapahtumakuvaus ”islamviha” on puutteellinen, eikä kerro tekijän taustauskonnosta tai ideologiastakaan mitään. Samalla on muistettava poliisihallinnon aivan oikea toteamus uskontoluokitetuista viharikosilmoituksista, että niihin sisältyvät myös uskonnon sisäisistä erimielisyyksistä nousevat keskinäiset yhteenotot. Se, millä tavoin asiasta tiedotetaan, on kuitenkin kriittinen tekijä.

Islamiin ja muslimeihin kohdistuneiden viharikosilmoitusten profiili

Ei-muslimien muslimeihin kohdistamia rikoksia on tunnistettavien tapahtumakuvausten perusteella erittäin vähän, kuten tuonnempana käy tarkemmin selville.

Muslimeihin ja islamiin kohdistuneiden rikosten määrä on altis väärintymmärryksille ja todellisen tilanteen hämärtymiselle. Kuten edellä on todettu, poliisihallinnon tilastoissa yhden otsikon alle mahtuvat vastakkaiset tekijät; yksinkertaistaen niin tekijät kuin uhrinkin. Asia on erityisen herkkä, mikä tuli esille kansainvälisten islamilaisten organisaatioiden tuottamista selvityksistä ja tilanteen aggressiivisesta tulkinnasta. Niiden kategorioissa islamin kannalta kielteinen toiminta nimetään herkästi islamofobiaksi, joka ymmärretään rasismina. Yhtä lailla tilastojen tulkinta on kriittisen tärkeää kotimaisen maahanmuuttopoliittisen keskustelun ja päätöksenteon sekä muslimien integroitumisen kannalta.

Muslimeihin kohdistuneissa sanallisissa loukkauksissa nousee ongelmalliseksi myös tapahtumakuvausten tulkinnallisuus. Ottamatta kantaa juridiseen muotoiluun ja mahdolliseen lainsäädännölliseen tarpeeseen viharikosten määrittelyssä, eräät viharikoksiin liittyvät tapahtumakuvaukset mutkistavat tapahtumakuvausten tulkintaa. Tästä esitän seuraavat esimerkit:

Käsillä olevien viharikosten tapahtumakuvausten perusteella selkeästi ja oikeutetusti islamiin ja muslimeihin kohdistuvaksi rikokseksi on laskettava pahoinpitely, jonka taustalla on tekijän ”kiihkoilu kuinka islam on pahuuden uskonto”. Samalla tavalla kiistaton on yksisuuntainen pahoinpitely, jossa merkintänä islam-luokitetussa rikostapahtumassa on tarkemmin nimeämätön ”islamviha”. Tekijätieto ei selviä tapahtumakuvauksesta yksiselitteisesti, mutta todennäköistä on, että tekijä ei ole muslimi.

Tulkinnallisuus kasvaa vahvasti, kun siirrytään selvittämään sanallisia loukkauksia. Yhtä lailla viharikoksena kirjautuu turvapaikanhakijan kokemus siitä, että ”vastaanottokeskuksen henkilökunta on puhunut islamista halventavasti”. Samoin yhden rikosilmoituksen kuvaus ”puhutaan perättömiä islamin opetuksesta” tai toisen ”Koraanin häpäisy” ovat esimerkkejä luokituksen haasteellisuudesta. Yksinkertaistavalla tavalla, ilman juridista harkintaa, hyvinkin subjektiiviset kokemukset päätyvät päätelmiksi islamista rikosten kohteena. Kysymys on myös siitä, millä tavalla toisen uskonnosta on lupa puhua ilman viharikossyytettä. Tällainen käsittely vertautuu aikaisemmin selostettuun Britannian BBC-oikeudenkäyntiin ”islamilaisen ekstremismin” määrittämiseksi.

Mikäli ”perättömien puhuminen islamin opetuksista” tai ”islamista puhuminen halventavasti” käsiteltäisiin oikeusistuimessa, törmättäisiin mitä moninaiimpiin seikkoihin islamilaisesta teologiasta aina sananvapauden kysymyksiin. Tosiasia joka tapauksessa on, että tämänaiheisia rikosilmoituksia on tehty ja kirjautunut järjestelmiin sekä kantautunut julkisuuteen. Raportoinnissa ne ymmärretään osaksi islamia vastaan kohdistunutta viharikollisuutta. Todennäköinen ja sinänsä oikeutettu odotus viharikosilmoituksen tekijällä on se, että uskontoa ei saa loukata. Sen suhteen, mikä on uskontoa loukkaavaa puhetta, on ainakin islamin konservatiivis-radikaalissa itseymmärryksessä kynnys matalalla.

Tämän tutkimuksen kategorisointiin eri islamaiheisten viharikosilmoitusten tapahtumakuvausten moni-ilmeisyys on vaikuttanut siten, että islamiin ja muslimeihin liittyviä viharikosilmoitusten motiivia kuvaamaan olen muodostanut ilmauksen ”islamiin tai muslimiin kohdistuva kielteinen motivaatio”. Aineistossa ei ole ollut osoitettavissa ei-muslimien tekemiä ja samalla uskonnollisesti motivoituja, islamiin tai muslimeihin kohdistuvia tekoja. Sen vuoksi luokituksessa määrittävänä sanana on pelkkä ”kielteinen motivaatio”. Yksisuuntainen pahoinpitely on silti kiistattomasti aina vakava ja luonteeltaan vihamielinen teko.

Seuraavassa esittelen analyysini tulokset vuosien 2015 ja 2016 (LIITE 2 ja 3) yksisuuntaisten pahoinpitelyjen ja sanallisten loukkausten osalta. Lähtökohtaisesti siis etsin poliisitilastoista poiketen rikostapahtumien kuvauksista sellaisia tekijöitä

ja sanallisia ilmaisuja, jotka ilmaisevat tekijän uskonnollisen tai aatteellisen motivaation. Tapahtumakohtainen rikostapausten kohdentuminen johonkin viidestä kategoriastani selviää liitteenä olevasta koonnista.

Aineistosta kerättyihin lukumääräisiin tuloksiin olen sisällyttänyt poliisitalojen ”islam”, ”kristinusko”, ”juutalaisuus”, ”muut uskonnot” -luokitukset eli käytännössä nollannut ne uudelleen käsittelyä varten. Kuten edellä jo määritin, tapahtumakuvausten uskontoon liittyvien ilmaisujen ja tyypillisten sanavalintojen tunnistettava käyttö ovat johtaneet tapauksen tulkitsemiseksi uskontotaustaiseksi ekstremismiksi. Samoin väkivaltaisuus on nähdäkseni aina ekstremismia ja tunnistettavien uskonnollisten ilmausten kanssa yhdistyneenä se on väkivaltaista uskonnollisesti motivoitua ekstremismia. Johdonmukaisesti ajatellen viharikosilmausten sanalliset loukkaukset edustavat nekin ekstremismia, mutta käytännön tilanteiden ja mahdollisten lieventävien tekijöiden huomioiminen ei ole aineiston perusteella mahdollista.

TAULUKKO 4. Tämän tutkimuksen kategorisoinnin ja analyysin perusteella päätellyt tiedot yksisuuntaisten pahoinpitelyjen ja sanallisten loukkausten tekijöiden motivaatiosta 2015-2016 (kappalemäärä)

	Toden- näköinen islamtaus- tainen ekstre- mistinen motivaa- tio (kpl)	Oletet- tava is- lamtaus- tainen ekstre- mistinen motivaa- tio (kpl)	Islamiin tai musli- miin koh- distuva kieltei- nen mo- tivaatio (kpl)	Uskon- toon liittyvä motivaa- tio, mutta tekijä- tausta ei tunnis- tettavissa (kpl)	Muu (lähinnä jehovan todista- jiin tai lestadio- laisuu- teen liittyvä) (kpl)	YHT./ KPL
Yksisuuntainen pahoinpitely	43	1	4	17	3	68
Sanallinen loukkaus	32	0	16	18	6	72

Yksisuuntaiset pahoinpitelyt

Lopputulokset tekijän motivaation mukaisesta tarkastelusta on, että kaikista uskontoon liittyvistä yksisuuntaisista pahoinpitelyistä, joissa tekijätausta on tunnistettavissa, 84 prosentilla on todennäköinen islamtaustainen ekstremistinen motivaatio. ”Oletettava islamtaustainen ekstremistinen motivaatio” -luokituksella ei ole merkitystä (1 tapaus) jo edellä kuvaamieni valintojen vuoksi. Johdonmukaisena yleislinjana olen pyrkinyt pitämään mahdollisimman selkeää tunnistettavuutta. Epäselvät tapaukset ovat osastossa ”uskontoon liittyvä motivaatio, mutta tekijätausta ei tunnistettavissa”.

On mahdollista käydä keskustelua ”uskontoon liittyvä motivaatio, mutta tekijätausta ei tunnistettavissa” -kategoriasta eli tunnistamattomiksi katsomieni tapauksien luonteesta ja tulkinnasta. Määrällisesti niitä on noin neljännes kaikista tapauksista. Oman tehtävänasetteluni kannalta tunnistamattomien kategoria ei ole olennainen siinä mielessä, että tarkoitus on paljastaa tekijämotivaatioita. Määrällisesti analyysi paljastaa mittaluokan, joten tunnistamattomat tapaukset eivät ratkaise päätelmiä. Kysymyksessä on joka tapauksessa kahden vuoden tilannekuva eikä pitkän ajan trendit.

Analyysini osoittaa, kuten taulukossa näkyy, että muslimeihin kohdistuvia yksisuuntaisia pahoinpitelytapauksia on neljä. Ekstremististen muslimien tekemiä yksisuuntaisia pahoinpitelyjä on siihen verrattuna kymmenkertainen määrä (43). Muslimeihin kohdistuvien yksisuuntaisten pahoinpitelyjen taustaa ei ole aineistosta mahdollista selvittää. On kuitenkin johdonmukaista tapahtumakuvauksen perusteella arvioida, että tekijänä on ollut todennäköisesti ei-muslimi. Kuvauksina on ”haukuttu muslimiksi”, ”islamin uskon yhdistäminen terrorismiin”, ”muslimiviha”, ja aikaisemmin mainittu ”kiihkoillut kuinka islam on pahuuden uskonto”. Tekijätaustan osalta näitä ei ole kuitenkaan perusteita nimetä tekijätaustaltaan uskonnollisesta motivaatiosta nouseviksi.

Oma kysymyksensä on poliisitilastossa kunniaväkivallaksi merkityt tapahtumat. Katson, että lähtökohtaisesti uskonnon rooli kunniaväkivallassa on kiistanalainen. Vastoin odotuksiani käsillä olevien rikosilmoitusten tapahtumakuvaukset osoittavat kuitenkin selvästi, että niissä kaikissa väkivallantekojen takana on islamtaustaisesta ääriajattelusta nouseva motivaatio.

Vuoden 2016 tilastossa kunniaväkivallaksi on merkitty neljä tapausta. Selityksinä pahoinpitelyille ovat ”elävät kuten suomalaiset eivätkä käyttäydy hyvien muslimien tavoin”, ”käyttäytyy eurooppalaisen naisen tavoin, eikä se sovellu heidän uskontoonsa”, ”vaimo kiinnostunut kristinuskosta” ja ”avioituminen sunnin

ja shiian välillä, kunniaväkivalta”. Tapaukset ovat luonteeltaan erilaisia, mutta yksisuuntaista väkivaltaa on käytetty kaikissa islamtaustaisille ekstremistisille teoille tutunomaisella tavalla. Kyseisissä tapauksissa tämä tarkoittaa myös vihamielisyyttä toista uskontoa tai uskontoryhmää ja suomalaisia sekä eurooppalaisia tapoja kohtaan.

Kunniaväkivallaksi poliisitilastossa luokitellut tapaukset ovat siis mukana tämän tutkimuksen analyysissä tekojen väkivaltaisen luonteen vuoksi, vaikka ne ovatkin poliisitilastossa omassa ”kunniaväkivalta”-luokituksessaan. Aineisto ei ole riittävä, jotta sen perusteella voitaisiin arvioida, onko tapauksien poliisitilastoissa tulkitseminen kunniaväkivallaksi perusteltua.

Edellä todennäköisesti islamtaustaiseksi yksisuuntaisten väkivallantekojen motivaatioksi totesin siis neljä viidestä tunnistettavasta rikosilmoituksesta. Noin viidennes jää tekijätaustaltaan kuitenkin tunnistamattomaksi. Niilläkin on kuitenkin uskonnollinen motivaatiotausta, mutta tarpeeksi selvää ja tunnistettavaa, johonkin uskontoon liittyvää sanoitusta tapauksilla ei ole. Muutamia tapauksia on lisäksi, joissa raportoidaan pieniä kristillisiä uskonnollisia yhteisöjä koskevista rikosilmoituksista. Niiden taustaa en tässä pyri selvittämään.

Tekijätaustaltaan epäselvän, mutta uskontoon liittyvän motivaation tyyppillinen viharikoksen tapahtumakuvaus on ”uskonnollinen kiista”. Tämän tarkastelun lähtökohtana olen pitänyt varsin tiukasti tekijätaustan riittävän todennäköistä tunnistamista, jotta se voidaan liittää johonkin uskuntoon.

Joka tapauksessa on muistettava, että ”uskontoon liittyvä motivaatio, mutta tekijätausta ei tunnistettavissa” -luokassa on siinäkin, kuten tunnistetuissa pahoinpitelytapauksissa, kysymys yksiselitteisesti väkivaltaisesta uskonnollisesti motivoituneesta ekstremismistä.

Yksisuuntaisten pahoinpitelyjen uhrin uskonto- ja katsomustausta

Edellä päähuomio on kohdistunut yksisuuntaisten pahoinpitelyjen tekijätaustan selvittelyyn. Uhrin taustasta on vaikeampi luoda kuvaa rikosilmoitusten tapahtumakuvausten perusteella. Seuraavassa tätä pyritään selvittämään. Lähtökohtaisesti on kuitenkin tyydyttävä siihen, että tällä aineistolla viharikosilmoitusten tapahtumakuvauksista vain noin puolessa uhrin tausta on selvitetävissä. Tärkeää on kuitenkin päästä muodostamaan käsitystä, missä suhteessa eri ryhmät kärsivät islamtaustaisesta ekstremisistä väkivallasta.

TAULUKKO 5. Yksisuuntaisen pahoinpitelyn kohdistuminen 2015-2016 uskontoryhmän tai katsomuksen mukaan, tekijän motivaationa todennäköisesti islamtaustainen ekstremismi (tunnistetut tapaukset).

UHRIN TAUSTA	kpl
Kristityksi kääntynyt muslimi	15
Toinen muslimi (shiia vs. sunna tai vapaamielisempi muslimi)	20
Ateisti	2
Juutalainen	1

Yllä olevan taulun lukuihin olen pystynyt sisällyttämään vain tapaukset, joiden kuvaus on riittävän selvä uhrin taustan nimeämiseksi. Tulkinta-aineistosta jää pois tässä tapauksessa esimerkiksi se, että pahoinpitelyn kohteena ollut henkilö oli tekijä luonnehtinut ”vääräuskoiseksi”. Takfirismin nimissä kohteena voivat olla lopulta kaikki muut paitsi tekijä itse. Pyrkimys tunnistaa uhrin tausta antoi kuitenkin selviä viitteitä islamtaustaisen ekstremistisen väkivallan kohdentumisesta ja jakautumisesta.

Tapahtumatason analyysini osoittaa, että suurin osa tunnistettavasta, todennäköisesti islamtaustaisesta, ekstremistisestä väkivallasta kohdistuu toisesta islamilaisesta uskonsuunnasta lähtöisin olevaan muslimiin. Ne liittyvät nimenomaisesti shiiojen ja sunnien väleihin. Osassa tapauksista uhrina on tekijää vapaamielisempi muslimi. Selvästi tunnistettavia muslimien keskinäisiä tapauksia on 20. Kristityksi kääntyneitä, entisiä muslimeja vastaan on kohdistunut vastaavalla tavalla 15 yksisuuntaista pahoinpitelyä. Kääntyminen pois islamista ei ollut ainoa laukaiseva tekijä. Kahdessa tapauksessa pahoinpitelyn syynä oli henkilön osallistuminen seurakunnan tilaisuuteen. Näin pelkästään tekijän epäily henkilön islamin piiristä erkaantumisesta oli pahoinpitelyn syynä.

Kaksi islamtaustaisen ekstremismin vaikuttamaa pahoinpitelyä on kohdistunut myös ateismin omaksuneisiin entisiin muslimeihin. Juutalaisiin kohdistuvia väkivallantekoja on kaksi tapausta. Kuvauksena on ”muslimia ärsyttänyt juutalaisuus” ja ”huudellut juutalaisvihaa”. Tapaukset olen kuitenkin luokittanut eri tavoin. Ensimmäistä tapausta voi luonnehtia tekijätaustaltaan todennäköiseksi islamtaustaiseksi ekstremismiksi ja se on mukana taulukossa. Jälkimmäinen hyökkäys ei ole taulukossa mukana, koska se on liitettävä kohtaan ”uskontoon liittyvä motivaatio, mutta tekijätausta ei tunnistettavissa”. Tekijä on voinut siis olla muukin kuin muslimi.

Sanalliset loukkaukset

Sanallisissa loukkauksissa analyysini mukaan muslimeihin ja islamiin kohdistuvia loukkauksia on suhteessa enemmän kuin mikä on tilanne pahoinpitelyjen osalta. Lukumääräisesti silti todennäköisesti muslimitaustaisen ekstremismin motivoimia sanallisia loukkauksia on kaksi kertaa enemmän (32) tunnistettavista tapauksista (taulu 3) kuin mitä on islamiin ja muslimeihin kohdistettuja sanallisia loukkauksia (16). Tyypillisiä ekstremistisiä tapahtumakuvauksia ovat uhkailut islamista luopumisen vuoksi, loukkaavat syytökset epäislamilaista elämäntapaa tai toisenlaista islamin tulkintaa kohtaan. Tämän tyyppisissä ilmaisuissa tekijä edustaa selvästi islamtaustaista ääriajattelua ja nimeäminen ekstremistiksi on perusteltu.

Kristittyjen kokemien sanallisten loukkausten tapahtumakuvauksena voi olla ”kristinuskon ja jumalan pilkkaaminen”. Se kertoo koetusta omaan uskontoon kohdistuneesta loukkauksesta ja on verrannollinen muslimien kokemaan islamin pilkkaamiseen. Yhtä lailla tapahtumakuvaus ”paneteltu juutalaisia” kuuluu samaan vihapuhetyyppiin. Tekijätausta näissä kaikissa jää kuitenkin tiukasti tulkiten epäselväksi, eikä niitä voida laittaa islamtaustaisen ekstremismin kontolle. Selvästi juutalaisvastaiseksi, islamtaustaiseksi ekstremismiksi, identifioitavia tapauksia on kolme. Ne ovat kaikki tapahtuneet mediaympäristössä. Helsingin muslimit -yhdyshenkilön nettisivulla on ollut viharikosilmoituksen aiheuttanut kirjoitus, jossa juutalaisia oli verrattu eläinlajeihin. Muut mediaan liittyvät vihapuhetapaukset ovat ”Islamilainen radioasema ilmaisee vihapuhetta juutalaisia kohtaan” ja ”Muslimit ry harjoittaa vihapuhetta, ksenofobiaa ja rasismia, asiakirja nettisivulla”. Kahdessa tapauksessa sanallisen loukkaamisen syyksi on merkitty ateismi islamista pois kääntymisen kehyksessä.

Osastossa ”islamiin tai muslimiin kohdistuva kielteinen motivaatio” tapausten määrä on noin puolet siitä, mitä on islamtaustaisen ekstremismin vaikuttamia sanallisia loukkauksia muita kohtaan. Muslimeihin ja islamiin kohdistuneiden sanallisten viharikosilmoitusten tapahtumakuvaukset kertovat islamviihamielisyydestä, mutta osassa tapauksia myös vahvasta uskonnon arvosteluun liittyvästä subjektiivisesta kokemuksesta ja uskonnollisesta itseymmärryksestä, kuten aikaisemmin totesin.

Rikosten tekopaikka auttaa myös selvittämään tapahtunutta ja mahdollisesti tarkentamaan kuvaa tapahtumien luonteesta. Vuoden 2016 osalta Poliisiammattikorkeakoulun tekemän rikostilastojen erittelyn mukaan kolmasosa kaikista uskontoaiheisista viharikoksista on tapahtunut vastaanottokeskuksissa. Muut te-

kopaikat ovat laajalti niin ulkona kuin rakennuksissa, asunnoissa ja julkisissa tiloissa. Baari- ja ravintolatiloja on huomattavan vähäinen määrä.¹⁸⁶ Viharikosten tekopaikkojen kuvaukset osoittavat näin ollen vääräksi mahdolliset mielikuvat siitä, että uskontoon liittyvä viharikollisuus olisi vain vastaanottokeskusten tai etnisten kahviloiden ongelma. Tietoa ei toisaalta ole siitä miten herkästi eri vastaanottokeskuksissa tehdään rikosilmoituksia erityyppisistä häiriöistä ja miten uskontoon liittyviä riitoja tunnistetaan.

Yhteenvetoa

Edellä esitetyn analyysin ja luokituksen perusteella on kokonaisuudessaan todettavissa, että uskontoon liittyvät, tekijätaustaltaan tunnistettavat, yksipuoliset pahoinpitelyt vuosina 2015-2016 ovat todennäköisesti noin 80-prosenttisesti islamtaustaisten ekstremistien tekemiä. Vaikka yhdelläkään tunnistamattomalla tapauksella ei olisi islamilaisen ääriajattelun taustaa, silti prosenttiluku olisi noin 60. Tunnistamattomia tapauksia on aineistossa analyysini mukaan noin neljännes.

Väkivallanteot kohdistuvat valtaosin toisen islamilaisen tunnustuskunnan ihmisiin ja liberaalimpaa muslimielämäntapaa viettäviin muslimeihin, islamista kääntyneisiin kristittyihin sekä hyvin pieneltä osin juutalaisiin tai johonkin muuhun katsomusryhmään. Uhrien taustan määrittäminen aineistosta on kuitenkin epävarmempaa kuin tekijöiden motivaation paljastaminen. Noin puolet tapauksista jää tunnistamattomaksi.

Islamtaustaisesta ekstremistisestä motivaatiosta nousevat teot hallitsevat siis uskontoaiheisia, yksisuuntaisia pahoinpitelyjä kuvaavia viharikosilmoituksia. Julkisuuteen välittynyt kuva muslimien joutumisesta ei-muslimien harjoittaman väkivaltaisen viharikollisuuden kohteeksi on pahoin vääristynyt. Luku on analyysini mukaan alle kahdeksan prosenttia tapauksista, mikä tarkoittaa neljää yksisuuntaista pahoinpitelyä saatavilla olleesta aineistosta vuosina 2015-2016.

Ei-muslimien sanallisten loukkausten osalta kohteena ovat muslimit suhteessa enemmän kuin yksisuuntaisten pahoinpitelyjen kategoriassa. Sanallisista loukkauksista todennäköinen islamtaustainen ekstremistinen motivaatio on silti noin 60 prosentilla tapauksista. Vaikka yhtään selvittämättömiksi ja siten tunnistamattomiksi tulkitsemistani (18) tapauksista ei laitettaisi islamtaustaisen ekstremismin kontolle, sen vaikutus kaikista sanallisista loukkauksista on koko kyseisessä aineistossa silti runsaat 40 prosenttia. Lisäksi on huomattava islamilaisen lainkäytön kriminalisoimien tapausten vaikutus tilastoihin. Sanallisesta loukkauksesta rikosilmoituksen tehneen muslimin uskonnollisesta itseymmärryksestä käsin

on johdonmukaista vaatia rangaistusta islamiin kohdistuvalle arvostelulle kuten edellä olevat esimerkit osoittavat. Erityisesti Koraaenin häpäisyksi tai profeetan pilkaksi muslimien tulkitsemat tapaukset ovat vakavia sharian kannalta. Tämän tyyppisten asioiden saattaminen rangaistavaksi myös suomalaisessa oikeusjärjestelmässä on hyvin ongelmallista.

Analyysini osoittaa, että julkisuudessa esitellyt islamiin ja muslimeihin kohdistuneet viharikosepäilyt ovat määrältään jyrkästi pienemmät kuin tähän mennessä on ymmärretty. Perusongelma on, että poliisihallinnon tilastoinnissa ei ole eritelty uhreja ja tekijöitä, vaan kaikki ovat saman otsikon alla. Sitten väärinymmärrykselle altis tieto on vielä skaalautunut viranomaistiedotuksen seurauksena. Ei ole mahdollista kartoittaa virhelähteitä, jotka saattavat liittyä viharikosilmoitusten kirjaamiseen poliisiin käsittelyssä. Kuitenkaan ei ole uskottavaa olettaa, että poliisi olisi lähtökohtaisesti kyvytön kirjaamaan tilannetta oikein silloin kun rikosilmoitus tehdään.

Alun perin sinänsä oikea poliisihallinnon havainto, että kuhunkin uskontoon liitetyt viharikosilmoitukset sisältävät myös uskontoryhmän sisäiset välienselvittelyt, on muuntunut poliisihallinnon raportoinnissa ja julkisuudessa muotoon, jossa puhutaan enää vain rikoksen kohdistumisesta kyseiseen uskontoon. Näin kaikki islamiin liittyvät viharikostapaukset on esitetty hyökkäyksinä muslimeja ja islamia vastaan.

Esimerkiksi vuoden 2016 osalta analyysini osoittaa, että todennäköisesti muslimeihin kohdistuneista yksisuuntaisista pahoinpitelyistä vain kaksi oli ei-muslimien tekemiä. Sanallisista loukkauksista todennäköisesti kahdeksan kohdistui muslimiin tai koetusti islamin uskontoa vastaan. Poliisihallinnon käyttämien koontien mukaan islamaiheisista viharikosilmoituksista 12 oli ”yksisuuntaista pahoinpitelyrikosta” ja 39 ”sanallista loukkausta”.

Poliisihallinnon antama tieto vuoden 2016 kokonaistilanteesta on, että uskontoaiheisista viharikosilmoituksista liki puolet (68) liittyy islamiin.¹⁸⁷ Mikäli selvästi tiedotettaisiin, että luku ei kerro mitään ei-muslimien muslimeihin kohdistamien rikosten määrästä, oltaisiin jo selvillä vesillä. Se, että edellä kuvattujen viharikosten takana on enimmäkseen islamtaustaisia ekstremistejä, jää kohtalokkaasti pimentoon.

Aikaisemmin viittasin viharikoksiin liittyvän lainsäädännön epämääräisyyteen. Edellä on käynyt ilmi, että merkittävä osuus islamtaustaisten ekstremistien väkivallantekojen kohteista on islamista kristityksi kääntyneitä ihmisiä. Tällaisen uskonnonvapautta karkeasti loukkaavan rikollisuuden uhreja lainsäädännön tulisi suojata erityisellä tavalla. Lainsäädännöllisesti asiassa ollaan ilmeisesti uudessa

tilanteessa. Neuvosen (2015) mukaan kirjoittamisajankohtana ei vielä ollut oikeustapauksia, joihin liittyy kristittyihin kohdistunutta uhkaamista, solvaamista ja panettelua. Toisaalta hän toteaa, että kristityt uskonnollisena enemmistönä eivät ainakaan vihapuheen osalta edes nauti yhtä laajaa suojaa kuin vähemmistöt.¹⁸⁸ Tässä yhteydessä ei ole mahdollista selvittää sitä, miten oikeusistuin suhtautuu kristityksi kääntyneen maahanmuuttajan kokemaan viharikollisuuteen.

Uskontoon kohdistuneen kritiikin osalta Neuvonen (2015) korostaa, että vihapuhe ja uskontoon kohdistuva kritiikki on erotettava toisistaan. Esimerkiksi uskonnollisia tapoja, jotka ovat yhteensopimattomia ”kaikille kuuluvien ihmis-oikeuksien kanssa, tulee saada arvostella julkisesti tällaisen kritiikkioikeuden puitteissa”.¹⁸⁹ Kuten jo edellä totesin, islamiin kohdistuneen kritiikin kokeminen islamia loukkaavaksi näkyy selvästi viharikosilmoituksissa ja vinouttaa todellisuudessa rikoskriteerit täyttävien tapausten määrää. Muslimeihin kohdistuneita, todennäköisesti ei-muslimien tekemiä, vihamielisyyden ja väkivallan leimaamia viharikoksia on niitäkin vuosien 2015 ja 2016 uskontoaiheisten viharikosilmoitusten aineistossa, mutta vain hyvin vähäisessä määrin.

Haastateltavien havainnot uskonnolliseen motivaatioon liittyvästä väkivallasta

Tämän tutkimuksen haastatteluilla oli tarkoitus myös selvittää, onko muslimeihin kohdistettu väkivaltaa uskonnollisin motiivein. Haastateltavat eivät olleet havainneet tai tunteneet yhtään muslimeihin kohdistuvaa väkivaltarikosta, jossa vaikuttimena olisi kristinuskon tai muun uskonnon taustalta nouseva uskonnollinen motiivi.

Kirkollisten vaikuttajien haastatteluissa islamista kristinuskoon kääntyneiden tilanne ja erät vakavat tapaukset nousivat esille. Yksi kirkollinen vaikuttaja kertoo omasta seurakunnastaan, jossa kristityksi kääntyneeseen ihmiseen kohdistui vakava pahoinpitely. Pahoinpitelijät olivat nimenomaisesti tunnistaneet henkilön islamista pois kääntyneeksi ennen usean miehen väkivaltaista hyökkäystä. Asiasta tehtiin rikosilmoitus, mutta pahoinpitelijöitä ei saatu kiinni. Toinen kirkollinen vaikuttaja kertoo uhkauksista, joita seurakunnan piirissä olevat, islamista kääntyneet henkilöt ovat saaneet muslimeilta, jotka ovat tiedottaneet asiasta Irakiin saakka. Siellä olevia sukulaisia on myös uhattu. Kolmas kertoo ääriajattelua edustavista muslimi-turvapaikanhakijoista, jotka vakoilevat jumalanpalveluksessa seurakunnan toimintaan osallistuvia maanmiehiään. Erityisesti kohteena ovat kristillistä kasteopetusta saavat henkilöt.

Joku yksittäinen väkivallan uhriksi kristityksi kääntymisen vuoksi joutunut turvapaikanhakija on esiintynyt myös kirkollisessa julkisuudessa. Laajassa haastattelussa hän kertoo kristinuskoon kääntymisen hengellisestä kokemuksesta ja muslimiektremistien taholta kokemastaan painostuksesta ja pahoinpitelystä. Vaino oli asianosaisen mukaan alkanut siitä, että muut turvapaikanhakijat olivat huomanneet kääntyneen henkilön kaulassaan pitämän ristin. Seurasi tappouhkauksia ja sairaalahoitoon johtanut pahoinpitely. Henkilö kertoo myös saaneensa irakilaiselta viranomaistaholta tappotuomion, mikäli palaisi kotimaahansa. Näistä huolimatta mies on pitänyt uskonnollisissa tilaisuuksissa todistuspuheenvuoroja ja kertonut uudesta uskostaan myös sosiaalisessa mediassa.¹⁹⁰

4.2. Väkivallan vastustamisen islamilaisia puheenvuoroja

Avainasemassa ääriajattelun ja väkivallan ehkäisemisessä ovat islamilaiset yhteisöt. Tutkimushaastatteluissa useat niin muslimi-vaikuttajat kuin kirkollisetkin vaikuttajat viittasivat moskeijayhteisöjen rajallisiin resursseihin radikalismiin ehkäisemiseksi. Varmasti näin onkin, mikäli vertailukohtaa haetaan mittavien viranomaisten ja EU:n osarahoittamien projektien maailmasta. Samoin julkisuudessa muslimivaikuttajat ovat toistaneet muslimiyhteisöjen vähäisiä taloudellisia mahdollisuuksia.¹⁹¹ Tutkimustehtävän kannalta on aiheellista kiinnittää huomiota resurssipuheen sijasta myös sisällöllisiin kysymyksiin. Myös moskeijoiden uskonnollinen opetus ja kasvatusta ovat tällöin keskiössä.

Suomalaisten islamilaisten yhdyskuntien opetuksen sisällöstä ei ole tutkimuksellista tietoa. Saksassa mielenkiintoa on herättänyt saksalaisen yleisradioyhtiön toimittajan Constantin Schreiberin raporttoima katsaus moskeijoiden julkisesta opetuksesta. Hänen kahdeksan kuukauden anonyymi seurantansa lukuisissa satumalta valituissa moskeijoissa kertoi voittopuolisesti saksalaista yhteiskuntaa arvostelevista ja integraatiovihamielisistä puheista. Toisaalta väkivaltaan yllyttävää lietsontaa ei esiintynyt. Yleiskuva oli myös hyvin poliittinen. Tekijä ihmettelee, miksi elämän hyvistä puolista Saksassa ei puhuta, eikä siltoja rakenneta.¹⁹²

Toisenlaisen kuvan sain muslimiyhdyskuntien opetuksesta – tosin julkisuudessa näkyvästä viestinnästä – selvitellessäni keskeisten saksalaisten islamilaisten kattojärjestöjen netissä julkaisemia perjantaisaarnoja vuosilta 2004-2010. Järjestöt olivat Turkin uskontoviraston Saksassa toimiva Diyanet ja Milli Görüş.

Saarnojen yleissävy oli rauhanomainen. Ne kannustivat muslimeja hyvään yhteiselämään ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Saarnoissa tuotiin esille tärkeinä muslimin tehtävinä yhteiskunnallisia velvoitteita ja oikeuksia kuten äänestämistä. Ajallisesti vuoden 2004 tilanteessa perjantaisaarnassa muun muassa katsottiin, että 2000-luku tulee olemaan dialogin edistymisen kannalta parempi kuin koskaan aikaisemmin. Arvokonfliktien välttäminen ja kulttuurien tuntemaan oppiminen asetettiin nettisaarnassa muslimien tehtäväksi.¹⁹³

Edellä mainitussa Schreiberin moskeijoiden uskonnollista opetusta käsittelevässä kirjassa islamiasiantuntijana esitelty Abdilhakim Ourghi lausuu kuitenkin kriittisesti, että netissä keskusjohtoisesti esitetyt Turkin valtionislamin viraston saarnat eivät anna oikeaa kuvaa moskeijoiden opetuksesta. Hän pitää niitä julki-suutta varten tuotettuna hämähäksenä.¹⁹⁴ Väitteeseen on vaikea ottaa kantaa ilman parempaa tietoa. Mikäli Ourghilla on asiassa omat lähteensä, jotka osoittavat nettisaarnojen olevan hämähästä, hän ei niitä kuitenkaan kerro.

Dialogin ja radikalisoitumisen ehkäisemisen kannalta on joka tapauksessa pidettävä tärkeänä, että nettijulkisuudessa kyseiset jopa tuhansia moskeijoita edustavat organisaatiot ainakin toteuttamani tutkimuksen ajanjaksona puolsivat rauhanomaista yhteiselämää ja dialogin arvostamista. On kuitenkin selvää, että islamilaisten yhdyskuntien kenttä on myös hyvin kirjava ja eri yhteisöjen halukkuus esiintyä julkisuudessa ja käydä dialogia vaihtelee.

Saksalainen professori ja uskontodialogin palkittu toimija Josef Freise¹⁹⁵ katsoo haastattelussa, että turkkilaisten moskeijoiden opetus tunnetaan varsin hyvin, mutta arabimoskeijoita ei tunneta ja ne ovat läpinäkymättömämpiä.¹⁹⁶ Kuten toisaalla totesin, yhteistyö turkkilaisten valtionmoskeijoiden kanssa on huomattavasti vaikeutunut Turkin uuden poliittisesti ja uskonnollisesti radikalisoituneen kehityksen myötä.¹⁹⁷ Samoin kuvasin, miten aggressiivisesti Turkin uskontovirasto (Ditib/Diyanet) toimii nykytilanteessa. Äärimmäisin islamteologisilmauksin se torjuu uskontodialogin Fetullah-liikkeen tuomitsevassa virallisessa lausunnossa. Uskontodialogia lausunto pitää islaminvastaisena ja Jumalan ykseyttä vaarantavana.

Ekstremistinen uskonnollisesti motivoitu väkivalta on noussut myös Suomessa keskusteluun eri maissa tapahtuneiden terroritekojen myötä. Esillä ovat olleet myös shiialaisen ja sunnalaisen uskonnontulkinnan eroista nousevat erimielisyydet ja kansainvälinen väkivalta. Suomalaisten muslimivaikuttajien näkemykset islamin sisäisistä suhteista tarkentuvat muslimivaikuttajien puheenvuorojen kautta.

Atik Ali toteaa haastattelussa, että media on luonut vastakkainasettelua shiiojen ja sunnien välille.¹⁹⁸ Samoin julkisuudesta tutuksi tulleet sunnalainen imaa-

mi Anas Hajjar ja shiialainen imaami Abbas Bahmanpour ovat ottaneet kantaa shiiojen ja sunnien suhteisiin. He ovat rutinoituneita esiintyjiä ja ovat esiintyneet myös yhdessä useassa televisio-ohjelmassa. Mikäli sunnien ja shiiojen kansainväliset erimielisyydet ja konfliktit vaikuttavat heihin, eivät ne heidän julkisissa esiintymisissään näy.

Hajjar ja Bahmanpour ovat vakuuttaneet kahden islamilaisen tulkintatradition kannattajien sopuisuutta laajalti julkisuudessa, muun muassa Suomen kuvalehden laajassa jutussa. Siinä myös nostetaan esille Pew-tutkimuskeskuksen kyselytutkimukset, joiden mukaan 40 prosenttia sunneista ei pidä shiioja ”kunnollisina muslimeina”.¹⁹⁹

Tarkempi perehtyminen Pewin haastattelututkimusten tuloksiin kertoo, että ”uskovien” muslimien mielestä ”vähemmän hurskaiden” muslimien välinen konflikti on useassa Lähi-Idän maassa ”erittäin vakava”, mikä luvuissa tarkoittaa noin 25 prosentista 30 prosenttiin, maasta riippuen. Irakissa lukema oli selvästi pienempi. Vain yksi kymmenestä siellä piti hurskaiden ja vähemmän hurskaiden ihmisten konfliktia vakavana. Sen sijaan uskontokuntien, sunnien ja shiiojen, välistä konfliktia pidettiin kuudessa maassa suoritettujen haastattelujen perusteella vakavana Libanonissa (38 %), Pakistanissa (34 %) ja Irakissa (23 %).²⁰⁰

Irakissa väestö kokee ongelmaksi näiden lukujen valossa nimenomaisesti shiiojen ja sunnien väliset suhteet. Oikeanlaisen hurskauden opillinen tiedostaminen on sen sijaan siis useimmille toisarvoinen asia. Bahmanpourin ja Hajjarin näkemys vain pienistä eroista varsinaisessa uskonnonharjoituksessa ja eri tavoin uskovien mahdollisuus asialliseen yhteiselämään näyttävät edellä esiteltyjen lukujen valossa siis uskottavilta. Suomalaisessa tilanteessa haastatteluissa tuli esille myös konkreettisia yhteistyömuotoja sunnien ja shiiojen kesken, erityisesti yhdyskuntien nuorisotyössä.

Vaikka maasta riippuen sunnien ja shiiojen välinen konflikti ei ole enemmistön huoli, uskonnollisesti motivoituihin viharikoksiin enemmistön hyvät pyrkimykset eivät välttämättä vaikuta ehkäisevästi. Edellä olen kuvannut islamtaustaisen ääriajattelun vaikuttamia viharikoksia Suomessa. Pieni joukko pystyy tuottamaan suurimman osan uskontoaiheisista viharikoksista. Niissä kaikesta huolimatta nousevat vahvasti esille shiiojen ja sunnien väliset huonot suhteet sekä hyökkäykset islamista kääntyneitä vastaan.

Turun terrori-iskun jälkeisessä haastattelussa syyskuussa 2017 A-studiossa käsiteltiin islamia ja terroria. Hajjar katsoi, että islamista on tehty vihollinen, ja viimeisten vuosikymmenten aikana kielteinen asenne muslimeja vastaan on vahvistunut. Bahmanpour kritisoi terrorismin määrittelyä puutteelliseksi. Hän väit-

ti, että äärioikeistolaisten islamilaisia yhteisöjä vastaan suuntautuneita rikoksia ei ole käsitelty terrorina. Islamilaisesta taustasta tulevista terroristeista Bahmanpour totesi, että heitä ei voi pitää muslimeina. He ovat imaamin mielestä myös eläneet huonoa elämää. Lisäksi Bahmanpour arvosteli lännen toimintaa Lähi-idässä. Hänen mielestään Länsi on Lähi-idässä aiheuttanut ongelman, ”avannut Pandoran lippaan”, jonka seurauksena on ollut terroritekoja. Väkivaltaa kumpikaan haastateltu imaami ei hyväksynyt.²⁰¹

Islamilaiden yhdyskuntien mahdollisuuksiin nähden käytännön ongelmana Hajjar piti sitä, että ei ole resursseja antaa opetusta kaikille, etenkin heille, jotka ovat uskonnollisten piirien ulkopuolella. Haastattelussa toimittaja tiedusteli myös profetta Muhammadin suhdetta väkivaltaan. Bahmanpourin vastaus oli, että valtionpäämiehenä Muhammad joutui puolustautumaan. Taistelu liittyi sotatilanteeseen. Muhammad toimi oikein, ja sodankäynnissä ihmisiä kuolee, totesi Bahmanpour. Kuvatakseen muslimien asennoitumista väkivaltaan hän haki liittymäkohtaa Suomen puolustamiseen sodissa. Samalla hän torjui syytöksen, että islam olisi ristiriidassa suomalaisen elämäntavan kanssa. Islam sallii vapauden, totesi Bahmanpour.²⁰²

Yleisradio kutsui myös Brysselin terrori-iskujen 2016 jälkeen samoja muslimijohtajia keskustelemaan muslimiyhteisöjen roolista radikalisoitumisen ehkäisemisessä. Imaami Bahmanpour kertoi, että Mellunmäessä shiialaisessa moskeijassa on tehty yhteistyötä eri viranomaisten kanssa useita vuosia. Terrori-iskut suorastaan vaativat tekemään ekstremismin vastaista työtä. Bahmanpour katsoi, että muslimilla on tähän velvollisuus, koska kysymys on muslimiyhteisöjen ongelmasta. Samoin Hajjar totesi iskujen lisäävän tarvetta ennalta ehkäisevälle työlle. Tehtävänä on opetus, jossa tehdään selväksi islamin kielteinen kanta terrorismiin. Hajjar totesi kriittisesti, että kyseiset henkilöt poimivat islamin tekstejä valikoidusti. Ongelman ratkaisuna hän näki tarpeen kehittää laajemmalle muslimiyhteisölle muita keinoja kuin mikä on mahdollista vain niille muutamalle sadalle, jotka kuuntelevat imaamia. Koulutusta tarvitsevat niin muslimiyhteisöjen johtajat kuin rivijäsenet. Myös koulut ovat hänen mukaansa tärkeässä roolissa.²⁰³

Kysymykseen yhteyksistä väkivaltaisen ekstremismin kannattajiin Hajjar kertoi, ettei tunne Isis-taistelijoita, sillä he ovat Hajjarin mukaan yleensä moskeijan ulkopuolisia henkilöitä. Samoin osa konfliktialueille menneistä henkilöistä on hänen mukaansa mennyt vain auttamaan. Hajjar totesi kuulleen parista taistelussa kuolleesta suomalaisesta muslimista. Vielä imaami muistutti, että lännellä on vastuunsa Lähi-idän tapahtumista. Epäoikeudenmukaisuuden kokemus voi olla sytykkeenä hyvissäkin oloissa elävän nuoren muslimin radikalisoitumiselle.²⁰⁴

Terroritoimintaan Lähi-itään menneistä henkilöistä imaami Abbas Bahmanpour kertoi televisiohaastattelussa tunteneensa eräitä, mutta nämä olivat lähteneet ennen kuin heihin voitiin vaikuttaa. Hän kuvasi tunteidensa olevan Lähi-itään taistelemaan lähtevistä kuullessaan surulliset, kauhistuneet ja hämmästyneet. Ääriyhmä tarjoaa tarkoituksen ja syrjäytyneelle tarjous voi tuntua houkuttelevalta. Polarisoitunut yhteiskunta ja rasistiset ilmiöt luovat maaperää radikalisoitumiselle. Ihmisille tulisi luoda juuria, sanoo Bahmanpour. Ennalta ehkäisevän työn merkitys hänen mukaansa korostuu. Suomen somalialaisten liiton edustaja Abdulrahaman Rage korosti samassa Ylen keskustelussa, että koko kylä kasvattaa, ei pelkästään muslimiyhteisö. Nuoren tulee saada tuntee kuuluvansa ja kelpaavansa yhteisöön. Muuten äärijärjestön värvääjät voivat saada otteen nuoresta.²⁰⁵

Anas Hajjar katsoo, että terroristijärjestö Isis rikkoo islamin sääntöjä muun muassa siviileihin kohdistuvan väkivallan vuoksi. Elokuussa 2014 antamassaan haastattelussa hän ilmaisi puhuvansa yksityishenkilönä, sillä hänen taustayhteisönsä Suomen islamilainen yhdyskunta ei ollut ottanut asiaan virallista kantaa.²⁰⁶ Tuntematta millä tavoin yhdyskunta ottaa kantaa tai on sitä ottamatta, ajallisesti katsoen on merkille pantavaa, että Isis oli aloittanut terroristisen ja äärimmäistä väkivaltaa niin siviileihin kuin sotilaisiin kohdistavan toimintansa paljon ennen haastattelun ajankohtaa. Isis tuli tunnetuksi viimeistään huhtikuussa 2013 julistaessaan islamilaisen valtion.²⁰⁷ Isis-järjestön nopea nousu laajojen alueiden hallitsijaksi Irakissa ja Syyriassa sinne perustetun kalifaatin muodossa on selvästi askarruttanut islamin edusmiehiä. Televisiohaastattelussa Hajjar tuomitsee terrorismin, mutta osoittaa muslimien kokeman kaipuun islamilaiseen kalifaattiin toteamalla, että ”kalifaatti on hieno ajatus”. Hän vetoaa siihen, että toteutuksen täytyy olla islamin oppien mukaista. ”Jos joku aikoo lähteä, hänen tulee tietää mitä islam sanoo taistelusta ja valtion toiminnasta”.²⁰⁸

Väkivallan käyttöä ja islamin puolustamista käsitellään myös dawa-henkisten muslimiryhmien jakamassa islam-informaatioissa. Helsingin muslimien julkaisemassa lehtisessä islamin suhdetta terrorismiin selostetaan seuraavasti:

Media kuvaa sotaa käyvän muslimin terroristina riippumatta siitä, taisteleeko muslimi oikeudenmukaisesti vai vääryydellä, tai onko hän sortaja vai sorrettu. Tästä seuraa kysymys: kannustaa-ko islam terrorismiin? Ehdottomasti ei! Islam kieltää ja tuomitsee viattomiin siviileihin kohdistuvat iskut. Luonnollisesti islam ei vaikene sarron, vääryyden ja nöyryytyksen edessä... Koraani selvästi osoittaa viattoman tappamisen vakavuuden ja painottaa ihmiselämän arvoa.

Koraanin viitteenä lehtisessä on osa tappamista käsittelevästä jakeesta (Suura 5:32) selventävine sulkuihin asetettuine lisäyksineen: ”Ken tappaa ihmisen (syyttä), paitsi ihmisestä (tuomio toisen murhasta) tai turmeluksesta maan päällä, on kuin hän olisi tappanut koko ihmiskunnan. Ja ken pelastaa ihmisen, on kuin hän olisi pelastanut koko ihmiskunnan”.²⁰⁹ Suuran 5:32 merkitystä muslimien suhteessa väkivaltaan tullaan käsittelemään tuonnempana.

Terrorismista huolestuneiden islamin keskeisten puhemiesten julkisista lausunnoista Suomessa on kuultavissa defensiivisyyttä ja kritiikkiä lännen toimintaa kohtaan islamilaisissa maissa. Myös epäoikeudenmukaisuuden kokemus islamtaustaisen ekstremismin käsittelyssä nousee esille. Muslimiyhteisöjen vastuu väkivaltaisen ekstremismin suhteen on ilmeisen vaikea kysymys. Televisiohaastattelussa lausuttu syytös siitä, että viranomaiset eivät suhtaudu asianmukaisella vakavuudella ”äärioikeistolaiseen” väkivaltaan ja että huomiota kiinnitettäisiin islamtaustaisiin ekstremisteihin, on kuitenkin vakava. Vähintään lausunto kertoo tyytymättömyydestä siihen, missä tapauksessa väkivalta tulkitaan oikeudenkäytössä terrorismitarkoituksessa tehdyksi.

Televisiohaastattelussa Bahmanpourin näkemys siitä, että väkivaltaisesta islamtaustaisesta ekstremismistä vastuu on muslimiyhteisöillä, on merkittävä. Toki lännen kritisointi kulkee tämän rinnalla. Yleensä kuitenkin muslimitahojen on helpompi todeta, että ääritekoihin päätyneet eivät ole muslimeja tai että tekojen taustalla on syrjivä yhteiskunta. Julkisuudessa paljon esiintyvien Hajjarrin ja Bahmanpourin puheenvuorot ovat merkittäviä. Ei ole tiedossa, missä määrin ne edustavat laajan ja hajanaisen islamilaisten yhdyskuntien kentän ääniä.

Puhe islamin vapaudesta suomalaisen elämäntavan hyväksynnän yhteydessä konservatiivisten islamin puhemiesten sanomana on liitettävä heidän viitekehukseensä. Molemmat imaamit osoittavat julkisissa haastatteluissaan sitoutumisensa islamilaiseen sharia-lakiin. Vapauksien ja elämäntavan tulkinta kumpuaa aivan eri lähteistä kuin suomalaisen vapauskäsityksen ja demokratian ihanheet. Myös väkivallan kollektiivisen käytön osalta Muhammadin ajan islamin laajentumisotien rinnastaminen suomalaiseen puolustustaisteluun jää pedagogisesti ristiriitaiseksi.

Väkivaltaisen ekstremismin ehkäisyssä suurta huolta herättävät verkottuneessa maailmassa sanomaansa levittävät vihasivustot ja äärimmäisiä katsomuksia välittävät Youtube-saarnaajat. Tämän vuoksi haastatteluissa yhtenä pyyntönä muslimivaikuttajille oli heidän arvostamiensa ja suosittamiensa, radikalisaation ehkäisemiseksi toimivien islamin kansainvälisten opettajien mainitseminen.

Kysyttäessä kansainvälisistä islamilaisista opettajista, joilla on merkittävä ja auktoriteetiltaan uskottava asema ekstremismin vastaisessa toiminnassa, Oulun islamilaisen yhdyskunnan imaami Abdul Mannan nostaa esille Zakir Naikin.²¹⁰ Tämän Youtubessa nähtävillä olevan videokanavan seuraajaksi on liittynyt yli 700 000 ihmistä.²¹¹ Naikin sai Saudi-Arabian kuninkaan erityispalkinnon vuonna 2015. Palkintotilaisuutta kuvaavaa videota on katsottu yli miljoona kertaa.²¹² Naikinin teologisen taustan täytyy olla siis riittävän lähellä saudiarabialaista wahhabilaista tulkintaa, tullakseen saudikuninkaan palkitsemaksi islamilaiseksi johtajaksi.

Naikin puhetilaisuuksiin osallistuu videolta nähtynä kymmeniä tai jopa satoja tuhansia ihmisiä. Yhden videon nimenä on ”islamilainen ekstremismi”. Naik tulkitsee ekstremismi-otsikon osoittavan, että muslimit ovat äärimmäisen rauhallisia, rakastavia, rehellisiä ja armollisia ihmisiä, kun he alistuvat Jumalalle.²¹³ Yksi suosituimmista videoista on katkelma, jossa nuori kristitty nainen esittää kysymyksen islamin pelastuskäsityksestä valtaisan yleisön edessä. Naik selostaa islamin keskeisen sanoman nostaen esille Raamatun kohtia, joissa Jeesus kertoo olevansa pelkäänsä Jumalan lähettiläs ja hänelle alisteinen. Yli neljä miljoonaa kertaa katsotun videon päätteeksi nainen ilmaisee halunsa kääntyä islamiin lausuen sen merkiksi islamilaisen uskontunnustuksen. Naik toivottaa sisaren tervetulleeksi islamiin. Kysyjän ympärillä olevat musliminaiset halaavat tuoretta muslimikäännynnäistä ihmismassojen taputusten ja suosionosoitusten saattamana.²¹⁴

Haastattelussa yksi muslimivaikuttaja mainitsee Nouman ali Khanin vaikutusvaltaisena ekstremismiä vastustavana muslimina. Tämän opetusvideot Youtubessa näyttävät saaneen suuren suosion. Katselukertoja on yhtä puhetta kohti satoja tuhansia ja enimmillään yli puoli miljoonaa. Nuori muslimisaarnaaja esiintyy luontevasti. Hänen esiintymistään voisi kansankielellä luonnehtia jopa karismaattiseksi. Yleisö elää mukana ja nauruakaan ei puutu. Puhuja pyrkii kuitenkin vaikuttamaan enemmän rationaalisilla argumenteilla kuin tunnepitoisilla puheilla. Nouman ali Khan esittää yhdessä suosituimmista videopuheistaan näkemyksensä muslimien oikeasta tavasta toimia koetuissa vaikeuksissa eri puolilla ”ummaa”, islamilaista maailmanyhteisöä. Viittaus on samalla maailmanpoliittinen.²¹⁵

Saarnaaja vakuuttaa kuulijoihinsa siitä, että suurin islamin voitto ei ole alueiden valtaaminen eikä uskottomien voittaminen. Valta ei perustu aseisiin, tähdentää Nouman ali Khan. Hän kohdistaa sanansa erityisesti ”vihaisille nuorille miehille”. Saarnaaja ilmeisesti tiedostaa poikkeavansa yleisestä muslimien kokemuksesta, kun hän kysyy yleisöltään, miten kaikki muslimilapset vastaisivat kysymykseen islamin historian tärkeimmästä voitosta. Saarnaaja tietää useimpien

antaman vastauksen: Mekan valloittaminen. Hän kuitenkin jatkaa, että se ei ole Allahin ja Koraanin opetuksen mukaan muslimien suurin voitto. Suurin voitto on uskovien sydämiä voittaminen Allahille ja Koraanin opetukselle. Tärkeä oli muslimit yhteiskunnallisesti tunnustava sopimus, jonka muslimit tekivät Mekan hallitsijan kanssa profeetta Muhammadin aikana. Vaikka sopimus oli alkujaan epäedullinen muslimeille itselleen, se kääntyi muslimien eduksi. Kriteeriksi muslimien myönteiselle suhtautumiselle yhteiselämään ei-islamilaissä yhteiskunnassa Nouman Ali-Khan nostaa laajasti selostaen sen, että muslimien asema tunnustetaan ja heitä kunnioitetaan osana yhteiskuntaa.²¹⁶

Muslimivaikuttajien välittämät esimerkit suurien kokousten osallistujamääriä ja netissä miljoonayleisöjä keräävistä muslimisaarnaajista kertovat vahvasta muslimi-identiteetistä, jonka ylittse läikkymistä vastaan edellä esitellyt saarnaajat kohdistavat uskonnollisesti motivoitua, maltillista opetusta. Dawa-motiivi voi silti olla julistuksessa vahvasti läsnä, ja uusista islamille voitetuista käännyttämisistä riemuitaan. Saudi-arabialaisia äänenpainoja välittävässä julistuksessa torjutaan lähtökohtaisesti syytös islamiin liitetystä ääriajattelusta, kuten käy ilmi Naikin esiintymisestä. Islamin kertomus on voittoisa, mutta varsinkin Nouman ali Khanin vetoomukset hengellisten voittojen puolesta ja nuorten vihaisten miesten militantteja pyrkimyksiä vastaan ovat huomion arvoisia.

5. VASTAKERTOMUSTA ETSIMÄSSÄ ÄÄRIAJATTELULLE

5.1. Uskonnollinen ulottuvuus radikalisoitumisen ehkäisemisessä

Väkivaltaisen radikalismien ehkäisyssä uskontotaustan käsittely on ollut ilmeisen hankala asia viranomaistahoilla. Edellä esiteltiin jo Sisäministeriön raportti 2013, jossa hyvin varovasti, jos ollenkaan, tunnistetaan muualla maailmassa tunnettujen islamilaisten ryhmittymien väkivaltaa edistävä luonne. Sisäministeriön myöhemmissä raporteissa nimetään uskonnollisesti motivoitu, väkivaltainen islamtaustainen ekstremismi ”poliittiseksi” liikkeiksi.

Uskonnollisen tekijän asianmukainen huomioiminen ja ekstremistisiin ajattelumalleihin vastaaminen ovat tämän hetken keskeisiä kysymyksiä. Edellä olen avannut keskustelua, jota on käyty uskonnollisesti motivoituneen ääriajattelun kohtaamiseen liittyvistä lähestymistavoista ja ammatillisista lähtökohdista. Tarpeellista on myös selvittää, millaisia sanavalintoja ekstremismin ehkäisytyötä tekeville toimijoilla on suhteessa uskonnolliseen motivaatioon ja nimenomaan sen islamtaustaiseen äärimuotoon. Uskontolähtöisen maailmankuvan kohtaaminen asettaa ohjauksen ja terapian haasteelliseen tilanteeseen. Tilannetta ei helpota, mikäli terapeutin lähestymistapa ja sen menetelmät ovat uskontoon nähden torjuvia.

Uskonnolliset kysymykset terapiassa saattavat olla vähemmän tunnettuja, mutta ainakin kristilliseen arvomaailmaan pohjautuvan sielunhoidon menetelmiä on kehitetty Suomessakin vuosikymmeniä.²¹⁷ Uskontotaustaisen ekstremismin kohtaaminen sielunhoidossa ja terapiassa on ilmeisen tuntematon ja käsittelemätön alue.

Mielenkiintoista on havaita esimerkkejä olevan siitä, että akateemisella muslimitaustalla on kiinnostuttu soveltamaan terapiaa nimenomaan islamlähtöisesti. Professori Ghazala Mir Leedsin yliopistosta on uutistietojen mukaan kehittämissä terapeuttista lähestymistapaa nimeltä ”Re-embracing Islam”, lähtökohdanaan kognitiivinen käyttäytymisterapia. Uskonnolle annetaan merkittävä rooli terapeuttisessa hoidossa.²¹⁸ Toiminta tähtää lähinnä masennuksen hoitoon, eikä terapeuttista kokeilua esittelevä artikkeli alan julkaisussa liity sinänsä ekstremismin kohtaamiseen. Kyseisessä kehittämiskokeilussa asiakkaiden kokemukset olivat

vaihtelevia koskien islamin uskon roolia terapiatyössä. Joku koki islamista etään-
tymisen elämänhistoriassaan tuottaneen itselle ahdistusta ja masennusta. Joku
koehenkilöistä saattoi siis kaivata uskonnollista tukea, mutta vastaajajoukossa oli
myös heitä, jotka kokivat uskonnon mukaan tuomisen terapiaan liian päälleky-
väksi ja opettavaiseksi.²¹⁹

Uskonnollisesti motivoituneiden ekstremismin kohtaamisen vaatimaan sisällölliseen
ja menetelmälliseen keskusteluun tarvitaan monialaisuutta ja ennakkoluulotto-
muutta. Kysymys on paitsi ohjaus- ja terapiavalmiuksista myös vastakertomuksen
rakentamisesta, mikä tässä yhteydessä on erityisen tarpeellinen kysymys. Tässäkin
on alue, jota Saksassa on jouduttu pohtimaan Suomea kauemmin. Lähtökohta-
na on toimijoiden ammatillisen viitekehyksen peilaaminen väkivaltaisen ekstre-
mismmin haastamana. Tämän tutkimuksen näkökulmasta kysymyksessä on myös
uskontoon liittyvien dialogivalmiuksien kehittäminen neuvonta- ja ohjaustyössä.

Vastakertomuksen rakentumisen piirteitä ja sen mahdollisuudet

Hessenin rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksen raportti kristallisoi kysymykset,
jotka vaativat eri toimijatahoilta vastausta islamtaustaisen ääriajattelun ja väkival-
taisen ekstremismin kohtaamiseen:

”Minkä vastanarratiivin käyttäminen on tehokasta joko vaihtoehtoina tai so-
siaali- ja nuorisotyön toimenpiteitä täydentäen?”

”Keiden muslimitoimijoiden kanssa on järkevää tehdä yhteistyötä?”²²⁰

Raportti tähdentää, että ”salafistis-jihadistinen oikeuttamisnarratiivi” ei saa
jäädä ilman vastanarratiivia. Oikeuttamisnarratiivilla ymmärretään sitä, että us-
kottomia surmataa vetoamalla islamin itsepuolustukseen. Toinen jihadistinen
selitysmalli tappamisen oikeutukseen on raportin mukaan se, että muslimit eivät
voi elää vapaasti, koska profeetta Muhammadia sallitaan pilkata, islamia kritisoi-
daan ja maailmalliset lait ohittavat jumalan antamat sharia-lait. Raportissa täh-
dennetään myös, että ekstremistit johtavat toimintamallinsa Koraanista ja islamin
perinteestä eli haditeista. Kirjoittajat arvostelevat ja pitävät perusteettomana kon-
servatiivisten saksalaisten muslimijärjestöjen julkista puhetta, jonka mukaan jiha-
distit ovat vain tietämättömiä islamista. Ennemminkin sen mukaan kysymys on
”fundamentalististen” muslimien mielipiteistä osana laajempaa muslimiyhteisöjen
mielipidekirjoa.²²¹

Raportti siis kieltää ulkoistamasta ekstremismin luomia ongelmia ja vaatii
muslimiyhteisöjä asiaan liittyvään keskusteluun. Tilanne on yhtä lailla hankala
muslimijohdolle, oltiinpa Suomessa tai Saksassa.

Mitkä olisivat vastakertomuksen pääteemat? Näitä Hessenin rauhan- ja konfliktitutkimuslaitoksen raportissa on lähdetty etsimään muslimien omista lähteistä. Raportti esittelee laajasti ensin väkivallan torjuvien salafistien itsensä vastakertomuksia, sitten liberaalimpien muslimitahojen tulkintaa. Seuraavassa esittelen väkivallan torjuvien muslimien narratiivit tiivistetysti. Kolme ensimmäistä on väkivallattomuutta tukevien salafististen tahojen ajattelun kooste ja niistä viimeinen (kohta 4), on liberaalien muslimien näkökulma:

1. Saksassa väkivallan torjuvat salafistit rinnastavat elämänsä ei-muslimiympäristössä islamin alkuajan Mekan tilanteeseen (vuodet 609-622), jolloin muslimiyhteisö oli heikko eikä pystynyt vastustamaan monijumalaisia yhteiskuntaa. Tuon vaiheen profeetta Muhammadin esimerkkiä noudattaen muslimien tulee pidättäytyä aseellisesta taistelusta ja harjoittaa jihadia käyttäen sanaa ja dawaa. Myös profetan pilkkaan tulee vastata väkivallan sijaan islamin levittämistyöllä. Näin katsoo myös Saksassa suurta nuorten muslimien suosiota nauttiva muslimisaarnaaja Pierre Vogel. Myös Koraanin 2:190–193 aseelliseen taisteluun kehottava kohta tulkitaan siten, että jos muslimit saavat harjoittaa uskontoansa ilman hallituksen aiheuttamaa sortoa, väkivallan käyttöön ei ole tarvetta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita ehdotonta luopumista poliittisesta väkivallasta.²²²
2. Eräät rauhanomaiset salafistit kehottavat väkivallasta luopumiseen sillä perusteella, että kun henkilö on ottanut vastaan ei-islamilaisten maan passin ja oleskeluluvan, tästä seuraa sitoutuminen maan lakeihin. Edellytyksenä on vapaa uskonnonharjoitus. Jopa terrorististen hankkeiden paljastaminen viranomaisille on tällöin hyväksyttävää.²²³
3. Demokratia on lähtökohtaisesti kaikkien salafistien katsomusten vastainen, mutta osa salafisteista puolustaa demokratiaa ja yhteiskunnallista poliittista aktiivisuutta sillä, että muslimien oloja voidaan siten parantaa. Tähän kuuluu myös mahdollisuus vedota oikeusjärjestelmään oikeuksien turvaamiseksi. Yhteiskunnallista osallistumista kannattavia salafisteja voi raportin mukaan luonnehtia pragmaatikoiksi ja opportunisteiksi, sillä viime kädessä vain Allahin mukainen yhteiskunta on uskonnon kannalta hyväksyttävissä.²²⁴

4. Liberaalit muslimit ovat pyrkineet vastustamaan jihadistista tulkintaa ajatuksilla, jotka on nostettu islamin alkuajan argumentaatiosta. Niinpä jihadistit nimetään hereetikoiksi. Rinnastavana esimerkkinä siitä käytetään islamin alkuajan ryhmää (Khawarij), joka ryhtyi tulkitsemaan islamia valtavirran vastaisesti. Jihadistien katsotaan uhkaavan suvaitsevaisuutta, moninaisuutta ja hengellisyyttä sekä väärinkäyttävän islamia omien poliittisten tarkoituksien ajamiseen. Liberaali tulkinta suosii islamilaisten reformistien Jamal al-Din al-Afganin (k. 1897) ja Muhammad Abduhin (k. 1905) ajatuksia ekstremistejä vastaan. Tulkinnan tulee tämän ajattelun mukaan kontekstualisoitua uusissa tilanteissa ja ajassa. Saksan liberaalimuslimien liitto muun muassa tulkitsee, että jo profeetta Muhammad teki eron poliittisen ja uskonnollisen yhteisön välillä. Samoin sharian tulisi olla uskonnolliseen elämään ohjaava tekijä, ei valtion lainsäädännön perusta.²²⁵

Hessenin raportti on pessimistinen sen suhteen, miten hyvin jihadismin vastakertomukset toimivat. Kirjoittajat toteavat, että väkivallan vastaiset narratiivit johtavat käytännössä vasta-argumentteihin ja myös henkilökohtaisiin hyökkäyksiin. Yhtenä tulkinnallisena lähtökohtana ekstremisteillä on lähtökohtaisesti profeetta Muhammad voitollisena hahmona, Medinan hallitsijana. Demokratia ei myöskään ole heidän näkökulmastaan jumalallinen hallintamuoto ja sen vuoksi demokratia rinnastuu epäjumalien palvontaan, raportissa muistutetaan.²²⁶

Aikaisemmin on viitattu myös näkemyksiin, että väkivallan kohdistaminen uskottomiin ei ole valtavirtaisen sharia-tulkinnan mukaista. Muslimien esittämät väkivaltaisen ekstremismin vastaiset Koraanin ja islamilaisen perimätiedon kohdat sisältävät siltikin ajatuksen tietyissä tilanteissa ja tietyistä syistä tapahtuvaan oikeutettuun surmaamiseen islamilaisen lainkäytön puitteissa. Islamin lainkäytön näkökulmasta on lukuisia asioita, jotka törmäävät demokraattisen ja tasa-arvoisen yhteiskunnan vaatimuksiin. Sen vuoksi on aiheellista pohtia, mitä ja keitä vastaan radikalisaation ehkäisytyössä toimitaan.

Ceylan ja Kiefer (2013) herättävät salafismia ja radikalisaation ehkäisyä käsittelevässä teoksessaan tärkeitä ja keskeisiä kysymyksiä. Esimerkiksi he kysyvät, keitä vastaan radikalisoitumisen ehkäisytyötä tehdään. Kohdistuu se vain jihadisteihin vai myös ”fundamentalistisia” muslimeja vastaan? Tällöin rajapinnaksi muodostuu kysymys, puhutaanko vain väkivaltaisen ekstremismin vastaisesta toiminnasta vai myös uskonnollisista vanhoillisista käsityksistä, jotka liittyvät esimerkiksi tasa-arvoon.²²⁷

Radikalisoitumisen ehkäiseminen on Ceylanin ja Kieferin mielestä kärsinyt käsitteenä vakavan inflaation. Heistä näyttää siltä, että käsitettä käytetään väljästi, eikä tavoitteita ja toimintatapoja mietitä tarpeeksi. Kirjoittajat viittaavat useisiin tekijöihin, jotka voivat johtaa epäonnistumisiin radikalisoitumisen ehkäisemisessä. Toimenpiteet saattavat olla ylimitoitettuja ja leimaavia. Työn tuloksellisuus on toisaalta epävarmaa, koska radikalisoitumisprosessit ovat niin monen tekijän summa. Monia ohjelmia leimaa heidän mielestään se, että lähtökohtana on ikään kuin jokin puute kohdehenkilöiden ajattelussa ja toiminnassa, jota yritetään poistaa. Tällöin puhutaan tiettyjen näkemysten kielteisestä ”merkkaamisesta”.²²⁸

Ceylanin ja Kieferin mukaan radikalisaation ehkäisyohjelmissa ei ole tavatonta, että tiettyjä konservatiivisia uskonnollisia käsityksiä pidetään normatiivisesti epäsuotavina, mistä muodostuu vaaratekijä koko ehkäisytyölle. Tässä yhteydessä he kiinnittävät huomiota siihen, että salafismi on alkuperäisessä merkityksessään monen muslimin näkökulmasta esikuvallista uskonnollisuutta. Kirjoittajat kertovat myös Saksan tilanteesta epäonnistuneista valtiollisista pyrkimyksistä saada muslimijärjestöt toimimaan yhtenä rintamana ekstremismii vastaan. Lisäksi saksalaisessa ympäristössä ei heidän mukaansa ole vielä olemassa tutkimuksellisesta perustaa ekstremismin ehkäisytyölle; vain satunnaisia pedagogien ja sosiaalialan työntekijöiden kokemuksia. Myöskään ammattipätevyys ei ole riittävällä tasolla. Islamitieteellisen osaamisen tulisi kirjoittajien mielestä yhdistyä sosiaalipedagogiseen pätevyteen.²²⁹

Kirjoittajien mukaan siis radikalisaation ehkäisy on sekä tutkimuksellisesti että ammatillisesti vielä kehittymättömässä tilassa. Heidän julkaisunsa on vielä varsin tuore (2013), joten suurta osaamisen hyppäystä on tuskin tapahtunut lyhyessä ajassa. Ammatilliseen osaamiseen he kaipaavat myös monipuolisuutta ja erityisesti islamitieteen ja sosiaalipedagogisen toiminnan yhteistyötä. Raportointia konkreettisesta ohjaustyöstä on myös ilmeisen niukalti saatavissa. Tämä on ollut havaittavissa myös tämän tutkimuksen aineiston kartoittamisessa. Suomalaiset pyrkimykset radikalisaation ehkäisytyössä ovat Saksaakin nuorempia.

Saksalainen havainto vaikeudesta, joka liittyy pyrkimykseen saada islamilaiset yhdyskunnat toimimaan yhteisrintamassa ekstremismii vastaan, voi olla moniselitteinen kysymys. Se kuvastaa islamilaisen toimijakentän moninaisuutta ja mahdollisesti valtasuhteiden monimutkaisuutta. Osa yhdyskunnista ilmeisesti torjuu kaiken yhteistyön kaikkien kanssa, ja valtiovallan ohjaava ote voi tuntua liian määrävältä. Myös tämän tutkimuksen aineiston valossa on selvää, että islamilaiset yhdyskunnat kaihtavat osoittelevaa lähestymistä radikalisaation ehkäisemistyössä.

Ceylan ja Kiefer osuvat herkkään kohtaan ilmaistessaan huolen siitä, että konservatiivista uskonnollisuutta, johon ei sisälly yhteiskuntaa tai kansalaisia vaarantavia ekstremistisiä elementtejä, alettaisiin vieroksua radikalisaation ehkäisyssä. Jopa uskonnonvapaus voi tällöin vaarantua.

Käsehagen menestys radikalisoitumisen purkamisessa

Luotettavia kuvauksia ja analyyseja radikalisaation ehkäisyssä käytännön toiminnasta on siis ilmeisen vähän tarjolla. Poikkeuksellisen avoimena ja jäsennehtynä selontekona terroritaistelijoiksi Lähi-itään menevien henkilöiden ohjaamisesta on pidettävä tutkija Nina Käsehagen kokemuksellista artikkelia *Perspectives on Terrorism* -journaalissa.

Käsehage teki uskonnollisesti radikalisoituneita nuoria koskevassa tutkimuksessaan laajalti haastatteluita. Haastateltavina oli 175 salafistia, sekä imaameja että heidän yhteisöjensä jäseniä. Haastatelluista 38 ihmistä valmistautui lähtemään Syyriaan tukemaan jihadisteja. Tutkija kuvaa, miten hänen akateeminen työnsä sai humanitaarisen luonteen. Käsehage ryhtyi käymään keskusteluja yhteistyössä konfliktialueille lähtöä suunnittelevien salafistinuorten vanhempien kanssa. Käsehage väittää pystyneensä estämään 35 henkilön lähdön muuntamalla ”tuhovomaisen potentiaalinen rakentaville urille”, kuten hän itse muotoilee.²³⁰

Käsehage ryhmittää tapaamansa jihadistit kolmeen ”militanttiin” näkökulmaan näiden motivaation mukaan. Lisäksi hän kertoo, millainen lähestymistapa ja ilmaisutapa osoittautui toimivaksi heidän kanssaan:

1. Kaikki tai ei mitään -näköala

Jos haluat estää minut liittymästä jihadiin, sinun täytyy tappaa minut ensin. Jihad on minun ennalta määrätty tieni. Palvon Allahia, tahdon asua siellä, missä hänkin. Kuolemani tulee olemaan avain minun totuudelliseen uuteen alkuuni.

Konkreettinen tapaushenkilö on naisopiskelija. Hän ei näe muuta tietä kuin jihad ja uhrauksen, oman henkensä, minkä hän on valmis tekemään. Keskustelussa henkilön tarpeet eivät tulisi huomioiduksi, jos keskustelukumppani kyseenalaistaisi hänen valmiutensa uhrata elämänsä asiansa puolesta. Sen sijaan toimivaa voi Käsehagen mukaan olla henkilön haastaminen kysymällä, miksi olisi parempaa kuolla kuin elää. Lisäksi olisi kysyttävä, eikö

Allah kieltänyt toisten ihmisten surmaamisen. Käsehage katsoo, että käytökelpoiseen ja onnistuneeseen lähestymistapaan liittyy kysymys Koraanin tulkinnasta ja ihmiselämän arvosta. Se on uskonnollisesta asennoitumisesta riippumaton.

2. Jihadistitaistelijaan rakastunut ihminen

Tulevaisuuden aviomieheni rakastaa minua hellästi. Hän tietää, mikä tie minun tulee valita, koska hän osaa arvioida minun kykyni oikein. Allah, rauha hänelle, hän (Allah) on lähettänyt hänet minulle, ohjaamaan ja suojelemaan minua.

Kysymyksessä on nuori nainen, joka on tutustunut internetin kautta ”jihadistitaistelijaan.” Tämä saa kriisitilassa olevan nuoren naisen kiintymään itseensä huolenpitoa tarjoamalla. Käsehage ihmettelee netin kautta välittyvää terroristaistelijan lumovoimaa, joka on mahdollinen ilman konkreettista tapaamista. Ratkaisuna hän esittää nuoren netistä pois sulkemista määräajaksi ja älykännykän tai tietokoneen pois ottamista.

3. Negatiivinen sympatia

Se, että näen vihollisteni kuolevan, tuntuu minusta mahtavalta. Heidän kirkumisensa tuntuu korvissani makealta kuin hunaja. Ei ole mitään parempaa kuin nähdä uskottoman kärsivän.

Kysymyksessä on nuori, ikätoveriansa kanssa Syyriaan lähtöä suunnittelevan ryhmän jäsen. Kuvaan kuuluu vallan käyttö, alistaminen ja itsensä tärkeäksi kokeminen sitä kautta. Käsehage yhdistää toisen kärsimyksestä nauttivan henkilön ilmaisut psykiatriisiin ongelmiin ja persoonallisuushäiriöön. Mahdollista olisi ohjata tätä näkemään paitsi uhrien asema, myös havaitsemaan se, mitä tapahtuu jihadistille itselleen. Käsehage myöntää vaikeuden, joka liittyy erityisesti tähän persoonallisuustyyppiin.²³¹

Kenties nopeita ja hyviä tuloksia epäilevälle Käsehage toteaa, että liki yhtä tärkeää kuin argumentit jihadismiin kääntyneiden kanssa toimimisessa on ihmistenvälinen kontakti. Hän pohtii päämäärätietoisesti, miten monta argumenttia ja miten kauan aikaa tarvitaan jihadistien käsitysten muuttumiseksi ja jihadistisesta narratiivista luopumiseksi. Käsehagella meni kertomansa mukaan parhaimmillaan joitakin tunteja, enimmillään 12 tuntia siihen, että keskustelukumppani oli valmis uudelleenajatteluun Syyriaan lähtemisen suhteen. Hän korostaa kuitenkin,

että radikalisoituneelle nuorelle luopuminen jihadistitaistelijaksi lähdöstä on vasta alku prosessille. Hänet tulisi saada irti jihadistiyhteyksistä. Mahdollisesti nuori jää joka tapauksessa salafistiyhteisöön.²³²

Käsehagen menestyksen avaimia voisi tulkita niin, että paras tapa lähestyä radikalisoitunutta henkilöä on luottamusta herättävä ja elämäntilanteeseen positiivisesti vaikuttava, eettisiin lähtökohtiin ja arvoihin perustuva, argumentoiva keskustelu. Käsehagella näyttää myös olevan erilaiset lääkkeet erilaisiin tapauksiin. Yhdelle sopii eettinen arvokeskustelu, mutta toinen tarvitsee psykiatrista apua. Uskonnollisten sisältöjen käsittely tai niihin vetoaminen ei nouse juuri-kaan esille hänen lähestymistapanaan. Viittaukset Koraaanin tulkintaan kuuluvat kuitenkin keskusteluun jossakin tapauksessa, mutta Käsehagella kysymyksessä näyttää olevan humanistinen vetoaminen joihinkin periaatteisiin ja elämän arvokkuuteen.

Käsehage ei ilmeisesti ole itse muslimi, joten senkään vuoksi islamin uskonnollisten opetusten käyttö radikalisaation ehkäisyssä ei istuisi ohjaavaan profiliin. Käsehagen kertomukset välittävät sekä ilmeisen realistisen kuvan radikalisoituneiden nuorten mutkistuneista elämäntilanteista että paljon lupaavan näkymän ei-muslimin mahdollisuuksista tehdä radikalisaation ehkäisytyötä. Tutkijataustalta toimivan ja arvattavasti myönteisiä henkilötason kohtaamisia rakentamaan pystyvän Käsehagen selostus vaikuttaa silti kertaluonteiselta ja metodisesti improvisoivalta. Tietäen eri toimijoiden ja raporttien ilmaiset vaikeudet radikalisoituneiden henkilöiden ja erityisesti nuorten kanssa, Käsehagen kertomus näyttää silti hämmentävän menestyksekkäältä – suoritusaika keskimäärin muutama tunti henkilöä kohden taistelualueille lähdön estämiseksi.

Konkreettisia tapauksertomuksia siitä, miten keskustelu syntyy ja etenee väkivaltaiseen ekstremismiin taipuvaisen nuoren kanssa, ei tullut esille tässä tutkimuksessa haastateltujen muslimivaikuttajien kanssa. Koraaanin ja islamilaisen opetuksen osuudesta radikalisoituneiden henkilöiden kohtaamisessa nousi kuitenkin esille imaamien näkökulmia.

Islamilaisten vaikuttajien antama hengellinen ohjaus

Tämän tutkimuksen muslimivaikuttajien haastatteluissa oli tavoitteena saada konkreettisia viitteitä siitä, miten uskonnollinen ulottuvuus radikalisaation tekijänä voitaisiin ottaa riittävässä määrin vakavasti. Ajatuksena oli etsiä islamilaisista lähteistä vastavoimaa tuhoisille ajatuksille. Kysymyksenä oli, millaisia islamilaisia teologisia perusteita on käytettävissä radikalisoitumisen ehkäisemiseksi.

Keskusteluissa ei noussut esille erityistä ohjelmaa tai mallia, jota muslimiyhteisöjen opettajat käyttäisivät moskeijoiden saarnatoiminnassa ja opetuksessa radikalisaation ehkäisemiseksi. Useammalla vastaajalla oli kuitenkin samoja Koraanin opetuksia jaettavana. Tällöin nousi esille erityisesti Suura 5:32, johon palaan tuonnempana.

Hengellisen ohjauksen kokemukset olivat eriäviä. Arvattavasti myös persoonien erilaisuus vaikuttaa asiaan, samoin kuin erilaiset käsitykset siitä, mikä on onnistunutta ohjausta. Kahden imaamin välittämät kokemukset kuvaavat tilannetta osuvasti.

Yksi imaami kertoi, että hänen antamansa hengellinen ohjaus on saanut useita henkilöitä luopumaan väkivaltaisista ääriajatuksistaan. Toisen imaamin kokemus oli, että imaamin neuvoja ei kuunnella siinä vaiheessa, kun radikalisoituminen on tapahtumassa. Keinovalikoima on kuitenkin kovin pieni, ja haastateltavan mukaan äärimmäisyysajatteluun on hyvin vaikeata vaikuttaa. Koraanista ja islamilaisesta perinteestä on kertojan mukaan mahdollista tuoda vasta-argumentteja, mutta puheet vaikuttavat tehottomilta. Tämän muslimivaikuttajan mukaan Suomesta puuttuu tarpeeksi merkittäviä ja auktoriteetin asemassa olevia muslimioppineita. Uskottavuutta ohjattavien silmissä vahvistaisi hengellisen johtajan syvälinen oppineisuus, muodollinen vahva asema ja kielitaito. Näihin tukeutumalla olisi paremmin kykyä vastata ja ohjata pois radikaalista jihadismista.

Tohtori Abdul Mannan kertoi haastattelussa laajasti näkemyksiään ekstremismää patoamaan pyrkivästä teologisesta argumentaatiosta. Hän toimii Pohjois-Suomen islamilaisen yhdyskunnan imaamina Oulussa. Mannan kertoi lukuisin esimerkein islamin suhteesta ekstremismiin. Hänen argumenttinsa oli itse asiassa, että islamissa ei ole ekstremismää. Tätä Mannan tähdensi ja selvitti esittelemällä useita Koraanin ja islamin perinteen eli haditien kohtia näkemyksensä tueksi. Nämä koskevat väkivallan säätelyä islamissa. Erityisesti kysymys oli seuraavista Koraanin kohdista (Jaakko Hämeen-Anttilan käännös):

Älkää tappako ilman laillista syytä ihmistä, jota Jumala on kieltänyt tappamasta. Jos joku on kuitenkin tapettu laittomasti, saa hänen oikeudenomistajansa kostaa, mutta älköön liioitelko tappaessaan. Häntä kyllä autetaan. (Suura 17:33)

Armollisen palvelijoita ovat ne, jotka kuluttaessaan eivät tuhlaa eivätkä kitsastele, vaan ovat kohtuullisia näiden välissä, ja jotka eivät rukoile Jumalan lisäksi muita jumalia eivätkä tapa ilman laillista syytä ihmistä, jonka tappamisen Jumala on kieltänyt, eivätkä tee huorin. Joka näin tekee, saa synnin tililleen. (Suura 25:68)

Tuonpuoleisen asunnon me annamme niille, jotka eivät halua ylpeillä eivätkä aiheuttaa tuhoa maassa. Hurskaat voittavat loppujen lopuksi. (Suura 28:83)

Ei uskontoon pakoteta, vaan hurskaus ja harha ovat selvästi erillään. Joka kieltää epäjumalat ja uskoo Jumalaan, on tarttunut tukevaan kädensijaan, joka ei repä. Jumala on Kuuleva, Tietävä. (Suura 2:256)

Tämän takia me säädimme israelilaisille, että jos joku tappaa yhden ihmisen muuten kuin kostoksi ja rangaistakseen rikoksesta, on kuin hän olisi tappanut kaikki ihmiset, mutta jos joku virvoittaa hänet henkiin, on kuin hän olisi virvoittanut kaikki ihmiset henkiin. (Suura 5:32)

Koraanin tulkinnan kysymys

Viimeksi mainittu Koraanin kohta, suura 5:32, on useamman muslimivaikuttajan mainitsema ydinkohta ekstremismiä vastaan. Mielenkiintoista on, että kyseinen kohta on Suomessa tunnetussa Jaakko Hämeen-Anttilan käännöksessä sävyllään vahvasti erilainen useisiin muihin erikielisiin käännöksiin verrattuna.

Osa muslimivaikuttajista otti Koraanista keskusteltaessa haastattelun yhteydessä kantaa suomalaisiin Koraanin käännöksiin. Jaakko Hämeen-Anttilan käännöstä, jonka mukaisia edellä esitellyt Koraanin kohdatkin ovat, he pitivät eräissä keskeisissä asioissa huonosti käännettyinä. Hyvänä käännöksenä sen sijaan mainittiin vähemmän tunnettu Mikko Viitamäen suomennos. Hän on kääntänyt Koraanin urdunkielisestä Muhammad Tahir-ul-Qadrin laitoksesta.²³³

Ekstremismin vastaisena esitelty suura 5:32 avautuu käännösten vertailussa siis eri painoituksin. Eroavuuden huomaaminen voi auttaa ymmärtämään Koraanin kääntämisen ja teologisen tulkinnan kysymyksiä. Viime kädessä käännöksellä voi olla merkitystä motiivoinnin kannalta. Samalla on muistettava, että islamilaisessa opetuksessa ja julistuksessa viimekätinen sitovuus on yksiselitteisesti arabiankielillä Koraanilla. Muunkieliset koraanit eivät ole yhtään enempää kuin Koraanin ”likimääräinen merkitys”.²³⁴ Suuran 5:32 laajempi käsittely ekstremismin tulkinnan yhteydessä ei sinänsä liity tässä haastateltavien ilmaisuihin tai kantoihin; kysymyksessä on mielenkiinto, joka heräsi eri käännösten kommentoinnista.

Kahden haastateltavan kritisoima Hämeen-Anttilan käännös, verrattuna Viitamäen suomennokseen Suuran 5:32 kohdalla, luo vahvasti erilaisen sävyn jakeen tulkintaan. Hämeen-Anttila kääntää kuten edellä jo oli siteerattu: ”...jos joku tappaa yhden ihmisen muuten kuin kostoksi ja rangaistakseen rikoksesta”. Viitamäen suomennoksessa ilmaisu on: ”joka (ilman oikeutusta) tappaa ihmisen muuten kuin kostoksi murhasta tai (rangaistuksena) epäjärjestyksen lietsomisesta maan päällä”.²³⁵

Tarkalleen samaa ilmaisua Viitamäen kanssa on käytetty myös King Fahd Koraanin englanninkielisessä käännöksessä, jossa on rinnalla myös arabiankielinen teksti.²³⁶ Samoin saksalainen tieteellinen Rudi Paretin standardikäänös²³⁷ on Viitamäen käännöksen kanssa saman sanainen. Paret selvittää lisäksi kommentaarissaan kyseistä kohtaa, jossa puhutaan kuolemalla rangaistavasta ”epäjärjestyksen lietsomisesta maan päällä”. Hän katsoo ilmaisun viittaavan ”jumalallisen maailmanjärjestyksen häirintään”.²³⁸

Epäjärjestyksen ”lietsomisessa” kyseisessä Koraanin jakeessa on siis kysymyksessä olennaisesti vakava rikos islamilaista yhteisöä, ummaa, vastaan. Käännöksen eroavuus vie lopulta radikaaliin tulkintaeroon; kaikissa muissa käännöksissä paitsi Hämeen-Anttilalla kysymys on sharian määrittämän maailmanjärjestyksen häirinnästä tai epäjärjestyksen lietsonnasta kuolemanrangaistuksen perusteena. Tiukasti sovellettuna kohta on epäilemättä ankara ase äärimmäisiä uskonnollisia tulkintoja edustavien toimijoiden käsissä.

Suura 5:32 tuli siis esille radikalisaatiota vastustavana Koraanin kohtana ja useamman muslimivaikuttajan mainitsemana. Laajempia selostuksia asiasta ei kuitenkaan ollut kuultavissa. Haastateltavista imaami Mannan vastasi kysymykseen islamin sallimasta väkivallasta viittaamalla muslimin oikeuksiin tilanteessa, jossa läheisen henki on riistetty. Lähtökohtaisesti sharian mukaan syntyy tällöin oikeutus surmata tekijä. Mannan tähdensi, että omaisella on kuitenkin oikeus myös luopua tappajan surmaamisesta. Islamin eettisesti korkeatasoista sodankäyntiä kuvatakseen Mannan lisäksi mainitsi Buharin hadit -kokoelman määräyksen (hadit 256), jonka mukaan islam kieltää lasten ja vanhusten tappamisen.²³⁹

Nuorten radikalisoitumisvaara ja uskonnonharjoitus

Radikalisoitumisvaara on selvästi herättänyt haastateltujen muslimivaikuttajien huolen nuorisosta. Huoli on ilmeisesti kahtalainen: sekä radikalisoitumisvaara että toisaalta muslimi-identiteetin säilyminen. Erityisesti radikalisoitumisvaarassa olevia nuoria työssään kohtaava muslimivaikuttaja pitää myönteisenä seikkana sitä, että musliminuoret ovat nykyään uskonnollisesti aktiivisia. Merkittävä osa heistä osallistuu moskeijoiden koraanikouluihin. Toisin kuin osa vanhemman sukupolven muslimeista, nuoret rakentavat hänen mukaansa identiteettiään nimenomaan uskonnollisina muslimeina. Moskeijoiden opetukseen on hänen mukaansa myös turvallista osallistua ilman radikalisoitumisvaaraa.

Islamilaiset yhteisöt ovat tarttuneet haastateltavan mukaan radikalisoitumiskysymykseen tosissaan, ja ovat muun muassa järjestäneet yhdessä viranomaisten

kanssa tilaisuuksia radikalisoitumista vastaan. Samoin moskeijoiden ekstremismin vastaista opetusta hän pitää luotettavana. Muslimivaikuttajan mukaan musliminuorten uskonnollisen identiteetin kehittymisen kannalta koulujen uskonnonopetus herättää muslimiyhteisössä yleensä huolta. Paras lääke ekstremismiä vastaan hänestä on juurtuminen oman uskonnon mukaisesti. Koulu ei tässä ole haastateltavan mielestä hyödyksi, sillä monet muslimiyhteisön jäsenet eivät voi hyväksyä sitä, että islamia saa opettaa käytännössä kuka vain. Opettajan omalla uskonnolla ei ole lakien ja asetusten mukaan väliä. Kertojan mukaan osa vanhemmista ottaa tämän vuoksi lapsensa pois islamilaisesta uskonnonopetuksesta.

Myös musliminuorison kanssa toimivan projektin toimijat ovat huomanneet, että musliminuorten aktiivinen osallistuminen uskonnonharjoitukseen on vahvistunut viime vuosina. Nuoret ovat myös aktiivisia yhdistystoiminnassa. Moskeijan vieraaksi nuoret haluavat muun muassa kutsua ”rentoja” imaameja puhujiksi ja tuomaan virikkeitä. Youtubessa videolla nähty imaami maailmalta voi olla erityisen toivottu vieras.²⁴⁰

Islamilaiden vaikuttajien haastattelulauseunnoista on koottavissa yhteneväinen päätelmä, että henkilökohtainen ja opastava, Koraaniin ja islamilaiseen perinteesen tukeutuva keskustelu on hyväksi katsottu toimintatapa. Luottamus vaihtelee siihen nähden, voidaanko radikalisoitumisvaarassa olevan henkilön päätöksiin vielä vaikuttaa. Uskonnollisesti perusteltu ohjaus on muslimivaikuttajien mukaan uskonnollisen yhteisön tapa hoitaa radikalisoitumisen uhkaa. Luottamus moskeijoiden tarjoamaan opetukseen on vahva muslimivaikuttajien itsensä puheessa.

Ääriajattelun kohtaamisen tiedeperusta ja monialainen yhteistyö

Saksassa on käyty tärkeää keskustelua radikalisoitumisen ehkäisemisen menetelmistä, tiedeperustasta ja lähestymistavoista. Erityisesti huomiota kiinnittää se, miten uskonnollinen ulottuvuus olisi huomioitava. Salafismia tutkinut Susan Schröter katsoo, että sosiaalityön lähtökohdat eivät toimi ”ääri-islamistien” toiminnan ja motivaation selittäjinä. Hänen mukaansa on kohtalokasta, jos keskustelu nykyiseen tapaan kiertyy sosiaalityön näkökulmien ympärille. Sosiaalityö ei pysty hänen mielestään käsittelemään jihadismia ilmiönä riittävän monipuolisesti. Sosiaalityöllä on oikeutuksensa vain yksittäistapauksissa, mutta sen menetit eivät riitä ”läpäisemään monitasoista ja vaikeasti selitettävää ilmiötä”. Keskusteluun tarvitaan Schröterin mielestä monialaista ja monitieteistä lähestymistä. Mukaan tulee käytännön toimijoina myös liittää niin tutkijat kuin opettajat, nuorisotyöntekijät, papit, poliisit ja sielunhoitajat.²⁴¹

Terroritaistelijoiden paluuta konfliktialueilta käsittelevässä EU:n terrorisminvastaisen verkoston raportissa uskonnollinen ulottuvuus on huomioitu asiakastyön tilanteita silmällä pitäen. Otsikkotasolla kysymystä kuvataan uskonnollisen ja hengellisen tuen tarjoamisena. Erityisesti huomioidaan työ vankiloissa. Tuen tarjoajina mainitaan lähinnä imaamit, mutta myös muiden uskontojen vankilapapit. Lähtökohtaisesti tekstissä arvioidaan, että palaavat terroritaistelijat haluavat elää uskonnollisen vakaumuksensa mukaan, eivätkä he todennäköisesti pyri pois äärimmäisyysajattelusta. Tällaista realismia kuvaa toteamus, että palaajat saattavat voimakkaasti tukea ryhmiä, jotka toimivat uskottomina pitämiensä henkilöitä ja yhteiskuntia vastaan. Heidän kohteenaan voivat olla ”apostaatit, uskottomat, muut uskonnot, naisten oikeudet, myös EU-yhteiskunnat”. Opastuksena palanneiden terroritaistelijoiden kohtaamiseen EU-julkaisu nostaa myös keskustelun erilaisista uskonnollisista tulkinnoista. Työmenetelminä mainitaan dialogi ja mentorointi sekä ”muut tekniikat”, joista ei tehdä tarkempaa selkoa. Samoin korostetaan riittävää koulutusta tehtävään. Samalla varoitetaan asiantuntemattomista yrityksistä ekstremististen ajattelumallien juurimiseksi.²⁴²

EU-verkoston raportissa on merkille pantavaa, että terroritaistelijoiden – käytän tässä nimenomaisesti EU-verkoston terminologiaa, kuten aluksi jo selvitin – lähtökohtia ja paluuseen liittyviä riskejä tarkastellaan vahvasti uskonnollisen motivaation ja siihen liittyvien katsomusten näkökulmasta. Suomalaisessa todellisuudessa aikaisemmin esitellyt viranomaisdokumentit nimenomaisesti välttävät viittauksia uskontoon. Suomen sisäministeriön raportti jopa tietää, että uskonnolliset tekijät eivät ole väkivaltaisen islamtaustaisen ekstremismin taustalla.

5.2. Toimintaa ja tekoja ääriajattelua vastaan

Edellä on esitelty malleja ääriajattelua edustavien merkittävien, islamilaisesta teologiasta inspiraationsa etsivien ryhmien kohtaamiseen. Minkäänlaista läpimurtoa tai viisasten kiveä ei ole niistä löytynyt. Toisaalta on muistettava sellaiset salafistien itsensä keskuudessa toimivat ryhmät, jotka torjuvat väkivallan. Kohtaamisen ja ohjaustyön kannalta harmaalle alueelle taas sijoittuvat ryhmät ja henkilöt, jotka hyväksyvät väkivallan, vaikka eivät itse siihen osallistukaan.

Seuraavassa käsittelen eri kansalaisjärjestötoimijoita, jotka konkreettisen ohjaustyön tai yhteistoiminnan kautta pyrkivät Suomessa ehkäisemään radikalisoitumista ja vahvistamaan uskontoryhmien yhteistyötä. Kysymyksessä on projektityyppinen työskentely, eikä tässä voida selvittää projektien tilannetta, rahoitusta tai tulevaisuudennäkymiä.

Radikalisoitumisen ehkäisyprojekti Radinet

Suomalaisten viranomaistoimijoiden, erityisesti sisäministeriön suojeluksessa toimineen setlementtijärjestön Radinet-hanke on kerännyt kokemuksia ja kehittänyt radikalisoitumisen ehkäisemisen suomalaista mallia. Viitekehyksenä sillä on EU:n verkostoissa toteutuvat Exit-mallit. Hankkeen projektihenkilöiden mukaan radikalisoitumisen ehkäisyssä on maakohtaisia eroja. Myös eri konteksteissa on tehty lähtökohtaisesti erilaisia arvioita siitä, kohdistetaanko toiminta enemmän poliittiseen vai uskonnolliseen radikalisoitumiseen. Erityisesti Ranskassa ja Iso-Britanniassa on korostunut uskonnollisesti motivoituneiden ekstremismin kohtaaminen.²⁴³

Radinetin toiminnalle asetettiin aloitusvaiheessa keskeiseksi tehtäväksi yhteisöjen kanssa toimiminen. Kokemuksen myötä painopiste on siirtynyt kuitenkin henkilökohtaiseen asiakastyöhön. Asiakkaita tulee poliisin tai muiden viranomaisten ohjaamina. Merkittävä osa on kuitenkin projektin omista yhteyksistä. Enimmillään asiakastapaamisia saman henkilön kanssa on ollut yli 20. Joidenkin osalta tapaaminen jää yhteen kertaan. Uskonnolliset ja poliittiset motiivit erotellaan raportoinnissa, joskin joskus rajanveto on toimijoiden mukaan vaikeaa. Runsaat puolet asiakaskontakteista on nimetty taustaltaan uskonnollisiksi. Asiakkaat itse eivät välttämättä tunnista itseään radikalisoituneiksi, vaikka käynnissä olisi jopa väkivaltaan liittyvä tutkintaprosessi. Joissakin tapauksissa asiakkaiden läheiset tai esimerkiksi oppilaitos ovat olleet huolissaan henkilöstä ja ohjanneet hänet Radinetin konsultaatioon.²⁴⁴

Huolimatta useiden asiakkaiden uskonnollisesti radikaalin maailmankuvan vaikuttamista Radinetin asiakaskeskusteluissa uskonto näkyy vain vähän. Kysymys on haastattelussa todetun perusteella myös siitä, miten työntekijä tunnistaa uskonnolliset motiivit. Asiakas ei välttämättä lainkaan kommunikoi uskonnollisin termein. Irtautuminen uskonnollista väkivaltapotentiaalia sisältävästä maailmankuvasta on hanketoimijoiden mukaan joka tapauksessa pitkä prosessi. Käytännössä Radinetin toimintatapana on pyrkiä käymään keskustelua henkilön erilaisista tarpeista ja tulevaisuudennäkymistä sen sijaan, että pyrittäisiin käsittelemään uskonnollisia tekijöitä ja motiiveja. Kysymys muotoillaan seuraavasti: mitä asiakkaan uskonnollisista kannoista seuraa arjessa? Toisaalta myös poliittisia vaikuttimia on syytä tiedostaa esimerkiksi Syyriaan taistelijaksi lähtemisen taustalla. Ääriajatteluun ohjaustoiminta pyrkii vaikuttamaan avaamalla uusia näkökulmia, sillä ääriajattelu kaventaa joka tapauksessa todellisuuden kuvaa. Radinetin työntekijät työskentelevät psykososiaalisen, terapeuttisen ja yhteisöpedagogisen ammattillisuuden lähtökohdista.²⁴⁵

Aikaisemmin esiteltiin saksalaisten tutkijoiden ajatuksia jihadistisen ajatussuunnan vastustamisesta luomalla vastakertomusta. Kysymys vastakertomuksen rakentamisesta saa Radinetin toimijat käymään keskustelua siitä, miten suomalainen malli voisi kehittyä. Johtoajatuksena on hyvän elämän ja turvallisuuden rakentaminen, ei niinkään ”jonkin” vastustaminen tietyn argumentaation kautta. Käsitys suomalaisten ekstremistien ajautumisesta äärijärjestöjen toimijoiksi on sama kuin haastatelluilla muslimivaikuttajilla. Kysymys olisi moskeijoiden ulkopuolella tapahtuneesta radikalisoitumisesta. Myös ajatus moskeijasta suojan antajana nousee keskustelussa esille. Kysytyn vastakertomuksen rakentamisessa uskonnollis-teologinen ulottuvuus on projektityöntekijöiden mukaan tarpeen, mutta se ei ole Radinetin tehtävä.²⁴⁶

Shoulder to shoulder -yhteisöprojekti

Toinen suomalainen kansalaisjärjestötaustainen radikalisaation ehkäisemisen projekti, Kirkon ulkomaanavun (KUA) Shoulder to shoulder, on toiminut uskonnollisten yhteisöjen, viranomaisten ja koulun kanssa. Myös kokemuksia henkilötason yhteyksistä ja keskusteluista on syntynyt. Toimijat kertovat asiakastyön kokemukseensa nuoren henkilön hitaasta radikalisoitumiskehityksestä, kun taas mediasa monesti kerrotaan nopeasta muutoksesta. Muutos koetaan erityisesti perheissä, mutta myöhemmässä vaiheessa laajemmassa piirissä. Perheen huoli kasvaa nuoren mielenmuutoksen myötä aina konkreettisesti koettuun uhkaan saakka. Mikäli apua ehditään tarjota, siinä parhaaksi on koettu yhdistelmätuki eri palvelujen yhteistoimintana. Uskonnolliset kysymykset ovat olleet projektihenkilöiden kertoman mukaan vaiettuja sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakastyössä, mutta projektin toimijoiden näkemyksen mukaan nyt niitä kohdataan avoimemmin paitsi sosiaali- ja terveyspuolella myös viranomaistahoilla. Shoulder to shoulder -toimijat pitävät eräänlaisena johtoajatuksena uskonnolliseen radikalisoitumiseen nähden, että henkilöllä on lupa olla radikaali, mutta ei väkivaltainen.²⁴⁷

KUA:n shoulder to shoulder -projektin taustana on kansainvälisissä konteksteissa vaalittu yhteisöllinen toiminta. Ulkomaisissa esimerkkitapauksissa on esimerkiksi torjuttu yhdessä paikallista moskeijaa vastaan kohdistuneita uhkia. Osa Suomen islamilaisista yhteisöistä on lähtenyt projektitoimintaan mukaan. Varsinaisia islamilaisteologisia perusteluita ei ole tullut esille silloinkaan, kun yhteistyöstä on kieltäydytty.²⁴⁸

Shoulder to shoulder -toiminnassa pyritään ruohonjuuritasolla kohtaamaan monipuolisesti uskontojen yhteiselämän kysymyksiä. Informaatio ja tuki niin viranomaisille kuin kouluille, seurakunnille ja erityisesti perhetyötä tekeville ta-
hoille korostuu. Toimijat kuvaavat toimintaansa sanalla ”diapraksis”, erottuen uskontodialogista, etenkin teologisesta dialogista. Kysymys on verkostoista ja tu-
esta vähemmistöryhmille tilanteessa, jossa islamofobia, vihapuhe ja yhteiskun-
nallinen polarisoituminen ovat vahvistumassa. Uskontoa ei toiminnassa suljeta
pois, mutta sitä ei myöskään tematisoida. Taustalla on Kirkon ulkomaanavun ko-
kemus uskontojohtajien rauhanvälitystoiminnasta Somaliassa ja Etelä-Sudanissa.
Toiminnassa on yhteistyötahoina tusinan verran islamilaisia yhdyskuntia Helsin-
gissä, Turussa, Tampereella ja Oulussa. Toimijoiden käsityksen mukaan islami-
laiset yhdyskunnat, jotka eivät ole mukana, eivät vastusta toiminnan päämääriä.
Etninen tausta ei ole myöskään tekijä, joka määrittäisi osallistumishalua. Lähin-
nä viitataan resurssipulaan ja haluun harjoittaa uskontoaan rauhassa ilman yhteis-
kunnallista osallistumista. Asennoituminen olisi haastateltavien sanoin nähtävissä
itsensä suojelemisena.²⁴⁹

Shoulder to shoulder toiminnassa on todettu, että vaikka huolenaiheet ääritoi-
minnan suhteen ovat samat kaikilla, yhteistyön kiinnostuksen aiheet vaihtelevat.
Moskeijoissa käydään keskustelua ympäröivän yhteiskunnan taholta tulevasta pai-
neesta ja asenneilmastosta. Ekstremismin kysymykset ovat agendalla vasta niiden
jälkeen. Konkreettisenä esimerkkinä yhteisöllisestä toimintatavasta hankkeen toi-
mija lähtee vaikkapa paikallispoliisin pyynnöstä johonkin jännitystä aiheuttanee-
seen tilanteeseen ratkomaan yhteistyökysymyksiä poliisin ja jonkin islamilaisen
yhdyskunnan välillä. Luterilaisissa seurakunnissa on hanketoimijoiden koke-
muksen mukaan paljon kiinnostusta islamiin uskontona ja sen suhteeseen ekstre-
mismiin ja yhteiselämän kysymyksiin. Shoulder to shoulder -projektin toimijat
toivovat seurakunnilta vahvaa solidaarista liikkeelle lähtöä, ei pelkästään tiedon-
tarpeen täyttämistä ja yhteyksien luomista.²⁵⁰

Mielenkiintoinen yksityiskohta Shoulder to shoulder -projektin toiminnasta on
keskustelut, joita projektin toiminnassa käytiin useiden konfliktialueelle lähtenei-
den nuorten omaisten kanssa. Projektin tapaamisissa tietoon oli tullut, että Suoje-
lupoliisi oli ollut aktiivinen perheiden suuntaan. Projektityöntekijöiden kertoman
mukaan Suojelupoliisin käynneillä oli konfliktialueille lähteneiden omaisten kan-
nalta kuitenkin myönteistä merkitystä tilanteessa, jossa mikään muu taho ei ollut
kiinnostunut heidän asiastaan. Perheen nuoren lähtö sota-alueelle oli niin herk-
kä kysymys, että se oli ehtinyt jo provosoida jopa perheiden välisiä ristiriitoja.²⁵¹

Huomattavasti kielteisempi kuva välittyi aikaisemmin esitellyn Creutzin, Juntusen ja Saarisen tutkimuksen kautta viranomaistoiminnasta; ilmeisesti erityisesti Suojelupoliisista.

Vankeinhoitoviranomaiset ovat huolestuneet vankien radikalisoitumisesta. Rikosseuraamusviraston projektiraportissa muslimitaustaisten ekstremistien toimintaan pyritään löytämään ratkaisuja. Raportissa ilmiö määritetään suorasanaisesti: ”Vankilassa harjoitettavaa islamistista ääri-ideologiaa voisi kuvailla ’salafi-jihadistiseksi gangsteri-islamiksi’, joka tasapainottelee ideologisen ja rikollisen ajatusmaailman välillä, jossa tietty tarkoitus pyhittää keinot”. Vankeinhoitoviranomaisten mukaan luotetut imaamit ovat tervetulleita vankiloihin tapaamaan muslimivankeja, mutta heidän on oltava itse hyvin integroituneita, kielitaitoisia, koulutettuja ja maltillisia.²⁵²

Käytännön toimenpiteitä toivoen myös muslimivaikuttaja Atik Ali nostaa haastattelussa esille vankiloissa vahvistuvan ääriajattelun ja sitä kautta terroritekojen uhkan. Asiaan täytyisi hänestä tehokkaasti tarjota ehkäiseviä toimia. Niiden toteuttaminen vaatisi voimavaroja. Huolestuttavaa hänestä on, että vankiloissa on noussut itse valittuja vanki-imaameja uskonnollista ääriajattelua vahvistamaan. Alin mukaan muslimiyhteisöllä on kuitenkin jo myönteisiä kokemuksia yksilöllisestä vankien tapaamisesta. Hänestä olisi toivottavaa kaikkien Suomen vankiloiden läpikäyminen maltillisen ohjauksen ja opetuksen mielessä.²⁵³ Myös Helsingin evankelis-luterilaisten seurakuntien palkkaama projektityöntekijä, uskonnolliselta katsomukseltaan muslimi, on käynyt vankiloissa muslimivankien luona.²⁵⁴

Kun asetetaan kysymys, millainen henkilö olisi koulutustaustaltaan ja asemaltaan paras vaihtoehto opastamaan radikalisoitumisvaarassa olevaa tai radikalisoitunutta henkilöä pois ekstremismistä, haastateltavilla on kahdenlaisia näkemyksiä asiaan. Yhdet näkisivät mieluiten sosiaalialan koulutuksen saaneen ammattihenkilön, kuten nuoriso-ohjaajan, radikalisoitumista ehkäisevänä työntekijänä. Islamilaisessa yhteisössä näkemys on mieluummin siihen suuntaan, että korkeasti arvostettu uskonnollinen auktoriteetti pystyy uskottavimmin esiintymään radikalismia ehkäisemässä.

Islamitieteellinen asiantuntemus taas oli, kuten aikaisemmin todettiin, tutkijoiden Ceylan ja Kiefer vaatimuslistalla. Uskontotutkija Schröter puolestaan puhuu voimakkaasti moniammatillisen ja monitieteisen lähestymistavan puolesta.

Suomalaisissa kansalaisjärjestötaustaisissa radikalisaatiota ehkäisevissä projekteissa muotoillaan kantoja uskonnolliseen ulottuvuuteen varovaisesti ja asiakkaita kuunnellen. Uskonnon merkitys kylläkin nähdään ja siihen liittyvien kysymysten kohtaamista pidetään tärkeänä. Toimeksiantona hankkeilla ei kuitenkaan ole

aktiivinen uskonnollisen ulottuvuuden työstäminen ja kehittäminen. Myöskään uskontoasiantuntemusta ei hankkeissa ole muutoin kuin hanketoimijoiden oman uskonnollisen taustan kautta. Sen merkitys ei keskustelussa tai asiastyössä nouse esille, eikä ohjaustyötä tekevän oma uskonnollinen katsomus takaa ammatillista osaamista uskontoasioissa. Projektien toiminnasta on vasta lyhytaikaista kokemusta, ja kuten yksi projektitoimija toteaa, vielä ollaan ”lapsenkengissä”.

Uskontojen yhteistoiminta ja yhteiset tehtävät

Edellä on jo viitattu vastuuseen, joka liittyy radikalisoitumisen ehkäisyyn. Islamilaisien yhdyskuntien johtohenkilöt ovat julkisten haastattelujen yhteydessä joutuneet vastaamaan islamiin liittyviin kriittisiin kysymyksiin. Reagointi vastuun peräämiseen voi helposti johtaa puolustuskannalle. Vastuuta ei voida perustellusti asettaa pelkästään islamilaisille yhteisöille. Myös kirkoilla on asiassa oma roolinsa, mikä ei ole kuitenkaan helposti muotoiltavissa. Valtiovallalla on myös omat odotuksensa uskonnollisia yhteisöjä kohtaan.

Väkivaltaisen ekstremismin ehkäisyssä Suomen sisäministeriön vastuutaholla asetetaan uskonnollisille yhteisöille toiveeksi vaikuttaminen kolmella alueella: uskonnon tulkinta, väkivaltaisiin ryhmiin värväyksen ehkäisy ja yhteisöjen vastustuskyvyn vahvistaminen väkivaltaan kehottavia viestejä vastaan.²⁵⁵ Näitä voi pitää keskeisinä ja perusteltuina tehtäväalueina mille tahansa uskonnolliselle yhdyskunnalle ja kirkolle. Myös uskonnon tulkinnan alueella huomio kohdistuu siihen, millaista opetusta ja julistusta uskonnolliset yhdyskunnat tarjoavat.

Ekstremismin ehkäisytyössä on tarpeen laajapohjaisuus. Islamilaisille yhdyskunnille esitettävä yksinkertaistava kysymys on, tuleeko musliminuria kasvatata suomalaisen yhteiskuntaan vai islamilaiseen yhteisöön. Haastateltujen muslimivaikuttajien puheenvuoroissa näkyvät molemmat ulottuvuudet. Evankeelis-luterilainen kirkko puolestaan on pyrkinyt rakentamaan yhteistyöverkostoja muslimiyhteisöjen kanssa sekä hallinnollisten rakenteidensa, kuten Kirkkohallituksen toimien, kautta että järjestöpohjalta, kuten edellä kuvattiin Kirkon ulkomaanavun (KUA) projekteissa.

Viralliseksi luonnehdittavalla yhteistyötasolla Suomessa on toiminut vuodesta 2011 islamilaisia ja juutalaisia yhteisöjä sekä kirkkoja yhdistävä Uskot-foorumi. Toimintaohjelmana on uskonto- ja yhteiskuntarauhan vahvistaminen.²⁵⁶ Puheenjohtajuus siirtyy määräjain uskontoryhmältä toiselle. Keskustelussa on ollut osanottajapohjan laajentaminen myös muihin uskontoryhmiin.²⁵⁷

Foorumi on pyrkinyt nopeatahtisesti reagoimaan terroritekoihin. Julkilausumia on annettu niin Brysselin, Tukholman kuin Istanbulin iskuista. Samalla on haluttu korostaa, että yhtä uskontoa eli käytännössä islamia ei saa leimata terroristisyytöksillä. Turun vuoden 2017 elokuun terrori-iskun yhteydessä laaja uskonto-toimijoiden verkosto reagoi iskun tuomiten ja järjestämällä kansalaistapahtuman. Foorumin puheenjohtajana tuolloin toiminut tataaritaustaisen islamseurakunnan edustaja Atik Ali kuvaa tapahtumia yhteistyöpohjaisena nopeana reagointina. Uskontojohtajia ja sisäministeriön edustajia saatiin lyhyellä varoitusaajalla mukaan kansalaistapahtumaan. Iskun jälkeisinä tunteina yhteydenottoja ja koordinaatiota tehtiin hänen mukaansa sadoin puheluin. Atik Alin johtaman Muslimiverkoston Facebook-sivuja luettiin tapahtuman jälkeen liki 200 000 kertaa. Nettikeskusteluista uhkasi tulla myös kielteisen äärikansallisen mielipidevaikuttamisen kanava, mutta Alin mukaan tilanne kääntyi maltillisten voitoksi.²⁵⁸

Uskot-foorumi on järjestänyt seminaareja muun muassa vastakkainasettelun ja ekstremismin ehkäisemiseksi. Myös sisäministeri ja opetusministeri ovat osallistuneet foorumin seminaareihin.²⁵⁹ Uskonnot yhteiskunnan vastakkainasettelua ja polarisaatiota vastaan -seminaarissa (27.9.2016) allekirjoitettiin myös yhteinen julkilausuma vihapuhetta ja vastakkainasettelua vastaan sisäministerin kutsusta.²⁶⁰ Vuonna 2011 foorumi totesi uskonnonvapautta koskevassa julistuksessaan, että uskonnonvapauskäsitteeseen kuuluu myös uskontojen vastuu uskonnollisen kääntymyksen sallimisesta ilman painostusta.²⁶¹

Järjestön vuosikertomuksessa raportoidaan, että vain yksittäinen kirkollinen media, valtamedia ei lainkaan, julkaisi uutisen Uskot-foorumin puheenjohtajiston annettua *Uskonnot yhdessä vihaa ja terrorismia vastaan* -julkilausuman kevään 2016 terrori-iskujen (Bryssel, Istanbul ja Ankara) jälkeen. Kansainvälisistä yhteysesistä vuosikertomuksessa mainitaan muun muassa Foorumin vieraana käynyt OIC:n johto.²⁶²

Uskontodialogia ovat ilmaisseet arvostavansa yhteiskuntarauhan vahvistajana sekä vuoteen 2019 asti opetusministerinä toiminut Sanni Grahn-Laasonen ja ministeriöiden virkamiehet kuten suurlähettiläs Pekka Metso ulkoministeriöstä sekä sisäisen turvallisuuden kehittämispäällikkö Tarja Mankkinen sisäministeriöstä. Suurlähettilään mukaan myös ulkopoliitikassa uskontodialogi on keskiössä.²⁶³ Metso on käynyt puhumassa suomalaisesta uskontojen yhteistyön mallista muun muassa USA:n kongressissa.²⁶⁴

5.3. Uskontodialogi ja keskinäinen vaikuttaminen

Kansainvälisissä uskontojen välisissä dialogeissa lähtökohtaisesti uskontojen käytäntöön on katsottu kuuluvan myös uskonnon levittäminen ja siitä toisuskoisten vakuuttaminen. Muslimien ja kristittyjen välisissä vuoropuheluissa on käyty keskustelua muun muassa muslimien dawa-motiivin ja kristittyjen lähetysajattelun yhteisistä ja erottavista piirteistä.

Muslimien ja kristittyjen välisiä korkean tason dialogeja on käyty vuosikymmeniä erityisesti Kirkkojen maailmanneuvoston aloitteesta. Kiistakysymyksenä on ollut muun muassa avustustoiminnan rooli. Kirkkojen maailmanneuvoston julkilausumassa sanotaan:

Tunnustaessaan, että mission ja dawa ovat keskeisiä uskonnollisia velvollisuuksia sekä kristinuskossa että islamissa, muslimien ja kristittyjen täytyy pitäytyä kaikkien ihmisten hengelliseen ja materiaaliseen hyvinvointiin. Monet lähetysaktiviteetit ja menetelmät herättävät oikeutettuja epäluuloja. On tilanteita, joissa palvelutoimintaa tehdään salatut motiivit mielessä ja ihmisten haavoittuvuudesta hyötyen. Sen vuoksi olennaisen tärkeää on todistamisen ja käännyttämisen erottaminen.²⁶⁵

Islamin kutsu

Koraani lausuu dawasta, että sitä on tehtävä ilman riitaa ja sovinnollisesti.²⁶⁶ Suuren eurooppalaisen muslimijärjestön Milli Görüşin perjantaisaarnoissa esimerkiksi tähdenetään: ”Erityisesti Euroopan muslimeilla on suuri vastuu islamilaisesta julistustyöstä. Sanoja tärkeämpiä ovat kuitenkin teot ja esikuvallinen elämä. Jokainen muslimi edustaa islamia, ja velvoite julistustyöhön kuuluu jokaiselle, ei vain jollekin erityisryhmälle.”²⁶⁷

Laajalla kansainvälisellä foorumilla dawa edistävät islamilaisten järjestöjen ja hallitusten maailmanjärjestöt. Islamilainen Liiga (Rabita) perustettiin jo vuonna 1962 järjestötason yhteiselimeksi 22 maan edustajien voimin. Järjestön päämääräksi asetettiin islamin sanoman levittäminen sekä islamin oppien ja periaatteiden selittäminen. Samoin peruskirja vetoaa islaminvastaisen ”vaarallisen salaliiton” tuhoamiseksi, sillä ”islamin viholliset” pyrkivät vetämään muslimit pois uskostaan ja tuhoamaan islamin yhtenäisyyden ja veljellisen yhteenkuuluvuuden.²⁶⁸ Hallitusten korkean tason organisaatio taas on aikaisemmin esitelty OIC, Organisation of Islamic Co-operation, jossa on yli 40 jäsenmaata. Sen toimintaan kuuluvat muun muassa vuosittaiset ulkoministerikokoukset.²⁶⁹

Islamilaisten maiden yhteistyöjärjestössä (OIC) hyväksytyissä strategioissa korostetaan dawa-toiminnan tehostamista läntisissä yhteiskunnissa. Euroopassa vaikuttamisen strategiassa todetaan myönteisenä kehityksenä kasvava islamiin kääntyvien määrä. Vierailut muslimimaissa, avioliitot muslimien kanssa, yhteydet muslimiyhteisöihin ja yksilöllinen ponnistelu islamin levittämiseksi mainitaan asiakirjassa islamin levittämisen ansiokkaina kanavina. Erityisesti asiakirja korostaa, että muslimien täytyy säilyttää vahva ja oikeaoppinen islamilainen identiteetti. Tähän kuuluu sharia-lain oikea ymmärtäminen ja arabian kielen opettamisen tavoite kaikille Euroopassa asuville muslimille, jotta Koraani säilyisi ylimpänä ohjenuorana.²⁷⁰ Islamin levittäminen Euroopassa on siis korkeimman poliittisen tason kysymys islamiin sitoutuneissa maissa.

Suomalaisen islamin piirissä dawa-motiivista puhutaan julkisuudessa vähän. Yksittäiset muslimiyhteisöt ovat aktiivisia, ja heillä on nettisivustonsa sekä aktiivista työtä kaduilla kantasuomalaisten parissa.²⁷¹ Kristinuskosta islamiin kääntyneiden määrästä ei ole saatavilla luotettavia tietoja. Suomalaiset muslimikäännynnäiset, myös naiset, ovat saaneet runsaasti julkisuutta erityisesti moskeijahankkeissa.²⁷² Islamilaista suomenkielistä kirjallisuutta on painettu ilmeisesti lähinnä kansainvälisten muslimijärjestöjen toimesta dawa-hengessä.

Esimerkkinä suomenkieliselle ei-muslimiväestölle suunnatusta islamilaisesta dawa-materiaalista ovat Suomessa toimivan Helsingin muslimit -nimisen islamilaisen yhdyskunnan julkaisut. Jaettava materiaali käsittelee islamin oppia ja teologista rajanvetoa kristinuskon käsityksiin muun muassa Jeesuksen ymmärtämisessä. Suhdetta Jeesukseen kuvaa *Totuus Jeesuksesta* -lehtinen. Teksti kuvaa Jeesusta muslimien profeettana. Siihen sisältyy vetoamus kristityille, etteivät nämä palvoisi Jeesusta jumalana.²⁷³ Toinen lehtinen, *Harhakäsityksiä Islamista*, pyrkii vakuuttamaan lukijansa islamin myönteisestä naiskuvasta. Viestinä on muun muassa se, että huivi ei ole alistava. Teologisista kysymyksistä korostuu vakuuttele, että muslimit eivät palvo ”uutta Allah-nimistä jumalaa”.²⁷⁴

Muslimiväestö kristillisessä vaikutuksessa

Kristillistä lähetystoimintaa kuvataan muslimilähteissä yleisesti vahvoin kielteisin sanakääntein. Myös pelko Euroopassa asuvien muslimien kääntymisestä kristityiksi on suuri. Muun muassa jo turkkilaisväestön saapuessa Saksaan kymmeniä vuosia sitten Turkin valtiolliset toimijat julkaisivat propagandakirjoituksia kristillisiä vaikuttamispyrkimyksiä vastaan. Tunnetuksi tuli *Siirtotyöläisen käsikirja*, jossa varoitettiin ”salakavalista” kristillisistä lähetystyöntekijöistä.²⁷⁵

Suomessa islamilaisten turvapaikanhakijoiden kääntymisistä kristityiksi on kerrottu ainakin kirkollisessa mediassa ja Yleisradion uutisissa.²⁷⁶ Liikehdintä ei näytä poikkeavan siitä, mitä tapahtuu myös Lähi-idässä. Media raportoi lukuisista kääntymisistä muslimivaltaisissa maissa. Yksi Lähi-idässä toimiva pastori kertoo, että kymmenet epätoivoiset ihmiset ottavat häneen yhteyttä päivittäin kastetta pyytäen – pastori sanoin ”valmiina uskomaan mihin tahansa” – jotta saisivat sitä kautta paremmat mahdollisuudet päästä länteen.²⁷⁷ Kansainvälinen kristillinen järjestö kertoo Lähi-idän tuhansista kristinuskoon kääntyneistä. Berliiniläinen seurakunta raportoi jäsenmääränsä kasvaneen 150 jäsenestä 700 jäseneseen muslimikäännynnäisten ansiosta.²⁷⁸

Suomessa kysymyksiä on herättänyt muun muassa se, että useimmat kääntymiset ovat tapahtuneet ensimmäisen, kielteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen. Kansainvälisen suojelun antamisesta päättävän Maahanmuuttoviraston mukaan kääntymys on ollut uuden turvapaikkahakemuksen perusteena 700 tapauksessa vuoden 2017 aikana.²⁷⁹ Paikallistasolla seurakunnissa muslimien kääntyminen kristityiksi on luonut uudenlaisen tilanteen. Islamista pois kääntyville järjestetään muun muassa rippikouluja, joiden kesto sekä lehtitietojen että tämän tutkimuksen haastattelujen mukaan on luterilaisissa seurakunnissa yleensä vähintään kolme kuukautta. Lopullinen ero islamiin tapahtuu kasteen kautta. Siitä voi olla kielteisiä seurauksia. Lähtökohtaisesti seurakunnan jäsenyys on tietosuojalakien mukaan turvattu tieto, joten sitä kautta kääntymisten ei kuitenkaan pitäisi tulla julkisuuteen.

Ei ole tietoa, onko muslimien kääntymisillä evankelis-luterilaisen kirkon jäsenyyteen erityistä organisoitua ”muslimilähetyksen” taustaa. Suomalaisessa kirkollisessa keskustelussa muslimeihin kohdistuva lähetystyö ei ainakaan enemmälti nouse keskusteluun. Käytännön kokonaisvaltainen työ seurakuntien toimesta nähdään kirkon tehtävänä, ja siihen kuuluvat niin diakonia kuin lähetys. Virallisella kirkollisella tasolla asioita katsotaan kirkon lähetysasiakirjan *Yhteinen todistus* kautta. Asiakirja asemoi kirkkoa suhteessa yhteiskuntaan ja myös ei-kristittyihin. Siinä todetaan:

Uskontodialogi alkaa toisen uskonnon tai maailmankatsomuksen kannattajan arkisesta kohtaamisesta. Kristillinen todistus kuuluu tähän kohtaamiseen: kristityt kertovat uskostaan kolmiyhteiseen Jumalaan, Isään ja Poikaan ja Pyhään Henkeen. He kuuntelevat toisin uskovia ja antavat heidän kuvata omaa uskontoaan. Kohtaamisissa kolmiyhteinen Jumala toimii salavalla tavallaan ja on läsnä Pyhän Henkensä kautta. Vuoropu-

heluun kuuluvat toiselta oppiminen, toisen kunnioittaminen, vieraanvaraisuus, lähimmäisenrakkaus ja yhteiset teot. Yhteistyö yhteiskunnallisissa kysymyksissä, yhteiset uskonnolliset tilanteet ja opillinen keskustelu ovat muita uskontodialogin muotoja. Vuoropuhelu edistää yhteiskuntarauhaa ja vahvistaa uskonnonvapauden toteutumista.²⁸⁰

Asiakirjassa korostuu jumalallinen toiminta kääntymyksen taustalla, ei niinkään inhimillinen pyrkimys. Samoin uskontodialogin yhteiskunnallinen rooli on vahvasti esillä.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinnossa lähetystyöstä vastaava johtaja Risto Jukko korostaa kirkon pitkän linjan työtä yhteistyön rakentamiseksi Suomen islamilaisten yhdyskuntien kanssa. Jo vuonna 1988 perustettiin Kirkkohallituksen islam-työryhmä. Sen merkitys hiipui pikkuhiljaa. Nykyään kirkkohallituksen alaisuudessa toimii piispainkokouksen asettama *Uskontojen kohtaamisen toimikunta*, jota johtaa piispa. Vuoden 2015 pakolaisaalto saattoi uskontojenvälisen tilanteen jossain määrin käymistilaan. Jukon mukaan kirkossa on koettu tarvetta selkiinnyttää uskontojenvälistä yhteistoimintaa. Kirkon lähetystoimintaa toteutetaan Jukon mukaan kansainvälisten kirkkojen yhteistyöelinten, Kirkkojen maailmanneuvoston (KMN) ja Luterilaisen maailmanliiton, asiakirjojen hengessä.²⁸¹

Keskeisiä ovat maailmanliittojen säännönmukaisissa yleiskokouksissa hyväksytyt asiakirjat. Niissä linjataan suhdetta muihin uskontoihin. Kirkkojen maailmanneuvoston *Together towards life* –asiakirja (2013) määrittää seuraavasti:

Nykymaailman monimuotoisuudessa ja moninaisuudessa kohtaamme monia eri uskontoja, ideologioita ja vakaumuksia edustavia ihmisiä. Me uskomme, että Elämän Henki tuo iloa ja elämän täyteyttä. Näin ollen Jumalan Henki voidaan kohdata kaikissa kulttuureissa, jotka vahvistavat elämää. Pyhä Henki toimii salatuilla tavoilla, emmekä me täysin ymmärrä, miten Henki toimii toisissa uskonnollisissa perinteissä. Me tunnustamme, että monissa elämää luovissa hengellisyiden muodoissa on sisäistä arvoa ja viisautta. Tästä syystä todellinen lähetys ottaa "toisen" lähetystyön kumppaniksi, ei sen "kohteeksi". Rakennetaan yhteyksiä eri uskontoihin kuuluvien uskovien sekä uskonnottomien kanssa syvemmän keskinäisen ymmärryksen, sovinnon ja yhteisen hyvän edistämiseksi²⁸²

Luterilainen maailmanliitto on määrittänyt lähetyskäsitystään *Lähetys kontekstissa* -asiakirjassa (2004):

...kristinusko on islamin ynnä muiden tavoin lähetysuskonto. Uskon jakaminen toisten kanssa kuuluu kristinuskon peruluonteeseen. Jeesus siunasi opetuslapsensa tekemään kaikki kansat hänen opetuslapsikseen (Matt. 28:18–20). Kristus tarjoaa pelastuksen ja tervehtymisen koko ihmiskunnalle yksin uskosta, ilman ansioita. Tämä Kristuksen ainutkertaisuus on kirkon lähetystyön kannalta perustavanlaatuaista. Luterilaisen maailmanliiton kymmenennen yleiskokouksen sanomassa lausutaan: "Jumalan missio on laajempi kuin kirkon rajat." Kyseisessä kohdassa lainataan myös Kirkkojen maailmanneuvoston San Antonion lähetyskonferenssin lausumaa vuodelta 1989: "Emme voi osoittaa mitään muuta tietä pelastukseen kuin Jeesuksen Kristuksen; samanaikaisesti emme voi asettaa rajoja Jumalan pelastavalle voimalle. Lähetysuskontojen luonteen myönteinen ymmärtäminen ja niiden leviämistarpeen huomioon ottaminen voivat kuulua uskontodialogin keskeisiin aiheisiin. Uskontojen vuoropuhelun päämääränä ei kuitenkaan saisi olla keskustelukumppanin käännyttäminen tai ympäri puhuminen."²⁸³

Näiden asiakirjojen teologisesti varsin eksklusiiviselle perustukselle – Kristus ainoana pelastustienä, joskin rajoja asettamatta – rakentuu kirkon lähetystyöstä vastaavan johtajan mukaan uskontojen kohtaaminen. Suomalaisesta tilanteesta hän toteaa myös, että kirkollisella taholla ei ole tiedossa konflikteja islamilaisten yhdyskuntien kanssa. Virallisella tasolla käännyttämissä ei ole myöskään käsitelty. Paikallisseurakunnista ei ole Jukon mukaan myöskään kantautunut raportoitavaa mahdollisista jännitteistä. Sen sijaan tiedossa on useiden seurakuntien myönteinen suhtautuminen muslimiyhdyskuntien kanssa käytävään dialogiin. Kristillisen identiteetin vahvistaminen vaikuttaisi myönteisesti mahdollisesti vuoropuhelua kohtaan koetun pelokkuuden vähentämiseksi. Omasta uskosta todistaminen nousee uskonnollisesta identiteetistä ja mahdollisuudesta uskon esille tuomiseen. Yhteistyökysymysten osalta kirkon johdon näkökulmasta olisi Jukon mukaan helpompaa, jos muslimiyhdyskunnat voisivat esiintyä selkeämmin yhdessä kirkkoon päin.²⁸⁴

Evankelis-luterilaisen kirkon muslimeille jakamassaan tietokirjassaan vastataan kysymykseen ”Käännytetäänkö kirkossa muslimeita?” ennakoivasti ja teologisella tasolla. Muotoilut johtavat ajatukset myös torjumaan sitä mahdollisuutta, että kristittyjä voitaisiin syyttää uskon painostamisesta:

Kirkossa julistetaan evankeliumia ja autetaan hädänalaisia uskonnosta riippumatta. Joskus muslimi kokee kristinuskon sanoman niin puhuttelevaksi, että hän haluaa kääntyä kristityksi. Kristinuskon mukaan kukaan ei voi päättää itse ryhtyä uskovaiseksi, eikä kukaan voi pakottaa toista uskomaan. Usko Jeesukseen syntyy Jumalan vaikutuksena ihmisessä.²⁸⁵

Kirkkojen ja kristillisten yhdyskuntien kannalta maahanmuutto on luonut uuden tilanteen. Merkittävä määrä muslimitaukosta tulevia käännyttäviä on tullut esiin ja julkisuuteenkin. Satoihin nouseva käännyttävien määrä islamista kristinuskoon pienessä maassa on suorastaan historiallista. Kirkolliset vaikuttajat edustivat haastatteluissa johdonmukaisesti näkemystä, että rippikoulun käyneet ja kristityiksi kastetut muslimit ovat olleet vakavissaan kääntymään kristityiksi. Kristittyjen ja muslimien välisen dialogin kannalta seurakuntien aktiivisuus turvapaikanhakijoiden vastaanottamisessa ja seurakuntiin kutsumisessa on kuitenkin potentiaalinen konfliktikysymys.

Turun terrori-isku konkretisoi Suomessa koetun ekstremismin uhan. Poikkeuksetta kirkolliset vaikuttajat katsoivat haastatteluissa, että muslimiyhteisöjen kanssa yhteistyöstä kiinnostuneiden seurakuntien yhteistyöhalu ei edes Turun 2017 terrori-iskun vuoksi ainakaan vähene.

Muslimivaikuttajien dialogikannanottoja ja kriittisiä dialogitekijöitä

Suomalaisten muslimivaikuttajien haastatteluissa nousi esille eroja suhtautumisessa dialogiin. Teologiseen dialogiin useampi haastateltava suhtautui varauksellisesti tai kielteisesti. Syyksi mainittiin joko sen hyödyttömyys tai pelko siitä, että uskonnollisten kysymysten käsittely herättää riitoja. Yksi muslimihaastateltava arvioi, että myös muslimien keskinäisessä yhteistyössä vältetään teologisia kysymyksiä riitojen pelossa. Yhteiskunnallinen dialogi on useamman haastateltavan mukaan sen sijaan hyödyllistä. Kahden muslimivaikuttajan näkemykset ja kokemukset käyvät esimerkistä suhtautumisesta dialogiin ja samalla uskontokuntien keskinäisiin vaikuttamispyrkimyksiin, lähetykseen ja dawaan:

Uskontodialogiin, myös teologiseen dialogiin, myönteisesti suhtautuva muslimivaikuttaja toteaa, että dialogiin on uskonnollinen velvoite. Hän ei halua kuitenkaan määrittää uskontodialogia dawa-työn kautta. Dialogi ei ole hänelle lähetystä vaan ymmärtämään oppimista. Haastateltava pitää luonnollisena, että keskustelussa nousevat esille totuusvaatimukset. Hänestä on myös ymmärrettävää, että islam on noussut esille terroritekojen myötä ja ihmiset reagoivat asiaan. Yleisesti ottaen uskontodialogista vastaajalla on myönteisiä kokemuksia. Ihmiset saattavat tulla kiittämään ja erityisesti opiskelijoiden kanssa on ollut hyviä keskusteluita. Myös kielteisiä reaktioita ja suoranaista uhkailua on esiintynyt. Haastateltava on myös ilmoittanut poliisille pahimmista uhkailuista, mutta poliisi ei ole pystynyt auttamaan. Niin valitettavia kuin uhkailut ovat olleet, niillä ei ole ollut kuitenkaan uskonnollista motivaatiota. Muslimivaikuttaja nimeää uhkailijat äärioikeistolaisiksi.

Toinen muslimivaikuttaja Abdul Mannan korostaa teologisen dialogin merkitystä ja kertoo dialogitapahtumista Oulun seudulla. Mukana ovat useat uskonnolliset yhteisöt. Muslimien ja kristittyjen lisäksi tapahtumiin ovat osallistuneet muun muassa bahailaiset. Uskonnoille yhteisten teologisten teemojen lisäksi rauha ja ihmisoikeudet ovat olleet keskustelujen sisältönä. Muslimien näkökulmasta kysymyksessä on dawa. Tämä merkitsee islamista informointia ja kutsua islamiin. Uskonnollisesta näkökulmasta Mannanin mukaan tarkoituksena on saattaa ihmisille tiedoksi, että viime kädessä on kysymys ihmisen päättämisestä joko paratiisiin tai helvettiin. Jos ihmisellä ei ole esitettäväänä hyviä tekoja, paikkana on helvetin tuli. Hyvä ja onnistunut elämä taas avaa paratiisin. Käytännössä muslimit tekevät dawa-työtä paitsi keskusteluissa ja seminaareissa myös esimerkiksi uskonnollista materiaalia jakamalla.²⁸⁶

Keskeisiä uskontodialogia ohjaavia Koraanin opetuksia ovat Mannanin mukaan Koraanin kohdat 3:64 ja 5:82:²⁸⁷

*Sano: Te, joilla on Kirja, tulkaa puhumaan kanssamme. Palvo-
kaamme vain Jumalaa, älkäämme asettako ketään hänen
rinnalleen, älkäämme ottako toisiamme herroiksi Jumalan ase-
masta. Jos he kääntyvät pois, sanokaa: Todistakaa, että me
alistumme Jumalalle. (Suura 3:64) ²⁸⁸*

*Olet huomaava, että eniten vihaavat uskovia juutalaiset ja mo-
nijumalaiset, ja olet myös huomaava, että eniten rakastavat
uskovia ne, jotka sanovat itseään kristityiksi. Näin on siksi, että
heidän joukossaan on pappeja ja munkkeja ja että kristityt ei-
vät ole ylpeitä. (Suura 5:82) ²⁸⁹*

Koraanin kaksi edellä esiteltyä kohtaa kuvaavat selkeästi dawa-henkisen islamtulkinnan suhtautumista kristittyihin. Yhtäältä esille nostetaan muslimien ja kristittyjen keskinäistä yhteyttä korostava Koraanin jae. Muut uskonnot ovat tässä vähempiarvoisia. Toisaalta kristittyihin kohdistuu erityinen vaatimus. Se kohdistuu kristillisen teologian vaalimaan opetukseen kolmiyhteisestä jumalasta. Selvästi kyseisessä Koraanin kohdassa viitataan islamilaisen teologian shirk-oppiin jonkin toisen asettamisesta jumalan rinnalle.

Edellä esitellystä Oulun islamilaisen yhteisön kutsuvasta toiminnasta esimerkkinä on kaupunginkirjastossa pidetty islamilainen seminaari (2017). Sheikin ja muftin arvonimeä kantavan, Islamin kutsu -yhdyshenkilön jo aikaisemmin mainitun imaami Walid Hammoudin ja imaami Abdul Mannanin esitysten katkelmat ovat myös katsottavissa verkossa. Hammoud tuo videolla voimakkaasti esille, miten ristiretkistä lähtien muslimit ovat kautta aikojen olleet kärsivä osapuoli, vaikka islam on halunnut rauhaa. Mannan puolestaan korostaa anteeksiantamista ja islamia rauhan uskontona.²⁹⁰ Puhujien argumentaatio on saman tyyppistä kuin kansainvälisen islamin intressiorganisaatioilla. Asetelma on selvä: islam on viaton ja rauhaa rakastava ja sen toimijat hyveellisiä lännen sarron keskellä.

Suhde dawaan näyttäytyy sen sijaan toisin jo vuonna 1925 perustetun Suomen Islam-seurakunnan informaatiossa. Seurakunnan jäseniä ovat Suomeen 1800-luvun lopulla saapuneet tataarit²⁹¹. Suomen muslimiverkoston kokoonkutsujana ja Uskot-foorumin avaintehtävissä toimii seurakunnan puheenjohtaja Atik Ali, joka kertoo, ettei dawa kuulu heidän seurakuntansa toimintaan.²⁹² Seurakuntaa voisi luonnehtia etniseksi siinä mielessä, että sen jäseniksi pääsevät vain mishäärinkieliset tataarit.²⁹³ Tältä taustalta valinta dawa-työstä pidättäytymiseen näyttää selkeältä; oman etnisen ryhmän ulkopuolisia ei edes toivota jäseniksi.

Edellä todettiin muslimista kristityksi kääntyneiden suuri määrä ja myös heidän joutumisensa ekstremistien väkivallantekojen ja vihapuheen kohteeksi. Islamilaisien yhteisöjen taholta turvapaikanhakijoiden kristinuskoon kääntymisestä ei ole näkynyt puheenvuoroja julkisuudessa. Asiasta kysyttäessä imaami Abdul Mannan toteaa, että islamista pois kääntyvät henkilöt ovat tietämättömiä ja huonoja muslimeja.²⁹⁴ Atik Ali suhtautuu myös kriittisesti turvapaikanhakijoiden kristinuskoon kääntymisiin. Asiasta kysyttäessä hän käyttää sanaa ”paheksunta”, jonka hän suuntaa ”joillekin evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnille”. Kääntymisistä ei voi moittia turvapaikanhakijoita, jotka ovat hädänalaisessa tilassa, vaan heitä, jotka kääntymiseen johdattavat, tähdentää Ali.²⁹⁵

Uskontodialogin toteuttamistavat

Kirkon keskushallinnon toimesta uskontojenvälisiä keskusteluita on kutsuttu koolle jo parin vuosikymmenen ajan. Haastattelut osoittivat silti, että teologista dialogia ei Suomessa juurikaan käydy. Painopiste on yhteiskunnallisessa dialogissa kolmen monoteistisen uskonnon, kristinuskon, juutalaisuuden ja islamin, kesken.²⁹⁶ Uskontojen vuorovaikutuksen esteeksi voi nousta myös asioita, jotka koetaan hankaliksi oman uskonnon piirissä, arvioi kirkon lähetystyön keskuksen johtaja.²⁹⁷

Varsinaisia menetelmällisiä malleja tai laajempaa teologista kirjallista aktiivisuutta ei ole syntynyt. Erilaisia dialogikokemuksia ja näkemyksiä kokosi dialogivalmentajaksi itseään nimittävä Heidi Rautionmaa toimittamassaan uskontodialogin oppaassa vuonna 2010. Uskontodialogi mielletään oppaassa osaksi monikulttuurista kasvatusta. Julkaisun toimittaja nostaa esille myös uskontodialogin taustateoreetikoiden näkökulmia, esimerkiksi Swidlerin ja Teasdallin orientaatiota, jossa uskontodialogi nähdään kolmesta lähestymiskulmasta: käytännöllinen, henkinen ja kognitiivinen.²⁹⁸ Kuten alussa todettiin, uskontodialogin teoreetikkojen ajattelu ei tässä tutkimuksessa ole käsittelyssä. Tässä kartoitetun käytännön toiminnan kannalta on kuitenkin kiinnostavaa, että uskontojen vuorovaikutusta tutkinut ja kuuluisan katolisen teologin Hans Küngin kanssa yhteistyötä tehnyt emeritusprofessori Reijo Heinonen tähdentää ekstreemismien uskonnollisen motivaation selvityksessä jihadin käsitteellistä tulkintaa. Heinonen toteaa:

Miten erilaisia konkreettisia ja moraalisia johtopäätöksiä seuraa siitä, miten jihad-käsite tulkitaan. Ymmärretäänkö se pienenä jihadina, joka velvoittaa umman, muslimien maailmanyhteisön puolustamiseen, jolloin siihen voidaan liittää myös väkivaltaisen käyttäytymisen mahdollisuus. Vai ymmärretäänkö se suurena jihadina, ihmisen kilvoitteluna omia pimeitä puoliaan ja heikkouksiaan vastaan. Edellisellä tulkinnalla on tapana erottaa meidät toisistamme ja tehdä uskontojen välinen vuorovaikutus vaikeaksi. Suuri jihad luo dialogin edellytyksiä silloin kun se ymmärretään ihmisen kilvoitteluna pyhien tavoitteiden saavuttamiseksi, sillä tämän kilvoittelun me tunnistamme kaikissa uskonnoissa.²⁹⁹

Heinosen pyrkimys jihadin tulkinnan liittämiseksi uskontodialogin kontekstiin on mielenkiintoinen avaus. On rohkeata, että yhden uskonnon edustaja ottaa puolensa dialogissa toiseen uskontoon kuuluvan keskustelukumppaninsa tai uskonnollisen järjestelmän opetukseen nähden. Tarkoituksena on ilmeisesti vai-

kuttaa dialogimyönteisemmän ajattelun voimistamiseen ja hillitä ekstremististä näkökulmaa pyhien tekstien tulkinnassa. Korostus on omiaan liittämään kristillisen oppineen puheenvuoron islamin liberaalimpaan tulkintaan; se avaa kenties yhteyden yhteen suuntaan, mutta saattaa sulkea sen toiseen tahoan.

Tässä tutkimuksessa teemana on islamin kohtaaminen, eikä dialogi muiden uskontojen kanssa sen vuoksi nouse esille. Valtakirkollisessa vapaamuotoisessa dialogissa näkyy käytännön tasolla myös yhteistoiminta muiden uskontojen, erityisesti hindujen ja buddhalaisten kanssa. Yhteisen toiminnan ohjelmassa on tyypillisesti meditaatiota. Esimerkiksi kirkollisen lehden kuvauksen mukaan yhteisessä moniuskontoisessa tilaisuudessa vuorottelevat ”kristallikulhojen sointi, mantrat ja rukoushuokaukset”. Jutussa tähdennetään, että uskontojen sekoittamiseen, sulautumiseen tai käännyttämiseen ei tilaisuuksissa pyritä.³⁰⁰ Uskontojen välistä yhteistyötä tehdään myös paikallistasolla eri puolilla maata kaukana akateemisista keskuksista. Esimerkiksi Kainuussa kokoonnutaan useita kertoja vuodessa keskustelemaan uskontoryhmiä koskettavista ajankohtaisista asioista.³⁰¹

Ankaran islamin tulkinnan näkökulmasta uskontodialogi, jossa on mukana muita kuin niin sanottuja abrahamilaisia uskontoja eli islamin lisäksi kristinusko ja juutalaisuus, on kuitenkin kriittinen tekijä. Kysymys on jumalakäsityksestä, sillä islam suhtautuu opillisesti tiukasti monijumalaisiin uskontoihin. Tästä on jo edellä saatu viitteitä. Samoin jyrkkänä tuli esille turkkilaisen valtionislamin suhde uskontodialogiin ylipäätään. Siinä uskontodialogi on petos islamilaista mono-teismia kohtaan.

Dialogin menetelmien kehittämiseen ei ole Suomessa nähtävästi kiinnitetty suurempaa huomiota. Kokeiluista on mainittavissa kolmen monoteistisen uskonnon dialogeissa käytetty ”kuuntelevan keskustelun” metodi. Menetelmää (scriptural reasoning) on kehitetty alun perin Cambridgen yliopistossa. Toimintaa kuvataan teologian tutkimuksen sivustolla seuraavasti:

Keskeisessä osassa menetelmässä ovat uskontojen pyhät kirjoitukset ja uskontojen edustajat näiden tekstien lukijoina ja tulkitsijoina. Kunkin uskonnon edustaja tuo tapaamiseen lyhyen tekstikatkelman, jonka pohjalta hän antaa lyhyen alustuksen. Tämän jälkeen ryhmässä käydään vapaata keskustelua. Pyrkimyksenä ei ole pitää esitelmää kyseisen uskonnon perusteista tai sen dogmeista, eikä myöskään esitelmöidä valitusta teemasta, vaan sen sijaan menetelmässä myönnetään, että jokainen keskusteluun osallistuva edustaa uskontoaan omista lähtökohdistaan.

*Keskustelussa ei lausuta yleistyksiä siitä, miten kussakin uskon-
nossa nähdään jokin asia, vaan kiinnostuksen kohteena on
keskustelijan näkökulma. Vaikka scriptural reasoning -menetel-
mällä pyritään edistämään uskontojen välistä vuoropuhelua,
keskustelun pyrkimyksenä ei ole, että sen päätteeksi laadittai-
siin julkilausuma, jossa eriteltäisiin, mistä asioista voidaan olla
yhtä mieltä ja mistä taas ollaan eri mieltä. Tämän tyyppiselle
keskustelulle uskontojen kesken on omat fooruminsa. Scriptural
reasoning -menetelmässä sen sijaan painotetaan, että dialogia
voidaan käydä myös niin sanotusti ruohonjuuritasolla ilman eri-
tyistä teologista asiantuntemusta.³⁰²*

Uskontodialogin asiantuntija Risto Jukon mukaan Suomessa on sovellettu scriptural reasoning -metodia hieman Cambridgen menetelmästä poiketen. Cambridgen intensiivisessä kampustilanteessa on päästy kenties syvemmälle teologi-
sessa dialogissa kuin vastaavissa suomalaisissa tilanteissa. Suomalaisessa versiossa ei niinkään ole pyritty käymään usein kokoontuvien pienryhmien keskusteluja. Sen sijaan tapaamiset ovat suuremmissa joukossa, mutta harvemmin. Ohjelmas-
sa kunkin uskonnon yksi edustaja lukee uskontonsa tekstejä ja selittää niitä. Muut ovat oppimassa ja voivat esittää tarkentavia kysymyksiä. Teksti ja sen välittämä asia jätetään osallistujien itsensä mielen työstettäväksi.³⁰³

Mallilla on ilmeisen matala konfliktiherkkyys. Uskonnollinen debatti ei kuu-
lu sen luonteeseen. Samantyyppistä, mutta ehkä haastavuudessaan pidemmälle
menevää uskonnollisen tekstin oppimisen dialogimallia on kehittänyt Harvar-
din yliopiston vertailevan teologian (comparative theology) professori Francis X.
Clooney. Hän on nimennyt mallin vertailevan teologian (comparative theology)
alueella ”syväoppimiseksi”.³⁰⁴

Clooney kirjoittaa: ”Tradition ulkopuolisten lukijoiden täytyy ottaa teks-
tin dynamiikka vakavasti, ilman yrityksiä muuttaa sitä turvalliseksi ja tehotto-
miksi”.³⁰⁵ Teologisen dialogin mallien kehittämisen näkökulmasta uskallusta ja
rohkeutta toisen osapuolen uskonnollisen maailman kohtaamiseksi voidaan har-
joitella ilman irti ryöstäytyvän konfliktin pelkoa. Teologisen dialogin kehittämi-
nen on synnyttänyt kansainvälisesti runsaasti tutkimuskirjallisuutta ja käytännön
oppaita. Tämän tutkimuksen yhteydessä niitä ei käydä käsittelemään. Edellä ku-
vatut esimerkit lähinnä konkretisoivat Suomessa toteutettuja dialogipyrkimyksiä.

Islamin sisäinen dialogi

Uskontojenvälisen dialogin kannalta merkittäviä ovat kunkin uskontoryhmän sisäiset suhteet ja keskinäinen vuorovaikutus. Edellä on esitelty shiialaisten ja sunnilaisten uskontojohtajien julkisia yhteisesiintymisiä ja orastavia yhteistyön muotoja. Muslimien mahdollisia keskinäisiä kiistakysymyksiä suomalaisessa julkisuudessa ei näy. Muslimimaailmaa jäytävää keskeistä uskonopillista kiistakysymystä, takfir-käsitteen teologista tulkintaa, on aikaisemmin esitelty toisessa pääluvussa. Siinä todettiin, että toisen osapuolen uskottomaksi leimaaminen on ollut vakavien välienselvittelyjen aihe.

Suomalaisten islamilaisten yhteisöjen keskinäisen vuoropuhelun merkille pantava hiljainen saavutus sekä käytännön yhteistoiminnan että teologisen sovinnollisuuden kannalta on maaliskuussa 2016 kolmen keskeisen muslimijohtajan allekirjoittama *Muslimien keskinäinen lupaus* -asiakirja. Atik Ali on ollut asiakirjan aloitteentekijä ja muslimien yhteistyön edelläkävijä.

Muslimien keskinäisen lupauksen allekirjoittajia ovat tataaritaustaisen Suomen Islam-seurakunnan johdossa oleva Atik Ali, Suomen islamilaisen yhdyskunnan imaami Anas Hajjar ja Resalat-nimisen shiialaisen yhdyskunnan imaami Abbas Bahmanpour;³⁰⁶ kaikki jo tuttuja nimiä edellisistä luvuista. Allekirjoittajat esiintyvät asiakirjassa vain omilla nimillään. Yhteisöjä ei asiakirjassa mainita.

Lupausten taustana asiakirjassa mainitaan maailmalla lisääntynyt, muslimien keskinäistä yhteyttä vahingoittava retoriikka ja jakautuminen. Teologisia erimielisyyksiä ”paisutteleva retoriikka” ja ”teologisten yhtäläisyyksien vähättely” ovat asiakirjan huolenaiheita. Se vetoaa ”toisten” yhteiskunnan jäsenten kunnioittamisen, rauhan ja väkivallattomuuden puolesta. Päämääränä on estää väkivallan ”rantautuminen” Suomeen.³⁰⁷

Muslimien keskinäiseen lupaukseen kuuluvat seuraavat kohdat sanatarkasti toistettuna:

- Mikään yhteisö tai yksilö ei tule käyttämään, levittämään tai sallimaan ei-uskovaiseksi leimaavaa retoriikkaa (takfir) kenestäkään, joka uskoo: Jumalan ykseyteen ja kaikkivaltiuteen; Muhammad ibn Abdullahin (saw) profetiuteen Jumalan viimeisenä lähettiläänä, Tuomiopäivän todellisuuteen; Pyhän Koraanin aitouteen, täydellisyyteen ja sen jakeiden noudattamiseen; ja kääntyy kohti Mekkaa (qibla) päivittäisessä rukouksessaan.

- Muslimien tulee kunnioittaa toinen toisiaan sekä niitä henkilöitä, paikkoja ja tapahtumia, joita mikä tahansa muu muslimiyhteisö tai yksilö pitää arvossa siinäkin tapauksessa, että ovat eri mieltä näiden henkilöiden, paikkojen tai tapahtumien tärkeydestä. Sitä paitsi erimielisyyksiä tulisi esittää ainoastaan kunnioittavalla tavalla välttäen kiihottavaa kielenkäyttöä ja loukkaavaa sanahelinää.
- Mitä tulee Jumalanpalveluksen (‘ibadat) harjoittamista koskeviin eroavaisuuksiin, lupaudumme kunnioittamaan eri yhteisöissä voimassaolevia sääntöjä ja käytäntöjä. Tämän lisäksi tunnustamme niiden yksittäisten moskeijoiden tai uskonnollisten johtajien arvovallan, jotka tukevat edellä mainittuja sääntöjä ja käytäntöjä.
- Sovimme, että ryhdymme toimenpiteisiin suojellaksemme Suomen muslimiväestöä eripuraa ja vastakkainasettelua edistävän kirjallisuuden leviittämisestä muslimien keskuudessa. Tällä toimenpiteellä haluamme varmistaa islamille eheän ja tasapainoisen tulevaisuuden Suomessa sekä estää vahingoittavan ja harhaanjohtavan tiedon leviämisen.³⁰⁸

On sanottava, että muslimien keskinäinen sopimus on selkeäsanainen vastine islamia sisäisesti repivälle ja verenvuodatusta aiheuttavalle takfirismille, jota olen selostanut alkuluvuissa. Asiakirjan vaikutuksesta ja vastaanotosta ei ole tietoa. Julkisuudessa sopimus ei ainakaan ole tunnettu. Vaikka asiakirja on vain kolmen muslimitoimijan allekirjoittama ilman yhdyskuntien osallistumista, se osoittaa maltillista ja aktiivista asennoitumista islamin sisäisten teologisten ristiriitojen keskellä. Vaaran merkit on dokumentissa tunnistettu, ja allekirjoittajat ovat ilmaisseet selvän halunsa vahvistaa toimia takfirismin voittamiseksi.

Dialogin ilmapiirin kehittyminen

Tällä hetkellä ei ole nähtävissä, miten ajankohtaiset muutokset ja kehityskulut vaikuttavat Suomen dialogi-ilmapiiriin. Olisi kuitenkin erikoista, jos yleiseurooppalaisilla ja laajemmin kansainvälisen uskontojen kohtaamisen tilanteen kehityksellä ei olisi merkitystä. Laajemmassa eurooppalaisessa kontekstissa uskontokuntien välinen yhteistyö ja dialogi ovat radikalisoitumisen vuoksi koetuksella. Taustalla on myös valtiollisten toimijoiden politiikan muutosta. Saksassa kirkkojen pitkäaikaisten dialogikumppaneiden, erityisesti Turkin valtion uskontoviraston ylläpitämien runsaan tuhannen moskeijayhdistyksen, radikalisoituminen on ollut dialogin kannalta selvästi haitallinen asia.

Saksassa kirkollista kantaa dialogitilanteen kiristymiseen kuvaa katolisen kirkon piispainkokous sanalla ”rasitettu” dialogi³⁰⁹. Toisaalta uskontotilanteeseen ja dialogiin liittyvät muutokset ja jännitteet eivät ole uutta. Vuonna 2012 Turkin valtionislamin edustaja kuvasi minulle Kölnin päätoimistolla kirkkojen ja islamilaisien yhteisöjen välistä dialogitilannetta huonoksi. Hänen mukaansa kirkot ovat vetäytyneet dialogista. Saksan katolisen piispainkokouksen dialogiedustajana toimivan CIBEDO-keskuksen johtaja puolestaan kommentoi tätä nyttemmin kertomalla, että dialogi näytti hiljenevän noihin aikoihin, kun islamilaiset yhteisöt lähtivät etsimään suoraa keskusteluyhteyttä valtiovallan kanssa. Uskonnollisten yhteisöjen kesken käytävää dialogia merkittävämmäksi islamilaiset yhdyskunnat katsoivat neuvottelut valtiovallan kanssa.³¹⁰

Aikaisemmin on kuvattu islamilaisien toimijoiden Suomeen kohdistuvaa kielteistä raportointia. Verkottuneessa islamin maailmassa tämä voi lisätä suomalaisia yhteiskuntaa kohtaan tunnettua epäluuloa, eikä voi jäädä merkityksettömäksi. Myös islamilaisien yhdyskuntien keskinäisten suhteiden kehitys on merkittävä tekijä dialogin kehittymisen kannalta.

6. YHTEENVETO, PÄÄTELMÄT JA KESKUSTELU

Tutkimustehtävänä on ollut taustoittaa ja tunnistaa islamtaustaista ääriajattelua koskevaa yhteiskunnallista ja uskontojen kohtaamiseen liittyvää keskustelua ja ääriajattelun ilmiöitä sekä havainnoida keskustelun luonnetta ja tavoitteita dialogin näkökulmasta.

Tehtävään kuului sellaisista toimista ja lähestymistavoista keskusteleminen, joiden pohjalta islamiin liitettyä ääriajattelua kohdataan yhteiskunnassa ja erityisesti uskonnollisissa yhteisöissä. Erityisesti pyrittiin selvittämään ja analysoimaan, mitä käsityksiä, tulkintoja ja toimintatapoja esiintyy uskonnollisesti motivoituneen väkivaltaan valmiin ääriajattelun kohtaamiseksi. Lisäksi tutkittiin, onko löydettävissä toimivia malleja islamtaustaisen ääriajattelun käsittelyyn ja kohtaamiseen. Mille lähtökohdille ja lähestymistavoille uskonnollisen motiivin käsittely voi rakentua radikalisoitumisen ehkäisemisessä ja uskontodialogissa?

Näiden kolmen tutkimustehtävän käsittelyn kärkenä oli kysymys ääriajattelun uskonnollisesta motivaatiosta ja sen kohtaamisesta dialogissa. Dialogimotiivi ja ääriajattelun uskonnollinen motiivi asettuvat samaan kehykseen ja tutkimusaineiston jäsentämisen keskiöön. Tutkimus liikkuu usealla islamtaustaisen ääriajattelun kohtaamista käsittelevällä tasolla. Ne muodostavat dialogi ja uskonnollinen motivaatio -teemojen kautta diskursiivisen kokonaisuuden. Tasot ovat 1) julkisuus, mukaan lukien islamilaisten intressitahojen viestintä ja pyrkimykset, 2) dialogi ja sitä edistävä toiminta Suomen islamilaisten yhdyskuntien kesken ja evankelis-luterilaisen kirkon kanssa, 3) viranomaistoiminta erityisesti uskonnollisesti motivoituneen viharikollisuuden kohtaamisessa ja 4) ohjaus sekä radikalisoitumista ehkäisevä toiminta.

Dialogin ja uskonnollisen motivaation sanapariin kiinnittyvät niitä avaavina ja keskustelutilannetta selventävinä kuvauksina islamofobian ja islamisaation alateemat. Yhdessä nämä alleviivaavat tilanteen moniulotteisuutta ja uskonnon liittymistä yhteiskunnalliseen keskusteluun ja uskontoryhmien dokumentoituun itseymmärrykseen, kuten lähetys ja dawa -motiveihin.

Edellä olen koonnut tutkimukseni keskeiset teemat ohjelmallisesti ja diskursiivisesti tulkiten. Seuraavassa esitän vielä niihin liittyvän laajemman kontekstin ja tulosten yhteenvedon.

Aineistojen tarkastelussa ja analyysissä on tullut selvästi esille usean merkittävän kotimaisen ja ulkomaisen vaikuttajatahon ja -tason horjuvia ja tarkoitushakuisia kannanottoja kohdattaessa islamtaustaista ääriajattelua suomalaisessa yhteiskunnassa ja laajemmassa kansainvälisessä kontekstissa:

Epätasapaino ja luotettavuusongelma uutisoitaessa Suomea koskevaa islam-raportointia

Julkisuuteen välittyvä kuva toisesta uskonnosta ja sen pyrkimyksistä on merkittävä taustavaikuttaja. Tällöin polttopisteessä on muslimiväestölle välittyvä kokemus ja kuva valtaväestön suhtautumisesta siihen ja päinvastoin. Dialogiasenteen ja rakentavan yhteistyön vahvistumisen kannalta on tärkeää, että islamia ja muslimeja Suomessa koskeva informaatio välittyy eri raportointijatahojen toimesta tasapainoisella ja totuudenmukaisella tavalla. Valtamedian kyky välittää tasapainoinen ja luotettava kuva on ratkaisevan tärkeä.

Tämän tutkimuksen aineiston analyysistä selvisi, että sekä keskeisen suomalaisen median että eräiden viranomaisten raportit, jotka koskivat suomalaisten islam-suhdetta ja islamtaustaisia ääriliikkeitä, hämmentävät todellisuutta tavalla, joka ei ole perusteltavissa.

Keskusteluaineistona olivat EU:n perusoikeusviraston vuoden 2017 tutkimus EU:n alueen muslimien syrjintäkokemuksista ja Pew-tutkimuskeskuksen vuoden 2018 laaja kansainvälinen *Christians in Western Europe* -maavertailu.

Suomessa näiden vertailevien tutkimusten tulosten katsottiin sekä johtavassa mediassa että osin viranomaistahoilla merkitsevän sitä, että Suomi sijoittuu Euroopassa niiden maiden joukkoon, joissa syrjitään muslimeja kaikkein eniten. Huomiotta oli kuitenkin jätetty useita kyselytutkimusten osa-alueita, joilla suomalaiset vastaajat sijoittuvat eurooppalaisittain maavertailun keskivaiheille, muutamien osalta jopa kärkipaikoille muslimien hyväksynnässä. Uskontoon kohdistuva syrjintäkokemus oli Suomen muslimeilla alhaisimpia kaikista tutkimuksen piirissä olleista EU-maista; sitä oli kokenut 38 prosenttia vastaajista. Kantaväestön suhtautuminen muslimiin naapurina oli hyväksynnältään EU:n keskitasoa. Useat keskieuropalaiset maat jäivät suomalaisten taakse myös kysymyksessä, jolla mitattiin sitä, onko muslimin perheenjäseneksi tuleminen hyväksyttävää.

Kaikista Euroopan muslimeista muslimit Suomessa ovat vahvimmin integroituneita. EU-tutkimus ei toisaalta tunnista epäsuhtaa, joka syntyy silloin, kun eri maiden maahanmuuttajataustaiset väestöryhmät laitetaan keskinäiseen vertailuun. On aivan eri asia verrata keskenään äskettäin maahan tulleiden kansan-

ryhmien oloja ja integroitumista ja jo vakiintuneita kansanryhmiä, kuten useassa Euroopan maassa vertailuryhmänä olleiden turkkilaisten oloja ja integroitumista. EU:n perusoikeusviraston varhaisemmassa vuoden 2009 raportissa vakiintuneiden kansanryhmien selvästi pienempi altistuminen syrjintäkokemuksille oli jopa keskeinen löydös, mutta vuoden 2017 raportissa siihen ei kiinnitetty mitään huomiota. Vertailun kannalta tällainen vertailun kontekstittomuus ei tee oikeutta Suomen kaltaiselle tilanteelle.

Identiteettiasioissa suomalaiset olivat kuitenkin kriittisiä, kun kysymyksessä oli islamin sopivuus omaan arvomaailmaan. Arvomaailmoja koskevassa keskustelussa on ongelmallista, mikäli islamvastaisuuden mittariksi asetetaan se, missä määrin ihmiset hyväksyvät islamin arvot suhteessa omaan arvomaailmaan tai omaksi koettuun kulttuuriin. Suomalaisten jokseenkin selvä sitoutuminen liberaaliin demokratiaan ja vapaamielisiin arvoihin ei ole islamilaisen jumalallisena pidetyn sharia-lain mukaista. Sekä EU:n perusoikeusviraston että Pew-tutkimuskeskuksen tutkimuksia tulkitsevassa suomalaisessa uutisoinnissa esiintyi näin ollen suomalaisia leimaavia ja syyllistäviä piirteitä.

Suomen sisäministeriön raportoinnin ja valtioneuvoston tukeman selvitys- ja tutkimustoiminnan ongelmallisia lähtökohtia

Uskonnollisesti motivoitua väkivaltaista ekstremismia koskevassa Suomen sisäministeriön raportoinnissa on havaittavissa horjuvuutta ja asioiden yksipuolista esittelyä. Raportoinnissa todetaan islamilaisia teologisia äärisuuntauksia edustavat salafistiset ja wahhabistiset liikkeet ongelmattomiksi ja ”hartaksi uskonuunniksi”. Väkivaltaisen ekstremismin seurannan näkökulmasta juuri ne aiheuttavat kansainvälisesti suurta huolta radikalisoitumisen ehkäisemiseen pyrittäessä.

Toki salafismin piirissä on väkivallattomia suuntauksia, mutta saksalaisen islamin tutkimuksen huippuyksikön tutkijan Susan Schröterin väite, että kaikki jihadistit ovat salafisteja, on vahvasti perusteltu. Tämän tutkimuksen haastatteluaineistossa on tältä osin saatavissa vahvistusta esimerkiksi saksalaiselle tutkimuskirjallisuudelle ja asiantuntijanäkemyksille, joiden mukaan wahhabilainen ja salafistinen islamtulkinta korostuvat väkivaltaisen ekstremismin ideologis-uskonnollisina lähteinä.

Valtioneuvoston tutkimus- ja kehittämistoiminnan tilaaman islamaiheisen tutkimuksen, ”liikkuvuutta” Syyrian ja Irakin konfliktialueille selvitelleen Juntusen, Creutzin ja Saarisen perusoletus on, että suomalainen yhteiskunta tuottaa jihadistista ekstremismia. Asiaa he eivät pysty todentamaan muuten kuin haastat-

telemiensa terroritaistelijoiden lähipiirin suomalaista yhteiskuntaa ja viranomais-toimintaa syyllistävien lausuntojen kautta. Tutkijat vaativat kaikille islamilaisille yhdyskunnille yhtäläistä arvostusta ja sijaa yhteiskunnassa.

Creutzin, Juntusen ja Saarisen vaatimuksen ongelma on, että myös mahdolliset ääriajattelua edustavat islamilaiset yhdyskunnat saavat rauhassa tehdä radikaalisoitumiseen yllyttävää työtään. Ajatus on kylläkin samansuuntainen kuin edellä esitellyn Sisäministeriön raportin huolettomuus islamtaustaisten ääriliikkeiden suhteen.

Islamilaisten intressiryhmien Suomen tilannetta vääristävä raportointi

Islamilaisten maiden hallitustenvälinen, korkeaprofilinen organisaatio Organisation of Islamic Countries (OIC) laatii maaraportteja islamin ja muslimien asemasta eri maissa. Islamilaiset maat esitetään niissä demokratian ja ihmisoikeuksien mallimaina. Länsi sen sijaan on pahantahtoinen ja islamfoobinen. Islamofobia on OIC:n määritelmässä pahimman luokan rasismia. Suomi esitellään muslimeja syrjivänä maana, jossa muslimeja vastaan tehdään paljon viharikoksia. OIC:n raporteissa yli 40 islamvaltaisen maan ulkoministerikokoukselle esitellään suomalaisen islamofobian kuvittamiseksi korpitien varrelle puihin ripustettuja lakanoita. Niihin on tekstattu maahanmuuton ja islamin vastaisia iskulauseita.

Samoin Turkista käsin toimiva islamilainen islamofobiaraportteja tuottava SETA-niminen järjestö esittää maaraporteissaan vuodelta 2015 ja 2016 propagandistisia tietoja Suomen tilanteesta. Vuoden 2015 raportin kirjoittajana on ollut suomalainen muslimivaikuttaja Pia Jardi ja tutkijana esitelty Linda Hyökki. Heidän raporttinsa johtopäätös on, että islamofobia kasvaa Suomessa ”hälyttävällä” tavalla julkisessa keskustelussa niin mediassa, politiikassa kuin netissäkin. Islamofobiaa kirjoittajat pitävät syynä muslimien radikalisoitumiseen ja myös Syyriaan lähtemiseen. Kirjoittajat pitävät islamfoobisena myös silloista keskustelua, jossa esiintyi näkyvää vastustusta suurmoskeijahankkeelle. Hyökin ja Jardin kaikkein provosoivin väite on kuitenkin se, että Suomessa on yleistä vaatia kuolemantuomiota islamiin kääntyneille suomalaisille.

Suomalainen sosiologi Karin Creutz on yhdessä Hyökin kanssa vuoden 2016 SETA-raportin kirjoittaja. Raportin sävy on maltillisempi kuin vuoden 2015 raportin, mutta keskustelun aihetta antaa se, että useat Ylen ja Iltalehden jutut arvioidaan siinä islamfoobisiksi. Jutuissa on lähinnä esitelty islamista kristityksi kääntyneitä henkilöitä, jotka tuovat esille pelkonsa ja kokemuksensa islamtaustaisten ekstremistien reaktioista. Raportoijat väittävät myös ilman perusteltuja tietoja,

että muslimeja vastaan kohdistuneet viharikokset jäävät Suomessa pimentoon ja että suuri yleisö on tullut niille immuuniksi. He perustavat väitteensä osin muslimeja vastaan kohdistuneiden viharikosten määrän väitettyyn kasvuun. Tällaisten väitteiden vuoksi poliisihallinnon julkaisemat uskontoaiheiset viharikostilastot nousevat keskustelun polttopisteeseen.

Islamtaustainen ääriajattelu todennäköisesti valtaosin vaikuttajana uskontoaiheisissa viharikoksissa

Tässä tutkimuksessa on tehty yllättävä havainto, joka koskee viharikostilastojen uskuntoon liittyvien tapausten tulkintaa. Uskuntoon liittyvien yksisuuntaisten pahoinpitelyjen ja sanallisten loukkausten taustamotiiviksi on valtaenemmistöissä tapauksista osoittautunut islamtaustainen ääriajattelu.

Tulokseen olen päätenyt analysoimalla tapahtumakuvausten tasolla vilkkaiden turvapaikanhakijoiden maahantulo vuosien 2015 ja 2016 uskontoaiheiset viharikosilmoitukset. Analyysin kohteena olivat niiden selkeän määrittettävyyden vuoksi yksisuuntaiset pahoinpitelyt ja sanalliset loukkaukset. Islamtaustaiseksi ekstremistiseksi motivaatioksi olen arvioinut väkivallan käytön tai sillä uhkaamisen tapahtumakuvausten uskonnollisen ilmaisuuden sanastoon liitettynä.

Tekijän motivaation tunnistaminen on ollut tutkimusprosessissa perusteellista harkintaa vaativa tehtävä. Tapaus tapaukselta täytyi punnita, miten tapahtumakuvaus on tulkittavissa. Tunnistettavuutta avaavina tekijöinä olivat ennen muuta islamilaisen ääritulkinnan käytännöt ja niiden islamteologiset avainsanat. Tekijätausta on ollut useimmissa tapauksissa johdonmukaisesti tunnistettavissa muutamia rajatapauksia lukuun ottamatta. Ne poliisin kirjaamat tapahtumaselitykset, jotka ovat osittain vaikeasti tulkittavia, on ollut johdonmukaista sijoittaa taustaltaan epäselvien joukkoon ilman mihinkään uskuntoon liittämistä.

Vaikeampaa on kuitenkin ollut uhrin taustan selvittäminen. Se on ollut selvitettävissä noin puolessa tapauksista. Tämä luonnollisesti heikentää mahdollisuutta tunnistaa sanallisten loukkausten kohteena olleet henkilöt ja myöskin vähentää tunnistamisen luotettavuutta. Olennainen tekijä ei tämän selvittelytehtävän kannalta siltikään ole prosenttilukujen tarkkuus vaan rikosten kohteeksi joutuneiden henkilöiden liittyminen katsomus- tai uskontoryhmiin ryhmätason vertailulukuina.

Suurin ryhmä islamtaustaisen ekstremistisen väkivallan kohteista oli toisen islamilaisen uskontoryhmän (shii/sunni) tai vapaamielisemmän islamilaisen elämäntavan edustajat. Liki yhtä suuri ryhmä muodostui islamista kristinuskoon

kääntyneistä ihmisistä. Heidät katsotaan jyrkän oikeaoppisen islamin tulkinnan, takfirismen, perusteella luopioiksi, joita kuuluukin rangaista, jopa kuolemalla. Myös ateismin omaksuneet entiset muslimit olivat parissa tapauksessa pahoinpitelyn kohteena.

Tekijätaustaltaan tunnistetuista rikosilmoitusten yksisuuntaisista pahoinpitelyistä yli 80 prosentin taustalla on todennäköisesti edellä kuvattu ekstremistinen islamtaustainen motivaatio. Siinäkin epätodennäköisessä tapauksessa, että tunnistamattomaksi jääneisiin tapauksiin ei liittyisi lainkaan islamtaustaista ekstremismia, on sen osuus yli 60 prosenttia. Tekijätaustaltaan tunnistamattomiksi jää aineistossa neljännes kaikista tapauksista.

Ei-muslimin muslimia vastaan tekemiä yksisuuntaisia pahoinpitelyjä on ollut tarkasteluvuosina vain kahdeksan prosenttia (4 tapausta) tunnistetuista tapauksista. Niihin johtanutta motivaatiota on luonnehdittava islamvastaisuudeksi tai islamvihaksi, joskaan aineistosta ei löydy lisätietoa motivaation selvittämiseksi. Nämä pahoinpitelyt eroavat kuvaukseltaan selvästi islamtaustaisella motivaatiolla tehdyistä rikoksista, joissa tekijänä on ollut toinen muslimi, joten islamilaisten ryhmien sisäisinä tekoina niitä ei voida pitää. Islamtaustaisten ekstremistien tekemiksi tunnistettuja yksisuuntaisia pahoinpitelyjä on näin ollen todennäköisesti kymmenkertainen määrä (40) verrattuna ei-muslimien muslimeihin kohdistamiin tunnistettuihin pahoinpitelyihin (4).

Rikosilmoitustilastossa erityisryhmän muodostavat poliisin kunniaväkivallaksi luokittamat tapaukset. Analyysissäni yllätyin siitä, että vuoden 2016 kaikki neljä kunniaväkivallaksi merkittyä tapausta ovat motivaatioltaan tunnistettavissa islamtaustaisten ekstremistien tekemiksi. Tämä selviää tapahtumakuvauksen sanastosta.

Toinen selvittelemäni rikostyyppi oli uskontoon liittyvät sanalliset loukkaukset. Osoittautui, että muslimeihin ja islamiin kohdistuneita sanallisia loukkauksia oli todennäköisesti noin puolet siitä määrästä, kuinka paljon oli havaittavissa islamtaustaista ääriajattelua edustavia loukkauksia muita vastaan. Islamtaustaisesta motivaatiosta nousevat loukkaukset muita vastaan olivat siis tapahtumaluokassa suurin uskuntoon liittyvän vihapuheen tuottaja.

Muslimien kokemia sanallisia loukkauksia koskevissa rikosilmoituksissa huomio kiinnittyi teon kuvauksiin, joiden keskiössä on islamin uskonnon koettu loukkaaminen tavalla tai toisella. Näitä ovat ”koraanin häpäiseminen”, ”islamista puhuminen kielteiseen sävyyn” ja ”profeetan pilkkaaminen”. Käytännössä siis muslimien tekemissä viharikosilmoituksissa näkyvät voimakkaasti islamilaisesta itseymmärryksestä nousevat kriteerit. Islamtaustainen uskonnollinen itseymmär-

rys vaikuttaa siis viharikosilmoitusten tekemisen herkkyyteen ja aiheellisuuteen. Islamia loukkaavat asiat määrittyvät näin ollen sharia-lain mukaisesti. Tämä tuo erikoislaatuisen ulottuvuuden vihapuheen tutkintaan, sillä sharia-lain vaatimukset eivät kuulu suomalaiseen oikeusjärjestelmään.

Kokonaisuudessaan on nähtävä, että poliisin kirjaamiin uskontoon liitettyihin viharikosilmoituksiin sisältyy huomattava väärintulkinnan lähde. Poliisihallinnon epäselvä tiedotus näyttää vahvistaneen väärinymmärrysten mahdollisuutta. Perusongelma on, että viharikosilmoitusten tulkinnassa ja niitä koskevassa tiedotuksessa tekijöistä tulee helposti uhreja. Puhe islamiin liittyvistä viharikosilmoituksista muuntuu muotoon ”islamiin ja muslimeihin kohdistuneet viharikokset”.

Ei ole liioittelua yhdistää islamilaisten intressitahojen suurin otsikoin nostattamia kielteisiä uutisia islamofobian kasvusta Suomessa – aina islamilaisten maiden ulkoministerikokouksen raportteja myöten – viharikostilastojen virheelliseen tulkintaan. Lisäksi käyteainetta suomalaisiin ja Suomeen kohdistuvalle radikaalille vihanpidolle tarjoaa suomalainen media esittelemällä yksipuolisia tulkintojaan kansainvälisistä muslimien tilannetta vertailevista tutkimuksista.

Huoli maltillisten muslimien ja islamista kristinuskoon kääntyneiden ihmisten tilanteesta islamtaustaisten ekstremistien hyökkäysten kohteena on aito. Kristinuskoon kääntyneiden ihmisten kohdalla huolta liittyy lisäksi lainsäädäntöön. Kristittyyn kohdistuneesta viharikoksesta ei vallitsevan laintulkinnan perusteella seuraa sama kovennettu rangaistus kuin uskonnollisen vähemmistön edustajaan kohdistuneesta rikoksesta.

Tutkimuksessa haastatellut muslimivaikuttajat ja kristityt vaikuttajat eivät olleet tietoisia ei-muslimien uskonnollisin motiivein mahdollisesti tekemistä väkivallanteoista. Joitakin yksittäisiä kiinteistöön kohdistuneita ilkeitä tekoja tai uhkaavia puheita oli kokemuslistalla, mutta niilläkään ei ollut tunnistettavaa uskonnollista motivaatiota. Tässä yhteydessä on huomattava, että tässä tutkimuksessa ei selvitelty poliisihallinnon rasismirikoksiksi määrittämiä tekoja.

Islamin puhemiesten rooli

Julkisuudessa paljon esiintyvien islamin puhemiesten, sunni Hajjarin ja shiia Bahmanpourin, hyvä yhteispeli islamiin liittyvässä julkisessa kommentoinnissa esimerkiksi terrori-iskujen jälkeen on rakentanut yhteistyötä sekä islamilaisten yhteisöjen kesken että niiden suhteessa viranomaisiin.

Tämä ei kuitenkaan estä heitä arvostelemasta viranomaistoimintaa julkisesti. Bahmanpour syyttää viranomaisia siitä, että oikeistoradikaalien väkivallantekoihin

ei sovelleta terrorismirikoslainsäädäntöä samalla tavalla kuin muslimiekstremistien rikoksiin. Hän ilmaisee järkytyksensä väkivallanteoista ja terroritaistelijoiksi konfliktialueille siirtyneistä muslimeista. Hajjarin julkisissa lausunnoissa nousee esille islamilainen agenda, johon ensi vaiheessa kuuluu sharia-lain osittainen käyttöön ottaminen Suomessa. Sitten kun yhteiskunta on asialle kypsä, sharia-laista tulisi tehdä yleisesti sovellettavaa lainsäädäntöä Suomessa. Hajjar myös kaipaa kalifaattia johtamaan ummaa eli käytännössä islamilaista valtiota. Isisin hän katsoo kuitenkin toimineen vastoin islamin sääntöjä.

Islamilaisten yhteisöjen vastuu radikalisoitumisen ehkäisemisestä on kysymys, joka herättää keskustelua. Yksi muslimiyhteisöjen vastaus vastuuvaatimukseen on kieltää koko ilmiö epäislamilaisena. Tällöin ekstremismin ilmiöt on helppo ulkoistaa. Julkisuudessa kerrotaan myös, että radikaalit henkilöt eivät toimi moskeijoissa. On ymmärrettävää, että kenties viranomaisten pelosta kukaan ei halua ilmoittaa moskeijansa olevan radikaalien tyyssija. Turun terroristi (2017) oli aktiivinen moskeijakävijä. Hänen kohdallaan radikalisoitumisen vastainen toiminta ei aikanaan onnistunut. Se, että hän oli löytänyt hengenheimolaisen ja Isisin maailmaan opastavan yhteyshenkilön juuri moskeijasta, ei kuitenkaan tee kyseisestä islamilaisesta yhdyskunnasta terroristista.

On harvinaista, että Imaami Bahmanpourin kaltainen islamilainen johtaja myöntää julkisuudessa, että väkivaltaa tukevat ekstremistit ovat islamilaisten yhteisöjen ongelma. Hajjar taas kertoo, ettei ole koskaan tavannut terroristisissa aikeissa olevaa muslimia. Yhteiskuntarauhan ja viharikosten ehkäisyn kannalta olisi merkittävää, jos muslimijohtajat vetoaisivat julkisuudessa myös islamista kääntyneiden puolesta kaikkea painostusta ja väkivaltaa vastaan.

Yhteiskunnallinen uskontodialogi – sen vahvuudet ja säröt

Uskot-foorumi on tärkeä toimija suomalaisten uskonnollisten yhteisöjen yhteistoiminnan vahvistamisessa yhteiskuntarauhan puolesta. Toiminta on ilmeisen onnistunutta, kun kyse on ajankohtaisten tilanteiden hoitamisesta, kuten useiden terroritekojen tuomitseminen on osoittanut. Toisaalta foorumi toimii myös pitemmällä tähtäyksellä käsitellessään eri teemoja kuten ihmisoikeudet, uskonnon opetus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. On selvää, että eri islamilaiset yhdyskunnat osallistuvat toimintaan rajoitetusti joko resurssiongelmiensa tai puuttuvan yhteistyöhalun vuoksi. Foorumin toimintaa vahvistaa näkyvä ja korkeatasoinen valtiotavallan tuki. Jopa ulkoministeriön erityinen suurlähettiläs markkinoi maailmalla suomalaisia dialogikokemuksia esimerkkinä uskontojen välisestä yhteistyöstä.

Uskot-foorumien toiminnan kehittämishaasteina voitaisiin esittää uskontojen sisältöihin ja oppeihin liittyvät keskustelutarpeet. Keskustelutilanne on haastattelujen vastuuhenkilöiden mukaan nykyisin varsin yksituumainen, mutta teologisista kysymyksistä ei toisaalta puhuta. Pelkästään yhteiskunnalliseen tilanteeseen vaikuttaminen on katsottu hyväksi toimintatavaksi. Sisällöllinen uskontodialogi on jäänyt sivuun. Esimerkiksi uskonnosta toiseen kääntymiset ovat kuitenkin olennaisesti teologisia kysymyksiä ja uskontojen kohtaamisen koetinkiviä. Myös erilaiset tai osapuolia yhdistävät jumalakuvat ja maailmanselitykset ovat aineistoa, jonka avulla voidaan päästä paitsi syvälliseen kohtaamiseen, myös ristiriitojen purkamiseen.

Haastatteluissa ilmeni, että uskontojen syväoppimiseen tai teologiseen tuntemiseen liittyvä toiminta on hyvin vähäistä. Teologisen dialogin vähyyteen näyttää vaikuttavan epäröinti, joka liittyy uskontoperinteiden opillisen erilaisuuden luomaan konfliktipotentialiin.

Yksi keskeinen muslimivaikuttaja nosti suorasukaisesti pöydälle kriittisen kysymyksen siitä, miksi osa evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnista ”käännyttää” muslimipakolaisia. Jo tähän sisältyy uskontojen itseymmärrykseen ja uskonsisältöihin liittyvä keskustelun tarve. Lähtökohtaisesti islamilaisten ja kristillisten toimijoiden välisissä kansainvälisissä keskusteluissa on todettu molempien uskontojen olevan luonteeltaan ekspansiivisia. Muslimeilla käsitteenä on dawa, kristityillä missio.

Suomalaisten islamilaisten yhdyskuntien käytännöissä ilmenee tutkimusaineistoni perusteella erilaista suhtautumista dawaan. Viitteitä on siitä, että jossakin tapauksessa islamilaisen yhdyskunnan tiivis etninen ryhmäytyminen merkitsee sitä, että yhdyskunnalla ei ole tarvetta saada islamille uusia seuraajia. Avoimesti dawan ja uskontodialogin yhdistäviä yhdyskuntia on toisaalta näköpiirissä. Dawa-henkiselle islamilaiselle ryhmittymälle uskontodialogi on myös islamin levittämisen kanava. Dawassa aktiiviset tahot nostavat esille myös kansainvälisesti näkyviä ja näyttäviä islamilaisia saarnaajia ja näiden esiintymisareenoita osoittamaan islamin dynaamisuuutta ja vahvuutta. Videotaltioinnit ovat tässä merkittävä kanava.

Evankelis-luterilaisen kirkon vaikuttajien näkökulma muslimien kääntymiseen kristityksi on kääntymisten aitouden ja oikeutuksen puolustaminen. On haluttu osoittaa, että turvapaikanhakijat ovat etsineet kristillistä elämänskatsomusta omaehtoisesti ja vakavissaan. Myös kirkon piirissä halutaan osoittaa, että kasteita ei suoriteta hätäisesti, vaan yleensä vasta noin kolmen kuukauden pituisen opetusjakson päätteeksi. Tukena ja tavallaan selustan varmistajina kutsuvalle työlle myös muslimien suuntaan nähdään kirkon vastuutahoilla paitsi kotimaiset myös kansainvälisten kirkkoliittojen huolella laaditut teologiset dokumentit.

Voidaan myös arvioida, että kirkon vahva tuki monikulttuurisuudelle ja pakolaisten oikeuksien puolustaminen julkisuudessa antavat sille itsevarmuutta myös muslimikäännynnäisten tervetulleeksi toivottamisessa kirkkoon. Kirkon ja islamilaisten yhdyskuntien virallisessa vuorovaikutuksessa eivät käännykset ole olleet ongelmakysymys, tai niitä ei ole ainakaan nostettu keskusteluun.

Kuva rikkeettömästä yhteisymmärryksestä kolmen uskontokunnan, kristittyjen, muslimien ja juutalaisten, kesken on merkittävillä valtionhallinnon tahoilla koettu suomalaisen yhteiskunnan toimivuuden osoitukseksi ja imagolliseksi vahvuudeksi. Opetus- ja sisäministeriöissä virallista dialogitoimintaa on kiiteltu. Ulkoministeriön näkökulmasta uskonnot yhteiskuntarauhan edistäjinä ovat suorastaan ulkopolitiikan ytimessä. Tätä on pidettävä merkittävänä trendinä, vaikka ”suomalaisen mallin” kestävydestä ei vielä olisikaan näyttöä. Ainakin vuoden 2017 Turun terrori-iskun jäljiltä on nähtävissä, että uskontokuntien yhteistyö sen jälkihoidossa on ollut merkittävää, kun vihapuhetta ja konflikteja on pyritty poistamaan. Tämän tutkimuksen aineistossa ei myöskään ole pienintäkään viitettä siitä, että terrori-isku olisi heikentänyt evankelis-luterilaisten seurakuntien dialogihalukkuutta islamilaisten yhteisöjen kanssa. Myös haastatellut ja julkisuudessa esiintyvät muslimivaikuttajat puoltavat yhteiskunnallista uskontodialogia.

Rikkumattoman dialogikuvan toinen puoli on muslimijohtajien julkinen kritiikki turvallisuusviranomaisia ja oikeuslaitosta kohtaan. On arvosteltu esimerkiksi sitä, että islamtaustainen ekstremismi olisi viranomaisten silmätikku samalla kun äärioikeistolaista ekstremismia käsitellään silkkihansikkain. Lisäksi pyrkimykset edistää islamilaista lainsäädäntöä eli sharia-lakia Suomessa kertovat islamilaisten yhdyskuntien tavoitteista, joita joudutaan puntaroimaan demokraattisen yhteiskunnan lainsäädännön puitteissa.

Puhetta sharia-lain voimaansaattamisesta Suomessa – aluksi vaikka vain kaapeammassa perhelainsäädännön merkityksessä – voidaan pitää pitkän tähtäimen islamisaation työkaluna. Dialogin näkökulmasta sekin on osa keskustelua, vaikka joidenkin säikähtyneiden poliitikkojen kommentoissa islamisaatiosta puhumista pidetään vaarallisena. Jää nähtäväksi, vahvistuuko vaatimus sharia-lain liittämisestä jatkossa osaksi suomalaista lainsäädäntöä. Tätä vaatimusta aktiiviset akateemiset muslimit perustelevat jopa yhdenvertaisuudella ja tasa-arvolla. Tämä jos mikä viittaa tavoitteeseen luoda rinnakkaisyhteiskunta.

Myös islamofobiasta on tarpeen keskustella. On selvää, että voimakkaat syytökset islamofobiasta ja lisääntyneestä viharikollisuudesta muslimeja ja islamia vastaan voidaan nähdä osana tietoista vaikuttamiskamppailua. Tämän tutkimuksen analyysissa on löytynyt selvät viitteet siitä, että julkisuuteen välittyvä kuva isla-

miin ja muslimeihin kohdistuvista viharikoksista on vahvasti liioiteltu ja pitkälti paikkansa pitämätön. Tilannetta on oikaistava tasapuolisuuden, uskottavuuden ja radikalisaation ehkäisemisen nimissä.

Olisi myös hyödyksi, että uskontoon liittyvän viharikollisuuden koko kuva selvitettäisiin perusteellisesti. Tiedossani ei ole, onko tähän työhön välineitä, sillä tehtävä vaatisi luultavasti esimerkiksi rikosten tekijätietojen avaamista. Uudet ohjeistukset, jotka koskevat viharikosten kirjaamista, tulkintaa ja niistä tiedottamista, ovat vähintäänkin tarpeen. Ilmeinen tarve on myös sille, että kun viharikoksia koskevaa lainsäädäntöä kehitetään, uhrin asemassa oleva kristitty saisi myös yhdenvertaisen kohtelun. Sekä viranomaistiedotukselta että medialta on vaadittava enemmän tarkkuutta ja huolellisuutta viharikostilastojen ja vaikkapa suomalaisten islamiin liittyvän asennoitumisen tulkinnessa. Tämän tutkimuksen rajoitteena uskontoaiheisten viharikosilmoitusten osalta on luonnollisesti ollut se, että motiivien ja tekijöiden selvittely on tapahtunut poliisin varsin epäyhtenäisten viharikoskirjausten perusteella.

Vaikutusvaltaisten kansainvälisten islamilaisten organisaatioiden kautta välittyy – myös suomalaisen median ja osin viranomaistoiminnan epäonnistuneen tiedotuksen tukemana – kuva Suomesta islamivihamielisenä maana. Huolestuttavaa on, että vääristeltyä informaatiota levittävät islam-raportoinnissaan myös suomalaiset muslimikirjoittajat. Totuudellisuutta tai tasapuolisen dialogin sääntöjä tällaisissa kirjoituksissa ei kunnioiteta. On selvää, että vääristelyllä voi olla kielteinen vaikutus muslimiväestön mielialoihin ja Suomen oloja tuntemattomaan kansainväliseen muslimilukijakuntaan. Erityisesti korostuu Suomen median ja viranomaisten huolellisen tiedotustoiminnan tarve, jotta kuva muslimien tilanteesta Suomessa ei vääristyisi. Tutkimuksessa on pyrittävä samoin tutkimusmenetelmien monipuolisempaan käyttöön kuin mitä keskeiset julkisuuteen nostetut väestön suhdetta islamiin ja muslimeihin kuvaavat yksinkertaiset mielipidekyselyt pystyvät välittämään.

Radikalisoituneiden henkilöiden ohjaus ja vastakertomuksen rakentaminen

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli radikalisaatiota ehkäisevän toiminnan tarkastelu. Erityisesti kiinnostuksen kohteena oli uskonnollisten yhteisöjen toiminta ja ammatillinen työskentely kansalaisjärjestölähtöisissä hankkeissa. Taustaa hahmotettiin radikalisaation ehkäisemiseen liittyvän saksalaisen tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Peruskysymykseksi muotoutui uskonnon rooli radikalisaation ehkäisijänä ja toisaalta vastakertomuksen rakentamisen edellytykset. Samalla esiin nousi

kysymys siitä, miten uskonnollisesti motivoituneiden ekstremismien kohtaaminen asiakastyössä asemoituu – jonkin ajatuksen tai aatteen vastustamisen vai korjaamaan pyrkivän, vaihtoehtoa tarjoavan näkökulman kautta.

Rakennettaessa vastaanratiivia islamtaustaiselle väkivaltaiselle ekstremismille on tehtävä rajanvetoa sen suhteen, tuleeko uskonnollisesti radikaalia, jopa vihamielistä ajattelua vastustaa ohjelmallisesti. Suomalaiset haastatellut toimijat Radinet ja Shoulder to shoulder -projekteissa näyttävät lähtevän siitä ajatuksesta, että kysymys ei ole vastustamisesta vaan toisenlaisen elämäntulkinnan ja lähestymistavan vahvistamisesta.

Realiteetti on myös käsitellyn tutkimuskirjallisuuden antama viesti siitä, että henkilö saattaa toimia edelleen radikaalissa, islamilaista uskonnollista valtiota ihailevassa ja demokratian torjuvassa salafistisessä yhteisössään, vaikka näyttäisi luopuneen väkivallasta. Merkittävää on, että EU:n radikalisaation vastaisen verkoston lähestymistapaan kuuluu selkeästi uskonnollisen ulottuvuuden tunnistaminen ja siihen vastaaminen myös uskonnollisella asiantuntemuksella ja ohjauksella. Tähän verrattuna suomalaisessa vasta uomiensa etsivässä radikalisaation ehkäisemistyössä uskonnolliset kysymykset jätetään tutkimusaineistoni perusteella ulkokehälle.

Keskustelu uskuntoon liittyvistä asioista on edellä mainituissa projekteissa vähäistä. Tausta voi olla monisyinen. Psykososiaalisessa terapeuttisessa työssä uskuntoon suhtaudutaan ylipäättään varovaisesti, ellei jopa kielteisesti. Samoin keskustelu katsomuskysymyksistä tulee mahdolliseksi ainoastaan asiakkaan omien toiveiden perusteella. Koska sosiaalipalveluiden ammattihenkilöt eivät koulutuksensa perusteella ole myöskään uskontoasiantuntijoita, keskustelu uskontoaiheista on senkin vuoksi vaikeata, eikä tarvetta siihen välttämättä edes tunnisteta. Henkilön elämäntilanteeseen liittyvät psykososiaaliset kysymykset vievät kenties kaiken huomion.

Saksalaisesta alan kirjallisuudesta nousee kuitenkin vahvasti esille kysymys uskonnollisen taustan ymmärtämisen tarpeesta ja sen myötä myös ammattihenkilöiden koulutustaustasta. Islamasiantuntemuksen puute on asiassa yksi kriittinen tekijä. Se, että ammattihenkilönä radikalismia kohtaamassa on muslimi, ei vielä takaa tarvittavaa asiantuntemusta ja taitoja oman uskonnon ääriajattelun kohtaamiseen. Kristityllä ammattihenkilöllä tilanne voi olla samalla tavalla kompleksinen ilman islamtuntemusta. Nuorisotyössä nuorten ohjaaminen moskeijaan vaatii avointa yhteistyötä, jossa moskeijan opetuksessa on sitouduttu avoimeen yhteiskuntaan ja uskonnolliseen suvaitsevaisuuteen sekä osoitettu, että ääriajattelulle ei osoiteta minkäänlaista sympatiaa.

Ekstremististen asiakkaiden ohjaus on vaativa tehtävä, jota suomalaisena esimerkkinä esitellyn Radinetin tapauksessa ei nähdäkseen helpota hankkeen suora kytkös turvallisuudesta vastaavaan Sisäministeriöön. Voidaan kysyä, olisiko tukipalveluja kehitettävä asiakkaan kynnyksen mataloittamiseksi ennemminkin yhteistyössä vapaiden kansalaisjärjestö- ja koulutusinstituutioiden kanssa ilman hallinnollisia siteitä turvallisuusviranomaisiin.

Kuten aikaisemmin todettiin, ääriajattelua selittävinä vahvoina tekijöinä on yhteiskuntatieteissä esitetty syrjäytymiskokemukset ja rasismi. Olen halunnut aiheen vaatimusten mukaisesti perehtyä tässä tutkimuksessa lähinnä uskonnollisen motiivin merkitystä selvittävään aineistoon uusien näkökulmien löytämiseksi. Ilmeisen vakavasti otettavia alan tutkimuksia on löytynyt erityisesti keskieuropalaisesta ympäristöstä.

Tieteellinen pohja ei ole lainkaan merkityksetön käytännössä toteutuvan ohjaustyön kannalta. Yhteiskuntatieteistä kumpuava orientaatio voi olla yksi syy siihen, miksi uskonnollinen ulottuvuus jää sosiaalipalveluissa vähälle huomiolle. Asiakas ei välttämättä nosta esille kielteisiä, uskonnollisesti motivoituja ajatuksiaan ja näkemyksiään edes tultuaan jo lähetetyksi radikalisoituneiden henkilöiden ohjaukseen.

Äärimmäisen kielteisen signaalin, kuten puheen uskottomien tai vääräuskoisten tappamisesta, luulisi herättävän kenet tahansa. Matka asian käsittelyyn ja viranomaisten reagointiin voi silti olla pitkä. Tässä tutkimuksessa tarkastelluissa viharikosilmoituksissa oli runsaasti merkkejä äärimmäisen uhkaavasta kielenkäytöstä. Useimmissa tapauksissa ne olivat selkeästi luokiteltavissa islamtaustaiseksi ekstremistiseksi motivaatioksi. Osassa tapauksia todennäköinen tekijäkohdennus jäi vajavaisen informaation vuoksi tekemättä, mutta silloinkin teon motivaationa esiintyi useassa kohdin vihantäyteisiä ilmauksia.

Ohjaustoiminnan menestyksekkyyden ja väkivallattoman yhteiskuntakelpoisuuden ylläpitämisen kannalta ongelmallista on, mikäli radikaali uskonnollinen ympäristö vahvistaa vihamielisyyttä sekulaaria ympäristöä ja demokraattisia instituutioita kohtaan. Sen vuoksi keskeisessä roolissa on uskonnollisten esikuvien toiminta ja julistus. Heidän roolinsa on keskeinen myös dialogin avaajina ja edistäjinä.

Suomalaisen vastakertomuksen rakentamisessa radikalisoitumista vastaan nousi haastatteluissa esille yhden muslimivaikuttajan myönteinen kokemus nuorten muslimien integraation vahvistumisesta isänmaallisen kertomuksen kautta. Se, että maassa kauemmin asuneet ja hyvin integroituneet muslimit ovat taistelleet Suomen sodissa, on tämän kertomuksen myötä herättänyt elämyksen vah-

vasta sitoutumisesta isänmaahan. Tässä on kenties yksi vastakertomuksen ja dialogin mahdollisuus. Sitä voi täydentää aikaisemmin esitellyn, Suomessa vierailleen brittimuslimin Suomessa asuville muslimeille esittämällä kysymyksillä näiden kannustamiseksi sitoutumaan Suomen maahan ja kansaan. Yhden muslimivaikuttajan kertomuksessa esiin nousi rinnastus profeetta Muhammadin ajan väkivalloin levinneen islamin taistelujen ja Suomen puolustamisen välillä, mikä on sitä vastoin pedagogisesti ja faktisesti ongelmallista.

Mieliinpainuva ja otollinen aihe vastakertomukselle on sen sijaan muslimien videolla esiintyvän kansainvälisen suosikkisaarnaajan näkemys islamin suurimmasta voitosta. Kysymyksessä voidaan katsoa olevan vasta-argumentti hänen näkemyksensä mukaan muslimilasten yleiselle kasvatusihanteelle, johon kuuluu ajatus islamin voitokkuudesta. Islamin suurin voitto ei saarnaajan mielestä ollut Mekan valloitus vaan sydämien kääntyminen Allahin puoleen.

Tämän tyyppinen miljoonia katselukertoja keräävä videosaarnaajan puhe voisi hyvin muodostua keskeiseksi islampedagogiseksi perusteluksi ja osaksi ääriajattelun vastaista vastakertomusta. Tätä tutkimusta varten haastateltu suomalainen muslimivaikuttaja kaipasi hänen kaltaistaan saarnaajaa ohjaamaan niitä suomalaisia muslimeja, joihin ääriajattelu on tarttunut.

Muslimivaikuttajien haastatteluissa ilmi tulleista juonteista yksi oli islamilaisen uskonnollisen johtajan antama hengellinen ohjaus ääriajattelua vastaan. Haastatteluissa tuli esille jopa voitokas näkemys siitä, kuinka hyviä tuloksia yksittäinen imaami kokee saavuttaneensa keskusteluissa väkivaltaa ihannoivien muslimien kanssa. Toinen imaami taas myönsi, miten vaikeaa ääriajatteluun vaikuttaminen on, vaikka vetoaisi Koraaniin ja profeetta Muhammadin opetukseen.

Islamilaiseen uskonnolliseen opetukseen sisältyvistä keskeisistä ääriajattelun vastaisista kohdista tiedusteltaessa useampi haastateltava käytti mielellään Koraaenin suuran 5:32 kohtaa. Siinä puhutaan ihmiskunnan tappamisesta: Jos tappaa yhden ihmisen, tuhoaa ihmiskunnan, ja jos pelastaa yhden, pelastaa koko ihmiskunnan. Julkisuudessa esitellään yleensä kuitenkin vain kyseisen jakeen alkiosa edellä kerrotulla humanilla viestillä. Kyseinen kohta jatkuu kuitenkin siten, että siinä otetaan kantaa sallittuun tappamiseen. Koraanin kansainvälisissä laajalti hyväksytyissä käännöksissä jakeen loppuosaan sisältyvä muotoilu kielletystä surmaamisesta ”muuten kuin kostoksi murhasta tai rangaistuksena epäjärjestyksen lietsomisesta maan päällä” herättää polttavia kysymyksiä sharia-lain tulkinnaasta. Hämeen-Anttilan suomenkielisessä Koraanin käännöksessä tämä ankara viesti häivytetään.

Usean haastatellun näkemyksen mukaan esteenä pienten muslimiyhdyskuntien osallistumiselle radikalisaation ehkäisyyn tähtääviin toimiin on resurssien puute. Anteliaassa sosiaalivaltiossa, jossa rahoitusta riittää moniin hankkeisiin, tämä on ymmärrettävä näkökohta. Resurssipulaan vetoamisen syynä voi joidenkin islamilaisten yhdyskuntien taholla olla kuitenkin myös haluttomuus dialogiin ja yhteistyöhön. Kysymys radikalisaation ehkäisemisestä liittyy vahvasti moskeijoiden opetuksen, julistuksen ja ohjauksen sisältöihin. Tämä ei ole niinkään resurssikysymys. Islamilaisten yhdyskuntien laaja ja pirstoutunut kenttä ei kuitenkaan ole läpinäkyvä siten, että asiasta voitaisiin keskustella faktapohjaisesti. Jyrkän linjan moskeijoiden opetuksen sisällöt ovat olleet useassa Euroopan maassa suuren julkisen polemiikin kohteena. Jopa arvovaltainen Saudi-Arabian valtion ylläpitämä moskeija ja koulu suljettiin Saksassa jihadistisen opetuksen ja vihamielisyyden lietsonnan vuoksi.

Näkyvästi julkisuudessa esiintyvät suomalaiset muslimijohtajat sekä shiiayhteisön että sunnien edustajina vetoavat ääritoimintaa ja terrorismia vastaan. Suomen muslimiverkosto vahvistaa uutena toimijana tataaritaustaisen islamilaisen seurakunnan johdolla muslimiyhdyskuntien keskinäistä ja ulospäin suuntautuvaa yhteydenpitoa. Saavutuksena voidaan pitää edellä esiteltyä vuonna 2016 tehtyä kolmen muslimijohtajan keskinäistä sitoumusta. Siinä he lupaavat, vaikkakin ilman yhteisöjensä virallista mukanaoloa, olemaan käyttämättä toisiansa vastaan islamin historian aikana suurta vahinkoa ja verenvuodatusta aiheuttanutta takfiria eli toisten uskottomiksi julistamista. He sitoutuvat kunnioittavaan yhteistyöhön ja yhteisen perustan korostamiseen. Suomen vanhimman islamilaisen yhdyskunnan, Suomen islamilaisen seurakunnan, johdon aloitteesta syntynyt sitoumus on merkittävä toimi muslimien keskinäistä syyttelyä ja islamin sisäistä uskonnollista tuomitsemista vastaan.

Islamtaustaisten ekstremistien tunnistaminen julkisuudessa

Käsittämäni kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden ja ajankohtaisen media-aineiston perusteella on edellä selvitetty, että salafistiset ja wahhabilaiset islamilaiset uskonsuunnat ovat keskeisessä roolissa ekstremismin taustatekijöinä. Suomen sisäministeriö on niistä raportoinut, joskin hyväntahtoisesti ja arvioiden niitä väkivaltaisen ekstremismin ehkäisytyön kannalta harmittomiksi, mikä on ristiriidassa kansainvälisen kokemuksen ja arvovaltaisen tutkimuskirjallisuuden kanssa.

Islamilaisten yhdyskuntien ja viranomaisten keskinäistä suhdetta on käsitelty tässä tutkimuksessa myös Saksan tilanteesta käsin. Siellä perustuslakiviranomaisten raporteissa on selvitelty ja nimetty perustuslain kannalta vaarallisia järjestöjä jo vuosikymmenien ajan. Perustuslain vastainen ja ihmisoikeuksia polkeva yksittäinen islamilainen yhdyskunta saatetaan kieltää ja moskeija sulkea. Laaja kansalaisyhteiskunta saa raporttien kautta tiedon tahoista, joiden toiminnan viranomaiset ovat todenneet perustuslain vastaiseksi. Mikäli ”mustalla listalla” oleva järjestö kehittyy myönteisesti perustuslailliseen, väkivallattomaan ja demokraattiseen suuntaan, sen on myös mahdollista päästä pois kansakunnan turvallisuushkia käsittelevistä raporteista. Näin on haastatellun saksalaisasiantuntijan mukaan myös tapahtunut.

Olen useissa kohdin viitannut vahvaan saksalaiseen keskusteluun ja uskonnollisesti motivoituneeseen ekstreemiseen perusteelliseen selvittelyyn, jota on saksalaisessa tutkimuksessa tehty. Myös saksalaiset poliitikot kautta puoluekentän ovat ottaneet ekstreemistisiin pyrkimyksiin selvästi kriittisen kannan. Kansainvälisten islamilaisten intressitahojen vaikuttamispyrkimykset – jollaisiksi Saksassa katsotaan myös mittavat ulkomaisella rahoituksella toteutettavat moskeijoiden rakentamishankkeet – ovat näkyvästi esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Suomessa islamin eri ryhmien tunnettuisuus julkisuudessa on vähäistä, eivätkä viranomaiset tuo julki tunnistettavissa olevia tietoja tai arvioita eri islamilaisista yhdyskunnista, jotka kuitenkin eroavat voimakkaasti toisistaan toimintatavoiltaan ja uskonnollis-ideologiselta ajattelultaan.

On keskustelun arvoinen asia, onko viranomaisten vaikenava linja riittävä islamtaustaisen ääritoiminnan kohtaamisessa.

Uskontokuntien väliset viralliset suhteet ovat Suomessa hyvällä tasolla. Virallisten suhteiden ulkopuolella pysyttelevät islamilaiset yhdyskunnat muodostavat kuitenkin tuntemattoman tekijän dialogin ja myös ekstreemismien hallinnan kannalta. Tämä ei kuitenkaan lähtökohtaisesti merkitse sitä, että niiden päälle olisi syytä luoda epäilyksen varjoa.

Dialogin ja uskonnollisen motiivin jännitteiset kohtaamispiinnat: johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Edellä esiteltyjen tutkimukseni keskeisten tulosten koonnin jälkeen on nähdäkseni perusteltua todeta, että dialogin ja uskonnollisen motiivin välillä syntyy moniulotteisessa tapahtumakentässä jännitteisiä kohtaamispiintoja. Sitä osoittaa ensisijaisten aineistojen ja niiden eri tasoilla liikkuvien tutkimuskontekstien analyysi. Dialogin

ja uskonnollisen motiivin välisiä jännitteisiä kohtaamispintoja nimitän diskursiivisiksi elementeiksi. Nähdäkseni näistä elementeistä muodostuu kokonaisuus, joka osoittaa islamtaustaisen ääriajattelun kohtaamisen moninaista haasteellisuutta ja tiedostamisen tarvetta yhteiskunnan eri toimintakonteksteissa. Seuraavassa tematisoin tutkimukseni tuloksia dialogin ja uskonnollisen motiivin keskenään jännitteisestä näkökulmasta seitsemällä eri alueella. Ne ovat samalla johtopäätöksiä, jotka teen tutkimustuloksistani. Tematisoinnit johtavat sekä ehdottamaan toimenpiteitä että etsimään uutta ajattelua islamtaustaisen ääriajattelun kohtaamiseksi:

1. Avoimen ja kriittisen julkisuuden on noustava vastavoimaksi islamofobian propagandistista käyttöä vastaan

Kansainvälisen islamin propagandakoneiston toiminta on dialogivihamielistä ja vahingollista uskontojen vuorovaikutukselle. Islamilainen propagandakoneisto haastaa suomalaista mediaa ja julkisuutta taipumaan tulkintaan, jossa islamkritiikki katsotaan islamofobiseksi ja rasistiseksi. On ymmärrettävä, että konservatiivisille, oikeaoppisille islamilaisten valtakusten edunvalvojille islamofobia-käsitteen käyttö on ideologisen taistelun väline läntistä moniarvoisuutta, uskonnonvapautta ja myös uskontojen avointa vuorovaikutusta vastaan. Toisaalta median on tunnistettava myös vihamielinen ja perusteeton islamisoitumisella pelottelu.

2. Mielikuva islamista ei ole riittävä kriteeri islamvastaisuuden määrittelyyn

Suomalainen islam-tutkimus on liittynyt vahvasti maahanmuuton kysymyksiin. Julkisuudessa näkyvä tyypillinen tapa käsitellä islamia on mielipidekysely, jonka yksinkertaiset kysymykset moniselitteisistä asioista vinouttavat tuloksia. Mielikuva islamista muodostuu ihmisille useista tekijöistä. Todellisuus vinoutuu ja dialogimahdollisuudet heikentyvät, jos mielipidetiedustelussa todettu kielteinen mielikuva islamista rinnastetaan islamvastaisuuteen, kuten aineistossani olen osoittanut. Kyselyjä ja menetelmiä on siis monipuolistettava. Käsittelemissäni kansainvälisissä tutkimuksissa on tässä suhteessa tarkasteltuja suomalaisia raportteja paremmat tutkimusasetelmat, ja analyysini mukaan ne vastaavat todellisuutta paremmin kuin yksittäinen islamiin liittyvän asenteen tai mielikuvan mitaaminen. Myös median on pystyttävä käsittelemään islamvastaisuutta eritellymmin.

3. Pyrkimys padota väkivaltaa ihannoivaa esktrémismiä on jännitteisessä suhteessa siihen nähden, miten neuvonta- ja ohjaustyössä voidaan hyväksyä konservatiivisen uskontulkinnan identiteettejä

Radikalisoitumista ehkäisevässä neuvonta- ja ohjaustyössä tulisi miettiä uskonnollisen motiivin merkitystä huomioiden eri tutkimusalojen ja professioiden kontribuutioita. Olennainen kysymys keskustelussa islamtaustaisen ääriajattelun vaikutuksen alaisuudessa olevien ihmisten kanssa on se, että he eivät kokisi ohjauspyrkimyksiä yrityksenä estää identiteetiltään konservatiivista uskonnollisuutta sinänsä. Toisaalta ohjauksessa on syytä pitää tavoitteena irtisanoutumista väkivallan hyväksynnästä. Konservatiivisen uskonnollisuuden ja ääriajattelun ilmiöiden keskinäinen suhde on harmaata aluetta, joka vaatii ohjaustoiminnan sisällöllistä selventämistä ja menetelmällistä kehittämistä.

4. Uskontolähtöisellä sanastolla on yhteys ääriajatteluun liittyvään väkivaltaan ja sanallisiin loukkauksiin

Uskontoaiheisten viharikosilmoitusten tapahtumakuvausten sanastossa on hämmentävän voimakas ja aggressiivinen islamtaustaisen ääriajattelun motiivoima sävy. Aggressio voi johtaa myös väkivaltaan, ja sanastossa on runsaasti esimerkkejä syistä, joiden hyökkääjä on katsonut oikeuttavan tekonsa. Eläminen vapaammin toisen islamilaisen uskonsuunnan tai vapaamieliseksi tulkitun uskonnollisen katsomuksen mukaan ja islamista pois kääntyminen ovat näkyvimmit herätteet islamtaustaiselle uskonnollisesti perustellulle väkivallalle ja sanallisille loukkauksille. Ei-muslimien muslimeja vastaan kohdistamia väkivaltaisia hyökkäyksiä on sen sijaan ollut aineistossa vain vähän, ja motiivina on tarkemmin määrittelemätön islamviha, jota ei aineiston perusteella pystytty avaamaan. Viitteitä ei kuitenkaan ole siitä, että aggression taustalla olisi toisen uskonnon, kuten kristinuskon, sisältä nousevia perusteluja tai sanastoa. Myöskään haastatellut henkilöt eivät viitanneet kristinuskotaustaisiin, muslimeihin kohdistuneisiin hyökkäyksiin.

5. Viranomaisten vastuu uskonnollisesti motivoituneiden ekstremismin ilmiöiden ja toimijoiden kuvaajana ja niitä koskevan tiedon välittäjänä on kriittinen ja vaatii realistista tilannekuvaa ääriilikkeisiin lukeutuviin uskontotoimiin nähden

Sisäisten turvallisuusraporttien tarkastelu on osoittanut, että Suomen sisäministeriön uskonnollista radikalismia arvioivat raportit viime vuosilta ovat islamilaisia ääriilikkeitä kohtaan horjuvia ja eräiltä osin jopa myötäsukaisia, toisin kuin EU:ssa yleisesti. Ministeriö näyttää sanavalinnoillaan myös välttävän islamin historiasta ja teologiasta tuttujen väkivaltaisten ilmiöiden liittämistä islamin uskontoon. Ministeriön vastuu on suuri julkisuuden näkökulmasta, sillä sen raportit vaikuttavat islamtaustaisiin ääri-ilmiöihin liittyviin käsityksiin ja myös yhteistoiminnan reunaehdoja koskeviin aloitteisiin ja toimintamalleihin kansalaisjärjestöissä, koulutuksessa, mediassa ja puolueissa. Realistista tilannekuvaa ja tietoa vaaditaan, jotta eri tahot pystyvät tekemään tiedostavia valintoja ja johdonmukaisia päätöksiä.

6. Uskonnon vaihtamista koskeva toisen uskonnon ihmisille suunnattu kutsu voi toimia ekstremismin patoajana ja dialogin motivoijana

Uskontodialogin näkökulmasta hyväksyttävää ja oikeutettua toimintaa on myös kutsuminen vaihtamaan uskontoa. Olen esittänyt viitteitä siitä, että islamtaustaisen ääriajattelun piirissä väkivaltaista ekstremismia voi padota kiinnittyminen dawa-työhön. Suomessa muslimien tekemä dawa-työ ei juuri näy julkisuudessa, eikä se ole julkisen polemiikin asia. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä tapahtuva lähetystoiminta joutuu sen sijaan muslimikritiikin kohteeksi. Dialogin aiheeksi tulisi nostaa toiseen uskontoon kutsuminen (lähetys ja dawa) ja islamista kääntyneiden uhanalainen tilanne. Heidän joutumisestaan ääriajattelua edustavien muslimien vihan kohteeksi tulisi ehkäistä muslimijohtajien laajalla irtisanoutumisella kaikesta pakottavasta ja islamista kääntymistä estävästä toiminnasta. Jotkut heistä ovatkin uskontojenvälisessä julkilausumassa ottaneet asiaan kantaa. Toimiminen asiassa ei ole arvattavasti helppoa, koska islamilaisessa teologiassa on laaja konsensus luopioiden rankaisemisesta jopa kuolemalla, mutta osana dialogia ja ihmisoikeuksien nimissä tätä on vaadittava.

Suhtautuminen kääntymyksiin voi olla uskontokuntien välisten suhteiden kannalta kriittinen tekijä. Tätä tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa on nähtävissä viitteitä patoutuvista tarpeista näiden kysymysten käsittelyyn. Kääntymysten herättämiin kysymyksiin ei ole ristiriidatonta ratkaisua. Kirkon lähetystyöstä vastaavien tahojen ja kirkon lähetysstrategian mukaan kaikkien ihmisten kutsuminen kristittyjen yhteyteen ja seurakunnan jäsenyyteen on lähtökohtana kirkon toiminnalle.

Vastaavalla tavalla islamissa ymmärretään laajalti islamin julistaminen ja levittäminen, dawa-toiminta, keskeiseksi uskonnolliseksi velvollisuudeksi. Haastattelemani muslimivaikuttajat esittivät sekä aktiivisen islamin sanomaa julistavaa ja tavoittavaa dawa-työtä kannattavia että julkisesti julistustoiminnasta pidättäytyviä näkemyksiä. Konservatiivista islamia edustava muslimivaikuttaja halusi määrittää ekstremismin vastaiseksi toiminnaksi myös vahvan dawa-henkisen islamilaisen julistustoiminnan.

Tällöin lähtökohtana on, että dawa on rauhanomaista työtä, jopa dialogitoimintaa islamin levittämiseksi. Myös joidenkin haastateltavien mainitsemat ulkomaiset esikuvat, arvostetut muslimijulistajat, korostavat videoilla islamin rauhanomaisuutta. Samaan yhteyteen näyttää luontevasti kuuluvan se, että saarnoja seuraavat valtaiset kansanjoukot toivottavat kristitystä muslimiksi yleisön edessä kääntyvän henkilön suosionsoituksin tervetulleeksi islamin piiriin. Kristitystä muslimiksi kääntyminen on siis yleisesti ottaen toivottu ja kiiteltu asia islamilaisessa kontekstissa. Mikäli kaikkien uskontojen kutsuva toiminta hyväksytään, ei tässä ole moitittavaa tasapuolisen uskontojen kohtaamisen ja dialogin näkökulmasta. Haasteena on kuitenkin islamin itseymmärrys, joka ei opillisesti suvaitse islamista poiskääntymistä.

Ekstremismin kanavoiminen dawa-toimintaan näyttäisi sopivan yhteen väkivallattomien salafistiryhmien agendan kanssa. Tällä voi olla myönteistäkin merkitystä radikaalihenken muslimien hengellisen ohjauksen kannalta. On parempi olla levittämässä islamia kadulla lentolehtisiä jakaen ja ihmisiä moskeijaan kutsuen kuin olla hautomassa väkivaltaisia iskuja.

7. Aineksia jännitteiden purkamiseen ja yhteisen suomalaisuuden rakentamiseen

Kokonaisuudessaan pohdittavaksi jää, voiko uskontokeskustelussa ja ohjauksessa syntyä kokemus, joka on riittävän voimakas purkamaan väkivaltaisia ajatuksia ja aikeita. Uskontoon liittyvissä keskusteluissa saatetaan ohikiitävänä hetkenä käsitellä asioita ja tuntemuksia, jotka ovat potentiaalisesti elämän ja kuoleman kysymyksiä koko yhteiskunnalle.

Lisäksi on huomattava, että rajapinnat eivät liiku vain uskontojen välillä vaan myös uskontojen sisällä. Sen vuoksi äärimmäisyysajattelun patoaminen kattaa sekä uskonnon sisäisen että uskontojen välisen keskustelun ja kohtaamisen. Entistä enemmän huomiota tulisi kuitenkin kiinnittää katvealueisiin – tai paremminkin dialogin kannalta hedelmällisiin kasvualustoihin – joita voi löytyä ankaran oikeaoppisuuden välimaastoista. Luonteeltaan nämä ovat myönteisiä liittymäkohtia yhteiskuntaan, muihin uskonnollisiin yhteisöihin ja suomalaisuuden myönteisten elementtien rakentumiseen.

Jonkun mielestä ehkä sentimentaaliselta vaikuttava muslimisaarnaajan muslimelle esittämä kehotus Suomen ja suomalaisten rakastamiseen tai toisen muslimivaikuttajan tärkeänä pitämä kokemus muslimien liittymisestä Suomen puolustajiin toimivat tavalla, jota suomalaisuuden tai toisaalta maailmankansalaisuuden ytimissä ei huomata. Se, että eräät muslimijohtajat edes esittävät tällaisia kiinnekohtia suomalaiseen todellisuuteen, osoittaa progressiivista ja sisäisesti kritiikille altista islamilaisen teologian tulkintaa. Valistuneilta muslimisaarnaajilta ja -vaikuttajilta on joka tapauksessa löydettävissä aineksia vastakertomuksen rakentamiseksi ääriajattelulle pedagogisesti ja kenties jopa islamteologisesti uskottavalla tavalla.

Se, miten nämä kertomukset saavat tilaa ja vaikuttavuutta islamilaisten yhdyskuntien sisällä, ei ole tässä arvioitavissa. Valmiita islamilaisteologisesti perusteltuja malleja tai ohjelmia ei Suomen islamilaisissa yhdyskunnissa näytä olevan tällä hetkellä olemassa, mutta kehitystahtoisia ja sitoutuneita tahoja kylläkin.

Lopuksi

Alkusanoissa kuvailin kokemuksiani muslimien ja kristittyjen dialogikeskusteluista. Nuorten muslimimiesten ilmaisema tahto puolustaa islamia vaikka terroriteoilla jäi myös vuosikausiksi mietityttämään. Tämän kirjoitusprosessin myötä itselleni on tullut aika sulkea tuo katselukulma. Olen yrittänyt ymmärtää, miten islamtaustaista ääriajattelua voidaan kohdata uskontoa kunnioittaen.

Kuten yleisesti tiedetään, tutkimukseen vaikuttavat tutkijan omat asenteet ja katsomukset. Lähteiden ja kirjallisuuden valinnalla on aina myös keskeinen merkitys. Jo alussa määrittelin, että oma valintani on dialogi, ja sen mukaan valikoituivat myös lähteet ja kirjallisuus. Kenties dialogi-sanon lisämäärittelyksi käypäinen sana on minulle kriittinen dialogi. Tätä ilmaisua käytettiin menneinä vuosina laajalti myös saksalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kokemuksissani monet keskustelut sekä musliminuorten että islamilaisten oppineiden kanssa nostivat esille heidän kriittisyytensä kristinuskoa ja sen ilmenemismuotoja kohtaan. Katson, että ilman kriittistä elementtiä ei dialogissa päästä eteenpäin. On myös eri asia kohdata instituutioita ja niiden vallankäyttöä kuin yksittäisiä ihmisiä.

Harrasta uskonnollisuutta on aina arvostettava. Olen kokenut merkittäviä hetkiä useissa islamilaisen maailman keskeisissä moskeijoissa. Olen nähnyt elämäntuskaansa rukouksessa purkavia muslimeja suurten islamin opettajien hautausoleumeissa. Minua on kutsuttu sekä ystävyydellä että joskus ankarin sanakääntein umman, islamilaisen maailmanyhteisön, jäseneksi ja muslimiystävät ovat toivoneet näkevänsä minut pyhiinvaelluksella Mekassa. On tuskailtu, että en ”vieläkään” ymmärrä islamia, kun en ole kääntynyt siihen.

Kun lähdin kohtaamaan muslimeja ja islamia, ajatukseni oli, että haluan ottaa islamin niin vakavasti, että ”vaarana” on kääntyminen. Näin ei käynyt, mutta lukuisten eurooppalaisten henkilöiden kääntymykset osoittavat, että islamissa on vetovoimaa sekä uuden, vahvan ja selväpiirteisen spiritualiteetin aineksia. Yksi islamiin kääntynyt – islamin näkökulmasta siihen palannut – nuori mies kertoi, että aamulla hän rukoili kristittyinä ja illalla muslimina. Alkusanoissa esiin nostamani muslimien ja kristittyjen keskustelutilaisuuksien konsensus ”Emme riitele uskonnosta, sillä Jumala itse on tuomarina viimeisenä päivänä” rakentaa dialogin mallina keskustelukulttuuria ja yhteiskuntarauhaa. Tässä kohdin, eskatologisena näkynä siis, kirjoitan jumalan isolla kirjaimella. Tekstissäni olen muuten, ikään kuin neutraalimmin uskonnontutkijan silmin ja dogmeihin kantaa ottamatta, tyytynyt pieneen alkukirjaimeen.

Lähdeviitteet

- ¹ Ks. suomalaisesta kirkollisesta dialogiajattelusta esim. Hiltunen & Vasko, 2011. Laajempia kansainvälisiä dialogipyrkimyksiä kuvaa Heikka 2018.
- ² Cole 2011, 127, 135.
- ³ High Court of Justice Queens’s Bench Division.
- ⁴ Nanji 2008.
- ⁵ Ks. Jihad.
- ⁶ Tibi, 2002.
- ⁷ Tibi 2002, 169-170.
- ⁸ Cesari 2011, 35.
- ⁹ Nanji, 2008.
- ¹⁰ Sociology of religion.
- ¹¹ Davie 2007, 183-184.
- ¹² Islamism esim. <http://www.oxfordislamicstudies.com>
- ¹³ ks. esim. http://intermin.fi/artikkeli/-/asset_publisher/vakivaltaisen-ekstremismin-riski-on-suomessa-vahain-1
- ¹⁴ Ks. sisäministeriön väkivaltaisen ekstremismin raportit ja katsaukset: julkaisut.valtioneuvosto.fi
- ¹⁵ Swedish Security Service 2010.
- ¹⁶ Islamismus.
- ¹⁷ Radicalisation Awareness Network 2017.
- ¹⁸ ks. Harvard Religious Literacy project.
- ¹⁹ Dinham & Jones 2010, 5-6.
- ²⁰ Ks. uskontolukutaidosta Kähkönen 2016, 261-274.
- ²¹ Linjakumpu 2009, 108, 121-125.
- ²² Pharesista ks. Walid Phares, joka esittely sek in on saanut Wikipediassa kriittistä huomiota.
- ²³ Ks. Islam.
- ²⁴ Esim. Leitzinger 2006; Sakaranaho 1999, 208-225; Sakaranaho 2017.
- ²⁵ ks. Sakaranaho 2017. Islamilaisten yhdyskuntien jäsenmääristä ks. uskonnot.fi
- ²⁶ Martikainen 2015, 85-87.
- ²⁷ Taira 2016.
- ²⁸ Kähkönen 2000, 57-59.
- ²⁹ Kähkönen 2000, 60-61.
- ³⁰ Mascolo 2016.
- ³¹ Ks. Organisation of Islamic Co-operation, Islamic World league.
- ³² Kysymykset ovat liitteessä 1.
- ³³ Ks. esim. Creutz & Saarinen & Juntunen 2015; <https://www.berlin.de/sen/.../zusammenfassung-paralleljustiz.pdf> 2015. Tutkimusaineistoa esittelevän julkaisun nimi on Religiös-kulturelle Streitschlichtung und „Paralleljustiz“ – Eine Herausforderung für das deutsche Recht? Prof. Dr. Mathias Rohe Dr. Mahmoud Jaraba. Paralleljustiz Zusammenfassung einer Studie im Auftrag des Landes Berlin, vertreten durch die Senatsverwaltung für Justiz und Verbraucherschutz.
- ³⁴ Juntunen & Creutz & Saarinen 2016, 10.

- ³⁵ Sakaranaho & Pauha 2016.
- ³⁶ Taira 2016.
- ³⁷ Juntunen & Creutz & Saarinen 2016, 10; Creutz & Saarinen & Juntunen 2015.
- ³⁸ Tinnes 2014.
- ³⁹ Ninian 1986.
- ⁴⁰ Kähkönen 2000, 206.
- ⁴¹ Ceylan & Kiefer 2013, 72-73.
- ⁴² Zeit online 2010; Handelsblatt 2004.
- ⁴³ Malkki 2017.
- ⁴⁴ Juntunen & Creutz & Saarinen 2016, 57.
- ⁴⁵ Ks. esim. Günther & Ourghi & Schröter & Wiedl 2016.
- ⁴⁶ Ceylan & Kiefer 2013, 124-125.
- ⁴⁷ Sisäministeriö 2013, 3. Väikivaltainen ekstremismi Suomessa. Tilannekatsaus 2/2013.
- ⁴⁸ Yle aamutelevisio 29.3.2016. Muslimiyhteisöjen keinot radikalisoitumisen estämiseksi Videolähde; Väikivaltainen ekstremismi Suomessa 2013 Tilannekatsaus 2/2013. Sisäasiainministeriö.
- ⁴⁹ Kerkelä 2018; Lehtinen 2017.
- ⁵⁰ Ks. esim. Paajanen 2018
- ⁵¹ <http://www.newyorker.com/news/news-desk/the-isis-claim-about-paris> They also targeted] the Bataclan Conference Center, where hundreds of apostates had gathered in a profligate prostitution party. So Paris shook under their feet, and its streets were tight upon them, and the result of the attacks was the death of no less than 100 Crusaders and the wounding of more than those. They detonated their belts in the gatherings of the disbelievers after running out of ammunition.
- Let France and those who walk in its path know that they will remain on the top of the list of targets of the Islamic State, and that the smell of death will never leave their noses as long as they lead the convoy of the Crusader campaign, and dare to curse our Prophet.
- ⁵² Ruud Koopmans.
- ⁵³ Koopmans 2015, 33-57.
- ⁵⁴ Koopmans 2014, 47-51, Kähkönen 2016, 265-266. Kähkönen selvittää ko. tutkimusta.
- ⁵⁵ Heather cv.
- ⁵⁶ Gregg 2014, 37-38.
- ⁵⁷ Gregg 2014, 38-41,
- ⁵⁸ Davie 2015, ix-xi; Kähkönen 2016, 265-266.
- ⁵⁹ Ks. Mickletwaith & Wooldridge 2009.
- ⁶⁰ Groppi 2017.
- ⁶¹ Groppi 2017.
- ⁶² Groppi 2017.
- ⁶³ Groppi 2017.
- ⁶⁴ Baehr 2011, 17-18.
- ⁶⁵ Juntunen & Creutz & Saarinen 2016, 57-60.
- ⁶⁶ SWR.
- ⁶⁷ Sunier & Landman 2015.
- ⁶⁸ Deutsche Welle 2016.
- ⁶⁹ Freise 2017; Güzelmansur 2017.

- ⁷⁰ Armborst ja Attia 2014, 217-223.
- ⁷¹ Baehr 2011, 17-18.
- ⁷² Schröter 2015, 2.
- ⁷³ Schröter 2015, 4.
- ⁷⁴ Günther & Ourghi & Schröter & Wiedl 2016, 1-2.
- ⁷⁵ Verfassungsschutzbericht 2016, 154-211.
- ⁷⁶ Spiegel Online 2017.
- ⁷⁷ Leithäuser 2015.
- ⁷⁸ Baehr 2011, 17-18.
- ⁷⁹ High Court of Justice Queens's Bench Division.
- ⁸⁰ High Court of Justice Queens's Bench Division.
- ⁸¹ High Court of Justice Queens's Bench Division.
- ⁸² Biskup 2017.
- ⁸³ Timani 2017, 1-11.
- ⁸⁴ Timani 2017, 1-11.
- ⁸⁵ Fazlhashemi 2017, 49-61.
- ⁸⁶ Günther & Ourghi & Schröter & Wiedl 2016, 13-14.
- ⁸⁷ Ks. esim. Oxford islamic studies online.
- ⁸⁸ Oxford islamic studies online; Dhimmi.
- ⁸⁹ Dhimmi.
- ⁹⁰ Taylor 2015; Donaghy & Atkinson 2015.
- ⁹¹ Cornell Law School.
- ⁹² Saudi-Arabia.
- ⁹³ Second European Union Minorities and Discrimination Survey –Muslims, Selected Findings 2017.
- ⁹⁴ Ks. esim. Repo 2017.
- ⁹⁵ Pew Research Center 2018.
- ⁹⁶ Mykkänen 2018. HS 30.5.2018.
- ⁹⁷ Kankkonen 2018.
- ⁹⁸ Second European Union Minorities and Discrimination Survey –Muslims, Selected Findings 2017.
- ⁹⁹ European Union Minorities and Discrimination Survey 2009. FRA 2. Experiencing Discrimination.
- ¹⁰⁰ Rankin & Oltermann 2017; Deutsche Welle 2015.
- ¹⁰¹ Pew Research Center 2018, 61-77.
- ¹⁰² Second European Union Minorities and Discrimination Survey –Muslims, Selected Findings 2017.
- ¹⁰³ Second European Union Minorities and Discrimination Survey –Muslims, Selected Findings 2017.
- ¹⁰⁴ European Union Minorities and Discrimination Survey 2009. FRA 2. Experiencing Discrimination.
- ¹⁰⁵ Second European Union Minorities and Discrimination Survey–Muslims, Selected Findings 2017, 19, 34, 40, 42, 55.
- ¹⁰⁶ Pauha & Ketola 2015, 94-104.
- ¹⁰⁷ Juntunen & Creutz & Saarinen 2016.
- ¹⁰⁸ Creutz & Saarinen & Juntunen 2015; Juntunen & Creutz & Saarinen 2016.
- ¹⁰⁹ Creutz & Saarinen & Juntunen 2015, 4.

- ¹¹⁰ Juntunen & Creutz & Saarinen 2016, 11 ” (loppuraportti Liikkuvuus/Creuz osahanke 2) ”Vaikka aiheen tiimoilta toimitaankin uskonnollisen diskurssin sisällä, kyse on eri tekijöiden yhdistelmästä.”
- ¹¹¹ Juntunen & Creutz & Saarinen 2016, 60-61.
- ¹¹² Jaakkola 2009, 62-63.
- ¹¹³ Runnymede commission 1997, 1.
- ¹¹⁴ Esim. FRA islamophobia; YK:n sivuilla islamofobiaan liittyviä viitteitä pikaisellakin etsinnällä löytyy liki 600.
- ¹¹⁵ MacInnis 2009.
- ¹¹⁶ Ks. FRA Islamophobia haku ja viitteet Combating anti-muslim hatred.
- ¹¹⁷ OIC pääsihteeri 2013.
- ¹¹⁸ Uskot foorumi 2013.
- ¹¹⁹ Ks. Organisation of Islamic Cooperation, Islamophobia observatory.
- ¹²⁰ Organisation of Islamic Cooperation: Ninth OIC Report on Islamophobia.
- ¹²¹ Islamophobia also concerns with intentional attempts to tarnish the image of Islam as religion together with its over one billion followers who have in fact built up radiant civilizations and stood as an exemplary model of tolerance and coexistence. Islamophobia is actually part of racist movements that usurps the right to freedom of thought, belief and identity and targets its victims not for particular action they could have committed, but rather on the basis of their appearances and religious backgrounds. It usurps human rights at their most basic level. Therefore, Islamophobia does not represent a threat to Muslims only. Rather, it constitutes a threat to the very principles of justice, equality and freedom, just as it represents a threat to security and social harmony. It runs over the achievements of human society evolved over centuries, as well as of human endeavor and sacrifice on the basis of which international institutions have been set up to ensure the preservation of humanity’s achievements. In addition, Islamophobia is not a matter of concern for the OIC Member States only. It is rather a cause for mankind at large,
- Organisation of Islamic Co-operation. Ninth OIC observatory report on Islamophobia. May 2015-September 2016.
- ¹²² Resolution zur Gülen-Bewegung 2017.
- ¹²³ Gutachten über die Gülen-Bewegung 2017.
- ¹²⁴ http://www.islamophobiaeurope.com/reports/2015/en/EIR_2015.pdf; Valtioneuvosto 2013.
- ¹²⁵ SETA.
- ¹²⁶ islamophobiaeurope.com.
- ¹²⁷ European Islamofobia 2016, ed. Bayrakli & Havez 8-9.
- ¹²⁸ Ks. esim. Vasantola 2017; Ovaskainen 2017.
- ¹²⁹ European Islamophobia 2015, 133.
- ¹³⁰ European Islamophobia 2015, 135, 137.
- ¹³¹ European Islamophobia 2015, 133, 138, 145.
- ¹³² European Islamophobia 2015, 151.
- ¹³³ European Islamofobia 2016, 170-174.
- ¹³⁴ European Islamofobia 2016, 175-176.

¹³⁵ Mattinen 2016:

Uutuuskirjan mukaan yhteensä noin 1 500–2 000 kantasuomalaista on kääntynyt islamiin.

Kirjaa varten haastatellut muslimiyhteisön jäsenet kuvailevat kirjassa islamiin kääntyneiden kantasuomalaisen jopa pelottavan heitä äärimmäisillä islamin tulkinnoillaan.

– Tiukasti hunnutetuista naisista suuri osa on käännynnäisiä. He haluavat osoittaa olevansa oikeita muslimeja, helsinkiläismies kertoo kirjassa.

Myös toinen haastateltava kuvailee islamiin kääntyneiden suomalaisten ehdottomuutta.

– Minua pelottaa eniten suomalaiset käännynnäiset. He ottavat systemaattisesti Koraanin ohjeet, kuten tehtiin sillä ajalla, kun Koraani kirjoitettiin. He eivät tunne modernia islamia. He tekevät täsmälleen niin kuin heille sanotaan, ja yleensä kyseessä on henkilö, joka on saanut heidät kääntymään, toinen lähde kuvailee.

Kirjan kirjoittaneen **Kristiina Koivusen** mukaan jihadisteiksi lähteneet kantasuomalaiset hämmenävät ihmisiä vielä enemmän kuin muut vierastaistelijat. Heistä ei kuitenkaan ole olemassa julkista tutkimustietoa.

– Uskonnon vaihtaminen on hyvin voimakas kokemus. Kääntymisen jälkeen henkilö voi olla aluksi suorastaan fanaattinen, näin on kaikkien uskontojen kohdalla. Vuosien kuluessa alkuvaiheen kuohunta tasoittuu, Koivunen kirjoittaa.

¹³⁶ Freise 2017, 143.

¹³⁷ Freise 2017, 116-117.

¹³⁸ Runnymade Commission 1997, 1.

¹³⁹ Runnymade Commission 1997, 4.

¹⁴⁰ The Runnymade Commission 1997, 4-5.

¹⁴¹ Esposito & Kalin 2011.

¹⁴² Kalin 2011, 11.

¹⁴³ Daesh has produced a curriculum on two levels: “Salafization [of Islam] and Isization [of society]”.¹⁹

Through this process, Daesh promotes only what it perceives as the purist interpretation of Islam, while concentrating on preparing the next generation through a focus on the ‘caliphate’, state building, violence and apocalypse. Radicalisation Awerness Network 2017, 22.

¹⁴⁴ Fazlhashemi 2017, 49-61.

¹⁴⁵ Esim. Säävälä 2017.

¹⁴⁶ Ks. Stenroos 2017.

¹⁴⁷ Ein Staat – zwei Welten 2016.

¹⁴⁸ Wagner 2011. Kirjan nimi on “Richter ohne Gesetz. Islamische Paralleljustiz gefährdet unseren Rechtsstaat.”

¹⁴⁹ Jung 2011.

¹⁵⁰ Wittreck 2012.

¹⁵¹ Paralleljustiz 2015, 10-15.

¹⁵² Paralleljustiz 2015, 14, 18, 25.

¹⁵³ Verfassungsschutzbericht 2016.

¹⁵⁴ Graw 2017.

¹⁵⁵ Ein Staat – zwei Welten 2016.

¹⁵⁶ Herzinger 2016.

¹⁵⁷ BBC 11.5.2017.

¹⁵⁸ Esim. Oksanen 2015.

- ¹⁵⁹ Bolotowsky 2017. Uutiskauha alfa-tv haastattelu Gideon Bolotowsky 1.12.2017.
- ¹⁶⁰ Sisäministeriö 2013, 9.
- ¹⁶¹ Nissinen 2013.
- ¹⁶² Karttunen 2012.
- ¹⁶³ Masroor 2016.
- ¹⁶⁴ Masroor 2007.
- ¹⁶⁵ Ajmal Masroor.
- ¹⁶⁶ Hussein 2016.
- ¹⁶⁷ Ali 2018.
- ¹⁶⁸ Reinboth 2016.
- ¹⁶⁹ Kouros 2007.
- ¹⁷⁰ Alastalo 2012.
- ¹⁷¹ Ks.esim. Ricks 2013.
- ¹⁷² Yle Islam ilta 2013.
- ¹⁷³ Vainio 2018.
- ¹⁷⁴ Mustasaari & al-Sharmani 2018. Mustasaaren uskonnollisesta taustasta ei ole tietoa, eikä häntä tässä pidetä muslimina.
- ¹⁷⁵ Huttunen 2018.
- ¹⁷⁶ Ks. sisäministeriön väkivaltaisen ekstremismin raportit ja katsaukset: julkaisut.valtioneuvosto.fi.
- ¹⁷⁷ Sisäministeriö 2013. (4 Väkivaltainen ääri-islam 4.1 Määritelmä ja tunnistaminen): Väkivaltaista ääri-islamia ei tule sekoittaa hartaaseen islamin uskonnon harjoittamiseen, johon liittyvät vahvat henkilökohtaiset vakaumukset, tavat ja esimerkiksi uskonnollinen vaatetus. Tällaisia hartaita uskonuuntia, joiden tunnustajia on myös Suomessa, ovat muun muassa salafismi ja wahhabismi sekä erilaiset lähetystyöhön keskittyneet dawah liikkeet.
- ¹⁷⁸ Ks. esim. Radicalisation Awareness Network 2017.
- ¹⁷⁹ Sisäministeriö 2017, 17.
- ¹⁸⁰ Dar-al islam; Dar-al harb; Schmidtke 2016.
- ¹⁸¹ Poliisihallitus 2016.
- ¹⁸² Poliisihallitus 2016.
- ¹⁸³ Ks. esim. Nuotio 2015; Neuvonen 2015.
- ¹⁸⁴ Tihveräinen 2016; Poliisiammattikorkeakoulun tiedote 24.10.2017.
- ¹⁸⁵ Viharikostaulukot.
- ¹⁸⁶ Poliisiammattikorkeakoulun tiedonanto kirjoittajalle 14.2.2018. Jenita Rauta.
- ¹⁸⁷ Uskontoluokitus: Rikosilmoituskohtainen tapahtumatilanne. Ks. Liite 4
- ¹⁸⁸ Neuvonen 2015, 70.
- ¹⁸⁹ Neuvonen 2015, 74.
- ¹⁹⁰ Julkaisutiedot saatavissa tutkijalta.
- ¹⁹¹ Esim. Yle aamutelevisio 29.3.2016.
- ¹⁹² Schreiber2017.
- ¹⁹³ Kähkönen 2013.
- ¹⁹⁴ Schreiber 2017, 20-21.
- ¹⁹⁵ Deutscher Dialogpreis 2014.

- ¹⁹⁶ Freise 10/2017.
- ¹⁹⁷ Güzelmansur 2017.
- ¹⁹⁸ Ali 2018.
- ¹⁹⁹ Merikallio 2016.
- ²⁰⁰ Pew Research Center 2015.
- ²⁰¹ A-studio 13.9.2017.
- ²⁰² A-studio 13.9.2017.
- ²⁰³ Yle aamutelevisio 29.3.2016.
- ²⁰⁴ Yle aamutelevisio 29.3.2016.
- ²⁰⁵ Yle aamutelevisio 29.3.2016.
- ²⁰⁶ Virtanen 2014.
- ²⁰⁷ Ks. esim. BBC 2.12.2015.
- ²⁰⁸ Hajjar 2014.
- ²⁰⁹ Harhakäsityksiä islamista.
- ²¹⁰ Mannan 2017.
- ²¹¹ Dr Zakir Naik.
- ²¹² King Faisal prize to Dr Zakir Naik 2015.
- ²¹³ Dr Zakir Naik extremism – redefined.
- ²¹⁴ Dr Zakir Naik Christian sister accept islam.
- ²¹⁵ Nouman Alil Khan.
- ²¹⁶ Nouman Alil Khan.
- ²¹⁷ Suomalaisesta sielunhoidosta ks. Kettunen 2013 ja Gothóni 2014.
- ²¹⁸ Strangwayes-Booth 2017.
- ²¹⁹ Mir & Meer & Cottrell & McMillan & House & Kanter 2015, 190-199.
- ²²⁰ Günther & Ourghi & Schröter & Wiedl 2016, 2-4.
- ²²¹ Günther & Ourghi & Schröter & Wiedl 2016, 2-4.
- ²²² Günther & Ourghi & Schröter & Wiedl 2016, 21-22.
- ²²³ Günther & Ourghi & Schröter & Wiedl 2016, 23.
- ²²⁴ Günther & Ourghi & Schröter & Wiedl 2016, 23-24.
- ²²⁵ Günther & Ourghi & Schröter & Wiedl 2016, 24-25.
- ²²⁶ Günther & Ourghi & Schröter & Wiedl 2016, 26.
- ²²⁷ Ceylan & Kiefer 2013, 99-100.
- ²²⁸ Ceylan & Kiefer 2013, 100-105, 108-109.
- ²²⁹ Ceylan & Kiefer 2013, 100-105, 108-109.
- ²³⁰ Käsehage 2017.
- ²³¹ Käsehage 2017.
- ²³² Käsehage 2017.
- ²³³ Pyhä Koraani 2015. Lontoo. Kääntänyt Mikko Viitamäki. Minhaj-ul-Quran International.
- ²³⁴ Likimäärinen merkitys on muotoilu, joka esiintyy esimerkiksi Koraanin saksannoksen alkulehdillä. Ks. esim. ”Der edle Koran, die ungefähre Bedeutung des al Qur’an in deutschen Sprache.”

- ²³⁵ Pyhä Koraani 2015.
- ²³⁶ The Holy Quran 1410 H.
- ²³⁷ Paret 1985.
- ²³⁸ Paret 1985.
- ²³⁹ Mannan 2017.
- ²⁴⁰ Perukangas & Ali 2018.
- ²⁴¹ Schröter 2015, 5.
- ²⁴² Radicalisation Awareness Network 2017, 19-22, 44.
- ²⁴³ Radinet 2017.
- ²⁴⁴ Radinet 2017.
- ²⁴⁵ Radinet 2017.
- ²⁴⁶ Radinet 2017.
- ²⁴⁷ Perukangas & Ali 2018.
- ²⁴⁸ Naatus 2017.
- ²⁴⁹ Perukangas & Ali 2018.
- ²⁵⁰ Perukangas & Ali 2018.
- ²⁵¹ Perukangas & Ali 2018.
- ²⁵² Ks. Rikosseuraamuslaitos 2017.
- ²⁵³ Ali 2018.
- ²⁵⁴ Kaartinen 2017, 135.
- ²⁵⁵ Mankkinen 2016.
- ²⁵⁶ Ks. Uskot-foorumi.
- ²⁵⁷ Uskonnot suomalaisessa yhteiskunnassa seminaari 30.11.2017.
- ²⁵⁸ Ali 30.11.2017; Ali 2018.
- ²⁵⁹ USKOT-foorumi ry Vuosikertomus 2016.
- ²⁶⁰ USKOT-foorumi ry Vuosikertomus 2016.
- ²⁶¹ Usko vapaasti julistus 2011.
- ²⁶² USKOT-foorumi ry Vuosikertomus 2016.
- ²⁶³ Grahn-Laasonen 30.11.2017, Metso 30.11.2017, Mankkinen 30.11.2017.
- ²⁶⁴ Ks. esim. Juusela 2017.
- ²⁶⁵ World Council of Churches 2000.
- ²⁶⁶ Pyhä Koraani 2015, suura 16:125.
- ²⁶⁷ Kähkönen 2013, 25.
- ²⁶⁸ Reissner 1989, 541-542.
- ²⁶⁹ Reissner 1989, 543-546
- ²⁷⁰ ISESCO 2000.
- ²⁷¹ Ks. esim. helsinginmuslimit.fi. Kirjoittaja on saanut lentolehtisiä mm. katuruokatapahtumassa Helsingissä.
- ²⁷² esim. Vasantola 2017.
- ²⁷³ Totuus Jeesuksesta.
- ²⁷⁴ Harhakäsityksiä islamista.

- ²⁷⁵ Ks. Kähkönen 2000, 46.
- ²⁷⁶ Keto-Tokoi 2017; Jokiniemi 2017.
- ²⁷⁷ Ensor 2017.
- ²⁷⁸ Flood 2017
- ²⁷⁹ Keto-Tokoi 2017; Jokiniemi 2017.
- ²⁸⁰ Kirkkohallitus 2015.
- ²⁸¹ Jukko 2018.
- ²⁸² Kirkkojen maailmanneuvosto 2013.
- ²⁸³ Luterilainen maailmanliitto 2004.
- ²⁸⁴ Jukko 2018.
- ²⁸⁵ Kirkkohallitus 2016.
- ²⁸⁶ Mannan 2017.
- ²⁸⁷ Mannan 2017.
- ²⁸⁸ Koraani 1995.
- ²⁸⁹ Koraani 1995.
- ²⁹⁰ Pohjois-Suomen islamilainen yhdyskunta 2017.
- ²⁹¹ Ks. Suomen Islam-seurakunta.
- ²⁹² Ali 2018.
- ²⁹³ Ks. Suomen Islam-seurakunta.
- ²⁹⁴ Mannan 2017.
- ²⁹⁵ Ali 2018.
- ²⁹⁶ Jukko 2018.
- ²⁹⁷ Jukko 2018.
- ²⁹⁸ Rautionmaa 2010.
- ²⁹⁹ Heinonen 2010.
- ³⁰⁰ Patronen 2016.
- ³⁰¹ Mikkonen 2016.
- ³⁰² Pulkkinen 2013, ks. myös Lindqvist 2015; Laato & Lindqvist 2015; Leivo 2014.
- ³⁰³ Jukko 2018.
- ³⁰⁴ Clooney 2010.
- ³⁰⁵ Clooney 2010, 63.
- ³⁰⁶ Muslimien keskinäinen lupaus 2016.
- ³⁰⁷ Muslimien keskinäinen lupaus 2016.
- ³⁰⁸ Muslimien keskinäinen lupaus 2016.
- ³⁰⁹ Güzelmansur 2017.
- ³¹⁰ Güzelmansur 2017.

Lähteet ja kirjallisuus

A

Ajmal Masroor

Ajmal Masroor, Wikipedia. Saatavilla https://en.wikipedia.org/wiki/Ajmal_Masroor

Alastalo, Simo

2012 Sharia-laki on jo Suomessa. 07.06.2012. Kotimaa. Saatavilla <https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/kotimaa-sharia-laki-on-jo-suomessa/>

Ali, Atik

2018 haastattelu tammikuu 2018.

Ali, Atik 30.11.2017

2017 Puheenvuoro Uskonnot suomalaisessa yhteiskunnassa seminaarissa. Kirjoittajan osallistujahavainto.

Armborst, Andreas & Attia, Ashraf

2014 Die Politisierung des Salafismus. – Schneiders, Thorsten Gerald (hg.), Salafismus in Deutschland. Ursprünge und Gefahren einer Islamisch-fundamentalistischen Bewegung. Transcript-Verlag. Saatavilla https://www.researchgate.net/publication/308310289_Die_Politisierung_des_Salafismus.

A-studio 13.9.2017

2017 Pelätäänkö islamia turhaan.

B

Baehr, Dirk

2011 Der Deutsche Salafismus: Vom puristisch-salafistischen Denken eines Hasan Dabbaghs bis zum jihadistischen Salafismus von Eric Breininger.

BBC 13.5.2017

2017 Copenhagen imam accused for calling of killing Jews. Saatavilla 15.4.2019 <https://www.bbc.com/news/world-europe-39885745>

BBC 2.12.2015.

2015 What is islamic state? Saatavilla 15.4.2018 <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29052144>.

Biskup, Lennart

2017 Saudi-Arabiens radikaliserender Einfluss auf Deutschlands Muslime. Philipps-Universität Marburg

Bolotowsky, Gideon

2017. Uutiskauha alfa-tv haastattelu Gideon Bolotowsky 1.12.2017.

C

Cesari, Jocelyne

2011 Islamophobia in the West: A Comparison between Europe and the United States. —Islamophobia. The challenge of Pluralism in the 21st Century. Ed. by John L. Esposito and Ibrahim Kalin. Oxford university press.

Ceylan, Ralf & Kiefer, Michaele

2013 Salafismus. Fundamentalistische Strömungen und Radikalisierungsprävention. 72-73.

Clooney, Francis X.

2010 Comparative Theology: Deep learning across religious borders. Wiley-Blackwell.

Cole, Juan

2011 Islamophobia and the American foreign policy rhetoric. —Islamophobia. The challenge of Pluralism in the 21st Century. Ed. by John L. Esposito and Ibrahim Kalin. Oxford university press.

Combating anti-muslim hatred

Combating anti-muslim hatred. Saatavilla 20.3.2018 European Commission http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=50085

Cornell Law School.

Cornell Center on Death Penalty Worldwide. Saatavilla 14.6.2018 <https://www.deathpenaltyworldwide.org/country-search-post.cfm?country=saudi+arabia>.

Creutz, Karin & Saarinen, Juha & Juntunen, Marko

2015 Syrjintä, polarisaatio, nuoriso ja väkivaltainen radikalisoituminen, 5/2015 SSKH Notat – SSKH reports and discussion papers. Syponur väliraportti. Saatavilla http://sockom.helsinki.fi/info/notat/notat_1505.pdf

D

Dar-al islam

Dar-al islam. Saatavilla <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e491>.

Dar-al harb

Dar-al harb. Saatavilla <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e490>.

Davie, Grace

2015 Foreword. in A. Dinham & M. Francis (eds), Religious literacy in policy and practice. Bristol: Policy Press. ix-xi.

Davie, Graze

2007 The sociology of Religion. Sage.

Der edle Koran

Der edle Koran, die ungefähre Bedeutung des al Qur'an in deutschen Sprache." Saatavilla 12.6.2018 <https://www.amazon.de/ungef%C3%A4hre-Bedeutung-Anmerkungen-Arabischen-Abu-r-Rida/dp/B008PZZGD8>

Deutsche Welle

2016 Chronologie: Terroranschläge in Deutschland. 19.12.2016. Saatavilla 12.6.2018 <http://www.dw.com/de/chronologie-terroranschlag-in-deutschland/a-19026992>

Deutscher Dialogpreis

2014 Deutscher Dialogpreis 2014. Saatavilla 14.6.2018 <https://ikult.com/2014/11/06/deutscher-dialogpreis-2014-2/>

Dhimmi

Dhimmi – Wikipedia. Saatavilla <https://en.wikipedia.org/wiki/Dhimmi>.

Dinham, Adam; Jones, Stephen, J.

2010 Religious Literacy Leadership in Higher Education. An Analysis of Challenges Religious Faith, and Resources for Meeting them, for University Leaders. Religious literacy leadership programme. Saatavilla https://research.gold.ac.uk/3916/1/RLLP_Analysis_AW_email.pdf

Donaghy, Rori & Atkinson Mary

2015 Crime and punishment: Islamic State vs Saudi Arabia. 20.1.2015. Middle East Eye. Saatavilla 18.5.2018 <http://www.middleeasteye.net/news/crime-and-punishment-islamic-state-vs-saudi-arabia-1588245666>

Deutsche Welle

2015 Top European Court upholds France's headscarf ban. 26.11.2015. Deutsche Welle. Saatavilla 17.6.2018. <http://www.dw.com/en/top-european-court-upholds-frances-headscarf-ban/a-18877330>

E

Ein Staat – Zwei Welten

2016 Saatavilla 18.12.2017 <https://www.zdf.de/dokumentation/zdfzoom/ein-staat-zwei-welten-einwanderer-in-deutschland-100.html> (*ZDFINFO 8.4.2016*)

Ensor, Josie

2017 The Muslim refugees converting to Christianity 'to find safety'. 30.1.2017. Telegraph. Saatavilla 18.11.2017 <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/01/30/muslim-refugees-converting-christianity-find-safety/>

Esposito, John L. & Kalin, Ibrahim

2011 Islamophobia. The challenge of Pluralism in the 21st Century. Oxford university press.

European Islamophobia

2016 European islamophobia report. Ed. Bayrakli & Havez 8-9. Saatavilla <http://www.islamophobiaeurope.com/reports/2016-reports/>

European Islamophobia

2015 European islamophobia report. Ed. Bayrakli & Havez. Saatavilla https://www.islamophobiaeurope.com/reports/2015/en/EIR_2015.pdf.

2009 European Union Minorities and Discrimination Survey 2009. FRA 2. Experiencing

Discrimination. Main results report. Saatavilla <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/european-union-minorities-and-discrimination-survey-main-results-report>.

F

Fazlhashemi, Mohammad

2017 Takfirism –Väldsbejakande Extremism. En forskarantologi. Statens offentliga utredningar. SOU 2017:67, 49-61. Saatavilla <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/10/sou-201767/>

Flood, Rebecca

2017 Christian conversion: Wave of Muslims in Middle East turning to Christ after violence. 10.1.2017 – Express Saatavilla 17.11.2017 <http://www.express.co.uk/news/world/752551/Muslim-Christian-convert-Islam-church-Iran-Europe-religion>

FRA islamophobia

Islamophobia viitteet Saatavilla 16.4.2018 <http://fra.europa.eu/en/tags/islamophobia>, haku <http://fra.europa.eu/en/search/node/islamophobia>

Freise, Josef

2017 Kulturelle und religiöse Vielfalt nach Zuwanderung. Theoretische Grundlagen - Handlungsansätze – Übungen zur Kultur- und Religionssensibilität. Wochenschau Wissenschaft.

G

Gothóni, Raili

2014 Auttava kohtaaminen II. Kirjapaja

Grahn-Laasonen, Sanni 30.11.2017

2017 Puheenvuoro Uskonnot suomalaisessa yhteiskunnassa seminaarissa 30.11.2017. Kirjoittajan osallistujahavainto.

Graw, Ansgar

2017 Zahl der antisemitischen Delikte in Deutschland steigt. 8.9.2017. Welt. Saatavilla 22.1.2018 <https://www.welt.de/politik/deutschland/article168436745/Zahl-der-antisemitischen-Delikte-in-Deutschland-steigt.html>

Gregg, Heather, S.

2014 Defining and Distinguishing Secular and Religious Terrorism. —Perspective on Terrorism Volume 8, Issue 2. 37-38.

Groppi, Michele

2017 An empirical Analysis of Causes of Islamist Radicalisation: Italian Case Study. –Perspectives on terrorism. Volume 11, issue 1. February 2017.

Günther, Christoph & Ourghi, Mariella & Schröter, Susanne & Wiedl, Nina

2016 Dschihadistische Rechtfertigungsnarrative und mögliche Gegennarrative. HSFK raport 4/2016. Saatavilla https://salafismus.hsfk.de/fileadmin/HSFK/hsfk_publicationen/report_042016.pdf

Gutachten über die Gülen-Bewegung

2017 Cibedo-Beiträge 1/2017, 20-30.

Güzelmansur, Timo

2017 Haastattelu lokakuu 2017.

H

Hajjar, Anas

2014 Imaami Anas Hajjar: Kalifaattiajatus on hieno. Saatavilla 16.1.2018 <https://www.youtube.com/watch?v=YSmrWXhb2Fc>

Handelsblatt 2004

2004 Kaplan beschäftigt Justz seit Jahren. 12.10.2004 Handelsblatt. Saatavilla 16.2.2018 <http://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/chronologie-der-kalif-von-koeln-kaplan-beschaeftigt-justiz-seit-jahren/2415566.html?ticket=ST-21778-esyxg9k46MnC7Zaf1ffO-ap2>

Harhakäsityksiä islamista.

Mitä todella tiedät? Opi Perusteet. Saatavilla 16.1.2018 www.helsingin.muslimit.fi/flyerit

Harvard Religious Literacy project

Harvard Religious Literacy project. Saatavilla 22.2.2018 <https://rlp.hds.harvard.edu/>

Heather cv

Saatavilla 16.12.2017 <https://heathersgregg.com>

Heikka, Mikko

2018 Uskonnot kohtaavat: Mahdollisuus parempaan maailmaan? Helsinki.

Heinonen, Reijo

2010 Uskonnollinen lukutaito – dialogin edellytys, 29. –Uskontodialogi –kasvatusta kulttuurien kohtaamiseen. Kulttuuri- ja uskontofoorumi Fokus.

Herzinger, Richard

2016 Deutschland unterschätzt den islamistischen Judenhass noch immer. Welt 21.6.2016. Saatavilla 18.1.2018 <https://www.welt.de/politik/deutschland/article165807742/Deutschland-unterschaetzt-den-islamistischen-Judenhass-noch-immer.html>

High Court of Justice Queens’s Bench Division

2016 Case Number HQ14D04379. 28.10.2016. Saatavilla <https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/2016/10/shakeel-begg-v-bbc-judgment-final-20161028.pdf>

Hiltunen, Pekka Y. & Vasko, Timo

2011 Hyvä tietää uskontodialogista. Näkökulmia suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenille. Kirkon ulkoasiain osasto. Helsinki.

The Holy Quran.

1410 H. English translation of the meanings and commentary. Mushaf Al-Madinah An-Nabawiyah. King Fahd Holy Qur-an printing complex.

Hussein, Abdirahim

2016 Muslimit Suomessa ja islamin radikalisoituminen. Paratiisi-tv 17.10.2016. Saatavilla 22.2.2018 [youtube.com/watch?v=dTbpF7OhoBI](https://www.youtube.com/watch?v=dTbpF7OhoBI).

Huttunen, Juhani

2018 Helsingin yliopiston uusi islamin opettaja Mulki Al-Sharmani tuntee feministisen tavan tulkita islamia. 19.2.2018. Kirkko ja kaupunki. Saatavilla <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/islamilainen-feminismi-haastaa-patriarkaalisen-koraanin-tulkinnan>

I

ISESCO

2000 The Strategy for Islamic Cultural Action outside the Islamic World. Saatavilla 18.3.2018
<https://www.isesco.org.ma/wp-content/uploads/2015/05/Strategy-for-Islamic-Cultural-Action-outside-the-Islamic-World.pdf>

Islamic World league

Islamic World league. Saatavilla 20.2.2018 <http://en.themwl.org/>

Islamismus

Bundesamt für Verfassungsschutz. Saatavilla <https://www.verfassungsschutz.de/de/arbeitsfelder/af-islamismus-und-islamistischer-terrorismus/was-ist-islamismus>

Islam

Islam – Uskonnot Suomessa. Saatavilla uskonnot.fi

J

Jaakkola, Magdalena

2009 Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987-2007. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 1/2009.

Jihad

Jihad. Saatavilla http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e1199?_hi=2&_pos=2

Jokiniemi, Emmakaisa

2017 Turvapaikanhakijat kääntyvät kristityiksi yleensä vasta kielteisen päätöksen jälkeen – ”Voi olla viimeinen oljenkorsi”. 7.9.2017. Saatavilla Yle uutiset <https://yle.fi/uutiset/3-9819788>

Jukko, Risto

2018 helmikuu haastattelu.

Jung, Dorothea

2011 Muslimische Friedensrichter zwischen Scharia und deutschem Rechtsstaat. 17.10.2011. Deutschlandfunk. Saatavilla 13.11.2017. http://www.deutschlandfunk.de/muslimische-friedensrichter-zwischen-scharia-und-deutschem.1310.de.html?dram:article_id=194485

Juntunen, Marko & Creutz, Karin & Saarinen, Juha

2016 Suomesta Syyrian ja Irakin konfliktikentälle suuntautuva liikkuvuus. Valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminnan julkaisusarja 43/2016. Saatavilla <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=14202>

Juusela, Pauli

2017 Suomalainen uskontojen vuoropuhelu kiinnostaa Yhdysvaltain kongressia. 1.12.2017. Kirkko ja kaupunki. Saatavilla 20.12.2017 <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/suomalainen-uskontojen-vuoropuhelu-kiinnostaa-yhdysvaltain-kongressia>

K

Kaartinen, Jaakko

2017 Selviämistarinoita. Snellu, Helsingin seurakuntayhtymän nuorisotyö 2017, 135.

Kalin, Ibrahim

2011 Islamophobia and the limits of Multiculturalism, 2011, 11. -Islamophobia. The challenge of Pluralism in the 21st Century. Ed. by John L. Esposito and Ibrahim Kalin. Oxford university press.

Kankkonen, Tom

2018 selvitys: suomalaisten asenteet eurooppalaisittain jyrkät. – 62 prosenttia uskoo, että islam ei sovi yhteen suomalaisen kulttuurin kanssa. 16.8.2018. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-10355294>

Karttunen, Kristi

2016 Yksi Britannian tunnetuimmista muslimisaarnaajista vankilaan ISIS:n tukemisesta. 16.8.2016. Yle uutiset. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-9099521>

Kerkelä, Lasse

2018 HS kävi läpi, mitä uutta Tutun terrori-iskun tutkinnasta selvisi: Puukottaja vietti normaalia turvapaikanhakijan elämää ja salasi aikeensa – uhreja olisi voinut tulla enemmänkin. HS 7.2.2018. Saatavilla <https://www.hs.fi/kotimaa/art-200000556995.html>

2014 Keskustelua kuolemasta ja kuoleman jälkeisestä elämästä – kolmen uskonnon edustajien tapaaminen 30.10.2014, 6.11.2014 ,Teologia.fi. Saatavilla <https://www.teologia.fi/artikkelit/uskontojen-valiset-suhteet/1111-keskustelua-kuolemasta-ja-kuolemanjälkeisestä-elaemaestae-kolmen-uskonnon-edustajien-tapaaminen-30-10-2014>

Keto-Tokoi, Jenna

2017 Moni turvapaikanhakija kääntyy kristinuskoon kielteisen päätöksen saatuaan. On vaikea arvioida mikä on aitoa. 3.10.2017 Aamulehti. Saatavilla 5.3.2018 <https://www.aamulehti.fi/uutiset/moni-turvapaikanhakija-kaantyy-kristinuskoon-kielteisen-paatoksen-jalkeen-on-vaikea-arvioida-mika-on-aitoa-200431060/>.

Kettunen, Paavo

2013 Auttava kohtaaminen I. Kirjapaja

King Faisal prize to Dr Zakir Naik

2015 King Salman bin Abdul Aziz al-Saud (King of Saudi Arabia) presents the King Faisal international prize 2015 to Dr Zakir Naik. Saatavilla 16.11.2017 <https://www.youtube.com/user/Drzakirchannel/featured>

Kirkkohallitus

2015 Yhteinen todistus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lähetyksen peruslinjaus. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 38. Kirkko ja toiminta. Helsinki

2016 Hyvä tietää kristinuskosta. Muslimin kysymyksiä kristityille. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 45. Kirkko ja toiminta. Helsinki

Kirkkojen maailmanneuvosto

2013 Yhdessä kohti elämää. Lähetys ja evankelointi muuttuvassa maailmassa.

Koopmans, Ruud

2015 Religious Fundamentalism and Hostility against Out-groups: A comparison of Muslims and Christians in Western Europe. Journal of Ethnic and Minority Studies, 41. (1).

Koopmans, Ruud

Ruud Koopmans WZB Saatavilla 16.3.2018 <https://www.wzb.eu/en/persons/ruud-koopmans>

Koraani

1995 Arabiankielestä suomentanut Jaakko Hämeen-Anttila. Jyväskylä.

Kouros, Kristiina

2007 Ihmisoikeusliiton selvitys Suomessa asuvien muslimien suhtautumisesta perhearvoihin ja perhelainsäädäntöön. Saatavilla https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2014/05/Suomessa_asuvien_muslimien_suhtautumisesta_perhearvoihin_ja_perhelainsaadantoon_IOL_2007.pdf

Kähkönen, Esko

2000 Dialogisuuden ongelma islamin esittämisessä. Falaturin ja Tworuschkan teologis-pedagogisen ohjelman tausta ja toteutuminen. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 226. Helsinki

2013 Muslimisaarnaajan näkökulmia yhteisölliseen elämään. –Islamilaisesta hyvän tekemisestä.

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. B raportteja 56.

2016 Uskontolukutaito sekulaarin ja uskonnollisen välisenä siltana. –Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena. Diakonia-ammattikorkeakoulun tki-toiminnan vuosikirja 2. Raili Gothóni, Susanna Hyväri, Marjo Kolkka & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) Diak työelämä 7. Helsinki 2016.

Käsehage, Nina

2017 De-Radicalising Militant Salafists, Special Correspondence, Perspectives on Terrorism Volume 11, Issue 1. Saatavilla <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/579>

L

Laato, Anni Maria & Lindqvist, Pekka

2015 Tulkinta ja traditio – kolmen monoteistisen uskonnon kuudes kuunteleva keskustelu Kirjoituksista. 23.4.2015. – Teologia.fi. Saatavilla <https://www.teologia.fi/ajankohtaista/1197-tulkinta-ja-traditio-kolmen-monoteistisen-uskonnon-kuudes-kuunteleva-keskustelu-kirjoituksista-29-4-2015>

Lehtinen, Toni

2017 Puukotuksesta epäilty Mechkah kävi rukoilemassa juuri ennen veritekoja, kertovat moskeijan kävijät HS:lle. HS 21.8.2017. Saatavilla <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005334652.html>

Leithäuser, Johannes

2015 Cem Özdemir im Gespräch „Ich will nicht, dass Saudi-Arabien Moscheen in Deutschland baut“. 28.11.2015. FAZ. Saatavilla <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/cem-oezdemir-ueber-die-herausforderung-mit-dem-islam-13936149-p2.html>

Leitzinger, Antero

2006 Suomen Tataarit: Vuosina 1868-1944 muodostuneen muslimiyhteisön menestystarina. Helsinki: East-West Books.

Lindqvist, Pekka

2015 Abrahamilaiset uskonnot avaavat kirjoituksiaan – Raportti kolmen monoteistisen uskonnon kohtaamisesta Åbo Akademilla. 13.5.2015. Teologia.fi. Saatavilla <https://www.teologia.fi/ajankohtaista/1209-abrahamilaiset-uskonnot-avaavat-kirjoituksiaan-raportti-kolmen-monoteistisen-uskonnon-kohtaamisesta-abo-akademilla>

Linjakumpu, Aini

2009 Islamin globaalit verkostot. Tampere.

Luterilainen maailmanliitto

2004 Lähetys kontekstissa. Muutos. Sovinto. Voimaannuttaminen.

M

MacInnis, Laura

2009 U.N. body adopts resolution on religious defamation. 26.3.2009. Reuters Saatavilla 15.5.2018 <https://www.reuters.com/article/us-religion-defamation/u-n-body-adopts-resolution-on-religious-defamation-idUSTRE52P60220090326>

Malkki, Leena

2017 Johtuuko radikalisoituminen syrjäytymisestä? 1.6.2017. Poliitiikasta. Tutkimuksesta ajankohdaisesti ja ajattomasti. Saatavilla <https://politiikasta.fi/johtuuko-radikalisoituminen-syrjaytymisesta/>

Mankkinen, Tarja 30.11.2017

2017 Puheenvuoro Uskonnot suomalaisessa yhteiskunnassa seminaarissa 30.11.2017. Kirjoittajan osallistujahavainto.

Martikainen, Tuomas

2015 Uskonto suomalaisessa maahanmuuttotutkimuksessa. –Kohtaamisia. Kirjoituksia uskonnosta, arjesta ja monikulttuurisuudesta. Toim. Riku Hämäläinen & Heikki Pesonen. Uskontotiede 16. Helsinki.

2016 Väkivaltaiset ääriliikkeet, miten niiden toimintaa ennalta ehkäistään ja miksi se on tärkeää.

5.2.2016 PowerPoint esitys. Saatavilla http://www.edu.fi/download/186243_vakivaltaiset_aariliikkeet_miten_niiden_toimintaa_ennalta_ehkaistaan_tarja.pdf

Mannan, Abdul

2017 joulukuu haastattelu.

Mascolo, Georg

2016 Saudis unterstützen deutsche Salafistenszene. 12.12.2016. Süddeutsche Zeitung. Saatavilla 16.10.2017 <http://www.sueddeutsche.de/politik/extremismus-saudis-unterstuetzen-deutsche-salafistenszene-1.3290991>

- Masroor, Ajmal
2016 Muslimit Suomessa ja islamin radikalisoituminen. Paratiisi-tv 17.10.2016. Saatavilla 10.2.2018 [youtube.com/watch?v=dTbpF7OhoBI](https://www.youtube.com/watch?v=dTbpF7OhoBI).
- Masroor, Ajmal
2007 A plan to radicalize Muslims. 11.4.2007 . The Guardian. Saatavilla 17.10.2017 <https://www.theguardian.com/commentisfree/2007/apr/11/12pointplantoradicaliseyo>
- Mattinen, Johanna
2016 Kantasuomalaiset käännynnäiset huolestuttavat muita muslimeja - ”Tekevät täsmälleen niin kuin heille sanotaan”. 14.10.2016 Iltalehti. Saatavilla 22.11.2017 http://www.iltalehti.fi/ uutiset/2016101322418828_uu.shtml
- 2017
Mental health therapy for muslims embraces religion. 12.2.2017 BBC News. Saatavilla <https://www.bbc.com/news/uk-england-38932954>
- Merikallio, Katri
2016 Pieni mutta kova ero. Miksi sunnit ja siiat tappavat toisiaan? Suomen kuvalehti 22.1.2016.
- Metso, Pekka 30.11.2017
2017 Puheenvuoro Uskonnot suomalaisessa yhteiskunnassa seminaarissa 30.11.2017. Kirjoittajan osallistujahavainto.
- Mickletwaith, J. & Wooldridge, A.
2009 God is back: How the Global Revival of Faith is changing the World. New York: Penguin books.
- Mikkonen, Nadja
2016 Kristitty ja muslimi menivät yhdessä moskeijaan – korpimailla uskonnot keskustelevat keskenään. 24.2.2016. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-8673870>
- Mir, Ghazala & Meer, Shaista & Cottrell, David & McMillan, Dean & House, Allan & Kanter, Jonathan W.
2015 Adapted behavioural activation for the treatment of depression in Muslims. Journal of affective disorders. July 15, 2015 Volume 180. 190-199. Saatavilla [https://www.jad-journal.com/article/S0165-0327\(15\)00208-6/fulltext#s0115](https://www.jad-journal.com/article/S0165-0327(15)00208-6/fulltext#s0115)
- 2012 Muslimische Friedensrichter lassen sich nicht verbieten. Oktober 2012. WWU Münster. Saatavilla https://www.uni-muenster.de/Religion-und-Politik/aktuelles/2012/okt/PM_Muslimische_Friedensrichter_lassen_sich_nicht_verbieten.html
- Muslimien keskinäinen lupaus
2016 Painamaton asiakirja 17.3.2016. Tekijän hallussa.
- Mustasaari, Sanna & al-Sharmani, Mulki
2018 Sharia-laki ymmärretään usein väärin – Vastakkainasettelu islamin normien ja suomen lain välillä perustuu yksinkertaistuksiin. Helsingin Sanomat 15.6.2018.
- Mykkänen, Pekka
2018 Asenne islamiin jyrkkä Suomessa. Suomalaisten kanta islaminuskoon on kielteisempi kuin monien muiden länsieurooppalaisten. Helsingin Sanomat 30.5.2018.
- N**
- Naatus, Stiven
2017 marraskuu haastattelu.
- Nanji, Azim
2008 Dictionary of Islam. Penguin Reference Library.
- Neuvonen, Riku (toim.)
2015 Vihapuhe Suomessa. Edita.
- Nissinen, Kari
2013 Brittiläinen radikaali muslimisaarnaaja: Islamin lippu liehuu vielä eduskuntatalon yllä. 1.4.2013. Saatavilla Yle uutiset <https://yle.fi/uutiset/3-6560423>

Nouman Alil Khan

This lecture will increase your love for Islam. Saatavilla 14.11.2018 <https://www.youtube.com/watch?v=FW6JVQhi230>

Nuotio, Kimmo

2015 Viharikospuheen oikeudellinen sääntely. –Neuvonen, Riku (toim.), Vihapuhe Suomessa. Edita.

O

OIC Pääsihteeri

2013 Islamilaisten maiden yhteistyöjärjestön pääsihteeri Suomeen. Ulkoasiainministeriö 4.3.2013. Tiedote 44/2013. Saatavilla <http://www.formin.fi/public/default.aspx?contentid=271412&nodeid=15146&contentlan=1&culture=fi-FI>

Organisation of Islamic Co-operation

Organisation of Islamic Co-operation. Saatavilla <https://www.oic-oci.org/home/?lan=en>

Organisation of Islamic Cooperation

Islamophobia observatory. Saatavilla https://www.oic-oci.org/page/?p_id=182&p_ref=61&lan=en

Ninth OIC Report on Islamophobia.

Saatavilla https://www.oic-oci.org/upload/islamophobia/2016/9th_islamophobia_annual_report_en.pdf

Oksanen, Kimmo

2015 Juutalaisten turvattomuus lisääntyy myös Suomessa. ”Suomi ei ole lintukoto”. 24.1.2015. HS Saatavilla <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002795027.html>

Ovaskainen, Teppo

2017 Pia Jardi: Emme luovu moskeijahankkeesta. – Näillä näkymillä käsitte-ly olisi turhaa. Uusi Suomi 14.12.2017. Saatavilla <https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/237383-pia-jardi-emme-luovu-moskeijahankkeesta-nailla-nakymilla-kasittely-olisi-turhaa>

Oxford islamic studies online

Oxford islamic studies online. Saatavilla http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t236/e0322?_hi=4&_pos=3

P

Paajanen, Pekka

2018 Turun iskun oikeudenkäynnissä avattiin poliisi kuulusteluja, jotka on aiemmin salattu julkisuudesta. 18.4.2018. Savon sanomat. Saatavilla <https://www.savonsanomat.fi/kotimaa/Turun-puukottaja-tutustui-Isis-materiaaliin-yst%C3%A4v%C3%A4ns%C3%A4-avustuksella/1184508>

Paralleljustiz

2015 Religiös-kulturelle Streitschlichtung und „Paralleljustiz“ – Eine Herausforderung für das deutsche Recht? Prof. Dr. Mathias Rohe Dr. Mahmoud Jaraba. Paralleljustiz Zusammenfassung einer Studie im Auftrag des Landes Berlin, vertreten durch die Senatsverwaltung für Justiz und Verbraucherschutz. Saatavilla https://www.berlin.de/sen/justva/_assets/gesamtstudie-paralleljustiz.pdf

Paret, Rudi,

1985 Der Koran. Übersetzung von Rudi Paret. Vierte Auflage. Kohlhammer.

Patronen, Heidi

2016 Seurakuntien talossa meditoidaan hindulais-buddhalais-kristillisesti. 15.4.2016. Saatavilla 18.11.2018 Kirkko ja kaupunki

Pauha, Teemu & Ketola, Kimmo

Mikä selittää suomalaisten islam-vastaisuutta? –Kohtaamisia. Kirjoituksia uskonnosta, arjesta ja monikulttuurisuudesta. Toim. Riku Hämäläinen & Heikki Pesonen. Uskontotiede 16. Helsinki.

Perukangas, Milla & Ali, Habiba
2018 helmikuu haastattelu.

Pew Research Center

2018 Being Christian in Western Europe. <http://www.pewforum.org/2018/05/29/being-christian-in-western-europe/>
2015 Relations Among Muslims. Saatavilla <http://www.pewforum.org/2013/04/30/the-worlds-muslims-religion-politics-society-relationship-among-muslims/>

Pohjois-Suomen islamilainen yhdyskunta

2017 Seminaari Oulu City Library 12.12.2017. Saatavilla 16.12.2017 [facebook.com/psiyoulu](https://www.facebook.com/psiyoulu).

Poliisiammattikorkeakoulun tiedote

2017 Tietoon tulleen viharikollisuuden määrä tasaantui. 24.10.2017. Saatavilla https://www.polamk.fi/polamk_tiedottaa/1/0/tietoon_tulleen_viharikollisuuden_maara_tasaantui_64810

Poliisihallitus

2016 Vihapuheidon ja rikosten torjuntaan liittyvän toimintasuunnitelman valmistelua koskevan työryhmän loppuraportti 14.11.2016. Saatavilla http://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/55559_53788_Vihapuheidon_tehostettu_torjunta_raportti.pdf?c6106bf1ae75d488

Pulkkinen, Marika

2013 Kolmen uskonnon edustajien dialogitapaaminen. 11.11.2013. Teologia.fi. Saatavilla <https://www.teologia.fi/ajankohtaista/961-kolmen-uskonnon-edustajien-dialogitapaaminen-11-11-2013>

Pyhä Koraani

2015 Kääntänyt Mikko Viitamäki. Minhaj-ul-Quran International. Lontoo.

R

Radicalisation Awareness Network

2017 RAN manual. Responses to returnees: Foreign terrorist fighters and their families. Saatavilla https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/ran_br_a4_m10_en.pdf

Radinet

2017 marraskuu toimijoiden haastattelu.

Rautionmaa, Heidi

2010 Uskontodialogi – kasvatusta kulttuurien kohtaamiseen. Kulttuuri- ja uskontofoorumi Fokus.

Reinboth, Susanna

2016 Sharia-tuomioistuimia ehdotettu Suomeenkin – Islamitutkija Hämeen-Anttila: On virheellistä ajatella, että sharia olisi kivikautinen laki. 28.11.2016. Saatavilla <https://www.hs.fi/kotimaa/art-200004885478.html>

Reissner, Johannes

1989 Internationale islamische Organisationen. –Dr Islam in der Gegenwart. Hrsg. von Werner Ende und Udo Steinbach. Beck. München.

Repo, Päivi

2017 Suomi on Euroopan syrjivimpiä maita, osoittaa tuore EU-raportti – “Tulos on selvä vahvistus siitä, että Suomessa on paljon rasismia”, sanoo yhdenvertaisuusvaltuutettu. 11.12.2017. Saatavilla <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005485251.html>

Resolution zur Gülen-Bewegung

2017 Resolution Nr. 47/43-POL zur Fethullahistischen Terrororganisation (Feto). Cibedo-Beiträge 1/2017, 31-32.

Ricks, Sean

2013 Ylen Islam-ilta käynnisti keskustelun: ”hyväksyttekö homoseksuaalien teloittamisen?”. 2.11.2013 Yle uutiset. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-6913502>

Rikosseuraamuslaitos

2017 Etelä-Suomen rikosseuraamuslaitoksen projekti väkivaltaisen ekstremismin ja radikaalisoittumisen tunnistamiseksi. Julkinen versio. Saatavilla http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/PIOStj1c7/ESRA_VERAD_PROJEKTI_valiraportin_julkisen_versio.pdf

Rohe, Mathias, Jaraba, Mahmoud

2015 Religiös-kulturelle Streitschlichtung und „Paralleljustiz“ –Eine Herausforderung für das deutsche Recht? Paralleljustiz Zusammenfassung einer Studie im Auftrag des Landes Berlin, vertreten durch die Senatsverwaltung für Justiz und Verbraucherschutz. Saatavilla <https://www.berlin.de/sen/.../zusammenfassung-paralleljustiz.pdf>

Runnymede Commission

1997 Islamophobia. A Challenge for us all. A Report of the Runnymede Commission on British Muslims and Islamophobia. The Runnymede Trust.

S

Sakaranaho, Tuula

1999 Muslimit Euroopassa. —Katja Hyry & Juha Pentikäinen (toim.): Uskonnot maailmassa, 4. painos, Helsinki: WSOY. 208-225.

2017 Tataarit islaminuskoina suomalaisina. 30.1.2017. Teologia.fi. Saatavilla <https://www.teologia.fi/artikkelit/1408-tataarit-islaminuskoina-suomalaisina>

Sakaranaho, Tuula & Pauha, Teemu

2016 Finnish Studies on Islam: Themes and Approaches. –Helsinki Study of Religions. A Reader. Eds. Hämäläinen, Riku, Pesonen, Heikki & Utriainen, Terhi. Uskontotiede 17. Helsinki.

Saudi-Arabia

Saudi-Arabia. 2013 Report on Religious Freedom. Bureau of Democracy, Human Rights and Labor. Saatavilla <https://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2013/nea/222311.htm>

Schmidtke, Sabine

2016 The Oxford Handbook of Islamic theology. Oxford: Oxford university press

Schreiber,Constantin

2017 Inside islam. Was in Deutschlands Moscheen gepredigt wird. Econ Verlag.

Schröter, Susanne

2015 Das Rhein-Main-Gebiet als salafistisch-jihadistische Operationsbasis. Frankfurter Forschungszentrum globaler islam. 8. Mai 2015. Saatavana http://www.ffgi.net/files/pub/Salafismus_und_Jihadismus_im_Rhein-Main_Gebiet.pdf

2017 Second European Union Minorities and Discrimination Survey –Muslims,

Selected Findings. 2017. Saatavana <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-eu-midis-ii-muslims>

SETA

SETA – European Islamophobia Report. Saatavana <http://www.islamophobiaeurope.com/about-seta/>

Sisäministeriö

2016 Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2016. Saatavana https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75390/Vakivaltaisen_ekstremismin_NETTI.pdf?sequence=1

2013 Väkivaltainen ekstremismi Suomessa. Tilannekatsaus 2/2013. Saatavana <https://intermin.fi/documents/1410869/3723676/Vakivaltainen-ekstremismi-Suomessa-tilannekatsaus-2-2013.pdf/6460c576-254e-4fc5-bd64-088192c017cd/Vakivaltainen-ekstremismi-Suomessa-tilannekatsaus-2-2013.pdf.pdf>

Smart, Ninian

1986 Concept and Empathy. Essays in the study of religion. Macmillan.

Sociology of religion

Sociology of religion. Saatavana http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Sociology_of_religion

Spiegel online

2017 SPD-Chef Gabriel will Kulturkampf gegen Islamismus. 06.01.2017 Spiegel. Saatavana <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/sigmar-gabriel-spd-chef-will-kulturkampf-gegen-islamismus-a-1128842.html>

Stenroos, Maria

2017 Haavisto: Presidenttiehdokkaiden on hyvä keskustella myös islamisaation pelosta. 20.9.2017. Yle uutiset Saatavana <https://yle.fi/uutiset/3-9842891>

Strangways-Booth, Alex

2017 Mental health therapy for Muslims embraces religion. 12. February 2017. BBC News. Saatavana <https://www.bbc.com/news/uk-england-38932954>

Sunier, Thijl & Landman, Nico

2015 Diyanet. In: Transnational Turkish Islam: Shifting Geographies of Religious Activism and Community Building in Turkey and Europe. London: Palgrave Pivot. Saatavana https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137394224_4.

Suomen Islam-seurakunta

Suomen Islam-seurakunta. Saatavana <http://uskonnot.fi/yhteisot/view.php?orgId=85>

Swedish Security Service

2010 Violence promoting islamist extremism in Sweden 2010. Säkerhetspolisen. Saatavana <https://www.sakerhetspolisen.se/download/18.4f0385ee143058a61a89f3/1392294843261/Report+on+violence-promoting+Islamist+extremism+in+Sweden.pdf>

SWR

2014 Der "einmillionste Gastarbeiter". 9.9.2014. Saatavana <https://www.swr.de/international/der-einmillionste-gastarbeiter/-/id=233334/did=14135030/nid=233334/urzign/index.html>

Säävälä, Hilkka

2017 "Järkyttävää", "epämiellyttävää puhetta", "vaarallista" – puoluejohtajat kommentoivat perussuomalaisten Huhtasaaren islamisaatiopuheita. 8.9.2017. Saatavana Yle uutiset <https://yle.fi/uutiset/3-9823551>

T

Taira, Teemu

2016 Making Space for Discursive Study in Religious Studies. –Helsinki Study of Religions. A Reader. Eds. Hämäläinen, Riku, Pesonen, Heikki & Utraiainen, Terhi. Uskontotiede 17. Helsinki.

Taylor, Adam

2015 How Saudi Arabia's harsh legal punishments compare to Islamic State's. 21.1.2015 Washington Post. Saatavana https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/01/21/how-saudi-arabia-bias-harsh-legal-punishments-compare-to-the-islamic-states/?utm_term=.fe59c54d3f1b

Tibi, Bassam

2002 The Challenge of Fundamentalism. Political Islam and the new World Disorder. Updated edition. University of California Press.

Tihveräinen, Tero

2016 Poliisiin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2015. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 10/2016.

Timani, Hussan S.

2017 Hussan S. Timani, Takfir in islamic Thought. Lexington books 2017. 1-11. Saatavana https://books.google.fi/books?id=z6A4DwAAQBAJ&pg=PA1&hl=fi&source=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false

Tinnes, Judith

2014 Perspectives on Terrorism 2014, Volume 8, Issue 4 and volume 11, Issue 1 Resources Bibliography on Islamist Narratives and Western Counter-Narratives. Saatavana <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/issue/view/47>

Totuus Jeesuksesta

Mitä todella tiedät? Saatavilla 16.1.2018 Opi Perusteet www.helsingin.muslimit.fi/flyerit

U

Uskonnot suomalaisessa yhteiskunnassa seminaari 30.11.2017. Kirjoittajan osallistujahavainto.

Usko vapaasti julistus 2011

Lausunto uskonnonvapaudesta. Uskot-foorumi. Saatavana 21.1.2018 http://www.uskot-resa.fi/data/liitteet/usko_vapaasti_-_julistus_1542012.pdf

USKOT-foorumi

USKOT-foorumi. Saatavana 11.10.2017 www.uskot-resa.fi

USKOT-foorumi ry

2016 USKOT-foorumi ry – Uskontojen yhteistyö Suomessa. Vuosikertomus 2016.

Uskot foorumi

2013. Uskonnolliset yhteisöt suomalaisessa yhteiskunnassa. Uskot-Resat foorumin vuosikertomus 2013. Saatavana http://www.uskot-resa.fi/vuosikertomukset/vuosikertomus_2013/

V

Vainio, Sara

2018 Sharia-laille pitäisi antaa länsimaissa tilaa, sanoo Suomessa vierailnut professori ”Uskon, että se saataisiin toimimaan”. HS 11.6.2018. Saatavana <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005714508.html>

Valtioneuvosto

2013 Lehdistöiedotteet, 4.3.2013. Islamilaiden maiden yhteistyöjärjestön pääsihteeri Suomeen. Saatavana https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/the-secretary-general-of-organization-of-islamic-cooperation-to-visit-finland

Vasantola, Satu

2017 Helsinkiin suurmoskeijaa ajava Pia Jardi oli aikoinaan punkkari ja teiniäiti – nyt mies on hänestä perheen pää ja huivittomuus syntiä. Helsingin Sanomat 1.10.2017. Saatavana <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005388342.html>

Verfassungsschutzbericht

2016 Bundesministerium des Inneren. Saatavana <https://www.verfassungsschutz.de/embed/vsbericht-2016.pdf>

Viharikostaulukot

Viharikostilastotaulukot 2015 ja 2016 kirjoittaja saanut Poliisiammattikorkeakoulusta / J. Rauta 20.9.2017 ja 26.10.2017

Virtanen, Matti

2014 Imaami Anas Hajjar: Kalifaatti rikkoo islamin sääntöjä. 11.8.2014 Yle uutiset. Saatavana <https://yle.fi/uutiset/3-7405323>

W

Wagner, Joachim

2011 Richter ohne Gesetz: Islamische Paralleljustiz gefährdet unseren Rechtsstaat, Taschenbuch. Saatavana 23.10.2018 <https://www.amazon.de/Richter-ohne-Gesetz-Paralleljustiz-Rechtsstaat/dp/3430201276>

2015

What is 'Islamic State'? BBC News. Saatavana 20.12.2017 <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29052144>

Walid Phares

Walid Phares – Wikipedia. Saatavana https://en.wikipedia.org/wiki/Walid_Phares

Wittreck, Fabian

World Council of Churches

2000 Striving together in Dialogue. A Muslim-Christian Call to Reflection and Action. 1.11.2000. Saatavana <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/interreligious-dialogue-and-cooperation/interreligious-trust-and-respect/striving-together-in-dialogue>. Viitattu 5.5.2018

Y

Yle aamutelevisio 29.3.2016.

2016 Muslimiyhteisöjen keinot radikalisoitumisen estämiseksi. Saatavana <https://areena.yle.fi/1-3377752>

Ylen Islam ilta

29.10.2013 Saatavana 15.11.2018 <https://www.youtube.com/watch?v=bZ4o8mc7j7M>.

Z

Dr Zakir Naik Extremism – Redefined. Saatavana 12.6.2018

<https://www.youtube.com/watch?v=zr92pbjoTvo>

Dr Zakir Naik Christian sister accept islam after she got her 2 answer. Saatavana 12.6.2018

<https://www.youtube.com/watch?v=T5ZlSSOhbzQ>.

Dr Zakir Naik

World famous orator on islam and comparative religion. Saatavana 12.6.2018 <https://www.youtube.com/user/Drzakirchannel/videos>.

Zeit Online

2010 Kalif von Köln für 17 Jahre in Haft. 2.7.2010 Zeit online. Saatavana <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2010-07/kalif-koeln-tuerkei>

LIITTEET

LIITE 1

Haastattelukysymykset - Interview

1. Miten luonnehditte edustamaanne islamilaista yhdyskuntaa islamilaisen teologian ja lakikoulukuntien näkökulmasta?
How would you describe from the point of islamic theology and law schools, the approach of the islamic organisation of yours?
2. Miten suhtaudutte uskontojenväliseen dialogiin ja millaisia kokemuksia teillä siitä on?
How do you stand to the dialogue of religions, and what kind of experiences do you have from it?
3. Mitkä ovat mielestänne uskontojenvälisen dialogin hyvät päämäärät ja edellytykset?
In your opinion, what are the appropriate and good goals of interreligious dialogue?
4. Mitä dawa-työ on käytännössä ja mikä päämäärä sillä on?
What is dawa-work, and what kind of a goal does it have?
5. Mikä käsitys ja mitä kokemuksia mahdollisesti teillä on kristillisestä lähetystyöstä?
What kind of opinion and possibly what kind of experiences do you have from christian mission work?
6. Satoja islamilaisia turvapaikanhakijoita on kääntynyt Suomessa kristityksi. Mitä ajattelette tästä?
Hundreds of muslim refugees have converted to christianity in Finland. What do you think of this?

7. Oletteko havainneet hyökkäyksiä muslimeja vastaan, sanallisia tai fyysisiä, jotka tulevat joidenkin kristittyjen tai muiden uskontoryhmien taholta?
Have you observed any attacks against muslims, by word or physically, coming from some christians or other religious groups?
8. Mikäli tällaisia hyökkäyksiä muslimeja vastaan on ollut kristittyjen tai muiden uskontoryhmien taholta, onko tullut esille, että taustalla olisi tekijän uskonnollinen ajattelu?
Should there have been such attacks against muslims, either coming from christian or other religious groups, is there any hint of them being religiously motivated in nature?
9. Oletteko havainneet hyökkäyksiä, sanallisia tai fyysisiä, jotka kohdistuvat joidenkin muslimien taholta ei-muslimeihin?
Have you observed any attacks, by word or physically, that come from some muslims against non-muslims?
10. Mikäli tällaisia hyökkäyksiä on ollut muslimien taholta ei-muslimeja vastaan, onko tullut esille, että taustalla olisi tekijän uskonnollinen ajattelu?
Should there have been such attacks by muslims against non-muslims, is there any hint of them being religiously motivated in nature?
11. Mitä on nähdäksenne uskonnollinen ekstremismi?
How would you define religious extremism?
12. Millä tavalla uskonnollista ekstremismii vastaan tulisi toimia?
How should one act against religious extremism?
13. Mitkä Koraanin ja hadith –perinteen opetukset ovat tehokkaita väkivaltaisen ekstremismin ehkäisemiseksi?
What teachings in the Quran and in the islamic hadith-tradition are efficient against violent extremism?

14. Voitteko mainita muslimiopettajien tai islamilaisten auktoriteettien nimiä, Suomessa tai ulkomailla, jotka ovat toiminnallaan ja puheillaan osoittaneet hyvää esimerkkiä ekstremismin ehkäisemisessä?

Could you mention names of islamic teachers or authorities, in Finland of abroad, who through their activities and speeches have shown a good example in the prevention of extremism?

15. Millaista työtä yhteisönne on mahdollisesti tehnyt ekstremismin ehkäisemiseksi?

What kind of work has your islamic organisation possibly done to prevent extremism?

16. Mitä kirkot voisivat tehdä paremmin hyvien suhteiden vaalimiseksi ja ekstremismin ehkäisemiseksi?

What could the churches do better for good relations and for the prevention of extremism?

17. Mitä islamilaiset yhteisöt voisivat tehdä paremmin hyvien suhteiden vaalimiseksi ja ekstremismin ehkäisemiseksi?

What could Islamic organisations do better for good relations and for the prevention of extremism?

18. Voiko mielestänne uskontojenvälinen dialogi auttaa ekstremismin ja radikalisoitumisen ehkäisemisessä?

Do you believe, interreligious dialogue could help in the prevention of extremism and radicalisation?

LIITE 2

Motiiviselvittely perustuu alla oleviin Poliisiammattikorkeakoulun / J. Rauta tekijälle toimittamiin viharikostaulukoiden koonteihin 2015-2016. 2015 tilastossa eivät ole lukumääräisesti kaikki tapaukset mukana. Tämä kävi ilmi kirjoittajan asiasta kysyessä. Taulukoihin on tämän kirjoittaja tehnyt kunkin rikostapauksen kuvaukseen arvion teon motiivista. Arvio on kohdistunut viiteen kategoriaan, joiden lyhenteet ovat:

Todennäköinen islamtaustainen ekstremistinen motivaatio	Epävarma islamtaustainen ekstremistinen motivaatio	Islamiin tai muslimiin kohdistuva kielteinen motivaatio	Uskontoon liittyvä motivaatio, mutta tekijätausta ei tunnistettavissa	Muu (lähinnä jehovan todistajiin tai lesta-diolaisuuteen liittyvä)
LYHENNE: Tie	LYHENNE: Oie	LYHENNE: Iki	Tum	MUU

2015 Uskontoluokitus / Rikosilmoituskohtainen tapahtumatilanne

		Yksisuuntainen pahoinpitely-rikos	Sanalliset loukkaukset
Uskontoluokitus	Islam	19	39
	Kristinusko	6	5
	Juutalaisuus	2	5
	Muut yksittäiset uskonnot	0	3
	Ei tietoa	11	13
	Jehova	3	1
Total		41	66

Diak

	Yksisuuntainen pahoinpitely-rikos	Sanalliset loukkaukset
Mikä uskonto (tarkempi kuvaus)	20	39
Ateismi	0	Tum2
El halunnut kääntyä islamin uskoon	0	Tiel
Eroaminen jehovista	MUU1	MUU1
Helluntailaisuus	0	Tum1
Huivi päässä yhdistetty terrorismiin	0	lki1
Huivin käyttö	Tiel	0
Huivittomuus	Tiel	Tiel
Hunnun käyttö	0	lki1
Islam vs. kristinusko	Tie2	0
Islamin uskon yhdistäminen terrorismiin	lki1	lki2
Jakoi uskon. flyereita	Tum1	0
Jeesuksen pilkkaaminen	Oie1	0
Jumalanpilkka	0	Tum1
Kirstinusko ja shiamuslimit	0	Tiel
Koraanin häpäisy	0	lki2
Koraanin polttaminen	0	0
Kristinusko vs. islam	0	0
Kunniaväkivalta	Tum1	0
Kääntyminen kristinuskoon	Tiel	0
Lestadiolaisuus	0	0
Muslimia ärsyttänyt juutalaisuus	Tiel	0
Muslimiviha	lki1	lki3
Muut kuin muslimit pakanoita	0	Tiel
Naisen asema islamin uskossa	Tiel	0
Ortodoksisuus	0	0
Rukoilu työajalla	0	0
Shiiamuslimi	0	Tiel
Shiiamuslimit	0	0
Sunni vs. shiia	Tie6	Tie5
Sunnimuslimit	0	Tiel
Uskonnollinen toisinajattelu	0	Tum1
Uskonnottomuus	0	0
Vääräuskoisuus	Tie2	0
Äärimuslimius vs. muut	0	Tiel
Total	41	66

LIITE 3

Poliisin tietoon tullut viharikollisuus 2016

		Yksisuuntainen pahoinpitely- rikos	Sanalliset loukkaukset
Uskontoluokitus	Islam	12	39
	Kristinusko	13	11
	Juutalaisuus	1	6
	Muut	8	5
	Ei tietoa mikä uskonto	11	5
Total		45	66

Diak

		Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	Sanalliset loukkaukset	Kunnia-väkivalta
Mikä uskonto (tarkempi kuvaus)	"Jutkut uuniin" ja hakaristi	0	0	0
	"Pyydä omaa jumalaasi nyt auttamaan"- huutelua	Tiel	0	0
	"Terroristi räätipää"	0	Iki1	0
	AO ei käytä huivia ja pukeutuu länsimaalaisittain	Tiel	0	0
	AO ei pukeudu muslimisääntöjen mukaan ja siksi epäillyt uhkailleet	0	Tiel	0
	AO huudellut juutalaisvihaa	Tum1	0	0
	AO kristitty ja siksi vainotaan VOK:ssa	Tiel	0	0
	AO kritisoi Islamin-uskoa ja siksi RE löi	0	0	0
	AO käyttäytyy eurooppalaisten naisten tavoin , eikä se sovi heidän uskontoonsa	0	0	Tiel
	AO kääntynyt kristinuskoon	Tiel	0	0
	AO kääntynyt kristityksi	Tie2	0	0
	AO luopunut islamista ja on tällä hetkellä ateisti	Tiel	Tiel	0
	AO on sunnimuslimi mutta alkanut käydä kristillisessä kirkossa. Uhkaajat shiia-muslimiä.	0	Tiel	0
	AO shiia, RE sunni, riita uskonasioista	Tiel	0	0
	AO sunni, RE:t shiioja	0	Tiel	0
	AO vaihtanut islaminuskosta kristinuskoon	Tiel	0	0
	AO:n tyttöystävä on juutalainen ja AO shiia (RE ilmeisesti sunni)	0	Tiel	0

Diak

		Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	Sanalliset loukkaukset	Kunniaväkivalta
Mikä uskonto (tarkempi kuvaus)	AO:n uskoa Jumalaan kyseenalaistettu ja mahdollisuutta kuulua lestadiolaiseen uskonyhteisöön kielletty	0	MUUI	0
	AO:n uskonnoista puhuttu pelleilevään sävyyn	0	0	0
	AO:t elävät kuten suomalaiset eivätkä käyttäydy hyvien muslimien tavoin	0	0	Tiel
	AO:t menossa kasteelle helluntaiseurakunnassa, muslimit eivät tykkää	Tiel	0	0
	AO:t uhattu tappaa koska kuuluvat eri uskontokuntaan	Oiel	0	0
	AO:ta haukuttu muslimiksi	lki1	0	0
	AO:ta uhattu kristityksi kääntymisen takia	0	Tiel	0
	Ateisti	Oiel	0	0
	Autojen ja asuntojen oviin kiedottu pekonia	0	0	0
	Avioituminen sunnin ja shiian välillä, kunniaväkivalta	0	0	Tiel
	Buddhalaisuus	Tum1	0	0
	Ei halua käyttää huivia ja pukeutua uskonnon mukaan	0	Tiel	0
	Ei pystynyt ostamaan kaupasta, koska huntu peitti kasvot	0	0	0
	Eivät luovuta ennen kuin saavat ajettua kaikki shiiamuslimit ulos	0	Tiel	0
	Epäillyt eivät hyväksy, että kristittyjen luona asuu muslimi	0	Tiel	0
	Epäily saatananpalvonnasta	0	0	0
	Erimielisyyksiä uskonnosta	Tum1	0	0

Diak

		Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	Sanalliset loukkaukset	Kunnia-väkivalta
Mikä uskonto (tarkempi kuvaus)	Hakaristi ja "kaasu kammio juutalaisten taivas"-kirjoitus	0	0	0
	Hakaristi ja Goyim Knows-teksti	0	0	0
	Haukkunut AO:n "profeetan"	0	0	0
	Haukkunut AO:n uskontoa	0	Tum1	0
	Haukkunut AO:ta juutalaiseksi ja ISIS järjestön jäseneksi	0	Tum1	0
	Haukuttu terroristiksi ja manittu ISIS	Tum1	0	0
	Helsingin Muslimit yhdistyksen sivuilla kirjoitus, jossa juutalaisia verrataan eri eläinlajeihin	0	Tiel	0
	Hunnun ja hameen käyttö niin että vain kasvot näkyvissä	Tum1	0	0
	Huonoa kohtelua siihen liittyen onko mukana lestadiolaisuudessa vai ei	MUU1	0	0
	Huudettu AO:lle "fucking muslim"	0	0	0
	IL:n kristillinen usko, loukattu uskovia ja pilkattiin Jumalaa	0	Tiel	0
	Islamia halventavat jutut, vastaanotto-keskuksen työntekijät	0	Iki1	0
	Islamilainen radio-asema ilmaisee vihapuhetta juutalaisia kohtaan	0	Tiel	0
	Islamviha	0	Iki1	0
	Juutalais- ja muslimivastaisuus	0	Iki1	0
	Kiista uskonnosta	Tum1	0	0
	Kristinuskon ja jumalan pilkkaaminen	0	Tiel	0
	Kristityksi kääntynyt AO	0	0	0

Diak

		Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	Sanalliset loukkaukset	Kunnia-väkivalta
Mikä uskonto (tarkempi kuvaus)	Kurdi vs. arabi (maininta uskontojen välisestä kahnauksesta, sunni vs. siia?)	Tiel	0	0
	Kyläläiset vihamielisiä AO:n uskovaisuuden takia, kiusattu uskonnollisesta vakaumuksesta	0	Tum1	0
	Kysely Islamin uskosta ennen hyökkäystä	0	0	0
	Käyty kunniaa loukkaavaa keskustelua AO:n uskonnosta ja syntyperästä	0	Tum1	0
	Lesta-haukkumanimi	0	MUU1	0
	Lestaadiolaisuus	0	MUU1	0
	Mahdollinen kristittyjen vainoaminen	Tiel	0	0
	Metodistiseurakunta	0	MUU1	0
	Moskeijaan jätetyt loukkaavat tekstit paperilla	0	Iki1	0
	Moskeijan seinään maalattu "FUCK ISLAM"	0	0	0
	Muslimi vs. kristitty	0	0	0
	Muslimien yhdistäminen terrorismiin	0	Iki1	0
	Muslimit ry harjoittaa vihapuhetta, ksenofobiaa ja rasismia, asiakirja nettisivulla	0	Tiel	0
	Ollut riitaa uskonnosta	0	0	0
	OS ei pidä AO:ten tavasta olla muslimeja	Tiel	0	0
	OS:t kaataneet hautakivia, pyörivät satanistipiireissä	0	0	0
	OS:t väittävät AO:den vaihtaneen uskontoa	0	Tiel	0
	Ovat eri uskontokuntaa ja tästä riita johtui	0	0	0
	Paneteltu juutalaisia	0	Tum1	0
	Perheet edustavat eri uskontokuntia	Tum1	0	0

Diak

		Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	Sanalliset loukkaukset	Kunnia-väkivalta
Mikä uskonto (tarkempi kuvaus)	Pilkataan ja uhkaillaan uskonnon vuoksi	0	Tum1	0
	Puhutaan perättömiä islamin opetuksesta	0	lki1	0
	Puhuu vihamielisesti islaminuskosta	0	lki1	0
	RE (islam) luullut AO:den olevan ateisteja, kutsunut myös vääräuskoisiksi	Tiel	0	0
	RE ei noudata uskontonsa tapoja ja AO kiusasi häntä siitä	0	0	0
	RE haukkunut AO:ta uskonnon vaihdon vuoksi	0	0	0
	RE huudellut herjauksia AO:n uskonnosta	0	Tum1	0
	RE joutunut uhkausten kohteeksi kääntyyään kristityksi	0	0	0
	RE kiihkoillut kuinka islam on pahuuden uskonto, AO ei myötäillyt	lki1	0	0
	RE uhannut tappaa AO:n, koska tämä on vääräuskoinen	Tiel	0	0
	RE vihainen koska AO ei usko enää islamiin	Tiel	0	0
	Riita johtunut uskonkiistoista	Tum1	0	0
	Riita liittyy lestaadiolaispiireihin, joista AO eronnut	MUU1	0	0
	Rooman katolilaisuus	0	Tum1	0
	Shiiamuslimeja vastaan	0	Tiel	0
	Shiiat uhkailleet AO:ta	Tiel	0	0
	Sunnalaisuudesta kääntyneet kristinuskoon	0	Tiel	0
	Sunni vs. shiia	Tiel	Tiel	0
	Sunni vs. shiia-muslimi	0	Tiel	0
	Sunnit vs. shiiat	0	0	0
Sunnit vs. Siiat	Tiel	0	0	
Synnä eriävät uskonokunnat	0	0	0	

Diak

		Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos	Sanalliset loukkaukset	Kunnia-väkivalta
Mikä uskonto (tarkempi kuvaus)	Syynä se, ettei AO käytä huntua	Tie1	0	0
	Toista AO:ta väitetty vapaa-ajattelijaksi	0	0	0
	Tullut riitaa uskonasioista	Tum1	0	0
	Tullut riitaa uskonnosta	Tum1	0	0
	Tuonut sianlihaa ovelle	0	0	0
	Uhattu, koska AO on sunnimuslimi	0	Tie1	0
	Uhkailu alkanut siitä, että RE vei avopuolisonsa rukouspiireihin, josta AO ei pitänyt	Tum1	0	0
	Uhkakirjoitus muslimeista	0	0	0
	Uskonnollista kiistaa	Tum1	0	0
	Uskonnollinen kiista	Tum1	0	0
	Vaihtanut islaminuskosta kristinuskoon	Tie1	0	0
	Vaihtanut islamista kristinuskoon	Tie1	0	0
	Vaimon kiinnostus kristinuskosta	0	0	Tie1
	Vapaamielisempi perhe kuin muut	0	0	0
	Venäläinen Vapaaseurakunta Pelastuksen Arkki	0	MUU1	0
	Viha kristittyjä kohtaan	Tie1	0	0
	Väite uskonnon vaihtamisesta turvapaikan saamiseksi	0	Tum1	0
	Väitetty olevan Islamisti ja terroristi	0	Tum1	0
	Väitetään että AO on ääri-islamisti	0	Tum1	0
	Väärän uskonnon takia pahoinpidelty, raamattu mukana	0	0	0
Yhdistetty ISIS:iin uskonnon takia	0	Tum1	0	
Ääri-islamistit eivät hyväksy kirkossa laulamista	Tie1	0	0	

LIITE 4

Polisiin tietoon tullut viharikollisuus 2016

Uskontoluokitus * Rikosilmoituskohtainen tapahtumatilanne

		Rikosilmoituskohtainen tapahtumatilanne										
Uskonto- luokitus	Tappelu, puolin ja toisin	Yksisuuntai- nen pahoin- pitelyrikos	Syrjintä- jutut	Sanalliset loukkaukset	Omaisuus- rikkokset	Sanallisesta provokaa- tiosta tehty rikos	Kunnia- väkivalta	Total				
Islam	6	12	1	39	4	3	3	68				
Kristinusko	1	13	1	11	2	1	1	30				
Juutalaisuus	0	1	0	6	3	0	0	10				
Muut	1	8	0	5	0	0	0	14				
Ei tietoa mikä uskonto	7	11	1	5	1	2	0	27				
Total	15	45	3	66	10	6	4	149				

Diak Tutkimus

DIAK TUTKIMUS -sarjassa julkaistaan uutta ja innovatiivista tietoa tuottavia tieteellisiä tutkimuksia Diakonia-ammattikorkeakoulun opetus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan alueilta. Julkaisut ovat monografioita tai artikkelikokoelmia.

Diak Tutkimus 1. Sanna-Liisa Liikanen (2017). Köyhät ritarit : luottamus köyhyyskirjoituskilpailuun osallistuneiden lapsiperheiden vanhempien kirjoituksissa

Diak Tutkimus 2. Jouko Porkka (2019). The Young Confirmed Volunteers of the Evangelical Lutheran Church of Finland - Motivation, Religiosity, and Community

Diak Tutkimus 3. Esko Kähkönen (2019). Islamtaustaista ääriajattelua kohtaa - Dialogi ja uskonnollinen motivaatio

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUSARJAT

DIAK TUTKIMUS -sarjassa julkaistaan uutta ja innovatiivista tietoa tuottavia tieteellisiä tutkimuksia Diakonia-ammattikorkeakoulun opetus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan alueilta. Julkaisut ovat monografioita tai artikkelikokoelmia.

DIAK TYÖELÄMÄ -sarjassa julkaistaan tutkimus- ja kehittämisraportteja sekä opinnäytetöitä, jotka ovat tuottaneet innovatiivisia ja merkittäviä työelämää kehittäviä tuloksia. Sarjaan voivat tarjota julkaisuja Diakonia-ammattikorkeakoulun työntekijät, opinnäytetyöntekijät ja ulkopuoliset kirjoittajat.

DIAK PUHEENVUORO -sarjassa julkaistaan Diakonia-ammattikorkeakoulun temaattisia puheenvuoroja, kehittämisraportteja, erilaisia selvityksiä sekä opinnäytetöitä.

DIAK OPETUS -sarjassa julkaistaan pedagogista kehittämistä kuvaavia julkaisuja, oppimateriaaleja, oppaita ja työkirjoja.

Kaikki julkaisut ovat avoimesti saatavilla Theseus-julkaisuarkistossa.

ISBN 978-952-493-342-1 (painettu)

ISSN 2343-2160 (painettu)

ISBN 978-952-493-343-8 (verkkojulkaisu)

ISSN 2343-2179 (verkkojulkaisu)

ISLAMTAUSTAINEN ÄÄRIAJATTELU asettaa haasteen eri taustoista tulevien yhteiselämälle ja dialogille. Radikalisoitumista selitetään yleensä syrjäytymisellä, ja uskonnollisen motivaation merkitys usein sivuutetaan. Radikalisoitumisen ehkäisemisessä avainasemassa on uskonnollisten yhteisöjen uskontulkinta ja valmius dialogiin.

Kirjassa analysoidaan ääriajatteluun liittyviä ilmiöitä ja pyrkimyksiä. Islamilainen propaganda syyttää suomalaisia islamofobiasta ja samalla haluaa muuttaa yhteiskuntaa sharian mukaiseksi. Ääriajattelun kitkemisessä tärkeää on ihmisen yksilöllinen kohtaaminen ja ohjaus sekä yhteisöllinen vuorovaikutus.

Tutkimus tarjoaa yllätyksiä muun muassa uskontoaiheisista viharikoksista, suomalaisten suhtautumisesta muslimeihin ja viranomaisten ääriilikkeitä koskevasta raportoinnista. Maltillisista islamilaisista yhdyskunnista on löydettävissä rakennuspuita muslimien integroitumiseksi ja yhteisen suomalaisuuden rakentamiseksi.

Uskonnollinen motivaatio ja dialogi teoksen läpäisevänä teemana selvittävät kohtaamisen mahdollisuuksia ja rajoja yhteiskunnallisesti herkällä alueella.